

12
904

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE

1984
MIR

CERCETĂRI ARHEOLOGICE

biblioteca
BM
muzeologică

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE

CERCETARI ARHEOLOGICE

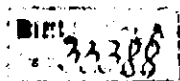
VII

Comitetul de redacție

dr. VALERIU LEAHU, dr. LUCIA MARINESCU, dr. LUCIAN CHIȚESCU

București - 1984

Redactor: COSTACHE FLOREA

Desene și coperta: DOMNIȚA RAFAILIDIS

**Traduceri: SANDA SOCOLIUC, DANIELA NICULESCU,
PAULA GORNESCU**

**Materialele arheologice publicate în prezentul volum au fost restaurate
în laboratoarele Muzeului Național de Istorie al R.S. României.**

INTRODUCERE

Al șaptelea volum din seria "Cercetări arheologice", care acum intră în circuitul informațional de specialitate, reflectă preocupările și principalele rezultate obținute în activitatea desfășurată de colectivul de arheologi ai Muzeului Național de istorie al Republicii Socialiste România în anul 1982. Rapoartele de săpături și studiile înseriate aduc mărturia principalelor direcții de investigație urmărite - cu precizarea, ce se impune, că obiectivele adoptate și realizate în 1982 marchează doar o etapă de lucru situată în cadrul unui program de cercetare arheologică mai larg, mai cuprinzător și mai îndelungat. Problemele urmărite în 1982 apar, de aceea, ca teme de studiu ce au figurat în atenția cercetătorilor noștri și în trecut și care se vor menține și de acum înainte : cunoașterea marilor valori ale civilizației neo-eneolitice, mai ales a manifestărilor ei de apogeu - culturile Cucuteni și Gumelnița ; studiul mereu mai aprofundat al civilizațiilor traco-geto-dacă și romană, ca sarcină cu caracter permanent, imperios și obiectiv necesar pentru cercetarea arheologică românească, datoare să reliefeze în toată complexitatea și multitudinea semnificațiilor rădăcinile noastre istorice și etno-culturale ; în fine, studiul arheologic al unor obiective de importanță din epoca feudală, aducând adăosul, atât de util, de informație specifică la documentarea furnizată de izvoarele scrise.

Ceea ce aduce fiecare dintre săpăturile practicate în 1982 sau fiecare dintre studiile înseriate în volumul de față, ca elemente de nouitate, ca parte de contribuție la cunoașterea celor trei domenii de investigație menționate sîntem convinși că se va impune atenției cercurilor de specialitate. În cele ce urmează - așa cum am procedat și la volumele precedente ale seriei "Cercetări arheologice" - semnalăm datele și faptele esențiale cuprinse în fiecare dintre lucrările publicate, relieffînd aportul adus de fiecare dintre cercetătorii noștri.

În raportul intitulat "Săpăturile de salvare de la Suttana, com. Mănăstires, jud. Călărași", Constantin Isăcescu face cunoscute noile cercetări și descoperiri efectuate într-o stațiune bine cunoscută în literatura de specialitate, datorită vechilor investigații practicate încă de pe timpul lui Vasile Pârvan, și Ioan Andrieșescu. Rezultatele recente sînt promițătoare, relevînd dintre acestea, mai ales materialele ceramice definitorii pentru aspectele A₁ și A₂ ale culturii Gumelnița și locuința de suprafață cu un bogat inventar de utilaj "agricol".

Dragomir Popovici și Bujor Alexe ne comunică în raportul "Șantierul arheologic Poduri - Valea Soșii, Dealul Păltiniș", rezultatele ex-

plorării unei așezări de tip Cucuteni B, care, prin conexare cu descoperirile de pe binecunoscutul "deal Ghindaru", pot conduce către observații și concluzii dintre cele mai interesante.

Pe baza explorărilor dintr-un alt sector al șantierului Poduri-Prohozești punctul "Siliște", Dragomir Popovici și George Trohani se sizează, pe lângă alte materiale de tip Cucuteni B, vestigii din epoca bronzului, din secolele II-III e.n. și din veacul al XV-lea.

În raportul următor, Nicolae Ursulescu și Dragomir Popovici comunică date noi recoltate într-o stațiune halstattiană timpurie cercetată la Preutești, jud. Suceava. De interes real ni se par elementele referitoare la sistemul de fortificare a așezării, deocamdată unicul surprins la est de Carpați.

Continuând investigarea arheologică a văii râului Mostiștea, pe care o practică de mai mulți ani încoace, George Trohani și-a cantonat cercetările din 1982 la Sărulești. Raportul asupra săpăturilor aduce la cunoștință descoperiri de materiale neolitice (Gumelnița) și din epoca bronzului (Tei), dar mai ales inventarul bogat și variat a unei așezări geto-dace din secolele II-I f.e.n. și resturile satului medieval Sărulești, a cărui existență în sec. al XVI-lea apare menționată și de izvoare scrise. În zona Săruleștilor a fost efectuată și cercetarea arheologică a unui tumul funerar - cel de la Săndulița. În raportul semnat de Augustin Ulanici, este semnalată dezvelirea a patru morminte de înhumare, atestând o nouă prezență în câmpia Dunării a păstorilor nord-pontici din perioada de tranziție la epoca bronzului, iar apoi a sarmaților.

În 1982, Muzeul Național de Istorie al Republicii Socialiste România a continuat explorările în marea stațiune romană Micia. După cum informează raportul semnat de Liviu Petculescu, în castru s-a putut clarifica modul de construcție a vallum-ului, în paralel cu alte descoperiri semnificative. În cercetarea termelor - despre care informează raportul semnat de Lucia Marinencu, Anisoare Sion și Ion Andrițoiu - s-au înregistrat cu deosebire următoarele rezultate : s-a precizat că în zona ocupată de edificiul "palestrei" au existat construcții mai vechi ; în zona de nord-est a termelor a apărut o nouă încăpărire cu hipocaust ; s-a putut preciza cronologia relativă a construcțiilor existente în partea de sud-est a palestrei.

Pe șantierul arheologic Fierbinți - și acesta cu un program de lucru desfășurat pe mai mulți ani - campania din 1982 s-a soldat așa cum informează raportul prezentat de Bogdan Filipeșcu, cu descoperirea unui semibordel din sec. VI-VII, a unei locuințe medievale din sec. al XVII-lea, cu depistarea altor materiale. Un interes particular îi prezintă desigur vestigiile culturii Ciurel-Ipotești-Cfndești, din perioada formării poporului român.

Un nou raport de săpătură oferă și șantierul arheologic Cetățeni, județul Argeș. Anca Păunescu și Spiridon Cristocșa semnalează elemente noi privind construcția bisericii nr.3 din complexul monashtelor de cult datate în sec. al XIII-lea, precum și dezvelirea a patru morminte, lipsite însă de inventar și din această cauză atribuite cu probabilitate

necropolei celei de a doua biserici de la Cetățeni.

În continuarea amplelor explorări de la Piua Petri, jud. Ialomița, unde de mai mulți ani procedăm la dezvelirea vestigiilor așezării, cu renume în epoca feudală, "Orașul de Floci", săpăturile practicate în 1982 au dat noi rezultate interesante. După cum informează raportul semnat de Anca Păunescu, a apărut încă o necropolă a orașului, a treia, (studiul acesteia fiind întregit și de o preliminară expertiză antropologică întreprinsă și publicată de Laurenția Georgescu) alături de care au fost recoltate, în cuprinsul secțiunilor deschise, bogate materiale ceramice, piese metalice etc. O asemenea recoltă, adăugită celor anterioare pune de pe acum problema unei prelucrări monografice a investigațiilor de la Piua Petri, fiind convinși că aceasta va completa lacune încă simțite de arheologia noastră medievală.

Continuând în 1982 și cercetările de la Giulești, comuna Boroaia, județul Suceava, unde s-a identificat reședința unuia din marii feudali moldoveni din veacul al XIV-lea, boierul Giulea, semnatarul raportului asupra campaniei de săpături, Lia Bătrîna, Octav Monoranu și Adrian Bătrîna semnaleză identificarea mai multor cuptoare și dezvelirea unor morminte, toate de natură să completeze imaginea conturată asupra acestui interesant complex medieval pe baza campaniilor anterioare.

Aceiași autori, în raportul intitulat "Cercetările arheologice de la Fîntîna Mare, comuna Vadu Moldovei, județul Suceava, informează despre descoperirea unui edificiu de cult aparținînd unei alte reședințe feudale, de astă dată, din veacul al XV-lea, identificată cu proprietatea Blăgești, a unui boier Baicu.

Venera Rădulescu, semnatarul raportului asupra săpăturilor de la Runcu, județul Gorj, ne comunică rezultatele obținute în investigarea unui impunător așezămint feudal din sec. XVII-XVIII, "construcție boierească sau poate chiar domnească". Tot ea a cercetat la Urșai, jud. Gorj, vestigiile unui lăcaș de cult care a funcționat pe parcursul veacurilor XVII-XIX. Avînd temelie de piatră dar fiind înălțată în lemn, construcția prezintă astfel un interes particular. Din acest punct de vedere apare pe deplin justificată concluzia autoarei, că "semnalarea unui nou monument ce se încadrează în bogata și originala arhitectură populară a lemnului... aduce o contribuție la cunoașterea fenomenului cultural-artistice românesc".

Așa cum am procedat la alcătuirea volumelor precedente de "Cercetări arheologice" și în sumarul acestuia am inclus mai multe note și studii cu convingerea că adăugim temeuri în plus interesului specialiștilor față de publicația noastră.

O primă notă, semnată de George Trohani constituie interpretarea tipologică și istorică a unor analize radiologice făcute pe mai multe pumnale halstattiene de tip "akinakes". Aplicarea metodei la studiul categoriei de antichități menționate constituie ea însăși o noutate. Iar faptul că observațiile înregistrate confirmă o clasificare anterioară (datorată lui C. Buzdugan) stabilită pentru evoluția pumnalelor de fier halstattiene, probează odată în plus utilitatea preocupărilor și rezultatelor obținute de

autorul notei publicate acum.

Includerea în sumarul volumului de față a studiului "Tezaurul de la Pietroasele și contextul istoric contemporan" de dr. Mircea Rusu constituie pentru noi o reală satisfacție : în primul rând, pentru că autorul este un reputat specialist, reprezentant de renume al școlii românești contemporane de arheologie ; de altă parte, pentru că introducerea unui nou punct de vedere cu privire la încadrarea cronologică și atribuirea istorică a celebrului tezaur marchează nefîndoelnic o aprofundare și o amplificare totodată a problematicii implicate de cunoașterea acestor inestimabile mărturii de civilizație antică, și face, în același timp, mai pasionantă încă, dezbaterea, ce are loc, de multă vreme, pe marginea tezaurului.

În studiul "Unele probleme privind cercetările arheologice de la Cîmpulung", Gheorghe I. Cantacuzino valorifică săpăturile conduse de el între anii 1975-1982. Datele mai interesante ni se par acelea referitoare la complexul arhitectural fondat de Basarab I și Nicolae Alexandru, primii voievozi ai Țării Românești.

Interesant și valoros va apare apoi specialiștilor studiul "Contribuții arheologice la istoricul orașului Baia", semnat de Lia și Adrian Bătrîna. Datele referitoare la evoluția bisericii și comunității catolice din oraș, comunicate de autori, au numai aparent răsfrîngere limitată : în fapt, ele se referă la un aspect deloc neglijat de cercetarea noastră istorică, cunoscute fiind implicațiile sale politice și economice, anume propaganda catolică în Moldova, nu numai pe timpul lui Alexandru cel Bun, dar și la începutul veacului al XVII-lea.

În sfîrșit, în studiul "Castelul Lăzarea. Cercetări arheologice și istorice", de Luminița Munteanu, specialiștii vor găsi o minuțioasă trecere în revistă a evoluției arhitectonice și istoriei unui interesant monument medieval, constituind, după opinia autoarei "o apariție singulară în șirul castelelor feudale din Transilvania". Identificarea mai multor etape de construcție, argumentarea indicilor de datare, datele referitoare la prezența nobililor Lázár în zona Gheorghienilor, toate dau consistență și valoare documentară sporită lucrării.

Măsura în care specialiștii români și străini vor recepta contribuțiile prezentate în volumul VII al seriei "Cercetări arheologice" va constitui pentru colectivul Măzuei Național de Istorie al Republicii Socialiste România, pentru autorii lucrărilor acum publicate, prilej de satisfacție, de bucurie a datoriei împlinite.

Comitetul de redacție

INTRODUCTION

Le septième volume de la série intitulée "Cercetări arheologice" ("Recherches archéologiques") qui entre à présent dans le circuit informationnel de spécialité reflète les préoccupations et les principaux résultats obtenus dans l'activité déployée par les archéologues du Musée National d'Histoire de la République Socialiste de Roumanie en 1982. Les rapports des fouilles et les études présentes tracent les directions principales suivies par les recherches, avec la précision qui s'impose que les objectifs adoptés et réalisés en 1982 marquent seulement une étape comprise dans un programme de recherches archéologiques plus ample et conçu pour une plus longue durée. Aussi les problèmes suivis en 1982 apparaissent-ils en tant que thèmes d'étude des années passées et qui continueront à être dans l'attention de nos archéologues tels que : la connaissance des grandes valeurs de la civilisation néo-énéolithique, et surtout de ses expressions culminantes les cultures de Cucuteni et Gumelnita, l'étude toujours plus approfondie des civilisations thraco-géto-dace et romaine, tâche à caractère permanent, impérieux et objectivement nécessaire pour la recherche archéologique roumaine, qui doit mettre en relief dans toute la complexité et la multitude des sens de nos origines du point de vue historique et ethnographique-culturel, enfin, l'étude archéologique de certains objectifs d'importance de l'époque féodale, ajoutant une quantité spécifique d'information à la documentation fournie par les sources écrites.

Ce qui apporte chacune des fouilles pratiquées en 1982 ou chacune des études comprises dans le volume ci-présent, en tant qu'élément de nouveauté, en tant que partie de contribution à la connaissance des trois domaines d'investigation mentionnés s'imposera sans doute, à l'attention des spécialistes. En ce qui suit nous voulons passer en revue les données et les faits essentiels compris dans chacun des ouvrages publiés, mettant en relief l'apport de chacun de nos spécialistes.

Dans le rapport intitulé "Les feuilles de sauvetage de Sultana, com de Mănăstirea, dép. de Călărași", Constantin Isăcescu parle des nouvelles recherches et découvertes effectuées dans une station bien connue dans la littérature de spécialité, grâce aux anciennes investigations pratiquées depuis le temps de Vasile Pârvan, Ioan Andrișescu. Les résultats récents se trouvent sous de bons auspices, et on en peut relever surtout les matériaux céramiques essentiels

pour les aspects A₁ et A₂ de la culture de Gumelnița et l'habitation de surface ayant un riche inventaire d'outils "agricoles".

Dragomir Popovici et Bujor Alexe réfèrent dans le rapport intitulé "Le chantier archéologique de Poduri-Valea Soșii, Dealul Păltiniș" les résultats de l'exploration d'une habitation du type "Cucuteni" B, qui, par connexion aux découvertes du bien connu "Dealul Ghindaru" (la colline de Ghindaru) conduisent à des observations et conclusions très intéressantes.

Ayant comme point de départ les explorations faites dans un autre secteur du chantier de Poduri-Prohozești le point nommé "Siliște", Dragomir Popovici et George Trohani signalent, divers matériaux de type Cucuteni B et aussi des vestiges de l'âge du bronze datés aux IIe-IIIe de n.è. et au X^{ve} s.

Dans le rapport qui suit, Nicolae Ursulescu et Dragomir Popovici communiquent des données nouvelles recueillies dans une station hallstattiennne ancienne étudiée à Preutești, dép. de Suceava.

Très intéressants nous semblent les éléments concernant le système de fortification de l'habitation, l'unique de ce type découvert jusque-là à l'est des Carpates.

Continuant l'investigation archéologique de la vallée de la rivière de Mostiștea pratiquée depuis plusieurs années, George Trohani a effectué ses recherches en 1982 à Sărulești. Le rapport des fouilles signale des découvertes de matériaux néolithiques (Gumelnița) et de l'époque du bronze (Tei), mais surtout l'inventaire riche et varié d'une habitation géto-dace des IIe-Ier ss. av.n.è. et les traces du village médiéval de Sărulești dont l'existence au XVIe s. apparaît mentionnée dans des sources écrites. Dans la zone de Sărulești a été effectuée aussi la recherche archéologique d'un tumulus funéraire - celui de Săndullța. Dans le rapport signé par Augustin Ulanici est signalée la découverte des quatre tombes d'inhumation qui atteste une nouvelle présence dans la plaine du Danube, celle des bergers nord-pontiques de la période de transition à l'âge du bronze et puis des Sarmats.

En 1982, le Musée National d'Histoire de la République Socialiste de Roumanie a continué les explorations dans la station romaine de Micia. D'après des informations fournies par le rapport signé par Liviu Petculescu, dans le camp a pu être expliquée la façon dans laquelle a été construit le vallum et aussi d'autres découvertes significatives.

Dans l'étude des thermes dont il est question dans le rapport signé par Lucia Marinescu, Anişoara Sion et Ion Andrițoiu ont été enregistrés surtout les résultats suivants: On a précisé que dans la zone occupée par l'édifice de "la palestine" il y avait des constructions plus anciennes, dans la zone de nord-est des thermes a été découverte une pièce nouvelle munie de hypocauste, on a pu préciser la chronologie relative des constructions existantes dans la partie de sud-est de la palestine. Sur le chantier archéologique de Fierbinți celui-ci aussi ayant un programme d'activité développé sur le parcours de plusieurs

années la campagne de 1982 s'est soldée conformément au rapport présenté par Bogdan Filipescu, avec la découverte d'une demi-hutte des VIe-VIIe ss. d'une habitation médiévale du XVIIe s. et avec la découverte d'autres matériaux.

D'un intérêt particulier s'avèrent les vestiges de la culture de Ciurel-Ipotesti-Cîndești, datant de la période de formation du peuple roumain.

Un rapport nouveau de fouilles offre aussi le chantier archéologique de Cetățeni dép. d'Argeș. Anca Păunescu et Spiridon Cristoccea signalent des éléments nouveaux concernant la construction de l'église no. 3 appartenant à l'ensemble des monuments de culte datés au XIIIe s. tout comme la découverte de quatre tombes dépourvues d'inventaire et attribuées avec probabilité à la nécropole de la deuxième église de Cetățeni.

Continuant les amples explorations de Piuș Petri, dép. de Ialomița, où depuis plusieurs années nous procédons à la découverte des vestiges de l'établissement renommé pendant l'époque féodale, "Orașul de Floci", les fouilles pratiquées en 1982, ont mené à des résultats intéressants. D'après le rapport signé par Anca Păunescu, on a découvert une autre nécropole de la ville, la troisième (sa étude étant complétée par une expertise préliminaire anthropologique entreprise et publiée par Laurenția Georgescu) près de laquelle ont été recueillis, dans les sections ouvertes, des riches matériaux céramiques, des pièces métalliques etc.

Une telle récolte, ajoutée à celles antérieures met à présent la question de l'étude monographique des investigations de Piuș Petri, avec la certitude que de cette manière seront complétées les lacunes encore ressenties dans notre archéologie médiévale.

Continuant en 1982 les recherches de Giulești, com. de Boroaia, dép. de Suceava, où a été identifiée la résidence d'un des grands féodaux moldaves du XIVe s. le boïard Giulea, les auteurs du rapport sur la campagne des fouilles, Lia Bătrîna, Octav Monoranu et Adrian Bătrîna signalent l'identification de plusieurs fours et la découverte de tombes qui viennent compléter l'image de cet intéressant ensemble médiéval formée à la suite des campagnes antérieures.

Les mêmes auteurs, dans le rapport intitulé "Les recherches archéologiques de Fîntîna Mare, com. de Vadu Moldovei, dép. de Suceava, informent sur la découverte d'un édifice de culte appartenant à une autre résidence féodale, cette fois, datée au XVe s. identifiée avec la propriété de Blăgești, de'un certain boïard Baicu.

Venera Rădulescu, l'auteur du rapport sur les fouilles de Runcu, dép. de Gorj, nous informe sur les résultats obtenus dans l'investigation d'un imposant établissement féodal des XVIIe-XVIIIe ss. construction appartenant à un boïard ou même, peut être, à un prince. Toujours Venera Rădulescu a étudié à Urșai, dép. de Gorj, les vestiges d'une demeure de culte qui a été en fonction durant les XVIIe-XIXe ss.

Ayant une fondation en pierre, mais étant dressée en bois, la

construction présente ainsi un intérêt particulier. De ce point de vue apparaît entièrement justifiée la conclusion de l'auteur, que la découverte d'un nouveau monument qui s'inscrit dans notre riche et originale architecture populaire du bois contribue à la connaissance du phénomène culturel-artistique roumain.

Nous avons inclus dans le sommaire du volume présent tout comme dans les précédents plusieurs notes et études avec la certitude que, de la sorte l'intérêt des spécialistes envers notre publication s'augmentera.

Une première note, signée par George Trohani constitue l'interprétation typologique et historique des analyses radiographiques faites sur plusieurs poignards hallstattiens de type "aknakes".

L'application même de la méthode à l'étude de la catégorie d'antiquités mentionnées constitue une nouveauté. Et le fait que les observations enregistrées confirment la classification antérieure (due à C. Buzdugan) établie pour l'évolution des poignards en fer de Hallstatt prouve une fois de plus l'utilité des préoccupations et des résultats obtenus par l'auteur de la note publiée à présent. L'inclusion dans le sommaire du volume ci-présent de l'étude "Le trésor de Pietroasele et le contexte historique contemporain" par dr. Mircea Rusu constitue pour nous une satisfaction réelle ; premièrement parce que l'auteur est un spécialiste renommé, représentant bien connu de l'école roumaine contemporaine d'archéologie ; et puis parce que l'introduction d'un nouveau point de vue concernant l'encadrement chronologique et l'attribution historique du célèbre trésor constitue sans doute un approfondissement et une amplification en même temps de la problématique impliquée par la connaissance de ces précieux témoignages de la civilisation antique et fait en même temps, plus passionnantes encore, les discussions, qui ont lieu, depuis longtemps, sur le trésor.

Dans l'étude "Quelques problèmes concernant les recherches archéologiques de Cîmpulung" Gheorghe I. Cantacuzino met en valeur les fouilles qu'il a entrepris durant 1975-1982. Les données plus intéressantes semblent être celles relatives à l'ensemble architectural fondé par Basarab I et Nicolae Alexandru, les premiers voïvodes de la Valachie.

De grand intérêt s'avérera puis aux spécialistes l'étude intitulée "Contributions archéologiques à l'histoire de la ville de Baia" signée par Lia et Adrian Bătrina. Les données relatives à l'évolution de l'église et de la communauté catholique de la ville communiquées par les auteurs, ont seulement en apparence une importance limitée ; en fait, il s'agit d'un aspect jamais négligé par nos recherches historiques (étant données ses implications politiques et économiques, à savoir la propagande catholique dans la Moldavie, non seulement pendant le règne d'Alexandru le Bon, mais aussi au début du XVIIe s.

Enfin, dans l'étude intitulée "Le château de Lăzarea. Recherches archéologiques et historiques" par Luminița Munteanu, les spécialistes rencontreront un minutieux compte rendu de l'évolution architectonique et de l'histoire de ce monument médiéval, constituant, d'après l'opi-

nion de l'auteur "une apparition singulière parmi les châteaux féodaux de la Transylvanie". L'identification de plusieurs étapes de construction, la datation, les données concernant la présence des nobles Lázár dans la zone de Gheorghieni, ce sont les éléments qui rendent cet ouvrage précieux du point de vue documentaire.

L'intérêt suscité parmi les spécialistes roumains et étrangers par les contributions présentées dans le VIIe volume de la série intitulée "Cercetări arheologice" sera pour l'ensemble des spécialistes du Musée National d'Histoire de la République Socialiste de Roumanie, pour les auteurs des ouvrages publiés à présent un motif d'être satisfaits, heureux pour le devoir accompli.

Comité de rédaction

INTRODUCTION

The 7th volume of the series "Cercetări arheologice" (Archaeological Researches) now becoming part of the archaeological informational circuit, brings forth concerns and main outcomes obtained by the archaeologists of the National History Museum of the Socialist Republic of Romania in 1982. The excavation reports and studies bring in the proof of the main investigation directions, emphasize being laid upon the fact that the adopted and achieved objectives in 1982 mark but a stage of a more ample, further lasting archaeological research program. Therefore, the matters dealt with as study themes in 1982 have always drawn our research workers' attention. Among these reference should be made to: the knowledge of the great values of the Neo-Eneolithic civilization, especially towards its climax manifestation i.e. Cucuteni and Gumelnița cultures; to the ever more thorough study of the Thracian-Geto-Dacian and Roman civilizations, a permanent task, imperatively and objectively necessary for the Romanian archaeological research works which have to bring forth the whole complexity and multitude of the significances of our historical and ethno-cultural roots and last but not least the archaeological study of some important medieval objectives which adds useful information to the documentation provided by written sources.

The new elements brought about by excavations performed in 1982, by each of the studies of the present volume, thus making a contribution to the knowledge of the three mentioned investigation fields, will surely stir the archaeologists' attention. We are to point out - as we did in the preceding volumes of the series "Cercetări arheologice" - both data and facts of utmost importance comprised in each and every of the issued papers as well as the contribution made by archaeologists.

In his report "Rescue Excavations at Sultana, Mănăstirea Village, Călărași County", Constantin Isăcescu gives notice of the latest finds and research works performed in a well-known complex in the archaeological literature due to the old investigations carried out by Ioan Andrișescu, while Vasile Pârvan was still carrying on his scientific activity. The recent outcomes are promising, mostly relevant being the pottery characteristics for the A₁ and A₂ aspects of Gumelnița culture and the dwelling with a rich inventory consisting of "agricultural tools".

In their report on "The archaeological Site of Poduri - Valea Șoșii, Dealul Păltiniș" Dragomir Popovici and Bujor Alexe inform of the results of the survey at a Cucuteni B type settlement which together with the

finds from the well-known "deal Ghindaru" (Ghindaru hill) led to observations and conclusions of utmost importance.

While surveying another area of the "Poduri-site, namely Prohozești-Siliște", Dragomir Popovici and George Trohani found vestiges dating from the Bronze Age (2nd-3rd centuries A.D.) and from the 15th century together with other Cucuteni B type finds.

Further on, in the next excavation report Nicolae Ursulescu and Dragomir Popovici bring forth recent data referring to the early Hallstatt settlement at Preuțești, Suceava county. The elements of its fortification system stirred a real interest as it seems to be the only one discovered in the east of the Carpathians at present.

Going on with the archaeological survey begun many years ago on the Mostiștea river valley, in 1982 George Trohani concentrated his researches at Sărulești. The excavation report points to Neolithic material finds (Gumelnița) and Bronze Age ones, but mostly to a rich and diverse inventory from a Geto-Dacian settlement dated in the 2nd-1st centuries B.C. ; at the same time, worth mentioning are the vestiges of the medieval village "Sărulești", whose existence in the 16th century is attested by written sources as well. In that very area of Sărulești, the necropolis of Săndulița was excavated. In his report Augustin Ulanici is signalling the disinterment of 4 inhumation tombs that attest the presence of the North-Pontic shepherds in the transition period to the Bronze Age and then the Sarmatians in the Danubian plain.

In 1982 the National History Museum of the Socialist Republic of Romania carried on the researches at the Roman castrum of Micla. As the excavation report signed by Liviu Petculescu points out the way of vallum building was explained alongside other significant discoveries. Lucia Marinescu, Anișoara Sion and Ion Andrițoiu inform of the following as outcomes of the research works performed at the thermae of Micla; it was emphasized that older buildings existed there within the area of the "palestrae" building ; in the north eastern zone of the thermae a room with hypocaustus was found. The archaeologist could establish the relative chronology of the building in the south-east of the "palestrae".

As Bogdan Filipescu points out, the 1982 archaeological campaign at the site of Fierbinți - begun several years ago - ended with interesting results such as : the discovery of a half-buried hut of the 6th -7th centuries, a medieval dwelling of the 17th century and other finds. A special interest aroused the cultural vestiges of Ciurel-Ipotegști-Cfndești dated in the period of the formation process of the Romanian people.

Anca Păunescu and Spiridon Cristocea inform of new elements at the archaeological site of Cetățeni (Argeș county) concerning church no 3 of the church complex dated in the 13th century and the disinterment of 4 tombs without inventory which might be assigned to the necropolis of the second church of Cetățeni.

The ample surveys performed for several years in order to dig out, the remains of the medieval settlement at "Orașul de Floci" went further on in 1982 with interesting results. Anca Păunescu found a third necro-

polis with rich pottery inventory and metal pieces, etc.; in addition of this study an anthropological report written by Laurenția Georgescu is to be mentioned. Such a rich inventory together with other finds from this settlement will be the object of a monography about Piuș Petri, which will surely fill in the gaps of our medieval archaeology.

In 1982 Lia Bătrîna, Octav Monoranu and Adrian Bătrîna continued the research works at Giulești, Boroaia Commune (Suceava county) where the medieval residence of one of the greatest boyars living in the 16th century, Giulea by name, was found. The archaeologist identified several kilns and desintered some tombs, the outcomes of their survey completing the image about this interesting medieval complex.

The same authors, in their excavation report "Archaeological researches at Fântîna Mare, Vadu Moldovei Commune (Suceava county)" account for the discovery of a cult building belonging to a feudal residence dated in the 15th century, identified with a boyar Balcu's estate of Blăgești.

Venera Rădulescu, who signs the report on the excavations at Runcu (Gorj county) sets forth the results of the survey performed at an imposing princely building "a boyar's or maybe a princely building" dating from the 17th-18th centuries. The archaeologist made also a study at Ursați (Gorj county) at the remains of a church made of wood with a stone foundation dated in the 17th-19th centuries. Hence, the author's conclusion: "to draw someone's attention on a new monument of the rich and original wood architecture... is to make a contribution to the knowledge of the Romanian cultural-artistic phenomenon" is entirely justified.

Notes and studies were also included as in the preceding volumes of "Cercetări arheologice" accounting for the specialists' interest in this issue.

A first note signed by George Trohani is a typological and historical interpretation of some radiographic analyses on several Hallstatt "akinakes" dagger types. The use of the method for the study of the above mentioned pieces is a novelty in itself. The remarks confirm a former classification (made by C. Buzdugan) of the Hallstatt iron daggers fact that proves the use of the author's concerns.

The study "Tezaurul de la Pietroasele și contextul istoric contemporan" (The treasure of Pietroasele and the contemporary historical background) by dr. Mircea Rusu is a real satisfaction for us: on the one hand because the author is a great specialist, a remarkable representative of the Romanian contemporary archaeology school a new point of view regarding the chronological framing and the historical assignment of the famous treasure. The paper reveals a thorough knowledge of the matter connected with these invaluable proofs of antique civilization, the comments becoming, thus, more interesting.

In his study "Unele probleme privind cercetările arheologice de la Cîmpulung (Several questions regarding the archaeological research works at Cîmpulung), Gheorghe I. Cantacuzino turns to good account

the diggings performed by him between 1975-1982. The most interesting data seem to be those referring to the architectural complex founded by Basarab I and Nicolae Alexandru, the first princes of Wallachia.

The study "Contribuții arheologice la istoricul orașului Baia (Archaeological contributions to the history of Baia town) by Lia and Adrian Bătrîna is extremely interesting and important. The data on the evolution of the Catholic church and community in Baia apparently cover a limited sphere ; in fact, they account for the political and economic implications of the Catholic propaganda in Moldau during Alexander the Best's reign and at the beginning of the 17th century.

Lest but not least mention should be made on "Castelul Lăzarea" (The Lăzarea Castle). Archaeological and historical research works by Luminița Munteanu, a minute presentation of the architectural evolution and history of an interesting medieval monument which in the author's opinion is unique among the medieval castles of Transylvania. The identification of several building stages, the reasons given for its dating and the data concerning the Lázár nobles' presence in the Gheorghieni area increase the documentary value of this paper.

The way the Romanian and foreign archaeologists will grasp the contributions dealt with in the 7th volume of "Cercetări arheologice" (Archaeological research-works) is going to be greatly satisfactory for the staff of the National History Museum of the Socialist Republic of Romania, their duty being, thus, fully accomplished.

Editorial Board

INTRODUCCIÓN

El séptimo tomo de la serie "Cercetări arheologice" ("Investigaciones arqueológicas") que presentamos ahora, refleja las preocupaciones y los principales resultados obtenidos en la actividad desplegada por el colectivo de arqueólogos del Museo Nacional de historia de la República Socialista de Rumania en el año 1982. Los informes sobre las excavaciones y los estudios aquí presentes indican las principales direcciones de esta investigación - pero debemos precisar que los objetivos que nos hemos propuesto y con que hemos logrado cumplir en 1982 no representan más que una etapa de esta tarea que se sitúa en el marco de un programa de investigaciones arqueológicas más amplias y más prolongadas. Por eso, los problemas que despertaron nuestro interés en 1982 aparecen como temas de estudio que han llamado la atención de nuestros investigadores también en el pasado y que continuarán preocupándolos igualmente en el futuro: el conocimiento de los grandes valores de la civilización neo-eneolítica, particularmente de sus máximas manifestaciones - las culturas de Cucuteni y Gumelnița; el estudio cada vez más profundizado de las civilizaciones tracio-geta-dacia y romana, como tarea de carácter permanente, objetivamente necesaria para la investigación arqueológica romana que debe poner de relieve en toda su complejidad y multitud de sus significados nuestras raíces históricas y etnoculturales, por fin, el estudio arqueológico de algunos objetivos arqueológicos muy importantes para el medio evo que permiten añadir, de una manera muy útil, ciertas informaciones específicas a la documentación suministrada por las fuentes escritas.

Estamos seguros que los elementos de novedad que comprenden cada una de las excavaciones hechas en 1982 como también cualquier estudio presente en este mismo tomo, representando la contribución al conocimiento de los tres dominios de investigación que mencionamos antes, llamarán la atención de todos los especialistas. En lo siguiente - tal como procedamos en los precedentes tomos de la serie de "Investigaciones arqueológicas" - señalamos datos y hechos esenciales que se encuentran en cada uno de los trabajos publicados, poniendo de relieve en este sentido la aportación de todos nuestros investigadores.

En el informe cuyo título es "Las excavaciones de salvación de Sultana, pueblo de Mănăstirea, dep. de Călărași" Constantin Isăcescu nos presenta las nuevas investigaciones y los descubrimientos hechos en un punto arqueológico cuyo nombre se conoce ya del período en que actuaba

Vasile Pârvan, por haberlo señalado Ioan Andrieşescu que habla practicado en aquel lugar unas secciones. Los recientes resultados son prometedores y entre éstos se destacan especialmente los materiales cerámicos que pueden definir los aspectos A₁ și A₂ de la cultura de Gumelnița y la habitación dotada de un rico inventario de útiles "agrícolas".

Dragomir Popovici y Bujor Alexe nos comunican en su informe "Las obras arqueológicas de Poduri - Valea Șoșii, Dealul Păltiniș" los resultados de la exploración de un establecimiento de tipo Cucuteni B que corroborados con los descubrimientos hechos en el conocido punto llamado "Dealul Ghindaru", nos pueden ofrecer observaciones y conclusiones de las más interesantes.

A base de las exploraciones de otro sector de las obras arqueológicas de Poduri-Prohozești al punto llamado "Sîrlite", Dragomir Popovici y George Trohani descubren, al lado de unos materiales de tipo Cucuteni B, unos vestigios de la edad del bronce, de los siglos II-III, d. de n.e., y del siglo XV.

En el siguiente informe, Nicolae Ursulescu y Dragomir Popovici comunican nuevos datos sobre un punto del período hallstattiano antiguo que está ubicado en el pueblo de Preuțești dep. de Suceava. Muy interesantes consideramos los elementos concernientes al sistema de fortificación del establecimiento, por el momento el único de este tipo situado al este de los Cárpatos.

Continuando la investigación arqueológica del valle del río de Mostiștea, que está practicando desde hace varios años, George Trohani excavó sus indagaciones de 1982 a Sărulești. El informe sobre las excavaciones nos presenta dos descubrimientos de materiales neolíticos (Gumelnița) y de la edad del bronce (Tei), pero especialmente el inventario muy rico y variado de un establecimiento geta-dacio de los siglos II-I a. de n.e. y los vestigios de la aldea medieval de Sărulești, cuya existencia en el siglo XVI está mencionada también por las fuentes escritas. En esta misma zona de Sărulești se ha efectuado también la investigación arqueológica de un túmulo funerario - el de Săndulița. En el informe firmado por Augustin Ulanici se nos señala el descubrimiento de cuatro tumbas de inhumación que atestiguan otra presencia en la llanura del Danubio de los pastores del norte del Ponto en el período de transición hacia la edad del bronce y más tarde de los Sarmatas.

En 1982 el Museo Nacional de historia de la República Socialista de Rumania ha continuado las exploraciones en el gran campamento romano de Micia. Según estamos informados por Liviu Petcuiescu el autor del dicho relato, en el campamento se ha dado a luz el modo de construcción del "vallum" paralelamente con otros descubrimientos significativos. En la investigación de las termas - sobre la cual nos informa el relato firmado por Lucia Marinescu, Anişoara Sion e Ion Andrițoiu - se han registrado los siguientes resultados: se ha precisado que en la zona ocupada por el edificio de la "palestra" existieron construcciones aún más antiguas, en la zona del noreste de las termas apareció otro cuarto dotado de un "hipocausto" y se ha logrado precisar la

cronología relativa de las construcciones existentes en la parte del sureste de la "palestra".

En las obras arqueológicas de Fierbinți - donde se practican excavaciones anualmente - la campaña de 1982 dió a luz, según el informe presentado por Bogdan Filipescu, una choza de tipo medio-enterrado de los siglos VI-VII, una residencia medieval del siglo XVII y otros materiales. Un interés particular van a despertar seguramente los vestigios de la cultura de tipo Ciurel-Ipotești-Cîndești del período de la formación del pueblo rumano.

Otro informe sobre las excavaciones procede de Cetățeni, dep. de Argeș. Anca Păunescu y Spiridon Cristoceca señalan los nuevos elementos concernientes a la edificación de la iglesia no.3 de este conjunto de monumentos de culto datados en el siglo XIII como también el descubrimiento de cuatro tumbas que, al no tener ningún inventario se atribuyen con cierta probabilidad a la necrópolis de la segunda iglesia de Cetățeni.

Al continuar las amplias exploraciones de Piuș Petri, dep. de Ialomița, donde nuestros arqueólogos están excavando desde hace unos años los vestigios del establecimiento notable en el medio evo y conocido bajo el nombre de "Orașul de Floci" (la Ciudad de Floci), los resultados obtenidos fueron de los más interesantes. Según estamos informados por Anca Păunescu, apareció otra necrópolis de la ciudad, la tercera (el estudio de ésta está completado también por un examen antropológico preliminar hecho y publicado por Laurenția Georgescu) y al lado de ésta se han encontrado en las secciones practicadas, ricos materiales cerámicos, piezas metálicas etc. Tales resultados, que completan los anteriores, plantean el problema de una presentación monográfica de las investigaciones de Piuș Petri, pues estamos convencidos que ésta completaría una falta de nuestra arqueología medieval.

Continuando también en 1982 las investigaciones de Giulești, pueblo de Boroaia, dep. de Suceava, donde se ha identificado la residencia de uno de los grandes feudales moldavos del siglo XVI, el boyardo Giulea, los que firman el informe sobre la campaña de excavaciones, Lia Bătrîna, Octav Monoranu y Adrian Bătrîna señalan la identificación de algunos hornos y el descubrimiento de unas tumbas, que todos juntos completan la imagen que ya tenemos sobre este interesante conjunto medieval a base de las campañas anteriores.

Los mismos autores, en el informe titulado "Las investigaciones arqueológicas de Fîntîna Mare, pueblo de Vadu Moldovei, dep. de Suceava" nos presentan el descubrimiento de un edificio de culto que pertenece a otra residencia feudal, esta vez del siglo XV, que se ha identificado como la propiedad de Blăgești que era del boyardo Baicu.

Venera Rădulescu que firma el informe sobre las excavaciones de Runcu, dep. de Gorj, nos comunica los resultados que obtuvo en la investigación de una imponente residencia feudal de los siglos XVII-XVIII, "una construcción nobiliaria o quizá principesca". Ella misma ha investigado a Urșai, dep. de Gorj, los vestigios de una iglesia que fun-

cionó como tal a lo largo de los siglos XVII-XIX. Por tener cimientos de piedra pero muros de madera, la construcción despertó un interés particular.

De este punto de vista consideramos plenamente justificada la conclusión de la autora, que "al señalar un nuevo monumento que se incorpora en la rica y original arquitectura popular de la madera... contribuimos al conocimiento del fenómeno cultural-artístico rumano",

Así como hemos procedido con los precedentes tomos de la serie de "Investigaciones arqueológicas" también en el sumario de éste hemos incluido un número de notas y estudios, por tener la convicción que de esta forma el interés de los especialistas frente a nuestra publicación va anmentando.

La primera nota la debemos a George Trohani y constituye la interpretación tipológica e histórica de unas análisis radiográficas de algunas dagas de tipo hallstattiano llamado "akinakes". La aplicación del método al estudio de la categoría de antigüedades arriba mencionadas constituye en sí misma una novedad. El hecho de que las observaciones registradas con esta ocasión confirman la clasificación anterior (debida a C. Buzdugan) establecida para la evolución de las dagas de hierro de tipo hallstattiano, demuestra una vez más la utilidad de las preocupaciones y los resultados obtenidos por el autor de la nota ahora publicada.

El haber incluido en el sumario del presente tomo el estudio del dr. Mircea Rusu "El tesoro de Pietrocasele y su contexto histórico contemporáneo" nos procuró una real satisfacción; primero porque el autor es un especialista muy conocido, uno de los representantes notables de la escuela rumana contemporánea de arqueología; segundo, porque la introducción de un nuevo punto de vista concerniente a la cronología y a la atribución histórica del célebre tesoro indica, sin duda alguna una profundización y amplificación de la problemática implicada por el conocimiento de estos inestimables testimonios de la civilización antigua y da un valor aún más pasionante al debate sobre el tesoro, que, desde hace tiempo no cesa.

En el estudio "Ciertos problemas concernientes a las investigaciones arqueológicas de Cîmpulung" Gheorghe I. Cantacuzino está valorando las excavaciones que allá dirigió entre los años 1975-1982. Los datos más interesantes se refieren al conjunto arqueológico fundado por Basarab I y Nicolae Alexandru, los primeros vaivodas de Valaquia.

Consideramos que para los especialistas resultará interesante y valioso el estudio "Contribuciones arqueológicas al historial de la ciudad de Baia" firmado por Lia y Adrian Bătrîna. Los datos concernientes a la evolución de la iglesia y de la comunidad católica de dicha ciudad sólo aparentemente están limitados, pues de hecho ellos se refieren a un aspecto muy discutido por nuestra investigación histórica dadas sus implicaciones políticas y económicas, es decir la propaganda católica en Moldavia, no solamente durante el reino de Alejandro el Bueno sino también al comienzo del siglo XVII.

Por fin, en el estudio "El Castillo de Lazarea. Investigaciones arqueológicas e históricas" por Luminița Munteanu, los especialistas pueden encontrar datos minuciosos sobre la evolución arquitectónica e histórica de un interesante monumento medieval que constituye, según la opinión de la autora "una aparición singular entre los castillos feudales de Transilvania". La identificación de las diferentes etapas de construcción, la argumentación sobre los índices de datación, los datos concernientes a la presencia de los nobles Lázar en la zona de Gheorghieni, todos éstos aseguran el gran valor documental del trabajos.

Consideramos que si los especialistas rumanos y extranjeros aprovecharán las contribuciones presentes en el séptimo tomo de la serie "Investigaciones arqueológicas", el colectivo del Museo Nacional de historia de la República Socialista de Rumania, los autores de los estudios publicados pueden considerarse satisfechos y orgullosos por el trabajo con que han cumplido.

Comité de redacción

I. R A P O A R T E D E S Ă P Ă T U R I

SĂPĂTURILE DE SALVARE DE LA SULTANA COM. MÎNASTIREA, JUD. CĂLĂRAȘI

de CONSTANTIN ISĂCESCU

Campania arheologică din anul 1982 în așezarea eneolitică gumelnițeană de la Sultana s-a desfășurat în perioada 19 august- 1 octombrie. Săpăturile au avut caracter de salvare dat fiind procesul accelerat de distrugere, provocat de eroziunea apelor Iezerului Mostiștea, a căror cotă a crescut în ultimii ani în urma amenajărilor hidroameliorative.

În cursul campaniilor precedente au fost trasate șase secțiuni în jumătatea de est a tell-ului înlesnind cercetarea aproape completă a acestei zone. Pentru mai buna cunoaștere a sistemului de organizare a așezării, în anul 1982 ne-am propus extinderea cercetărilor în zona vestică prin trasarea a două secțiuni - S VII și S VIII - orientate NE-SV (paralele cu secțiunile anterioare, precum și cu axul longitudinal al așezării), cu dimensiunile de 3 x 15 m fiecare, avînd, ca și celelalte, limita nordică și punct de plecare al numerotării careurilor capătul sudic al secțiunilor cercetate de I. Andrieșescu¹.

A fost relevantă, după cum era de așteptat, o situație stratigrafică în general cunoscută din cercetările anterioare, față de care se pot face unele precizări: - stratul de cultură măsoară doar 2,50-2,60 m față de aproximativ 4,00 m în sectorul de est al așezării și prin comparație ne apare ca destul de sărac; - lipsesc urmele de locuire Cernavoda II surprinse, sporadic, în campaniile precedente la limita inferioară a pămîntului vegetal; - materialul de tip Jilava este surprinzător de sărac, dacă ne referim în continuare la situația înfîlnită în sectorul de est; faza A2 a culturii Gumelnița continuă să fie bine documentată și ne apare ca perioada celei mai intense locuiri de la Sultana; - materialul din faza A1 a culturii Gumelnița, în general sărac la Sultana, se reduce simțitor, pînă la a căpăta aspectul unor descoperiri sporadice.

Descrierea descoperirilor. Locuințele. În cursul săpăturilor au fost relevate și cercetate parțial două locuințe. La adîncimea de 1,80 m, corespunzînd stratigrafic unui nivel Gumelnița A2, au fost descoperite resturile unei construcții (L2/1982), cu suprafață dreptunghiulară (2,80 x 1,70 m), cu orientarea axei lungi N-S. După cantitatea mare de cenușă din zonă și lipsa chirpicului ars, suprastructura trebuie să fi fost ridicată numai din lemn. Platforma amenajată din lut prezenta o suprafață ușor concavă. S-au păstrat urmele a două stîlpi cu diametrul de 10-12 cm. Inventarul se compunea din fragmentele a 5 vase mari de provizii (pl. I / 1-5); 4 castroane bitronconice mici, 7 rîșnițe, frecătoare, 4 săpăligi din os, o greutate de plasă cu un semn distinctiv în formă de cruce. În incintă nu se afla vatră de foc. Construcția pare să fi avut o destinație.

specială, poate o anexă pentru păstrarea și măcinarea cerealelor.

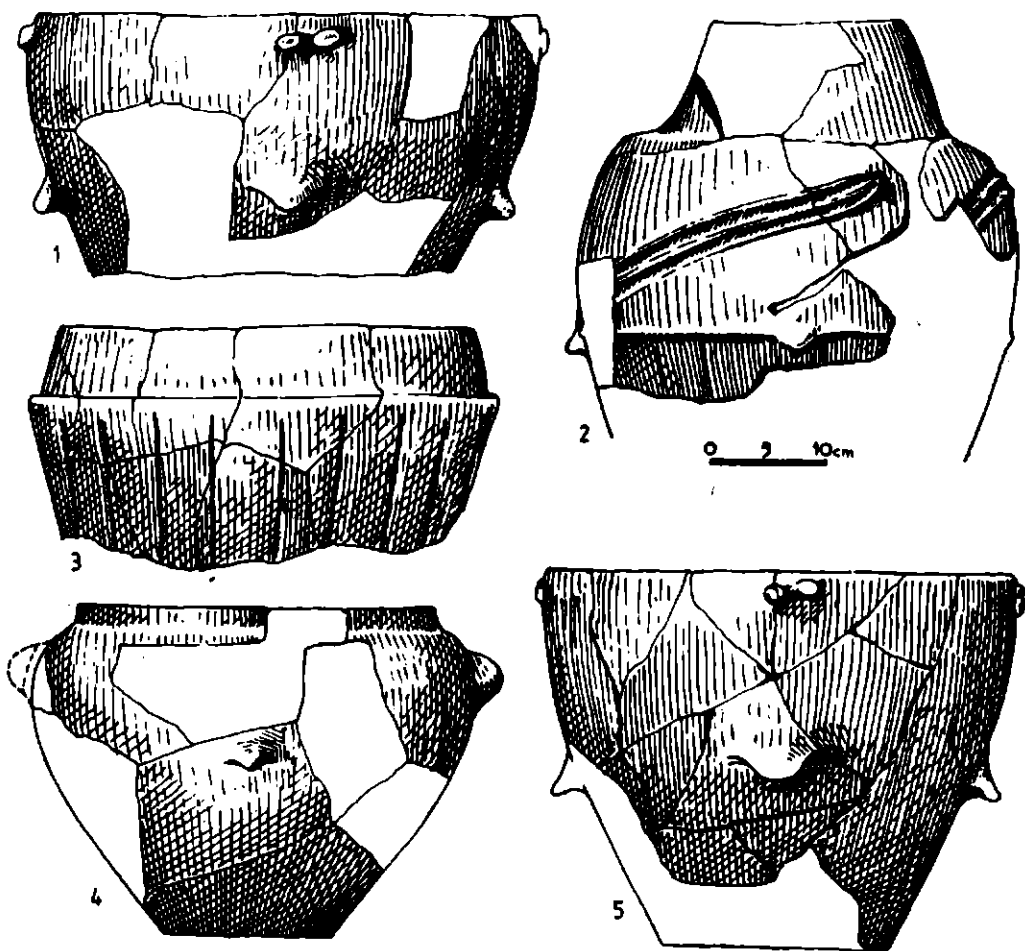
Tot în secțiunea VII a fost cercetată parțial (se întindea dincolo de limita de nord o secțiune) o locuință (L₁/1982) de o construcție mai puțin obișnuită aparținând, de asemenea, fazei A₂ a culturii Gumelnița. Avea formă dreptunghiulară, cu latura mică de circa 3 m, orientată N-S. Podeaua a fost adâncită 0,40 m și nivelată prin adăugare de lut. Adâncimea podelei față de nivelul actual este de 2,50 m. Pereții, aflați prăbușiți în interiorul locuinței, au fost ridicați din lut până la înălțimea de aproximativ 0,70 m, cu grosimea de circa 0,20 m (dimensiuni ușor de apreciat după fragmentele, unele foarte mari, păstrate). Ca liant au fost folosite plante cu structură lemnoasă. Nu s-au găsit gropi de stâlpi. După amprentele păstrate, aceștia erau fixați în pereții de lut. Partea superioară a construcției a fost ridicată după tehnica obișnuită a împletiturii de nuiele lipite cu chirpic. Locuința era aproape lipsită de inventar. Un mic castron aflat în stare fragmentară (pl. II/1) și o greutate de lut au fost găsite "prinse" în chirpicul ars. Pe podeaua locuinței, lângă peretele de vest, a fost descoperită o figurină de lut, modelată rudimentar (pl. V/2).

Ceramica. Cel mai vechi nivel de locuire, ce aparține fazei A₁ a culturii Gumelnița, conține puțin material arheologic: vase ceramice numai în stare fragmentară și un număr mic de unelte, cele mai multe fragmentare, de silex. Vasele au fost lucrate în cea mai mare parte din pastă cu cioburi bine pisate și nisip fin ca degresant, acoperite cu slip negru lustruit mecanic. Arderea este oxidantă. În mai mică proporție este prezentă o a doua categorie ceramică cu aceeași compoziție a pastei, dar de culoare galben-cărămizie, la care este vizibil în spărtură un miez negru-cenașiu.

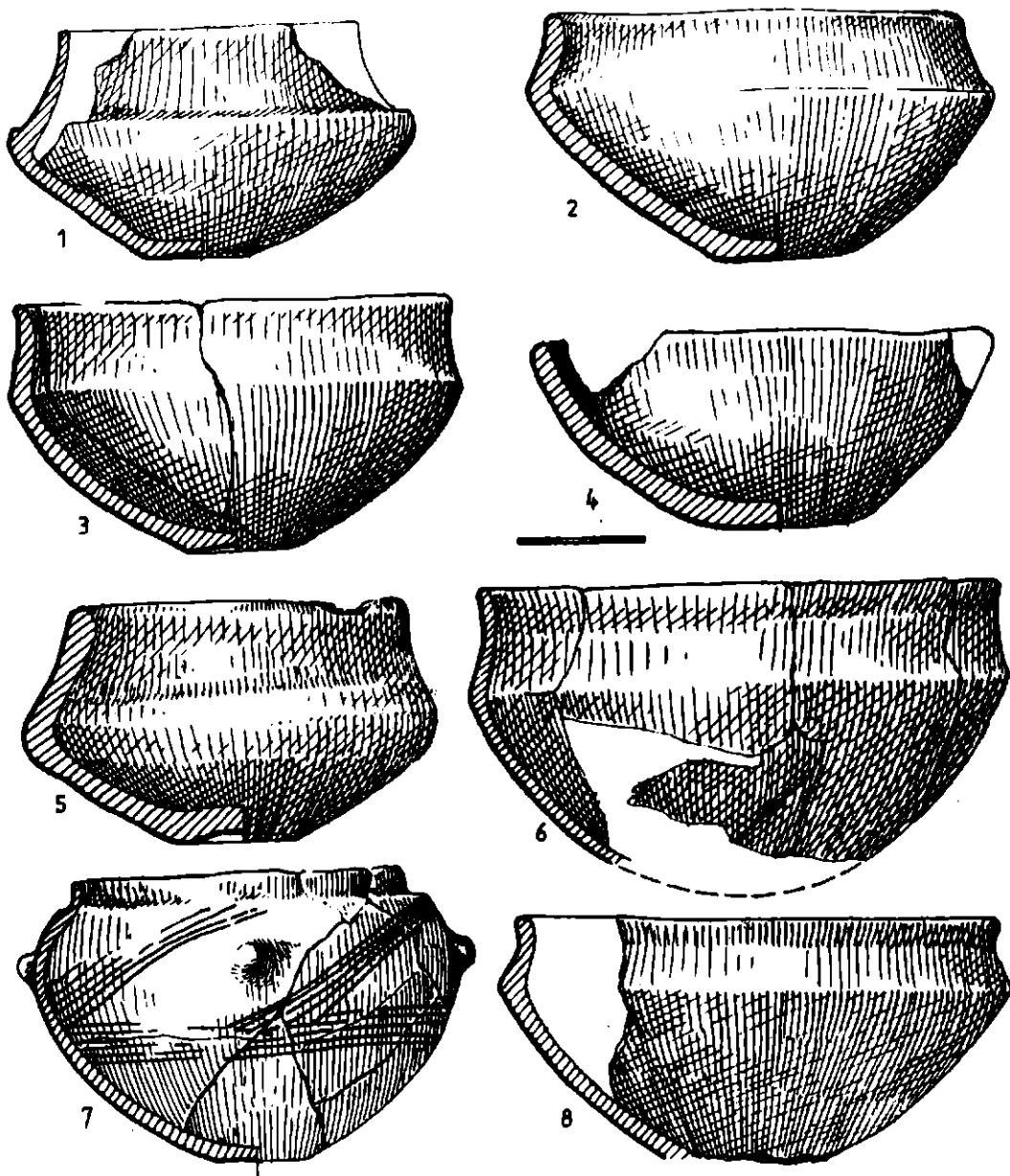
Formele ceramice mai frecvent întâlnite sînt: vasul bitronconic cu umăr bine profilat; castronul cu buza înaltă și ușor răsfrîntă; vasul cu corp rotunjit, gîst înalt cilindric și buza ușor răsfrîntă; vasul mare, de provizii; strachina cu buza îngroșată sau îndoită spre interior. Ornamentarea vaselor este destul de săracă. Predomină ornamentul realizat cu barbotină. Apar frecvent proeminențe conice, cilindrice, deseori combinate cu false caneluri oblice, cu brîuri alveolate or crestate. Ceramica fină este adeseori ornamentată prin excizile superficială, asprită prin incizii pentru fixarea pastei-culoare, motivul decorativ propriu-zis - în general spirale, cîrlige - fiind cruțat și lustruit mecanic.

Destul de frecvent apare pictura cu pastă albă, mai ales pe jumătatea superioară a castronelor bitronconice și pe suprafața interioară a străchinilor - în general benzi din linii dispuse în motive geometrice. Pictura cu grafit este rar întâlnită, la fel și decorul realizat cu scoica. Angoba apare frecvent.

Mai bine reprezentată este ceramica fazei A₂ a culturii Gumelnița. Formele ceramice predominante sînt: castronul bitronconic (pl. II/2) cu diferite variante ținînd de forma buzei, mai înaltă (pl. III/1) ori a umărului mai mult sau mai puțin profilat (pl. II/5); castronul tronconic, în general de mici dimensiuni (pl. II/4); castronul bitronconic cu prag dea-

Pl.I.- Vase de provizii din inventarul locuinței nr.2/1982 de la Sultana.

Pl.II.- Vase ceramice gumelnițene aparținând fazelor A₂ (1,2,4,5) și Jilava (3, 6-8) descoperite la Sultana.

supra umărului (pl.II/1); strachina cu buza îngroșată în interior și strachina cu buza întoarsă spre interior, fiecare cu numeroase variante modelate în general din ceramică fină, cu angobă pe întreaga suprafață; vasul bitronconic cu gâtul scurt și buza verticală, uneori ornamentat cu proeminențe, butoni, brfuri alveolate (pl.III/3); vasul tronconic cu umăr rotunjit, ornamentat frecvent cu proeminențe (pl.I/4); vasul tronconic de provizii (pl.I/1,5); vasul cu corp bombat și gât scurt, obișnuit fiind de mici dimensiuni, cu pereți groși, pastă impură și modelare neglijată (pl.III/6); vasul cu umărul rotunjit, lat și bine profilat (pl.III/2); capacul emisferic fără mîner (pl.III/4), ori cu mîner arcuit.

Dintre formele ceramice mai rar întâlnite menționăm: vasul tronconic cu urechiușe de susținere în interior (pl.III/7); vasul cu pereți verticali și deschiderea de formă ovală (pl.IV/4); cupa cu picior (pl.IV/6).

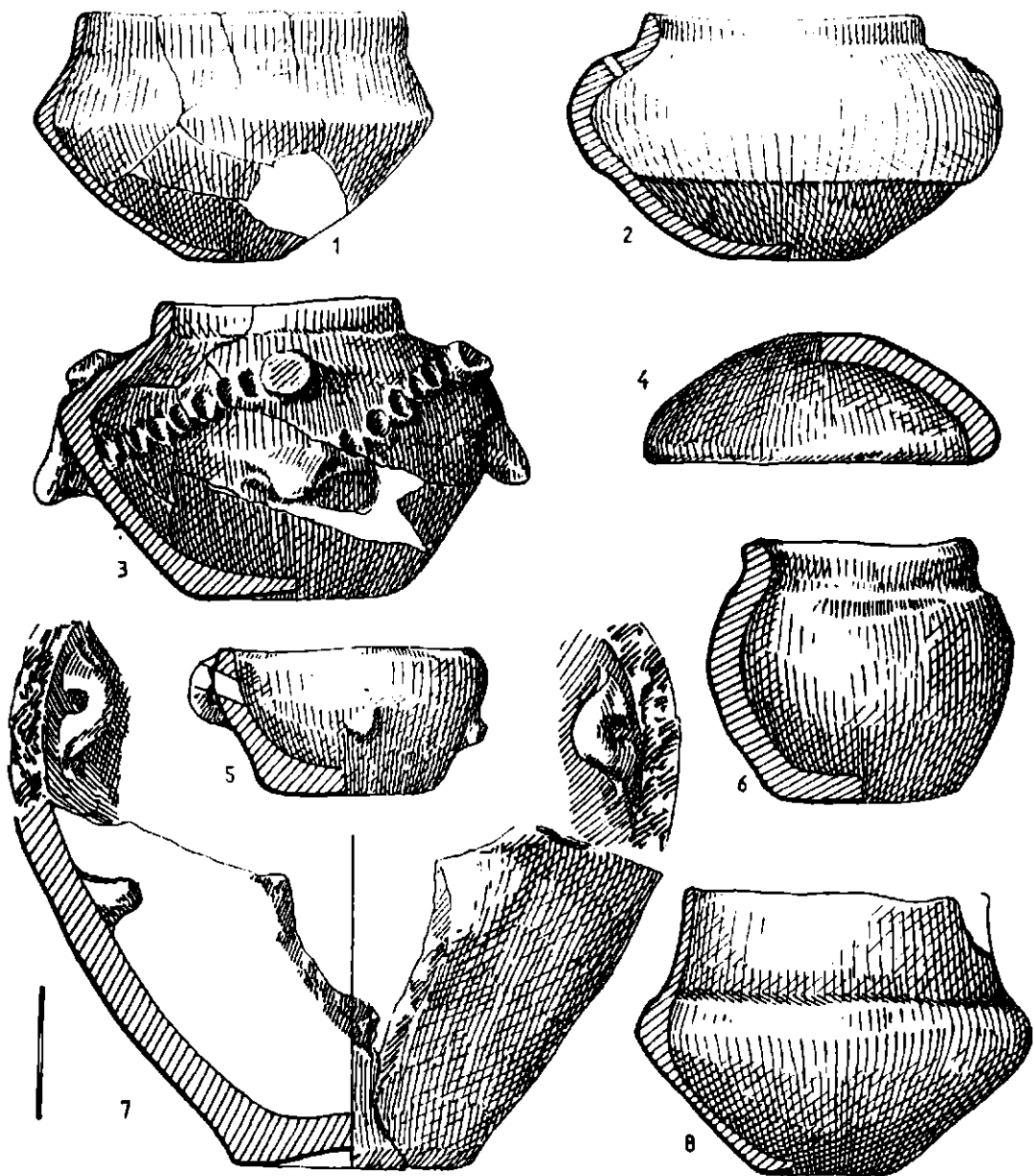
În ornamentarea ceramicii sînt preluate din faza precedentă elemente și procedee tehnice. Excizia superficială ce cruță decorul propriuzis este folosită în continuare, chiar la vasele cu o mai slabă calitate a pastei. Suprafețele excizate sînt asprite prin incizii mai îngrijit executate ce capătă adesea și funcție ornamentală, pasta albă pe care ar fi trebuit să o fixeze fiind folosită, acum, rar pentru acoperirea unor suprafețe mai mari.

Pictura cu grafit este folosită în continuare, dar extrem de rar. În actuala campanie a fost descoperit un singur fragment provenit de la un castron bitronconic la care partea superioară, pînă la linia diametrului maxim, a fost ornamentată pe ambele suprafețe cu linii late, oblice, tratate cu grafit. Barbotina continuă să fie folosită, mai ales la vasele mari de provizii. Frecvent apar proeminențe aplatizate și butoni de multe ori grupați, asociați adesea cu brfuri alveolate, crestate, caneluri false. Pasta ceramică este, în general, mai impură, cu granule mari de cioburi pisate și rar, la ceramica fină cărămizie, cu nisip ca degresant. Angoba este mult folosită, dar suprafața este lustruită superficial.

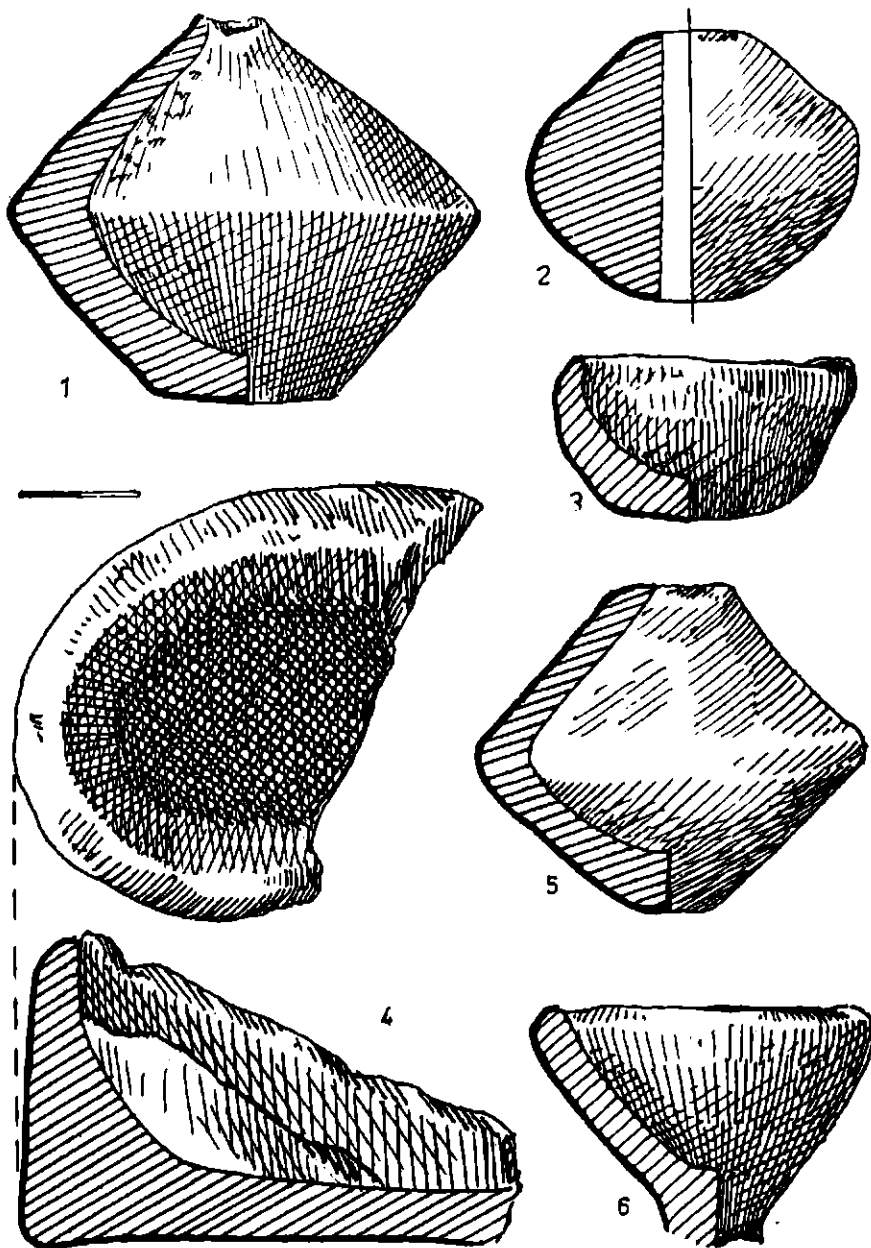
Olăria fazei Jilava este mai slab documentată. Cu puține excepții materialul este fragmentar. Ceramica este brun-cenușie ori gălbuie, eu miezul negru-cenușiu. Este lucrată mai neglijent decît în faza precedentă, dintr-o pastă mai impură, cu granule mari de cioburi pisate și pietricele. Într-un singur caz în actuala campanie apar scoici pisate în compoziția pastei. Angoba este mult folosită dar fiind calitatea pastei.

Formele ceramice mai frecvent întâlnite sînt: strachina cu buza înaltă și puțin arcuită spre interior (pl.II/3,6); strachina cu buza ușor răsfrîntă (pl.II/8); strachina tronconică cu pereți groși și marginea rotunjită; vasul tronconic cu gât înalt, cilindric (pl.III/8); castronul bitronconic cu umăr lat, profilat; vasul înalt, bitronconic, cu proeminențe la nivelul diametrului maxim; paharul scund, cilindric; vasul tronconic cu umăr rotunjit și buza scurtă, verticală (pl.II/5).

Dintre puținele vase întregibile, două prezintă un interes aparte. Au fost descoperite grupate la -0,60 m, la baza pămîntului vegetal, nivel aparținînd fazei Jilava. Unul din vase are o formă aproximativ tron-

Pl.III.-Sultana 1982. Ceramică aparținând fazelor A₂ (1-4, 6; 7) și Jilava (5, 8), cultura Gumelnița.

Pl.IV.- Sultana 1982. Piese ceramice aparținând culturii Gumelnița A₂.

conică, fund mic și drept, umăr rotunjit cu prag scurt, buza scurtă și verticală, cu marginea rotunjită (pl.II/7). Pasta este fină, brun-cărnă-mizie. Întreaga suprafață este acoperită cu angobă. Pe umăr prezintă, la distanțe egale, patru mici proeminențe-butoni. Este pictat, înainte de ardere, cu pastă albă - o bandă circulară sub umărul vasului, de la care pornesc patru benzi oblice spre gura vasului, toate realizate din linii subțiri și aproximativ paralele între ele. Vasul este deformat prin ardere secundară. A servit pentru păstrarea pastei albe, aflată acum solidificată într-un strat gros pe fundul recipientului.

Al doilea vas este o ceașcă tronconică decorată cu mici proeminențe (pl.III/5). Sub buză prezintă o proeminență prevăzută cu orificiu de curgere, element ce permitea un mai bun control asupra dozajului. A folosit, cu siguranță, în practici magico-religioase. În acest caz, descoperirea în imediata apropiere a vasului ce păstra o cantitate de culoare albă poate să nu fie întâmplătoare. Este posibil ca pasta albă să fi fost folosită în cadrul aceluiași practici pentru realizarea unor tatuaje cu semnificații magice. Pregătirea acestei cantități de culoare albă în vederea ornamentării unor vase ceramice nu poate fi exclusă ca posibilitate dar este foarte puțin probabilă cunoscând sărăcia materialului arheologic fiind de o slabă locuire, la un nivel unde nimic nu lasă să se presupună existența unui cuptor de ars oale.

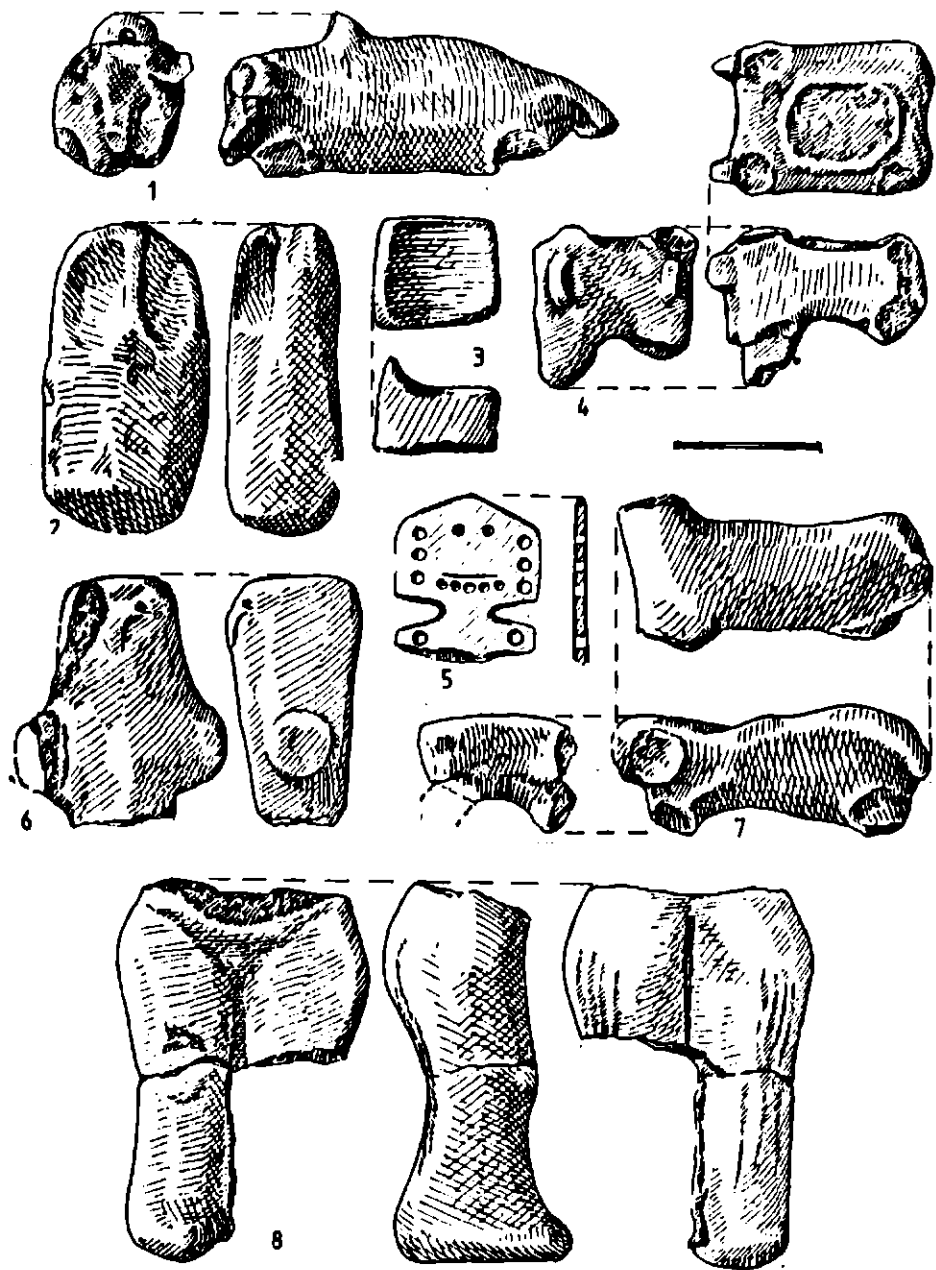
Uneltele. În cursul săpăturilor din anul 1982 au fost descoperite numeroase unelte, majoritatea din silex și os. Uneltele de piatră sînt puține, observațiile valabilă și pentru campaniile precedente. De asemenea, rare sînt și uneltele de cupru - în exclusivitate ace și străpungători.

Uneltele de silex, cele mai numeroase, se încadrează ca formă și tehnică în grupa uneltelor tipice gumelnițene. Unele din acestea pot proveni din relațiile de schimb, dar majoritatea au fost, probabil, lucrate pe loc dat fiind numărul mare de așchii (mai puțin piese neretușate) și percutoare.

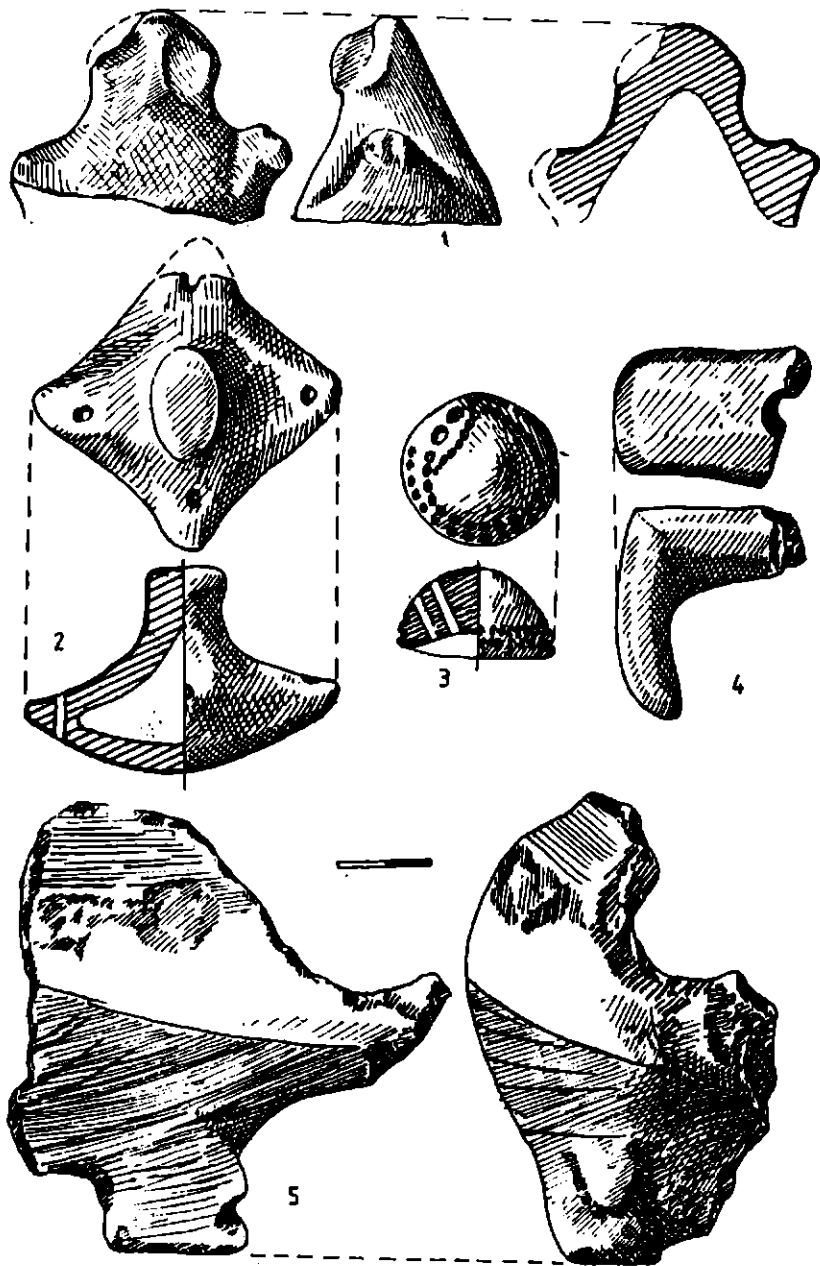
Toate cele 91 de piese recoltate, majoritatea păstrate în stare fragmentară, prezintă, mai mult sau mai puțin, urme de folosire. Numărul pieselor diferă mult de la un nivel la altul. Cele mai multe au fost găsite în două nivele situate la - 1,80 - 1,90 (42 piese) și -1,50 -1,60 m (26 piese), corespunzînd stratigrafic unor nivele de locuire gumelnițene A₂ a, respectiv A₂ b.

Tipurile predominante sînt lamele (46) și răzuitoarele pe lamă (27), mai puțin frecvente fiind răzuitoarele (17) și străpungătoarele pe lamă (1).

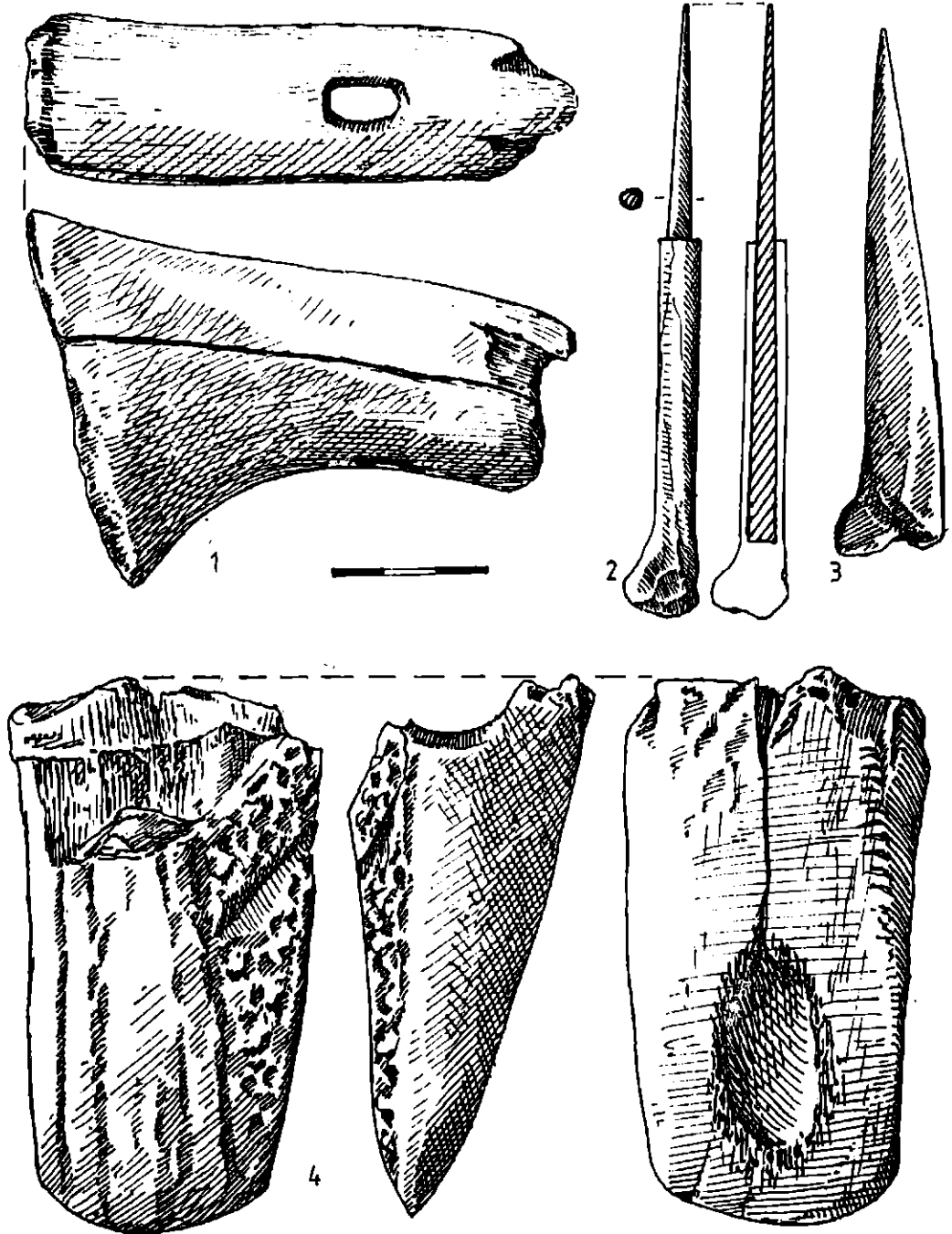
Uneltele din os sînt de asemenea numeroase, majoritatea provenind din nivelele cele mai vechi, îndeosebi din nivelul locuinței nr.1/1982. Tipurile mai frecvente sînt străpungătoarele, dăltițele, spatulele. Străpungătoarele din așchii de os sînt îngrijit executate, cu suprafețe bine lustruite, cu corpul rotunjit la exemplarele mai vechi din nivelul A₁ și A₂ a, ori lat, păstrînd curbura osului la cele din nivelele superioare (pl.VII/3). Două dăltițe lucrate din așchii de os au fost găsite în preajma locuinței nr.1. Au dimensiuni mici (6-7 cm), forma aproximativ trapezoidală, su-

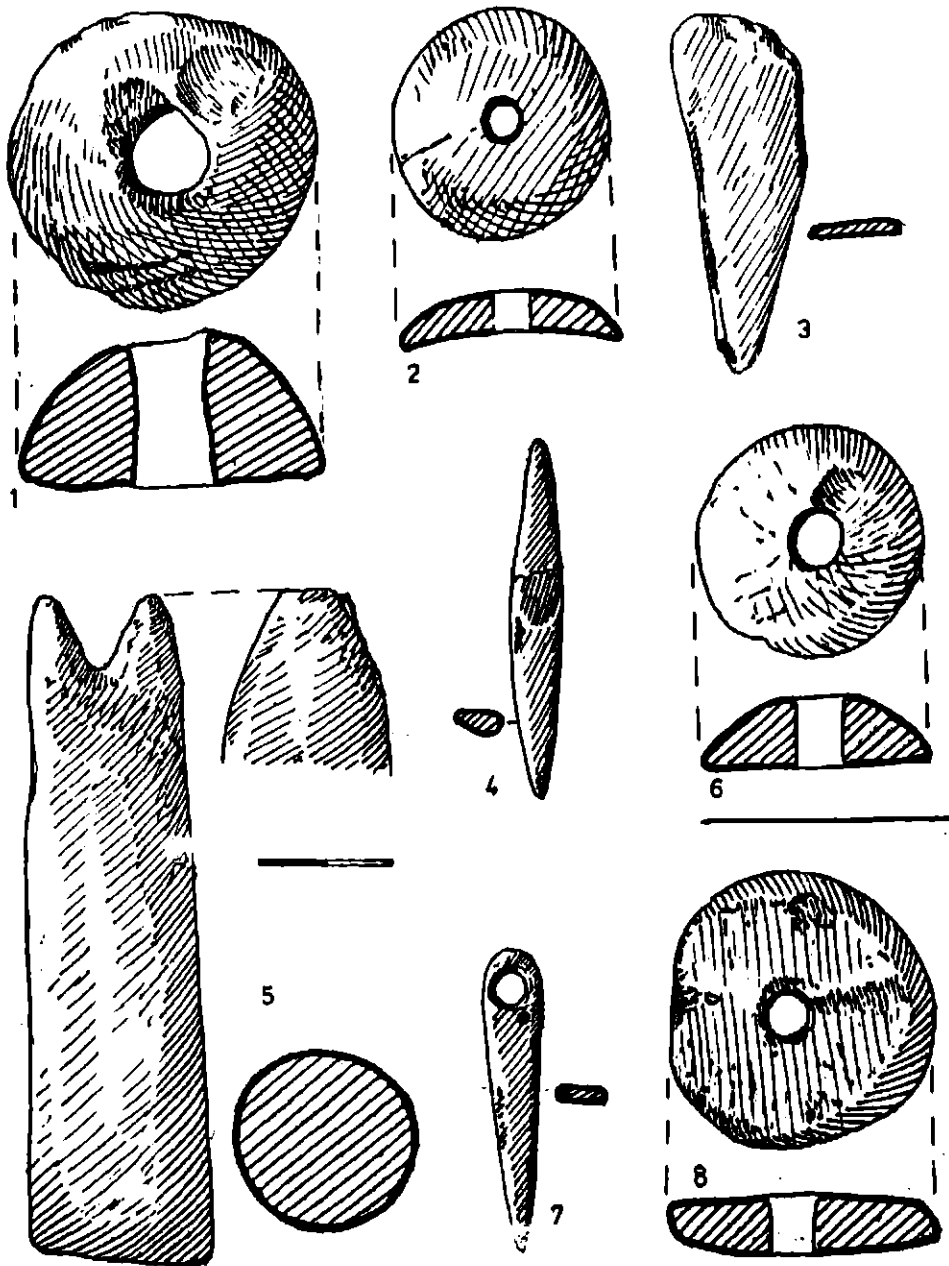
Pl.V.-Sultana 1982. Plastică eneolitică descoperită în nivelele Gumelnița A₂ (1-3,5,6,8) și Jilava (4,7).

Pl.VI.-Sultana 1982. Piese de plastică eneolitică (1,3-5) și obiect de cult (2) descoperite în nivelul Gumelnița A2.

Pl.VII.-Sultana 1982. Unelte gumelnițene din os (1,3,4) și cupru (2).

Pl.VIII.- Sultana 1982. Pandantive (2,6,8) și unelte din os (3,4);
 greutăți din lut ars (1,5). Cultura Gumelnița A₂.

prafețe bine lustruite (pl.VIII/3). Un vîrf de săgeată executat dintr-o așchie de os, cu corpul și pedunculul rotunjite printr-o șlefuire îngrijită, a fost descoperit într-un nivel A₂ b.

Uneltele din corn. Au fost descoperite numeroase piese în diferite stadii de prelucrare, precum și două "depozite" de coarne de cerb. Uneltele finite sînt însă rare și aflate în stare fragmentară. Dintre acestea menționăm: topor din corn de cerb perforat transversal pentru fixarea cozii, cu tăișul semicircular, puternic lustruit prin folosire (pl.VII/4); topor lucrat dintr-o ramificație din corn de cerb tăiată chiar de la bază², la celălalt capăt este vizibilă o șlefuire pentru realizarea părții active, tăiș sau vîrf, ruptă din vechime (pl.VII/1).

Uneltele de piatră. Uneltele de piatră șlefuită sînt, în general, rar întîlnite la Sultana. În timpul actualei campanii a fost descoperită o singură dăltiță trapezoidală într-un nivel aparținînd fazei A₂. Numeroase, față de campaniile precedente, sînt rîșnițele și gresiile (pl.IX/3), majoritatea fragmentare și prezentînd urmele unei îndelungate folosiri.

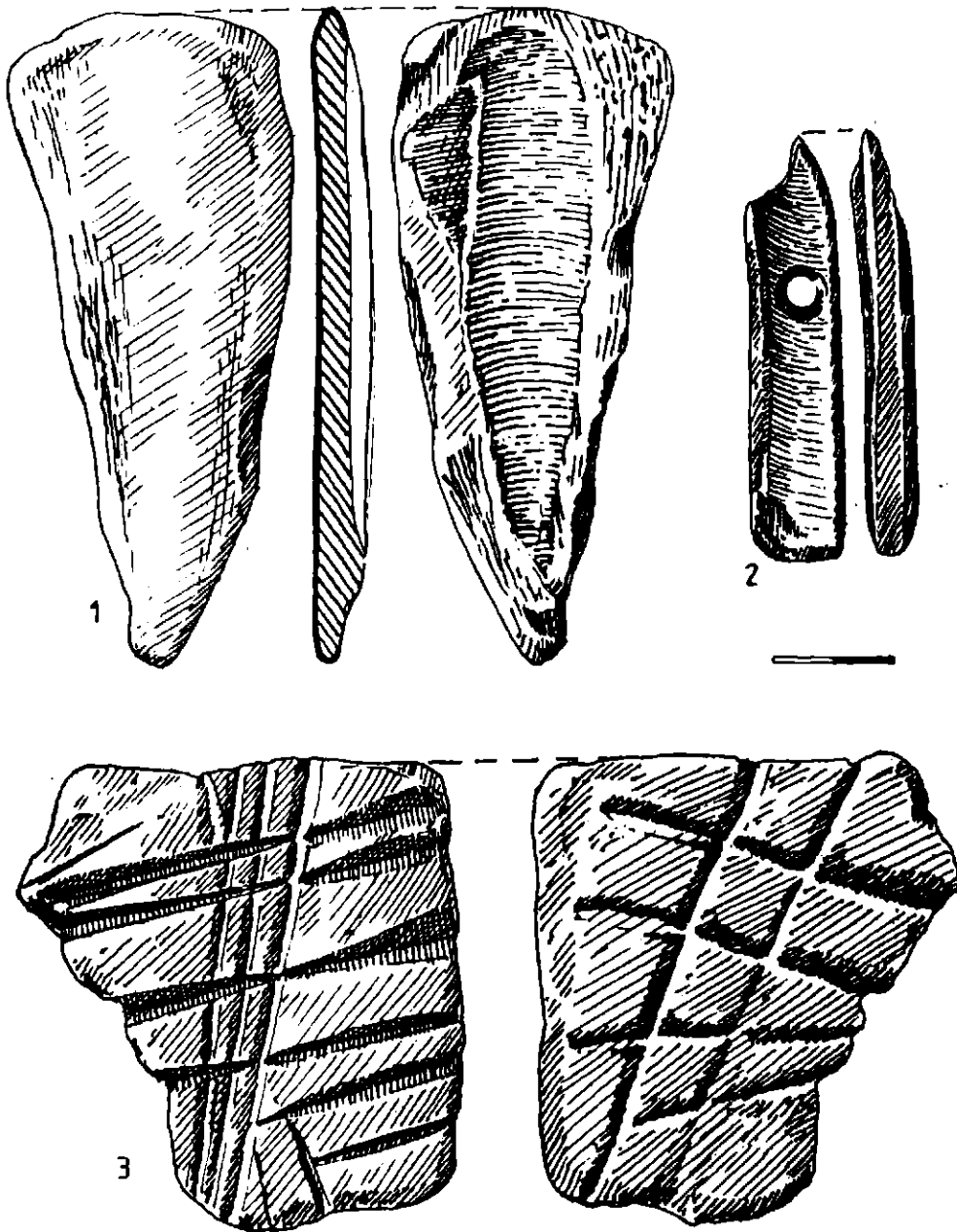
Uneltele de cupru sînt reprezentate prin două străpungătoare, ambele aparținînd nivelului gumelnișean A₂ b. Una din piese este lucrată dintr-o bară de cupru cu secțiune rectangulară cu latura de 5 mm. Se îngustează treptat și este rotunjită spre vîrf. Capătul opus al străpungătorului a fost ascuțit pentru a ușura fixarea mînerului. Se afla în foarte bună stare de conservare. Cel de al doilea exemplar, asemănător, prezintă un plus de interes datorită faptului că și-a păstrat, caz rar, mînerul de os de pasăre ce i-a fost fixat (pl.VII/2).

Plastica. Deosebit de bogat și variat documentată în cadrul așezării eneolitice de la Sultana, plastica gumelnișeană apare bine atestată și în campania de săpături arheologice din 1982.

Plastica antropomorfă din os este prezentă printr-un singur fragment - capul și brațele - al unui idol lucrat dintr-o placă de os (pl.V/5). Suprafața păstrează un lustru puternic. Capul are formă hexagonală. Gura este marcată printr-o linie incizată. Alte detalii ale feței sînt redată prin mici alveole și perforații. Brațele întinse lateral, scurte, prezintă, de asemenea, cîte o perforație. Aparține primului nivel A₂ a. Piesa este proprie arealului gumelnișean și își găsește analogii în majoritatea așezărilor cercetate.

Plastica antropomorfă din lut ars. Pe podina locuinței nr. 1/1982, lângă peretele de vest, a fost găsită o figurină modelată rudimentar. Are forma unei mici coloane cu secțiune ovală, cu capetele puțin rotunjite. Printr-o simplă "ciupire" a pastei s-au sugerat orbitele ochilor și nasul (pl.V/2). Pasta, cu cioburi pisate ca degresant, are culoare cărămie. Dimensiunile sînt: I=6,4 cm; LA=3,6 cm; G=2,3 cm.

De la același nivel cu locuințe a fost recoltată o figurină aflată în stare fragmentară - partea inferioară cu șoldurile și piciorul drept. Este o reprezentare a unei siluete feminine. Atributele feminității, șoldurile și torsul sînt redată fără tendință de exagerare. De remarcat este redarea realistă, grija pentru detalii cum ar fi genunchiul și planta piciorului, așa cum întîlnim și la alți idoli descoperiți în așezările gumel-

Pl.IX.- Sultana 1982. Unelte de os (1,2) și gresie de piatră (2).
Cultura Gumelnița A₂.

nișene de la Gumelnița³, Căscioarele⁴, Vlad Țepeș⁵, Pietrele⁶, ș.a. Pasta are în compoziție nisip grosier și pietricele. Arderea este oxidantă. Suprafața este lustruită mecanic.

La -1,60 m, într-un nivel al fazei A₂ a fost descoperită o figurină fragmentară - s-a păstrat doar bustul - din seria celor "cu brațele în cruce" (pl.V/6). Are aspectul unei coloane lățită la capătul superior unde detaliile feței sînt superficial redată. Brațele sînt sugerate de două proeminențe scurte. Pasta, de culoare cenușiu-gălbuie, este grosolană, cu amestec de cioburi pisate.

Tot într-un nivel al fazei A₂ a fost descoperit fragmentul unui vas antropomorf - partea superioară cu umerii, brațele și capul ce se înscriu într-o formă aproximativ conică (pl.VI/1). Capul este redat schematic, convențional. Brațele, întinse în poziție de orantă, sînt parțial rupte din vechime. Corpul trebuie să fi fost scund și aproape globular, asemănător cu al exemplarelor descoperite la Tangru și Gumelnița⁸.

Plastica zoomorfă din lut ars este prezentă prin trei piese:

- Animal redat în poziție culcată, cu picioarele întinse spre zifnga (pl.V/1). Botul este alungit și ascuțit. Coda este lungă și puternică. Pe spate are o proeminență perforată pe direcție longitudinală. Pasta este cărămizie, fină. Figurina pare că reprezintă o vulpe, asemănătoare celei descoperită la Pietrele⁹.

- Patruped cu cap alungit, masiv, descoperit în ultimul nivel de locuire aparținînd fazei Jilava (pl.V/7). Interesant este modul de redare a capului - un cilindru subțire de lut ale cărui capete, la această piesă rupte din vechime, luau probabil forma coarnelor. Pasta este cărămizie, cu nisip fin ca degresant.

- Vas zoomorf păstrat fragmentar, descoperit la limita inferioară a nivelului A₂ b (pl.VI/5). Fragmentul păstrează unul din picioarele vasului - scurt, gres, cu genunchiul marcat printr-o proeminență. Vasul prezintă un decor la care benzi cruțate acoperite cu slip lustruit alternează cu zone acoperite cu culoare albă, după ce în prealabil au fost asprite cu numeroase incizii. Pasta are culoare cărămizie, cu cioburi pisate și pietricele ca degresant.

Mobilier minatural din lut ars. În cursul actualei campanii au fost descoperite două scăunele din lut ars (pl.V/3,4), piese frecvent întîlnite pînă acum la Sultana ca și în majoritatea așezărilor gumelnițene cercetate. De remarcat este însă faptul că unul din scăunele, descoperit în ultimul nivel de locuire (faza Jilava), păstrează amprenta unei figurine ce a fost așesată pe el înainte de arderea pastei (pl.V/4). Se confirmă astfel folosirea acestora ca tronuri pentru idoli din seria celor reprezentați în poziție șezîndă.

Podoabe. La adîncimea de 1,10 m, la limita superioară a nivelului aparținînd fazei A₂ au fost descoperite împreună două discuri din os ce au servit probabil ca obiecte de podoabă. Unul din ele este șlefuit dintr-un cap de femur (pl.VIII/6). Suprafața, îngrijit șlefuită, păstrează aspectul poros al osului. Este străpuns la centru de o perforație transversală. În zona acesteia și în special în interiorul perforației prezintă

urme de oxid de cupru de la un obiect de metal cu care a venit în contact.

Al doilea disc, cu dimensiuni asemănătoare (pl.VIII/2), este lucrat dintr-un perete de os mare (probabil humerus). Suprafețele, în special cea exterioară, au un puternic lustru dat prin șlefuire.

În preajma locuinței nr.1 se aflau două pandantive aproape identice în formă de frunză de salcie, lucrate din os bine lustruit pe întreaga suprafață (pl.VIII/7).

Rezultatele săpăturilor efectuate în anul 1982 sînt importante pentru cunoașterea locuirii gumelnițene de la Sultana. Astfel, imaginea formată în urma precedentelor cercetări efectuate în sectorul de est al așezării era aceea a unei locuiri intense și, dat fiind dimensiunile tell-ului de la Sultana, a unei deosebit de puternice comunități. Nolle cercetări modifică acest tablou. Locuirea pare mai restrînsă decît ne-am închipuit. Sectorul de est, mai prielnic locuirii, pare să fi oferit spațiu suficient pentru ridicarea locuințelor, restul teritoriului putînd fi folosit pentru adăpostirea animalelor și ridicarea unor construcții anexe în perioada cea mai intensă a locuirii ce corespunde cert, după cum confirmă cercetările de pînă acum, fazei A₂ a culturii Gumelnița.

Zona cercetată în 1982 a fost, totuși, destul de restrînsă pentru a îngădui concluzii definitive. Acestea nu vor putea fi stabilite decît numai temeiul unor viitoare cercetări.

NOTE

- 1 I. Andrieșescu, Les fouilles de Sultana, în "Dacia", I, 1924, p. 51-107; idem, Sultana (continuare și sfîrșit), în "Buletinul comisiei monumentelor istorice", fasc. 62, oct.-dec. 1929, p. 165-171.
- 2 Operație mai dificilă care cu greu își poate găsi o explicație, plusul de greutate pe care-l căpăta astfel piesa fiind neglijabil.
- 3 Vladimir Dumitrescu, Fouilles de Gumelnița, în "Dacia", II, 1925, p. 81, fig. 63/10.
- 4 Gh. Ștefan, Les fouilles de Căscioarele, în "Dacia", II, 1925, p. 182, fig. 41/12.
- 5 D. Berciu, Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări, București, 1961, p. 476, fig. 249/2.
- 6 D. Berciu, Cercetări și descoperiri arheologice în regiunea București, în Materiala, II, p. 541, fig. 67/2.
- 7 D. Berciu, Contribuții la problemele neoliticului ..., p. 473, fig. 246.
- 8 V. Dumitrescu, op.cit., p. 62, fig. 31/2.
- 9 D. Berciu, Cercetări și descoperiri arheologice în regiunea București, p. 542, fig. 70.

Résumé

Les recherches archéologiques pendant 1982 dans l'établissement néolithique appartenant à la culture de Gumelnița trouvé à Sultana, com. de Mînăștirea, dép. de Călărași ont eu un caractère de sauvetage. Les fouilles ont été effectuées dans le secteur ouest, jusque là non fouillé, de l'établissement. Il a été relevé une situation stratigraphique généralement connue.

Sont représentées mais beaucoup moins documentées en comparaison dans le secteur est les phases A1, A2 et Jilava appartenant à la culture de Gumelnița. Pendant les fouilles ont été étudiées partiellement deux habitations, une d'entre elles présentant un très riche inventaire agricole appartenant à la phase A2. Les résultats sont importants pour la connaissance de l'habitat pendant la culture de Gumelnița à Sultana. Ces résultats font changer substantiellement l'image que nous faisons à la suite des recherches presque exhaustive du secteur de l'est.

L'habitation nous apparaît à présent beaucoup plus restreinte qu'ann çaient les fouilles archéologiques antérieures.

Le secteur est, plus propre à l'habitation semble avoir offert un espace suffisant aux habitations, le reste du territoire étant employé pour mettre à l'abri les animaux et aussi pour la construction d'annexes pendant la période la plus intense de l'habitation qui correspond à la phase A2 de la culture de Gumelnița, selon les dernières recherches.

LÉGENDE DES FIGURES

- Pl. I. - Vases à provisions appartenant à l'inventaire de l'habitation nr. 2/1982 de Sultana.
- Pl. II. - Vases céramiques du type "Gumelnița" appartenant aux phases A2 (1, 2, 4, 5) et Jilava (3, 6-8) découverts à Sultana.
- Pl. III. - Sultana 1982. Céramique appartenant aux phases A2 (1-4; 6, 7) et Jilava (5, 8), culture de Gumelnița.
- Pl. IV. - Sultana 1982. Pièces céramiques appartenant à la culture de Gumelnița.
- Pl. V. - Sultana 1982. Plastique néolithique découverte dans le niveau "Gumelnița A2" (1-3, 5, 6, 8) et Jilava (4, 7).
- Pl. VI. - Sultana 1982. Pièces d'art néolithique (1, 3-5) et objet de culte découverts dans le niveau de Gumelnița A2.
- Pl. VII. - Sultana 1982. Outils du type "Gumelnița" en os (1, 3, 4) et cuivre (2).
- Pl. VIII. - Sultana 1982. Pendentifs (2, 6-8) et outils (3, 4) en os; poids en terre cuite (1, 5). La culture de Gumelnița A2.
- Pl. IX. - Sultana 1982. Outils en os (1, 2) et grès en pierre. La culture de Gumelnița A2.

ȘANTIERUL ARHEOLOGIC PODURI-VALEA ȘOȘII, "DEALUL PĂLTINIȘ", JUD. BACĂU

de DRAGOMIR POPOVICI
și BUJOR ALEXE

Teritoriul comunei Poduri, jud. Bacău, este dominat de interfluvii sculpturale relativ plane, cu altitudini medii de 400 m dar care ajung pînă la 500 m. Cea mai mare parte a suprafeței sale, - satele Rușăești și Prohozești - ocupă terasele de 20 m și 25-40 m ale Tazlăului Sărat.

Rețeaua hidrografică este relativ bogată. Apar numeroase pîrae cum sînt : Gîzrul, Fundăturii, Soșa, Păltiniș, Secătura, Săratul, Cernu, etc. Din bazinele lor hidrografice apar și procese de eroziune adesea foarte rapide. Unele dintre ele au apă sărată, cîteva avînd apă sulfuroasă (de ex. pe cursul superior al pîrfului Păltiniș - afluentul său numit "Putoarea").

Solul, în special pe teritoriul satului Valea Șoșii este caracterizat de prezența argilelor nisipoase și pietrișurilor ce apar în arealele de depuneri sedimentare de aici, de soluri silvestre brun-podzolite cu reacție acidă și aluvionare care sînt mai restrînse ca răspîndire.

Ca atare vegetația este caracterizată în principal de păduri de foioase, a căror suprafață este astăzi considerabil restrînsă în principal datorită defrișărilor masive.

Fauna este caracteristică acestui biotop, prezentînd animale adaptate vieții de pădure.

Dealul Păltiniș pare a-și datora numele unei păduri de paltin ce îi va fi acoperit cîndva în trecut, actualmente defrișată. Se află în partea de SE a satului, fiind flancat de văile a două pîrae : pîrful Păltiniș și pîrful Valea Șoșii. Primul, izvorăște de sub vîrfurile Tarnița, primind imediat un afluent numit "Putoarea" și se varsă apă în râul Cernu.

Tot în râul Cernu, dar mai în aval de deversarea pîrfului Păltiniș se varsă și pîrful Valea Șoșii, izvorînd din dealul Runcu Mare.

Culmea dealului, străbătută în lungul ei de un drum de țară, prezintă o șea care e împărțită în două zone inegale ca suprafață. Prima dintre ele, este numită și "Dealul Păltiniș" iar cea de a doua, "Dealul Cremeniș" datorită pietrișului ce apare imediat la suprafață făcîndu-l impropriu agriculturii.

Cu ocazia periegezelor întreprinse aici s-a putut observa în mlașca de pe marginea de est a drumului, resturile unor locuințe cucu-

teniene și a unor gropi din care au fost recoltate fragmente ceramice aparținând fazei B a culturii.

Așezarea ocupă primul segment al dealului care astăzi este împărțit în două, o parte fiind ocupată de loturile unor săteni, cealaltă de pășune. Deși pe toată această suprafață s-a observat prezența resturilor locuirii cucuteniene, cercetările nu au putut fi întreprinse decât în suprafața ocupată de pășune.

Săpăturile efectuate aici au avut drept scop în primul rând determinarea caracterului locuirii cucuteniene de aici și eventual corelarea sa cu locuirea Cucuteni B atestată în campaniile precedente pe "Dealul Ghindaru" de pe teritoriul aceleiași comune.

Pentru aceasta, au fost trasate trei secțiuni (S I, S II și S III), paralele cu drumul de țară ce străbătea platoul dealului, prima secționând în întregime toată zona ocupată de pășune (S I = 67,50 x 1 m). S III (34 x 1 m) a fost trasată la 11 m V de S I, iar S II (34 x 1 m), la 11 m V de S III și la 23 m V de S I.

De la bun început trebuie să remarcăm că în cursul cercetărilor întreprinse aici s-a observat faptul că stratul de cultură era foarte subțire, de aproximativ 20-25 cm, începând de la nivelul actual de călcare. De altfel, în unele zone, chirpicul de la locuințele incendiate era observabil la suprafață datorită probabil și procesului de spălare al solului. Tot datorită acestei situații, la extremitățile acestui segment al platoului, stratul de cultură era mai gros, în centru fiind foarte subțire. Spre margini s-au putut observa și aglomerări de bucăți de chirpic, inconsistente, aflate în poziție secundară și care se datorau fără îndoială aceluiași procese.

Pe lângă resturile de locuire - pietre, chirpic, fragmente ceramice, unelte de piatră, aparținând culturii Cucuteni, s-au recoltat și fragmente ceramice aparținând epocii bronzului, fără să se poată determina stratigrafic un nivel sau complexe de locuire.

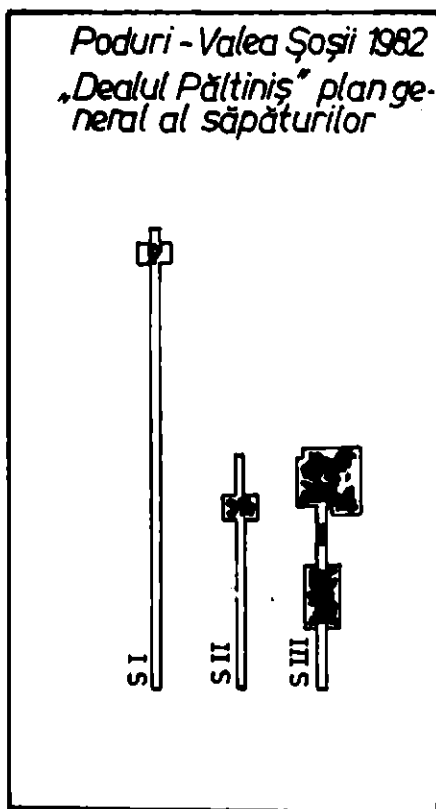
Datorită stratului de cultură foarte subțire și scurgerilor inerente, în unele cazuri fragmente ceramice aparținând acestei ultime perioade au fost găsite pe resturile unor locuințe sau în stratul de cultură, amestecate cu bucăți de chirpic și fragmente ceramice cucuteniene.

În ceea ce le privește pe acestea din urmă, doar cu câteva excepții, se prezintă extrem de puternic corodate astfel încât decorul pictat nu mai poate fi reconstituit.

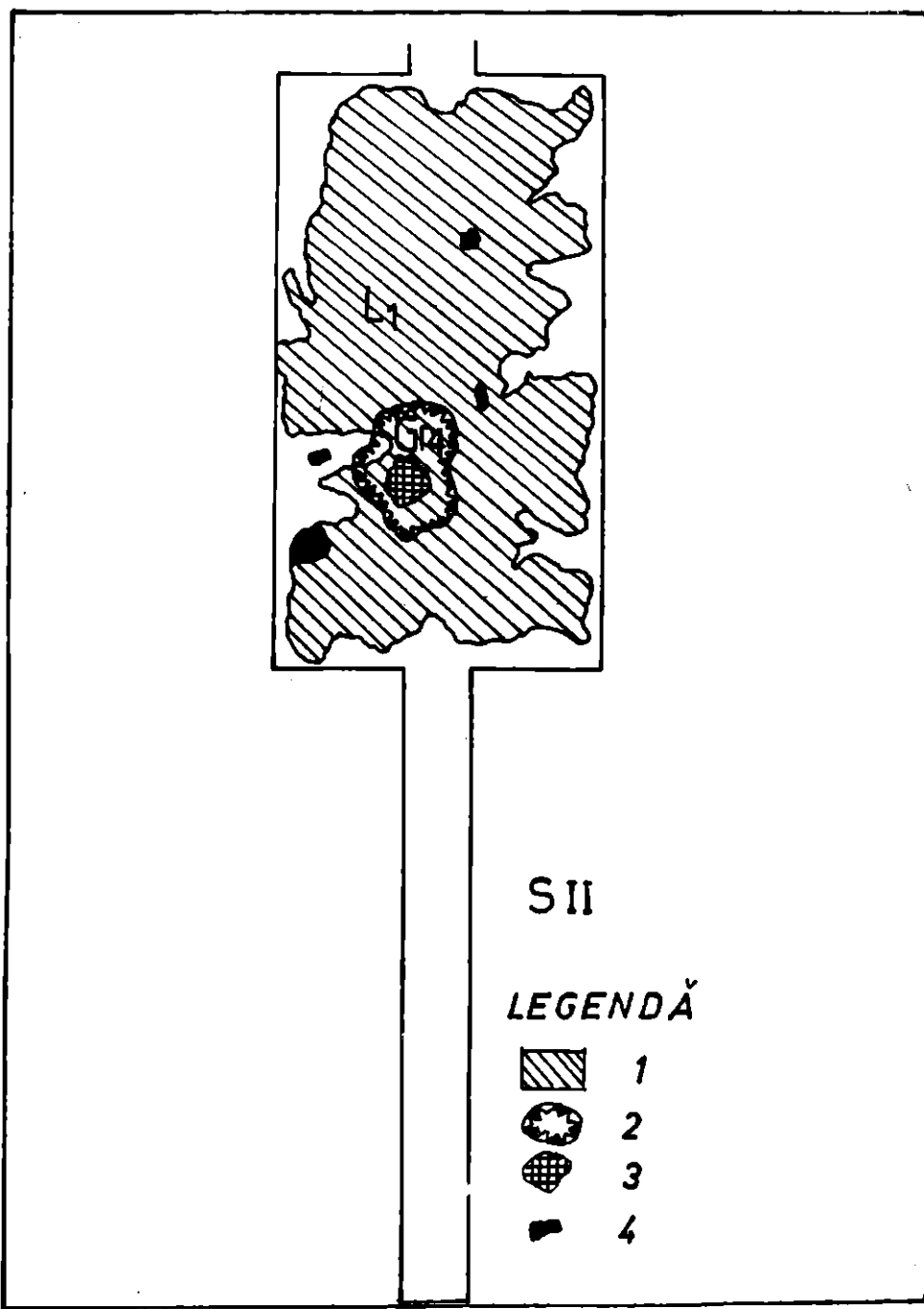
Complexele de locuire.

Locuința nr. 1. Această locuință a fost surprinsă pe traseul S II, între metril 15,50-24 sub forma unei aglomerări de chirpic, la -0,10-0,15 adâncime. Datorită solului foarte acid și a sistemului de construcție, bucățile de chirpic erau puternic mărunțite, în unele cazuri transformându-se într-o masă de lut puternic înroșit. S-a putut observa că în general în compoziția chirpicului predomina nisipul, pleava apărând în cantitate foarte mică. Unele bucăți de chirpic mai păstrau amprentele nulelelor ce au fost folosite la ridicarea pere-

Poduri - Valea Șoșii 1982
„Dealul Păltiniș” plan ge-
neral al săpăturilor

Pl.I.- Planul general al săpăturilor.

Pl.II.- Planul locuinței nr.1. 1)chirpic; 2) groapă; 3) vatră;
4) piatră.

tilor, având diametre cuprinse între 0,5-2 cm.

Pentru a se putea cerceta integral locuința, au fost tasate două casete, câte una de o parte și de alta a secțiunii, cu dimensiunile de 9 x 2 m (Cas 3 și Cas 4).

S-a putut astfel observa că locuința era ușor înclinată, ea urmând firesc curbura naturală a solului. Aceasta fiind relativ mică, cei care au construit-o nu au considerat necesar să orizontalizeze solul înainte de a proceda la construirea sa.

Locuința nu avea platformă, pereții nefiind nici ei prea solizi decât judecăm după resturile găsite "in situ". Pe alocuri am observat câteva pietre cu dimensiuni ceva mai mari. În interior, la -0,20 m adâncime, s-a remarcat prezența unei vetre, parțial distrusă, la 2,55 m de limita sudică a Cas 4 și la 1,70 m de marginea sa estică. Atât cât se păstrase, avea o formă ovală, cu marginile distruse și cu diametrele de 60 x 65 cm. Lăptura propriu-zisă era subțire, de 2-2,5 cm, sub care apărea un strat de lut amestecat cu nisip, foarte bine bătucit și care suprapunea un "pat" de pletre plate și fragmente ceramice astfel încât ea avea o grosime totală de 8-10 cm.

Într-un singur loc s-a putut observa prezența unui fragment din grădina sa. Aceasta era realizată din lut, amestecat cu nisip, triunghiulară în secțiune, cu partea superioară rotunjită. Observând atent resturile vetrei ca și cele ale gardinei, credem că vatra avea inițial o formă rectangulară, ea fiind probabil supraînălțată față de nivelul locuinței, cu 8-10 cm.

În partea vestică a vetrei, imediat lângă ea, la 12 cm, și la 0,30 m adâncime s-a găsit un phalus de lut, îngrijit modelat.

La demontarea locuinței - mai precis a resturilor pereților prăbușiți nu am observat nici o amenajare în interior a podelei. În schimb, aproximativ în centrul locuinței, chiar sub zona vetrei a fost descoperită și cercetată o groapă numerotată cu nr. 4 (Gr. 4).

În imediată apropiere a marginii sudice a locuinței, la aproximativ 10 cm distanță de ea și la 0,15 m adâncime, a apărut un topor plat de cupru.

Locuința nr. 2. A fost surprinsă pe traseul SII în dreptul metrilor 0-6,50, sub forma unei aglomerări de chirpic, aflată mai la suprafață decât resturile L₁, aceasta și datorită faptului că aici procesul de corodare a solului a fost mai puternic.

Pentru a putea fi delimitată și cercetată integral, au fost practicate două casete, inițial cu dimensiunile de 7 x 3 m care au mai fost lărgite pentru a se putea surprinde marginile sale (vezi planul general al săpăturilor).

De la bun început trebuie să remarcăm că resturile acestei locuințe erau mai consistente, părând a fi mai bine conservată. Bucățile de chirpic provenite de la pereții prăbușiți aveau o culoare roșie-cărămizie, pe alocuri cu pete galbui, demonstrând o ardere neuniformă. Au fost observate amprente ale nuielilor folosite la realizarea pereților fără însă să se poată determina exact orientarea lor datorită

faptului că resturile acestora erau parțial deranjate. În compoziția chirpicului provenit de la pereți s-a remarcat în principal prezența nisipului și mai puțin pleava.

Platforma observată numai pe o parte a suprafeței locuinței era masivă, cu grosime de 20-22 cm. În compoziția lutului folosit aici am observat numai prezența nisipului. Acesta, bine netezit și ars la roșu-cărămiziu suprapunea inițial bîrne despicate în două, cu diametre variind între 18-23 cm.

În colțul de NE al locuinței au fost observate sporadic cîteva "plăcuțe de vatră", fără să se poată preciza exact amplasarea vetei, forma și structura sa.

Întregul material ceramic găsit în și printre resturile acestei locuințe era complet corodat și fragmentar.

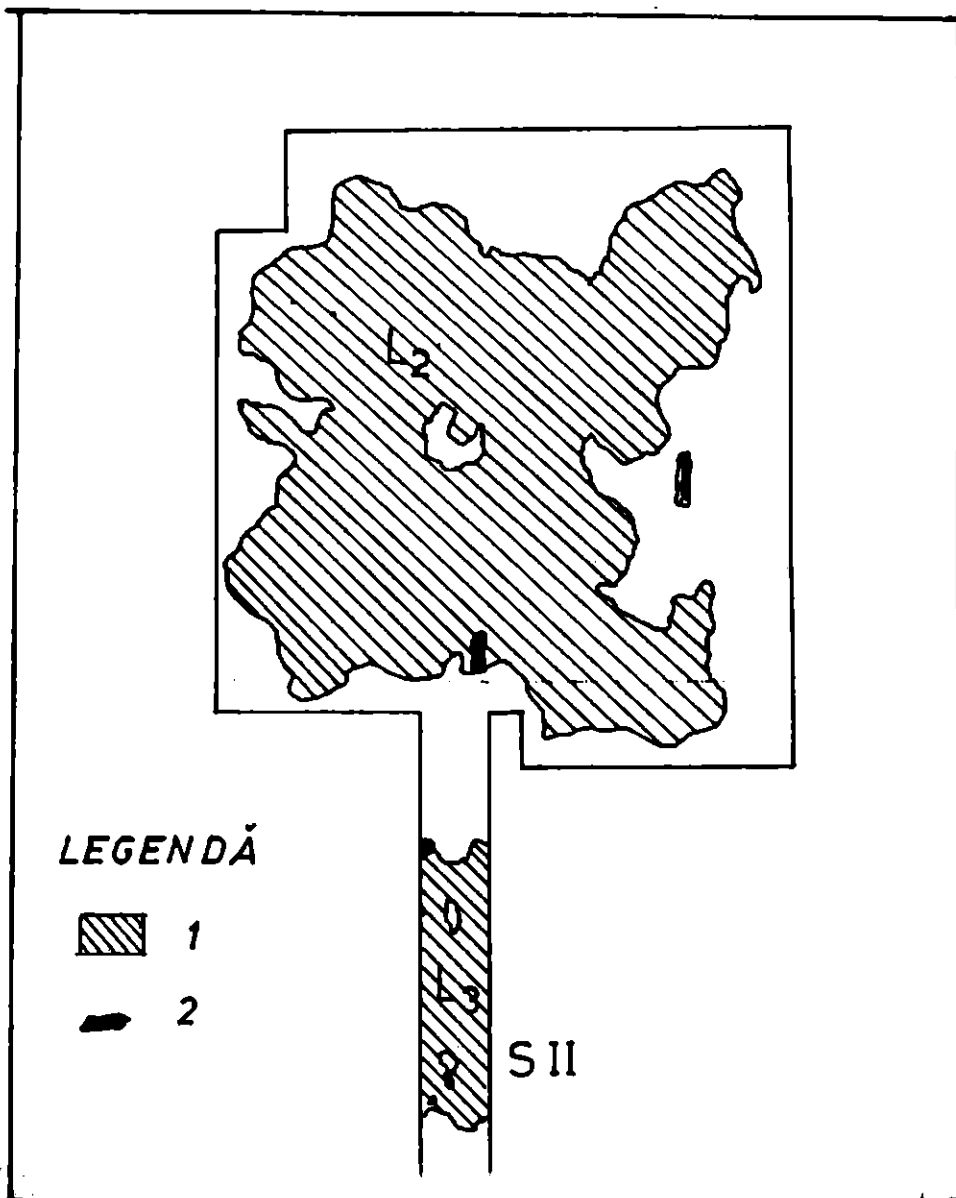
Locuința nr.3. Pe traseul SII, în dreptul metrilor 8,80-12,75, la 0,05-0,07 m adîncime a fost observată o aglomerare de chirpic provenit probabil de la resturile unei locuințe care nu a putut fi cercetată integral. Pe traseul secțiunii chirpicul apărea grupat uniform, spart în bucăți mici, cu nisip în compoziție. Printre bucățile de chirpic s-au observat relativ numeroase fragmente ceramice și cîteva pietre dintre care două, aveau dimensiuni mai mari. La demontare s-a observat faptul că în suprafața cercetată, locuința nu avea platformă.

Locuința nr.4. A fost surprinsă pe traseul SIII, în dreptul metrilor 6,10-9,60. Pentru a putea fi integral cercetată, de o parte și de alta a secțiunii, în această zonă, au fost trasate două case (Cas 5 și Cas 6) cu dimensiunile de 3,50 x 2 m.

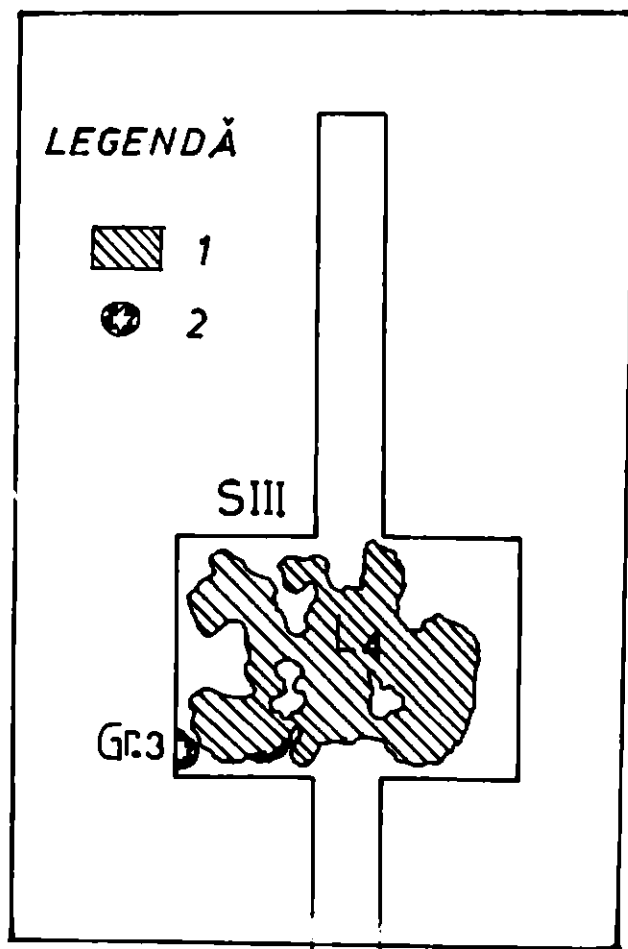
Dezvelită integral locuința cu dimensiuni relativ mici, era destul de prost păstrată. Judecînd după resturile ce apăreau de la 0,08 m adîncime, părea să nu fi fost o locuință prea solidă. Chirpicul de la pereți, spart în bucăți mărunte avea nisip în compoziție și foarte puțină pleavă. Ampretele de la nulele aveau diametre ce variau între 0,5 și 2 cm. Locuința nu avea platformă. Prezenta destul de mari întreruperi și de altfel și inventarul ei era foarte sărac. Toate aceste elemente ne fac să credem că avem de-a face cu o amenajare sezonieră, sau în orice caz, cu o construcție ușoară, cu atît mai mult cu cît nu am observat nici prezența sau resturile vreunei instalații de încălzit.

Groapa 1. Groapa aceasta a fost observată de la bun început în malul drumului ce străbate dealul. Deoarece fusese afectată de către acesta, a fost cercetată parțial. În plan avea o formă aproape circulară, cu diametrele maxime de 1,14 x 0,92 m și se adîncea pînă la 0,68 m față de nivelul actual de călcare.

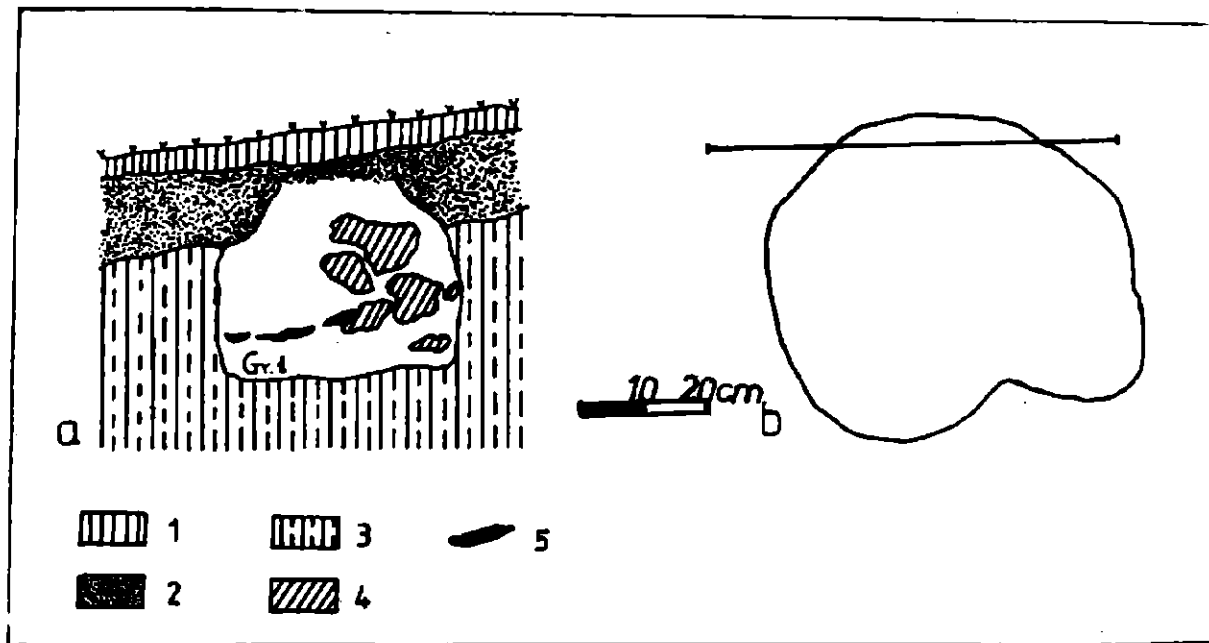
În profil s-a observat că a fost săpată din stratul de cultură, adîncindu-se în stratul de lut galben-nisipos, steril din punct de vedere arheologic. Avea o formă de sac cu fuedul drept și colțurile rotunjite, îngustîndu-se spre gură unde avea lățimea de 38 cm. În ea erau aruncate resturi de chirpic provenit de la pereții unor

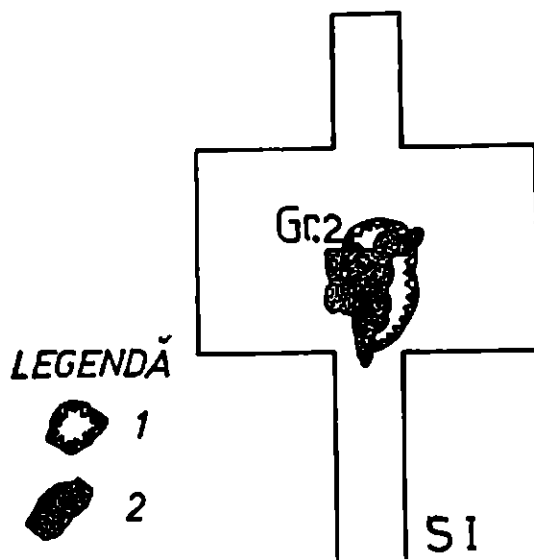
Pl. III. - Planul locuințelor nr. 2 și 3. 1) chirpic; 2) piatră.

Pl.IV.-Planul locuinței nr.4. 1)chirpic;
2) groapă.

Pl.V.-Profilul (a) și planul (b) gropii nr.1. 1) strat humos; 2) stratul de cultură cucuteniană; 3) strat de lut galben nisipos; 4) bucăți de chirpic; 5) cărbune, cenușă.

Pl.VI.-Planul gropii nr.2. 1)groapă; 2) chirpic.

LEGENDA

Pl.VII.-Profilul gropii nr.4 suprapusă de L.1: 1)humus; 2) stratul de cultură cucuteniană; 3) strat de lut galben; 4) chirpic.

locuințe cît și cîteva bucăți mai mari ce proveneau de la o plat-formă, pe lîngă care se adăugau resturi de ardere, cenușă, cărbune și fragmente ceramice, multe dintre ele arse secundar foarte puternic. Toată ceramica găsită în această groapă, cu cîteva mici excepții era corodată total. Am putut remarca cîteva fragmente provenind de la un vas de provizii de mari dimensiuni cu corpul probabil bitronconic, gîtul evazat și buza lată, dreaptă ce prezenta false impresiuni de șnur. Vasul a fost modelat dintr-o pastă omogenă, cu șamotă pisată și nisip în compoziție, arsă la roșu-cărămiziu.

În aceeași groapă s-au mai observat fragmente ceramice provenind de la vase de mai mici dimensiuni, cupe și amforete din pastă fină, arsă la roșu-cărămiziu dar complet corodate. De asemeni mai erau prezente și fragmente ceramice aparținînd unor vase de provizii ai căror pereți erau decorați doar cu barbotină.

Groapa 2. A fost observată la capătul S₁, în zonă metrilor 3,20-5,40. A fost surprinsă de la adîncimea de 0,11 m, adîncindu-se pînă la 0,71 m. În plan avea o formă neregulată, fiind datorată probabil unei gropi făcută pentru lutul necesar construirii locuințelor, în această zonă stratul de lut galben fiind mai gros.

Partea superioară a gropii era acoperită de bucăți mici de chirpic provenite probabil de la dărîmăturile unor locuințe. Umplutura propriu-zisă a sa consta din fragmente ceramice de mici dimensiuni, provenind în cea mai mare parte de la vase cu dimensiuni mici și medii, modelate din pastă fină, al căror decor pictat era în întregime corodat. Unele dintre ele erau puternic arse secundar, avînd o culoare gri-cenușie. Pe lîngă acestea au fost găsite bucăți de chirpic și cîteva pietre de mici dimensiuni, arse și ele secundar.

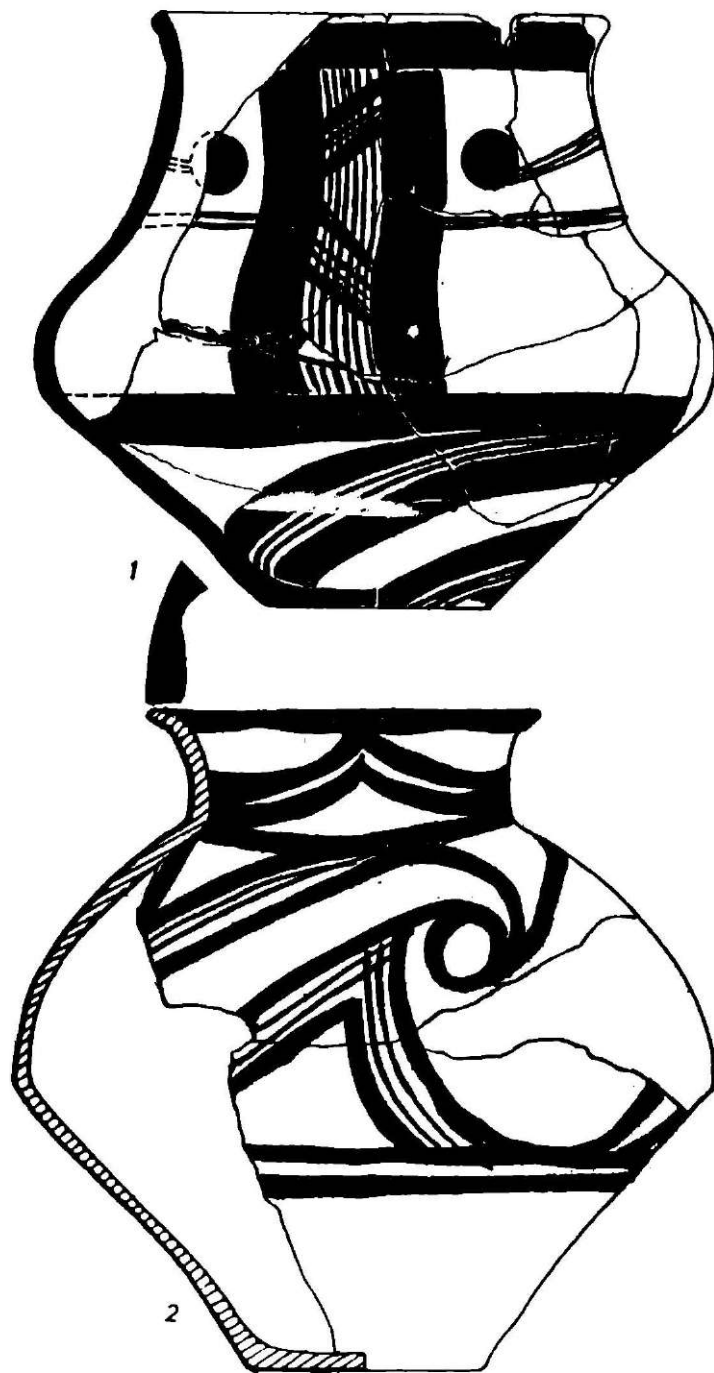
Întregul aspect al gropii, forma și conținutul său ne fac să credem că avem aici de-a face cu o groapă rezultată din săparea sa pentru lut și apoi umplută cu resturi ale unei sau unor locuințe distruse.

Groapa 3. A fost observată lîngă latura sudică a locuinței cu numărul 4, parțial în suprafața casei nr.6 (Cas 6), deschisă pentru a putea fi cercetată această zonă a locuinței. Avea o formă ovală, cu diametrul maxim de 0,65 m și se adîncea pînă la 0,42 m față de nivelul actual de călcare. Conținutul său era foarte sărac, constînd din cîteva fragmente ceramice și bucăți de chirpic de mici dimensiuni, cu nisip în compoziție.

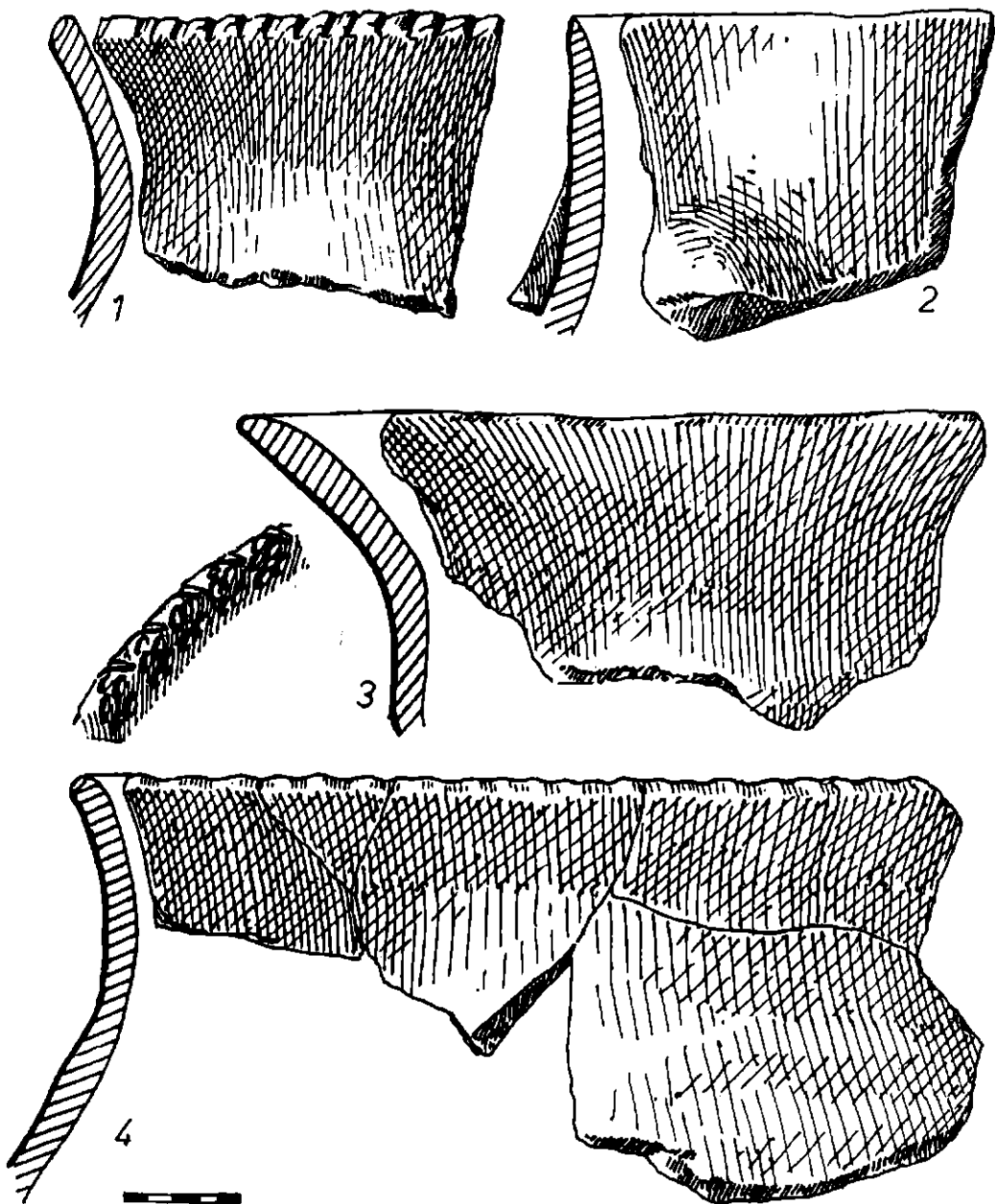
Părea să fi fost săpată începînd de la nivelul de călcare al locuinței din imediata sa apropiere, de la 0,10 m adîncime.

Groapa 4. A fost observată după demontarea resturilor aparținînd locuinței nr.1. Groapa era amplasată parțial sub vatra locuinței. În plan ea avea o formă ovală, cu un diametru de 0,81 m și se adîncea pînă la 1,26 m. În profil groapa avea fundul drept, puțin albit și pereții înclinați.

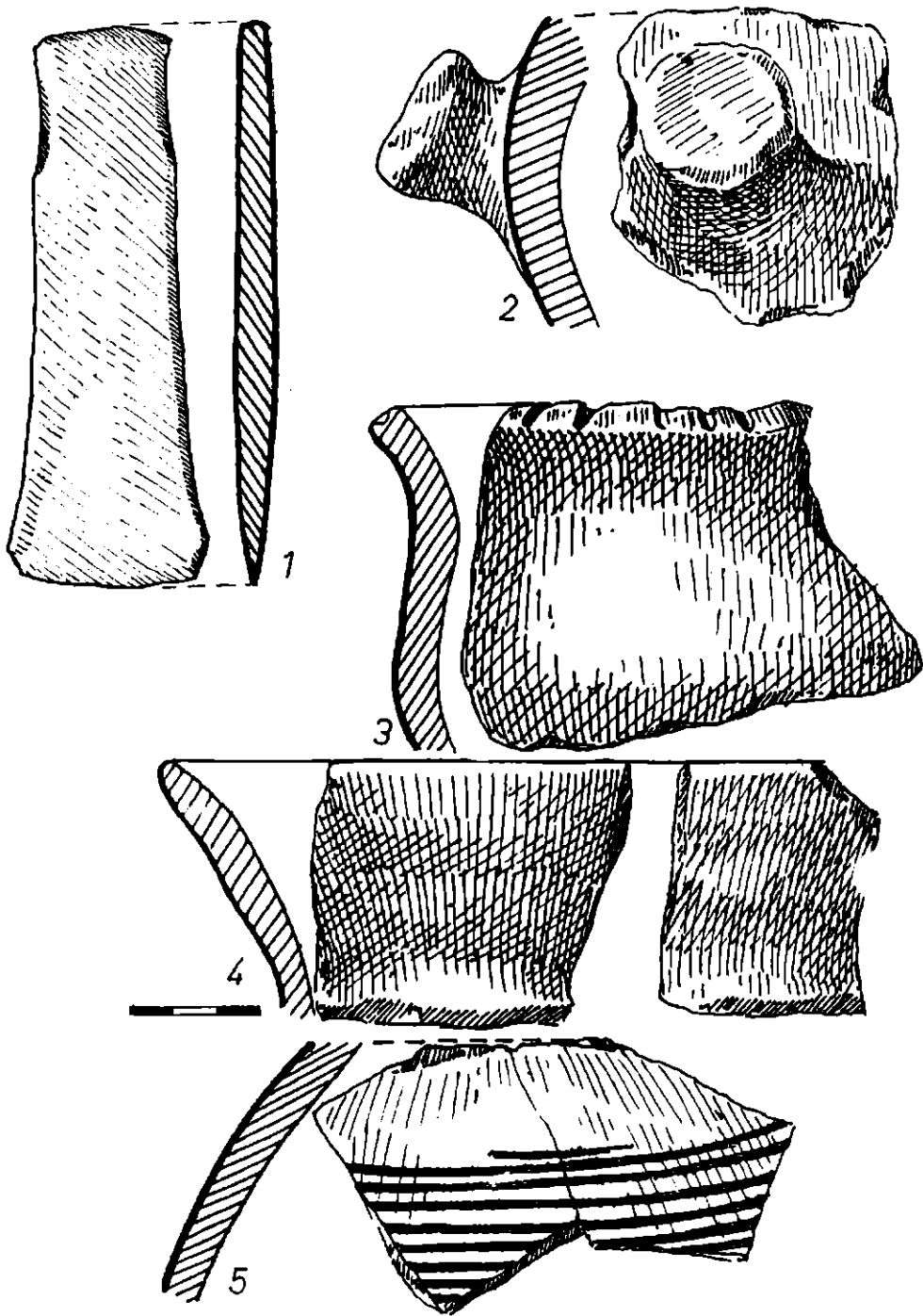
Conținutul ei consta din relativ multă cenușă, bucăți de chirpic

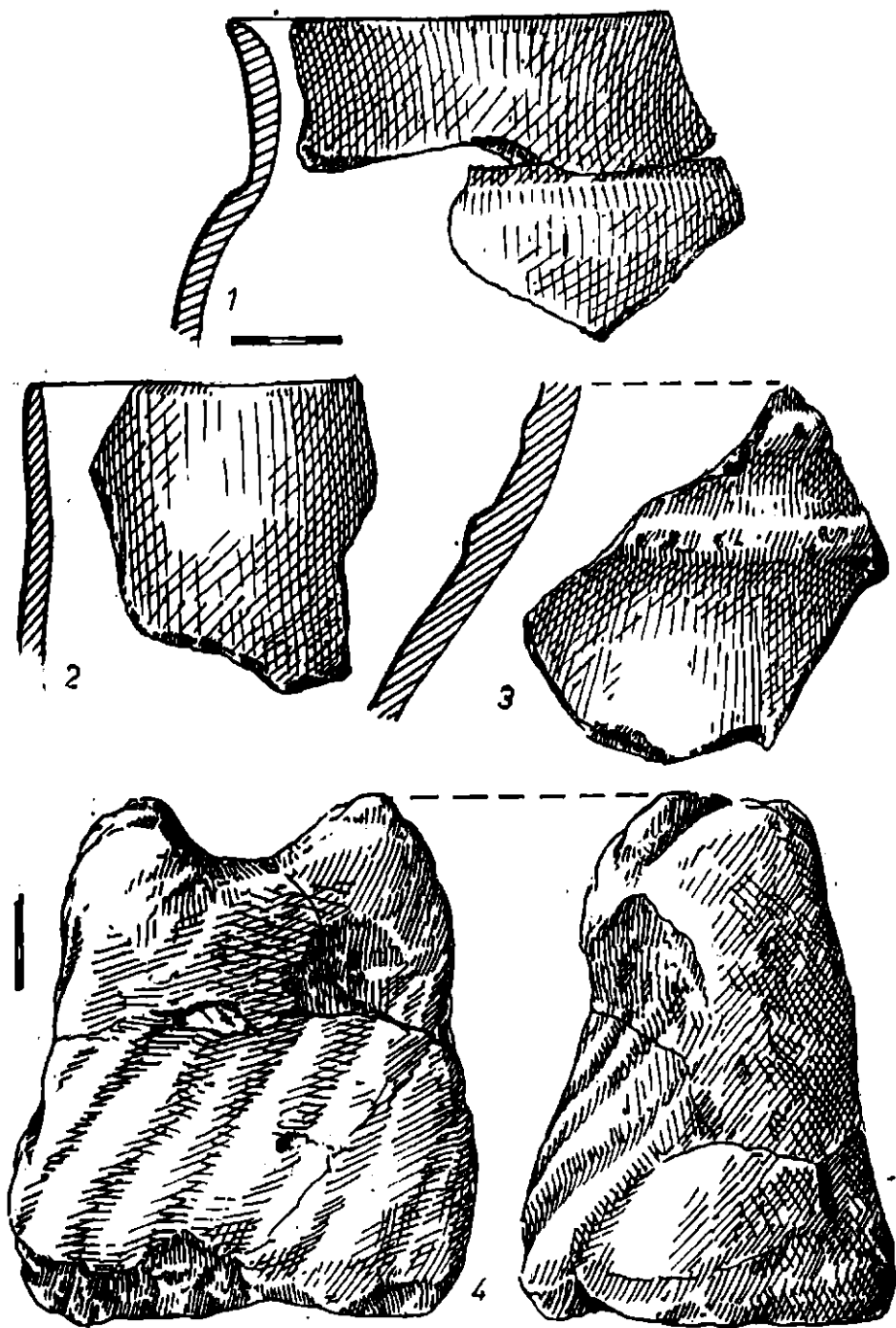
Pl.VIII.- Vase descoperite în groapa nr.4

Pl.IX.-Fragmente ceramice descoperite în groapa nr.1.

Pl.X.-Fragmente ceramice (2-5); topor plat de cupru (1)
(2-5 - locuința nr.1).

Pl.XI.-Fragmente ceramice cucuteniene (1-2); suport de lut (4);
 fragment ceramic din epoca bronzului (3).
 (1-2 locuința nr.2; 4-locuința nr.1)

dintre care unele cu dimensiuni destul de mari (15-20 cm), cu nisip în compoziție și puțină pleavă. Fragmentele ceramice erau, cele mai multe dintre ele, puternic corodate.

Din fragmentele recoltate aici s-au putut reconstitui două profile de vase care mai conservau și decorul pictat.

Ceramica. Având în vedere caracteristicile ceramicii deacoperite în așezarea de pe "Dealul Păltiniș", ea poate fi tratată global, ea aparținând unei singure etape a culturii Cucuteni B₂.

Cu câteva excepții, toate fragmentele recoltate aici erau puternic corodate nemalpăstrând deloc decorul pictat.

S-au putut observa fragmente provenind de la vase de provizii sau de uz coacut modelate dintr-o pastă de mai proastă calitate, dar omogenă, arsă la roșu sau roz-gălbui cu cloburi pisate și nisip în compoziție. Câteva fragmente, aparținând unor vase de provizii bitronconice și fundul plat prezintă pe linia diametrului maxim al corpului și câte două torți perforate vertical.

Categoria fină este reprezentată de fragmente ceramice modelate dintr-o pastă îngrijit realizată, cu nisip cu granulație fină în compoziție, arsă la roșu-cărămiziu.

Ca forme sînt prezente îndeosebi cupele, paharele, amforetele și străchinile.

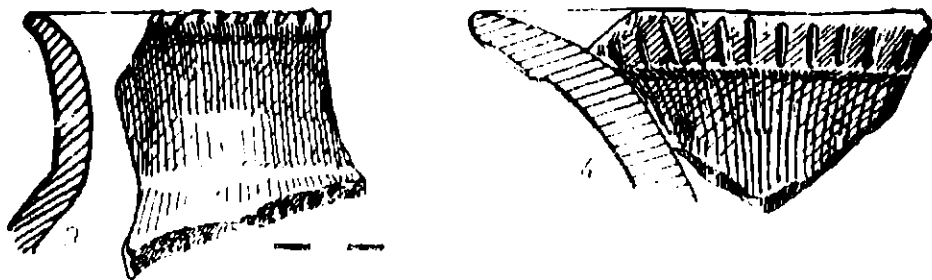
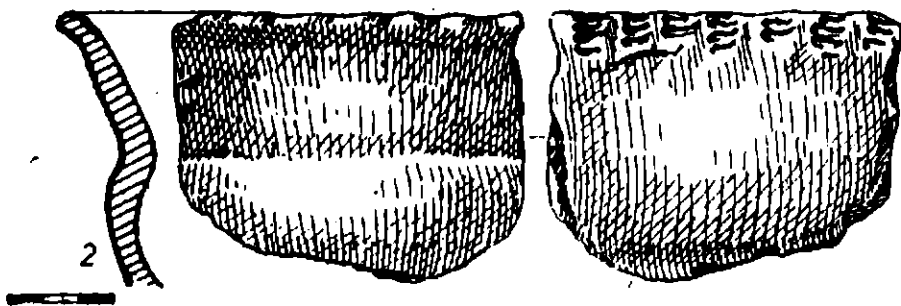
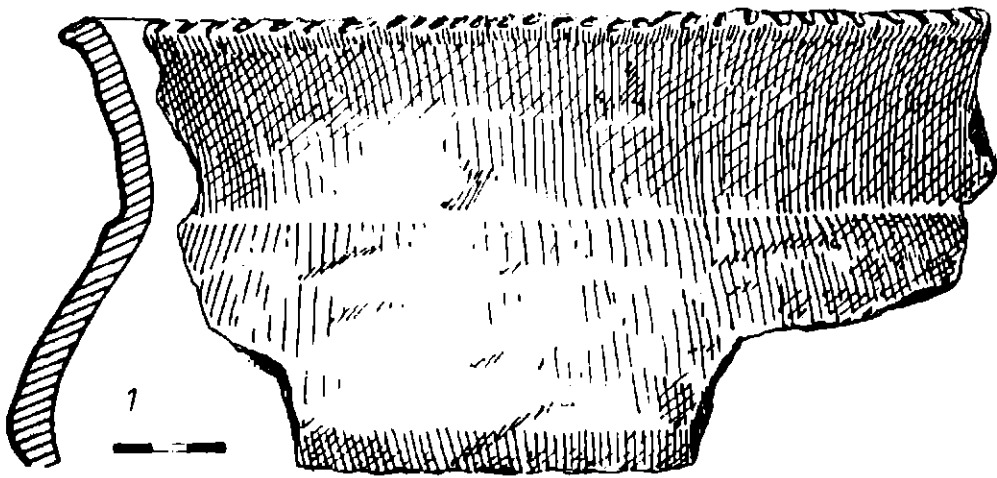
O cupă cu dimensiuni ceva mai mari conservă o parte din decorul său pictat și care astfel poate fi reconstituit. Întreg corpul vasului este acoperit cu o angobă fină, alb-gălbuie peste care este trasat decorul. Acesta prezintă două registre decorative. Primul acoperă partea superioară a vasului fiind delimitat la partea superioară - chiar sub buză de o dungă lată de culoare neagră-ciocolatie. Partea sa inferioară este delimitată tot printr-o dungă lată, de aceeași culoare, trasată sub numărul vasului. Spațiul acestui registru este împărțit în două metope de câte o bandă perpendiculară delimitată de două linii groase. Câmpul benzii astfel conturate este acoperit cu linii subțiri paralele, de aceeași culoare. Spațiul benzii este străbătut de alte două benzi oblice opuse una față de alta și despărtate, conturate de câte două linii mai groase. Spațiul dintre ele este acoperit și el de linii subțiri, oblice, pe banda inițială ce delimitează cele două metope.

Câmpul metopelor este împărțit în două, de câte un fascicol orizontal de două linii subțiri.

Registrul superior al fiecărei metope prezintă câte un punct circular umplut cu culoare, de la care pleacă câte un fascicol alcătuit din trei linii subțiri, negre-ciocolatii.

Cel de al doilea registru decorativ al vasului cere acoperă partea inferioară a vasului pînă la baza sa prezintă "spirale secționare", alcătuite din benzi conturate de câte două linii late al căror câmp este umplut de linii subțiri.

Unelte și arme. Caracteristic este faptul că s-au recoltat relativ puține unelte de piatră sau silex. Din punctul de vedere al materiei

Pl. XII. - Fragmente ceramice cucuteniene (1-4 -Groapa nr.4).

prime folosite, putem observa că predomină silexul, din care au fost obținute de preferință unelte lamelare.

Au fost găsite puține unelte întregi sau finite. Majoritatea pieselor este asigurată de așchii lamelare sau unelte deteriorate din vechime. Oricum, se impune constatarea că în general numărul acestora este destul de mic.

Din piatră au fost lucrate câteva topoare trapezoidale, șlefuite integral, întregi sau fragmentare.

*

Concluzii. Deși în campania anului 1982, pe "Dealul Păltiniș" nu a fost cercetată decât o suprafață relativ mică din întreaga așezare, rezultatele pe care le avem la dispoziție în acest stadiu al cercetărilor ne permit câteva observații pe care le notăm sub rezerva completării lor de cercetările viitoare.

1. Suprafața locuibilă a platoului este relativ mică ceea ce explică apropierea dintre locuințe, deși numărul acestora nu putea fi prea mare.

2. Locuințele sînt destul de mici ca suprafață și nici nu sînt foarte solid construite, fapt ce trebuie să fie reținut în determinarea caracterului locuirii.

3. Prezența în cantitate foarte mică în compoziția chirpicului a resturilor organice - pale, pleavă etc. - ar putea de asemeni caracteriza tipul de așezare și economie practică.

4. Numărul relativ mic de unelte de piatră (dacă nu se va dovedi a fi o situație accidentală) ar putea fi și el socotit un element elocvent.

5. Interesant este și faptul că numărul oaselor întregi sau fragmentare este și el extrem de mic. Doar 3 fragmente de oase au fost recoltate din aceeași suprafață, ceea ce iarăși credem că este important pentru caracterul locuirii din acest punct.

Amintim aici faptul că locuința nr.1 suprapunea o groapă (Gr.4) care conținea cenușă, fragmente ceramice și mai ales. bucăți relativ mari de chirpic ce proveneau în mod sigur de la o altă locuință cucuteniană.

Acestul - probabil - prin moment cronologic al locuirii eneolitice a platoului dealului i s-ar putea desigur asocia și groapa nr.2, a cărei umplutură reprezintă în mod cert resturile unui sau unor complexe de locuire, cărui i-ar putea aparține și groapa nr.1.

Elocvent este și faptul că în umplutura gropilor 1,2,3 și 4 nu au apărut fragmente ceramice care să aparțină epocii bronzului.

Toate aceste observații credem că demonstrează convingător necesitatea efectuării unor cercetări mai intense a unor microzone geografice pentru a putea cunoaște și caracteriza tipurile și caracterile așezărilor umane din zonă în perioade mai întinse în timp.

Rămîne ca cercetările viitoare să ofere suportul unor concluzii sigure și să contureze mai precis caracterul locuirii cucuteniene

de aici ca și raporturile sale cu așezarea de pe "Dealul Ghindaru" de la Rusăești, pe teritoriul aceleiași comune.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE PODURI, VALEA ȘOȘII - "DEALUL PĂLTINIȘ"

Résumé

Les auteurs présentent les résultats des recherches entreprises sur le territoire du village de Valea Șoșii, com. de Poduri, dans le point nommé "Dealul Păltiniș" où a été découverte une habitation du type "Cucuteni".

À la suite des fouilles effectuées à ce point ont été surprises et étudiées intégralement ou partiellement quatre habitations du type de Cucuteni et quatre fosses.

L'étude concernant les types et les styles des matériaux archéologiques que l'on y a découvert a prouvé qu'ils appartiennent à la culture de Cucuteni B₂.

Du point de vue stratigraphique ont pu être surprises deux étapes dans l'existence de l'établissement. Les fosses numéros 1, 2 et 4 pourraient appartenir à la première étape. Les habitations numéros 1, 2, 3, 4, et la fosse no. 3 pourraient appartenir à l'étape suivante.

Ultérieurement, pendant l'âge du bronze, "Dealul Păltiniș", a été de nouveau habité, sans qu'il pût être découvert jusqu'à présent un niveau ou une habitation datant de cette époque. On y a recueilli seulement des fragments céramiques.

LEGENDE DES PLANCHES

Pl. I. - Le plan général des fouilles.

Pl. II. - Le plan de l'habitation no. 1.

Légende 1 = brique en torchis

2 = fosse

3 = âtre

4 = pierre

Pl. III. - Le plan des habitations numéros 2 et 3.

Légende 1 = brique en torchis

2 = pierre

Pl. IV. - Le plan de l'habitation no. 4.

Légende 1 = brique en torchis

2 = fosse

Pl. V. - Le profil (a) et le plan (b) de la fosse no. 1.

Légende 1 = couche de humus

2 = couche de la culture de Cucuteni

3 = couche de glaise jaune-sable

4 = pièces de torchis

5 = charbon, cendre

Pl. VI.- Le plan de la fosse no.2.

Légende 1= fosse

2 = torchis

Pl. VII.- Le profil de la fosse no.4 superposée par L₁.

Légende 1= humus

2= la couche de la culture de Cucuteni

3=couche de glaise jaune

4= torchis

Pl. VIII.- Vases découverts dans la fosse no.4.

Pl. IX.- Fragments céramiques découverts dans la fosse no.1.

Pl. X.- Fragments céramiques (2-5) - hache plate en cuivre (1)
(2-5-1'habitation no.1).

Pl. XI.- Fragments céramiques du type de Cucuteni (1-2) support de
glaise (4) et fragment céramique datant de l'âge du bronze (3).
(1-2 l'habitation no.2-4 l'habitation no.1).

Pl. XII.- Fragments céramiques du type de Cucuteni (1-4.La fosse no.4).

ȘANTIERUL ARHEOLOGIC PODURI-PROHOZEȘTI, "SILIȘTE", JUD. BACĂU

de DRAGOMIR POPOVICI
și GEORGE TROHANI

În campania anului 1982, colectivul șantierului Poduri și-a propus lărgirea ariei cercetate cu scopul cunoașterii cât mai complete a dinamicii locuirilor umane pe teritoriul acestei comune.

Cercetările de suprafață, efectuate în anii precedenți au demonstrat existența pe teritoriul satului Prohozești, în punctul "Siliște" a unor resturi de locuire datînd din neolitic, epoca bronzului, dacice și în sfîrșit, feudale.

Dată fiind diversitatea materialelor și mai ales amplasarea lor într-o zonă din apropierea unor izvoare cu apă sărată - "slatine", colectivul șantierului a efectuat în acest punct un sondaj de informare.

Punctul "Siliște", este situat pe teritoriul satului Prohozești, în zona nordică a comunei Poduri, pe terasa înaltă a râului Tazlovul Sărat (pl. I), la aproximativ 2 km est de așezarea de pe "Dealul Ghindaru", de pe teritoriul fostului sat Rusăești (actualmente înglobat în satul Poduri), și unde au fost efectuate cercetări arheologice în campaniile precedente¹.

Terasa este tăiată de relativ multe ravinări, dintre care unele, fiind profunde, creează impresia unor propontorii (pl. II).

Pe unul dintre aceste promontorii, observîndu-se o mai mare densitate de fragmente ceramice și bucăți de chirpic, a fost amplasată și săpătura noastră (vezi pl. II). Ea, a constat din secționarea acestei părți a terasei prin intermediul unei secțiuni (S_I) cu dimensiunile de 35 x 1 m și din două casete (Cas I și Cas II), trasate cu scopul de a degaja resturile unei locuințe cucuteniene (L_1) surprinse pe traseul S_I .

Stratigrafia. În urma observațiilor din teren, stratigrafia se prezintă astfel (pl. IV) :

- la suprafață apărea un strat de humus negru, cu o grosime de pînă la 19-20 cm, adesea chiar mai subțire, pigmentat sporadic cu bucăți de chirpic și fragmente ceramice;

- stratul de cultură propriu-zis, de culoare neagră-cenușie cu o grosime de 8 pînă la 25 cm, spre interiorul terasei îngrosîndu-se pînă la 40-45 cm.

În zona metrilor 30-35 între aceste nivele s-a observat prezența unui strat de pămînt gălbui, nisipos, gros de pînă la 30 cm.

Pe tot traseul S_I , sub stratul de cultură, apărea un strat de pămînt maroniu-gălbui, argilos, steril din punct de vedere arheologic.

Complexe de locuire.

Datorită caracterului restrâns al sondajului întreprins aici și deci și a suprafeței cercetate, nici numărul complexelor surprinse nu a fost mare.

Locuința 1. Pe traseul S_I, în dreptul metrilor 18,20-20,65 a fost observată o aglomerare de chirpic, pietre și fragmente ceramice care aparțineau unei locuințe cucuteniene - L₁ - (pl. III).

Pentru degajarea sa completă au fost trasate și săpate, Cas I, cu dimensiunile de 3 x 3,45 m, amplasată la V de S_I lângă aceasta, și Cas II cu dimensiunile inițiale de 3,35 x 4,65 m, amplasată la E de S_I (vezi și pl. II).

Resturile locuinței apăreau la adâncimea de 20-23 cm în suprafața Cas II și la -26 - 30 cm pe traseul S_I și în suprafața Cas I, ceea ce arată o ușoară înclinare a nivelului de depunere a resturilor locuinței, dacă nu chiar o ușoară înclinare inițială.

Resturile păstrate ne demonstrează că a fost o locuință ușoară, de dimensiuni mici. Pereții au fost destul de subțiri, judecând după grosimea bucăților de chirpic. Amprentela nuielilor folosite aveau diametre de 2-3 cm. La demontare s-a putut remarca faptul că cel puțin în zona cercetată locuința nu avea platformă și nici vreo instalație de încălzit. De altfel s-au observat destul de mari întreruperi, acestea datorându-se și unor deranjamente ulterioare, moderne, surprinse și în profilele S_I (vezi pl. IV).

Locuința 2. Pe traseul S_I, în dreptul metrilor 10,23-12,10 au fost surprinse parțial, resturile unei locuințe distruse complet de lucrările agricole. Ea a putut fi identificată prin bucățile de chirpic și fragmente ceramice de pe traseul secțiunii.

Este foarte probabil ca să nu fi fost surprinsă decât o parte din suprafața sa, care nu a putut fi cercetată în întregime. În această zonă, locuința nu avea platformă, bucățile de chirpic observate, provenind de la resturile pereților. Acestea demonstau existența unei construcții ușoare, nu foarte solide.

Din punctul de vedere al inventarului, ceea ce se remarcă în mod special, pe lângă ceramica corodată complet este numărul mare de greutatea de lut ars (pl. 9/1-4).

Groapa 1. Groapa numerotată cu numărul 1 era suprapusă de resturile locuinței cucuteniene (L₁) și tăiată parțial de un șanț modern ce deranja parțial și locuința. De aceea, partea sa superioară nu a putut fi observată integral.

Ea se adâncea până la -1,15 m de la nivelul actual de călcare, având diametrul maxim (în partea dinspre fund rămasă nederanjată), de 1,06 m. Judecând după observațiile făcute în urma studierii profilului, pare să fi avut o formă de sac, strânsă spre gură și mai largă spre fund.

În pământul de umplutură al gropii au fost recoltate fragmente ceramice, corodate în întregime, și bucăți de chirpic. Spre fund a fost observată o lentilă de depunere constând din cenușă și cărbune.

Groapa 2. Groapa numărul 2 a fost observată la - 0,21 m, fiind situată în imediata apropiere a șanțului modern ce deranja și locuința nr.1. Era suprapusă de o lentilă de pământ maroniu-cenușos rezultată probabil în urma acumulării unor resturi menajere din locuință. În plan avea o formă ovală, adâncindu-se până la -0,48 m de la nivelul actual de călcare.

Pereții erau aproape verticali, foarte puțin înclinați la partea superioară, iar fundul era puțin alveolat.

În această groapă au fost găsite doar câteva bucăți mici de chirpic și fragmente ceramice corodate în întregime.

Groapa 3. Era săpată de la baza stratului de cultură, fiind observată la adâncimea de -0,27 m. Avea o formă aproape ovală, adâncindu-se până la -0,58 m.

Conținutul său era foarte sărac, constând din câteva bucăți de chirpic de mici dimensiuni.

Groapa 4. Era o groapă de mici dimensiuni, mai curând o mică alveolare, cu diametrul de 0,26 m și care se adâncea până la -0,52 m. În interiorul său nu au fost observate decât câteva bucăți mici de chirpic.

Groapa 5. Și această groapă era de mici dimensiuni, cu diametrul de 0,32 m, adâncindu-se până la -0,53 m, față de nivelul actual de călcare. Ca și groapa nr.4, era săpată de la baza stratului de cultură, având și inventarul foarte sărac (doar câteva bucăți de chirpic).

Ceramica. Ceramica cucuteniană descoperită aici este în întregime corodată ceea ce face imposibilă studiarea decorului. De aceea ne vom limita doar la prezentarea categoriilor și formelor ceramice.

Din punctul de vedere al pastei au fost observate trei categorii :

a. pastă grosieră, cu cioburi pisate în compoziție, de culoare maroniu-gălbui, uneori arsă la roșu-cărămiziu.

b. pastă bine frământată, cu cioburi pisate mărunț și nisip cu granulație mare în compoziție, de culoare gălbui-roșietieș, uneori roșie-cărămizie datorită probabil arderilor secundare.

c. pastă omogenă, cu nisip fin în compoziție, de culoare gălbui, roșcată și mai rar roșie-cărămizie.

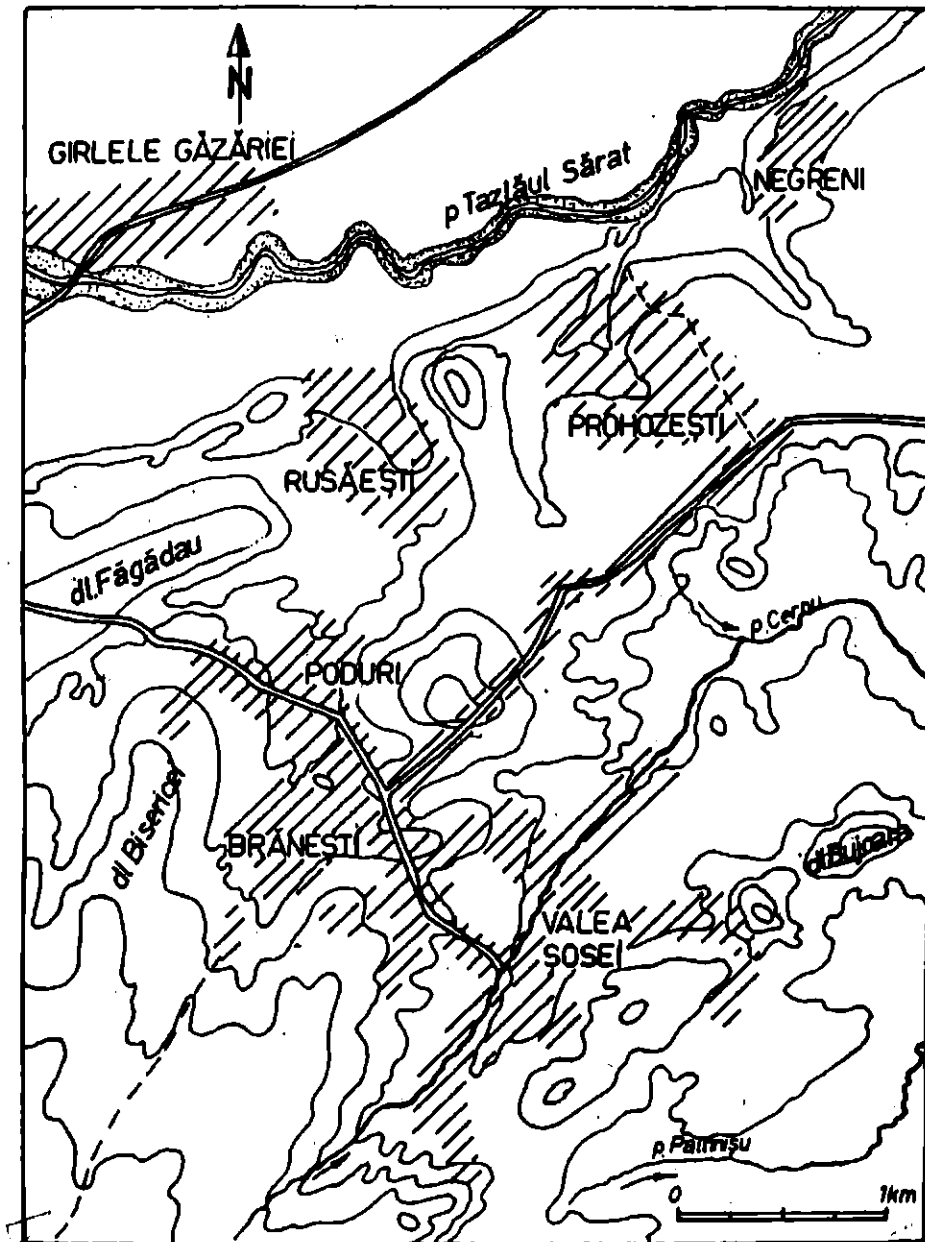
Din prima categorie de pastă au fost modelate destul de neglijent vasele de provizii. Câteva fragmente aparținând acestei categorii păstrează la exterior urme de barbotină.

Cea de a doua a fost folosită pentru vasele cu dimensiuni mai mari (foarte probabil, inițial pictate).

Ultima categorie a fost cu precădere folosită pentru vasele cu dimensiuni mici și mijlocii.

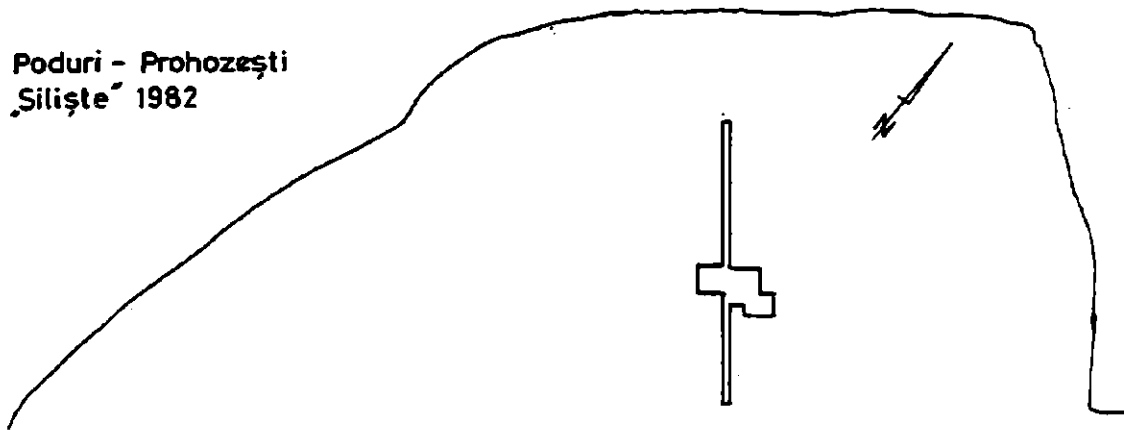
În ceea ce privește formele, s-a putut observa că în general predomină vasele cu dimensiuni mijlocii și mici.

Vasele de provizii sînt bitronconice, cu umărul puțin proeminent, rotunjit și gura largă, ornamentate uneori la exterior cu bar-

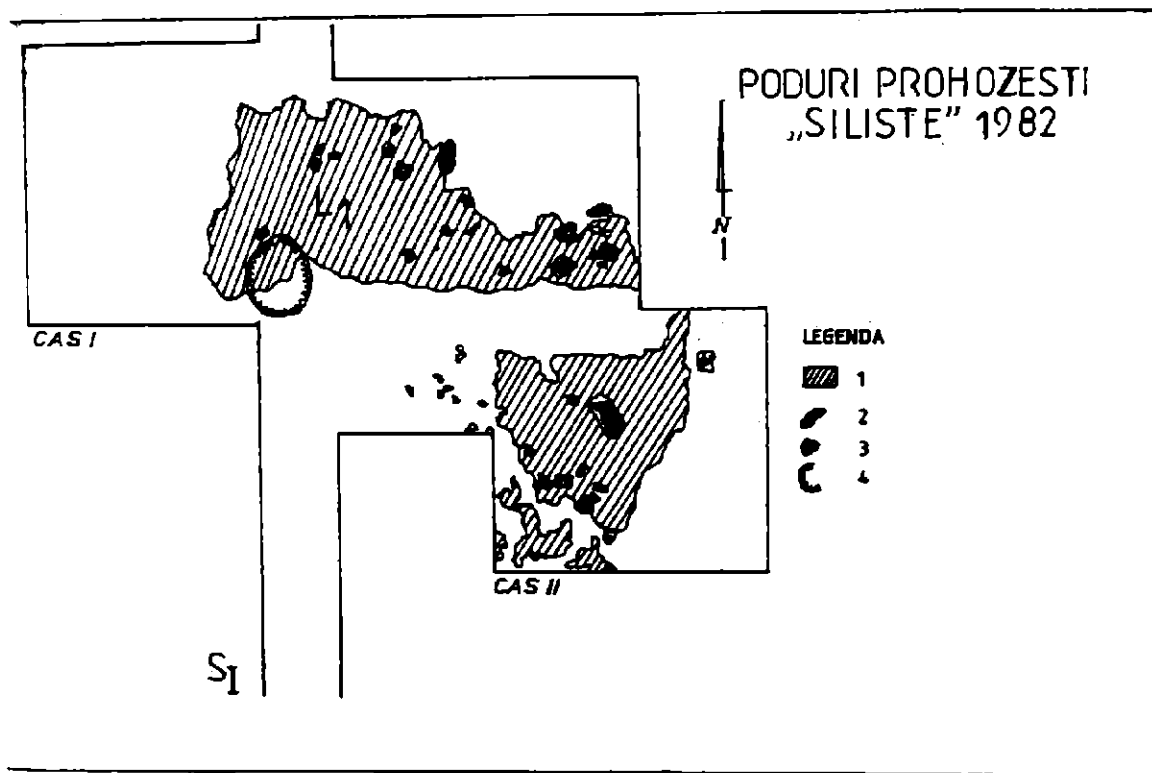

Pl.1.-Harta comunei Poduri, jud. Bacău.

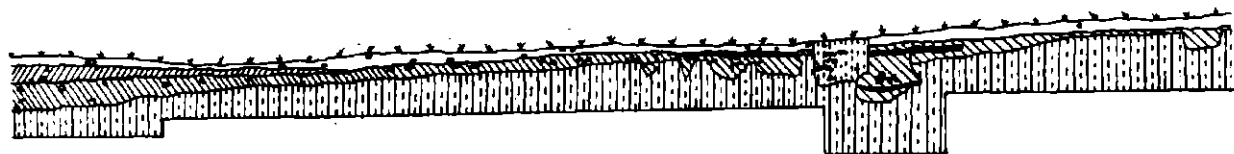
Poduri - Prohozești
„Siliște” 1982

Pl. II. - Planul săpăturilor de la Prohozești "Siliște".

Pl.III.- Planul locuinței nr.1.

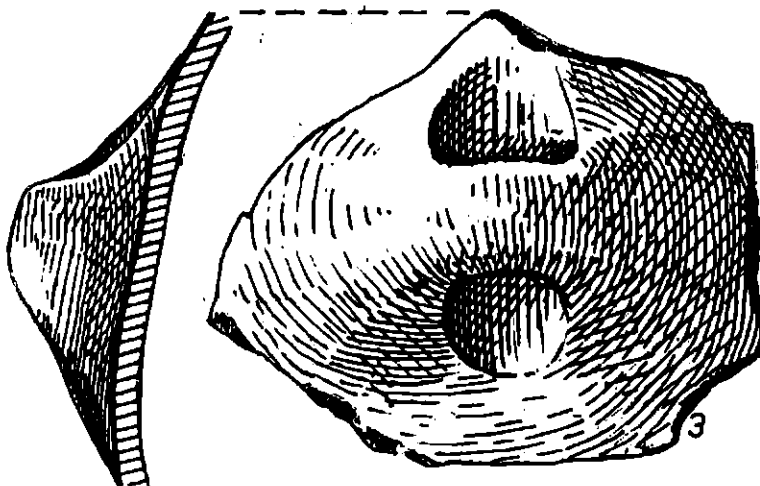
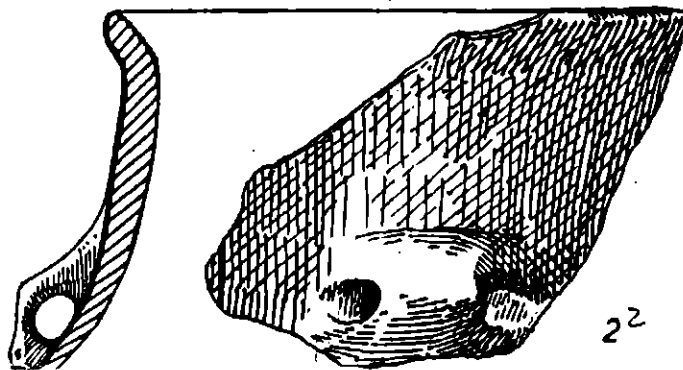
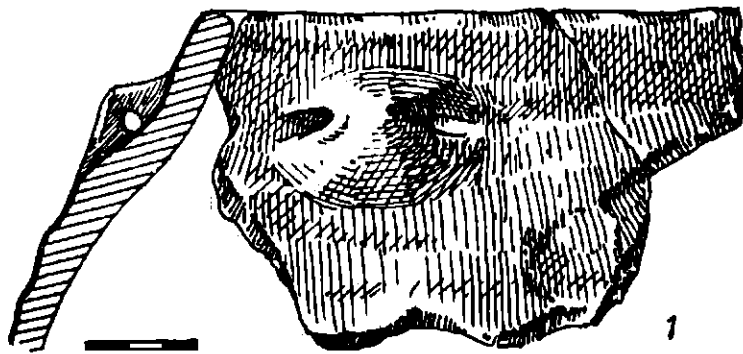
LEGENDĂ

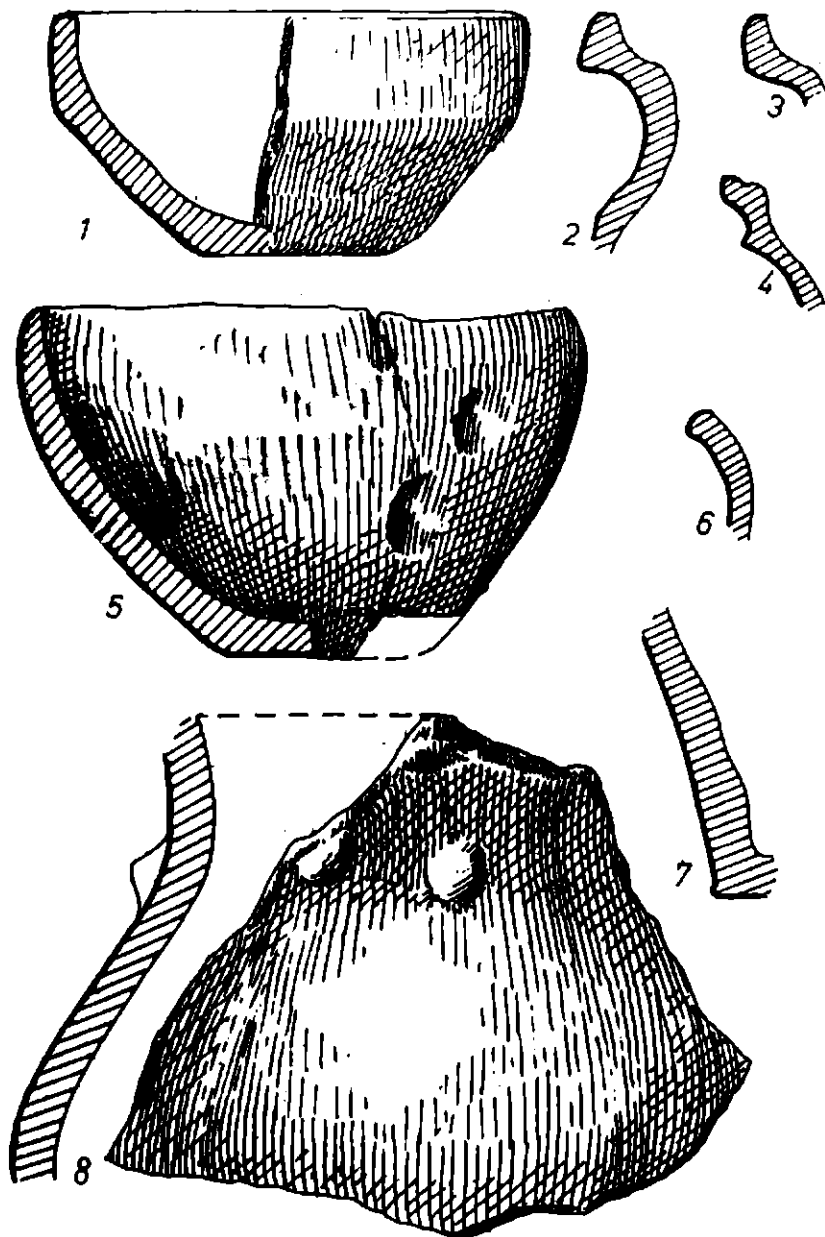
Poduri - Prohozești
Siliște*, 1982
SI, profil Vest

0 1 2m

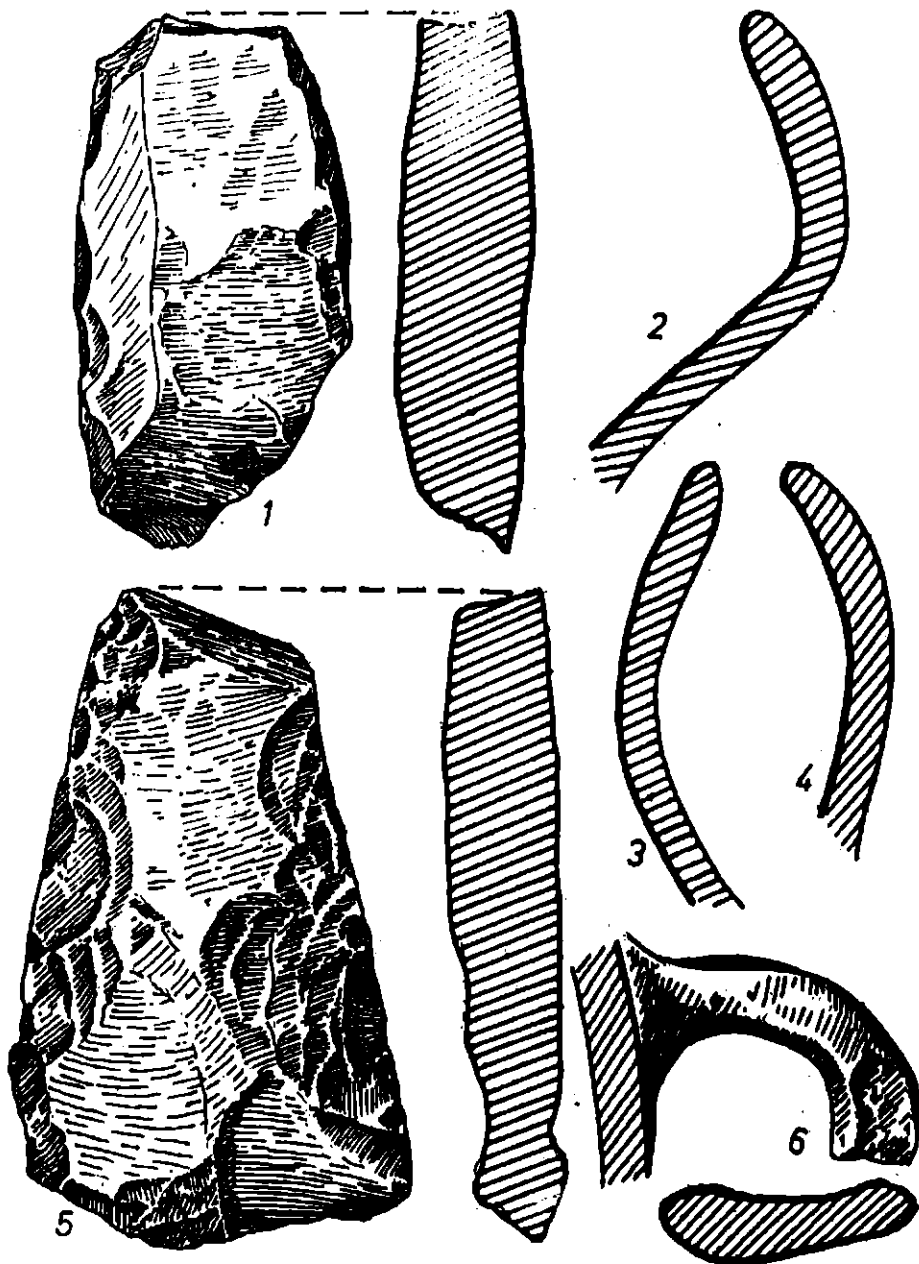
Pl.IV.-Profilul de Val S I . 1 - humus; 2 - strat gălbui nisipos; 3 - strat negru-cenușiu;
4 - strat maroniu-gălbui; 5 - deranjament modern; 6 - chirpic; 7 - piatră; 8 - frag-
ment ceramic; 9 - cenușă; 10 - lentilă de pământ cenușos.

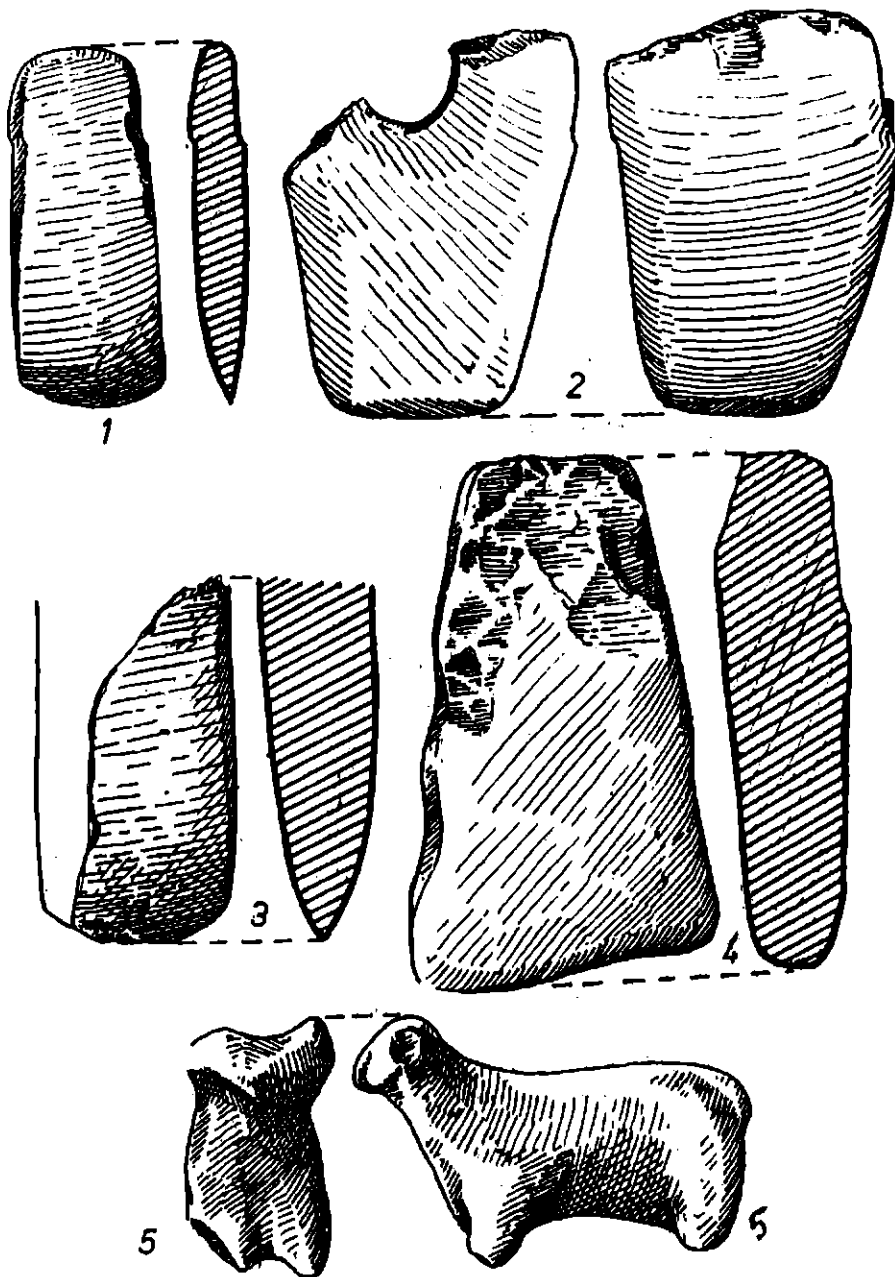
Pl.V.- Fragmente ceramice cucuteniene.

Pl.VI.--Fragmente ceramice cucuteniene (1,5,8), sec.II-III (6)
și feudale (2,3,4,7).

Pl.VII.-Fragmente ceramice cucuteniene (2-4), medievale (6)
și topoare de piatră (1,5).

Pl.VIII.- Topoare de piatră (1-4) și figurină zoomorfă de lut , cucuteniană (5).

botină.

Cele mai des întâlnite sînt amforele bitronconice cu umărul proeminent și gîtul scurt, evazat și buza rotunjită (pl. 3/2,3,4). În cazul cîtorva dintre ele, apar pe partea interioară a buzei, impresiuni de șnur sau alveole.

De regulă, pe linia diametrului maxim apar și cîte două torți, perforate orizontal sau vertical (pl. 5/3). Uneori aceste torți, în cazul cupelor bitronconice, cu dimensiuni mai mari, apar amplasate la partea superioară a umărului (pl. 5/2), avînd o funcție mai mult decorativă decît practică.

Nu lipsesc nici vasele bitronconice cu umărul rotunjit, gîtul foarte scurt și buza rotunjită. În cazul acestora apar uneori și torți amplasate pe linia de demarcație dintre umăr și gît (pl. 5/1).

Relativ numeroase sînt străchinile (pl. 6/1,5) modelate îngrijit, din pastă fină, uneori gălbușe. Nici în cazul acestora nu s-a putut observa decorul. Unele, bitronconice, au partea superioară dreaptă, umărul bine subliniat și buza tăiată drept (pl. 6/1). În cazul altor exemplare, umărul este rotunjit, partea superioară trasă spre interior și buza rotunjită sau ascuțită (pl. 6/5).

Specia ceramică de "tip C". Au fost recoltate foarte puține fragmente, aparținînd acestei specii. Ceea ce este mai important, îl constituie faptul că în general sînt modelate dintr-o pastă de bună calitate, cu nisip fin și puțină scoică pisată în compoziție, arse la roșu-cărămiziu.

Forma cea mai des întâlnită este aceea de amforă bitronconică cu umărul rotunjit și gîtul evazat.

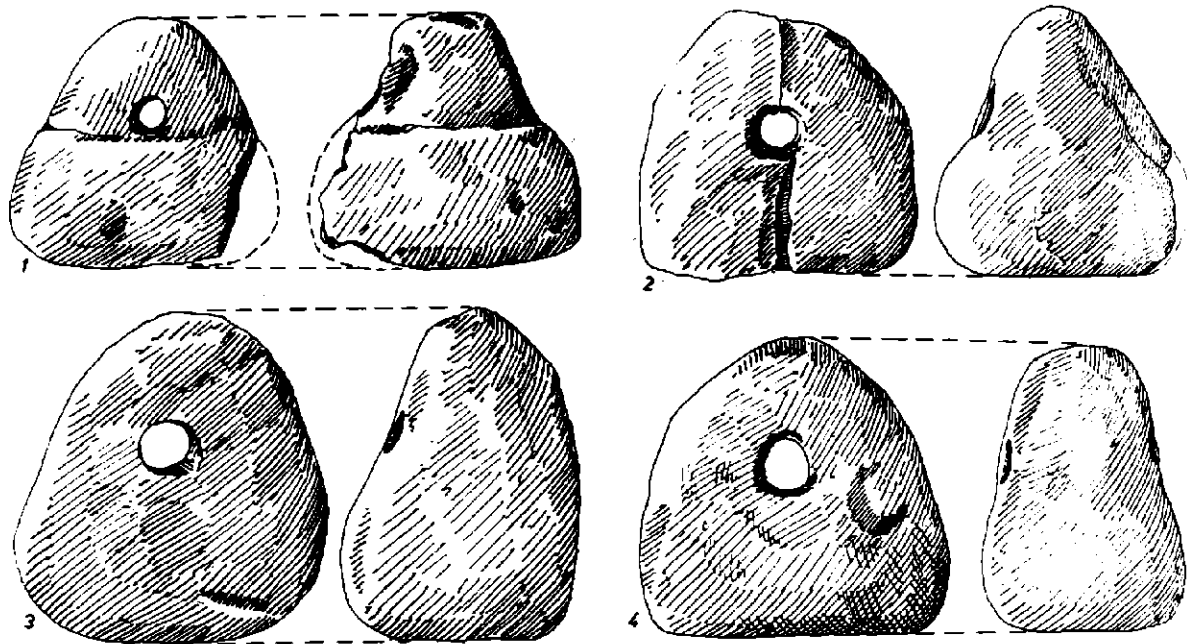
La partea superioară a umărului, la baza gîtului, sau sub buză, apar proeminențe conice aplatizate (pl. 6/8). Într-un caz, un fragment prezenta pe gît și cîteva fascicule oblice de impresiuni realizate probabil cu o măturică.

Unelte. Inventarul litic al acestei așezări pare a fi fost sărăcăcios. Au fost descoperite doar cîteva plase de silix, provenind de la unelte lamelare fragmentare. De asemeni au mai fost găsite cîteva topoare de piatră, cele mai multe, fragmentare (pl. 7/1,5; pl. 8/1-4). Unul dintre ele, fragmentar, fusese și perforat, dar el nu poate fi cu certitudine atribuit epocii aneolitice sau epocii bronzului, fiind descoperit izolat, în partea superioară a stratului de cultură (pl. 8/2).

Tot la acest capitol trebuie să amintim și greutatea de lut ars la roșu-cărămiziu, de formă piramidală, cu baza lată și partea superioară rotunjită (pl. 9/1-4), perforate orizontal. Toate au fost găsite pe traseul S₁, în locuința nr. 2 (L₂).

Concluzii. În urma cercetărilor întreprinse în punctul "Siliște" se pot remarca următoarele :

Această zonă a terasei a fost locuită succesiv în eneolitic, în epoca bronzului, în perioada secolelor II-III e.n. și în evul mediu dezvoltat - sec. XV - (pl. 6/2-4,6,7) după cum o demonstrează diferite materiale recoltate de la suprafața solului.

Pl. IX. - Greutăți de lut ars (1-4).

Fiecare dintre aceste locuiri (cel puțin în suprafața cercetată) pare să nu fi fost prea intense dacă avem în vedere vestigiile materiale descoperite până în prezent.

În ceea ce privește locuirea eneolitică, mai ales datorită observațiilor stratigrafice, putem remarca existența a trei momente diferite, dar care pot fi incluse în aceeași fază a culturii Cucuteni : faza B.

Primul moment al locuirii eneolitice de aici poate fi din acest punct de vedere, reprezentat de gropile 3,4 și 5 care au fost săpate de la baza stratului de cultură.

Cel de al doilea moment este marcat de gropile 1 și 2 care sînt săpate din partea superioară a stratului arheologic. Locuința nr.1 care suprapune groapa nr.1 marchează ultima secvență a locuirii cucuteniene de aici, căreia i se alătură și locuința nr.2.

Chiar dacă această succesiune stratigrafică a complexelor eneolitice surprinse și cercetate aici nu ar reprezenta (eventual) fazele de extindere (sau evoluție) a așezării de aici, situație ce nu va putea fi lămurită decât în cadrul cercetărilor viitoare, totuși, credem că aceste elemente sînt importante în încercarea de stabilire a tipului de așezare și chiar al caracterului locuirii de aici, evident și în legătură cu celelalte observații făcute și menționate în raport.

NOTE

- 1 Vezi și Dan Monah, Silvia Antonescu, Alexe Bujor, Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din comuna Poduri, jud. Bacău, în MCA, XIV, Tulcea, 1980, p.86-89.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE PODURI-PROHOZEȘTI "SILIȘTEA", DÉP. DE BACĂU

Résumé

Les fouilles archéologiques effectuées à l'endroit Siliștea situé sur une terrasse de la rive droite du Tazlăul Sărat, entre les villages Prohozești et Negreni, ont abouti à la découverte d'un établissement néolithique.

Les 2 habitations et les 5 fosses découverts contenaient des outils en pierre et silex, des nombreux poids en terre cuite, et aussi une grande quantité de fragments céramiques spécifiques à la civilisation de Cucuteni phase B.

A part ces découvertes, de la surface de la terre on a ramassé des tessons de l'âge du bronze, des IIe-IIIe siècles de n.è. et du XVe siècle.

LÉGENDE DES PLANCHES

- Pl. I.- Carte de la commune de Poduri (dép. de Bacău).
Pl. II.- Le plan des fouilles de Prohozești-Siliștea.
Pl.III.- Le plan de l'habitation no.1.
Pl.IV.- Le profil d'Ouest de la section I.
Pl. V.- Fragments céramiques de Cucuteni.
Pl.VI.- Fragments céramiques de Cucuteni(1,5,8),des IIe-IIIe siècles n.è. (6) et du Moyen âge (2,3,4,7).
Pl.VII.- Fragments céramiques Cucuteni (2-4), du Moyen âge (6) et haches en pierre (1,5).
Pl.VIII.- Haches en pierre (1-4) et idole zoomorphe en terre cuite, Cucuteni (9).
Pl. IX.- Poids en terre cuite (1-4).

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA PREUTEȘTI, JUD. SUCEAVA

de NICOLAE URSULESCU
și DRAGOMIR POPOVICI

Între 17 august-14 septembrie 1982 au fost reluate cercetările la fortificația de pământ de pe Dealul "Cetate"¹. Obiectivul principal l-a constituit continuarea intersectării stațiunii pe direcția nord-sud, prin studierea în mod deosebit a zonei de acces de pe valul interior, sudic. Șanțul trasat (nr. 13 în planul general al săpăturii) a avut o lungime de 77 m, dar cercetarea s-a axat mai ales asupra obiectivelor din primii 33 metri, urmând ca anul viitor să se continue și exploatarea celeilalte porțiuni.

Pe traseul săpăturii au fost intersectate 13 gropi (nr. 28-40 în planul general), fără să existe posibilitatea de a se proceda la dezvelirea lor integrală. Ele se datează în cele două perioade majore de locuire a stațiunii: Cucuteni (nr. 28-32 și 37) și Hallstatt timpuriu (nr. 33-36 și 38-40). Groapa 32 a fost suprapusă de resturile unei locuințe, tot din perioada Cucuteni A, confirmând încă odată existența în această stațiune a două etape de locuire din respectiva fază. Ulterior, groapa 32 a fost tăiată parțial de groapa hallstattiană nr. 40. Gropile hallstattiene au fost astupate cu ocazia ridicării fortificației, fiind umplute atât cu fragmente ceramice din Hallstattul timpuriu, cât și cu numeroase vestigii ale fostelor locuințe cucuteniene, complet deranjate în momentul construirii valurilor cetății. Una din gropile hallstattiene (nr. 35), datorită fundului său drept și dimensiunilor mai mari, pare a fi de fapt o locuință adâncită; doar dezvelirea integrală a complexului va lămurii această problemă. De pe fundul acestui complex provin fragmentele unei străchini cu marginea încovoiată și cu proeminențe-urechiușe pe linia de curbură maximă.

Materialul ceramic din gropile hallstattiene arată totodată, că înainte de ridicarea fortificației, stațiunea a fost locuită, probabil pentru un scurt timp, de purtători ai culturii hallstattiene timpurii, iar ulterior fortificația, având o suprafață interioară de maximum 1200 m², a servit doar ca punct de strajă și de refugiu în caz de primejdie, fără să mai aibă complexe de locuire.

Cercetările din zona sudică a valului interior au adus clarificări importante în ceea ce privește modul în care se făcea accesul în fortificație, precum și la etapele de utilizare a acesteia. Astfel, chiar pe coama valului, la circa 0,20 m de la suprafață, au început să apară urme masive de bîrne carbonizate, care proveneau de la construcția porții de intrare. S-a putut sesiza și lăcașul unuia din parii de susținere a porții. În zona intrării, la -0,60 m adâncime de la suprafața actuală, se află nive-

lul antic de călcare, marcat de un pavaj făcut din pietre de rfu sparte, prinse între ele printr-un strat de lut. Grosimea acestei amenajări era de circa 20 cm. Sub acest strat se afla un alt nival de arsură, gros de circa 15-20 cm, constnd din pământ puternic înroșit și bucăți de cărbune, care proveneau de la o altă poartă, mai veche. Această primă intrare era și ea marcată, la adncimea de 1 m de la suprafața actuală, de un alt pavaj de pietre și lut, păstrat nederanjat, spre deosebire de anteriorul, deoarece a fost acoperit imediat de dărfmăturile porții. Pietrele aeestui prim pavaj (întins pe 0,90 m în direcția N-S și pe circa 1,50 m în direcția E-V) erau dintr-o gresie nisipoasă, de culoare albicioasă (ușor calcinată în urma incendiului).

Ambele intrări au sffrșit prin incendii puternice, datorate aproape sigur unor atacuri din partea altor comunități. Acest lucru pare a fi confirmat și de descoperirea în zona intrării a cștorva vrfuri de săgeată și lance, făcute din silex sau gresie dură.

Existența nivelului de arsură de la prima poartă, în interiorul valului, ne oferă totodată explicația cea mai plauzibilă pentru situațiile similare întlnite în anii anteriori, cu ocazia secționării valurilor pe laturile de est și vest. Acest nivel de arsură interioară nu provine de la o ardere intenționată, pentru întărirea miezului valului, cum s-a presupus uneori, cnd s-au întlnit asemenea situații², ci de fapt marchează existența unei palisade primare, care a sffrșit prin incendiere, după care s-a procedat la o refacere a fortificației.

Nefiind locuită efectiv, fortificația propriu-zisă ne-a furizat extrem de puține materiale ceramice, care snt însă întru totul asemănătoare cu cele descoperite în gropile legate de nivelul de locuire imediat anterior ridicării cetății. Aceasta ne dovedește că existența așezării și apoi a fortificației se plasează în aceeași etapă istorică. În cadrul ceramicii se deosebesc trei categorii:

A. Grosieră: are o culoare maroniu-roșcată, uneori cu pete ceaușii; prezintă cioburi pisate în compoziția pastei. Are pereții groși și e destul de friabilă. Ca forme, prezintă numai vase-borcan, cu pereții drepi și buza ușor rotunjită. Imediat sub buză sau la câțiva centimetri sub ea snt plasate proeminențe conice, mai reliefate sau mai aplatizate. Pereții prezintă uneori fascicole de striuri trasate probabil cu "mătură";

B. Intermediară: are o culoare maroniu-roșcată la exterior și neagră la interior. Este bine fățuită, iar uneori e acoperită chiar cu un slip fin, lustruit. Pasta are tot amestec de cioburi pisate, dar arderea și consistența fragmentelor e mult mai bună. Forma caracteristică a acestei categorii o reprezintă străchinile, cu partea superioară relativ înaltă și încovoiată, avnd amplasate unrori, pe linia diametrului maxim, mici proeminențe-tortite. Tot în cadrul acestei categorii de pastă apar rar fragmente ceramice decorate cu fascicole de linii incizate, vălurite în acoladă;

C. Fină: are culoare neagră-cenușie, atât la interior, cât și la exterior. Este extrem de puțin ilustrată în cadrul ceramicii de la Preu-

tești (un singur fragment din corpul unei cești, decorată cu caneluri înguste).

Analogiile pentru aceste categorii ceramice de la Preutești se găsesc în orizontul timpuriu al culturii Gáva-Holíhrady, numit Mahala III - Volovăț³, ilustrat în județul Suceava și prin descoperirile din așezarea nefortificată de la Grănicești⁴. Spre deosebire de acestea însă, la Preutești lipsește aproape complet (așa cum au arătat cele șase campanii de săpături de până acum) categoria ceramică fină, decorată cu caneluri, considerată ca fiind caracteristică pentru monumentele de tip Gáva-Holíhrady. Este posibilă deci existența unor faze evolutive în cadrul aspectului Mahala III - Volovăț, la Preutești existând probabil o etapă timpurie. Această presupunere pare a fi confirmată și de observarea a două orizonturi de înmormântări în cadrul necropolei de la Volovăț⁵.

Continuarea cercetărilor la Preutești, în singura fortificație hallstättiană timpurie cunoscută până-n prezent la est de Carpați, va aduce desigur noi date privind evoluția acestei perioade în nordul Moldovei - perioadă care mai prezintă încă multe probleme neclare, schițate doar în această notă preliminară.

NOTE

- 1 D. Popovici, N. Ursulescu, Cercetări arheologice, IV, Muzeul Național de Istorie, București, 1981, p. 54-57; idem, Cercetări arheologice, V, 1982, p. 23-27; N. Ursulescu, Șt. Manea, Suceava, VIII, 1981, p. 171-173, 175.
- 2 Ipoteza așa-ziselor "miezuri arsa" a fost pusă sub semnul îndoielii și prin cercetările de la Ciceu-Corabia (V. Vasiliev, A. M. Napoc., XVII, 1980, p. 35, 37-38).
- 3 G. I. Smirnova, SCIVA, 25, 3, 1974, p. 359-379; M. Ignat, Suceava, V, 1978, p. 107-127; idem, Thraco-Dacica, II, 1981, p. 144; idem, Thraco-Dacica, I, 1976, p. 99-105.
- 4 A. László, Cerc. ist., VII, 1976, p. 57-74; idem, Thraco-Dacica, I, 1976, p. 89-98; idem, Actes du IIe Congrès Int. de Thracologie, I, București, 1980, p. 183-184.
- 5 M. Ignat, op. cit., 1978, p. 120.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE PREUTEȘTI (DÉP. DE SUCEAVA)

Résumé

Pendant la campagne de l'année 1982 ont été reprises les fouilles de l'enceinte de la fortification hallstättienne ancienne découverte à Preutești.

S. XIII, tracé à cette occasion avait les mesures 77 x 2 m, étant partiellement fouillé seulement sur son premier secteur. On a étudié partiellement 13 fosses, quelques unes appartenant à la culture de Cucuteni (les numéros 28-32 et 37, et au Hallstatt ancien (les numéros 33-36 et 38-40).

A cette occasion on a découvert certaines superpositions ou intersections qui démontrent l'existence de deux niveaux Cucuteni A superposés dans cette zone du niveau hallstattien.

Des résultats importants ont été obtenus à la suite de l'étude partielle de la zone du vallum intérieur du côté sud, le côté d'accès.

On y a observé deux niveaux, l'un d'incendie et l'autre de reconstruction de la "porte" de fortification.

La céramique hallstattienne y découverte est semblable à celle trouvée dans les campagnes précédentes, faisant possible l'hypothèse de l'existence d'une étape successive au cadre de l'aspect culturel thrace, Gava-Holihradu du nord de la Moldavie - nommé Mahala IIIe - Volovăț.

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE PE VALEA MOSTIȘTEI, PUNCTUL SĂRULEȘTI, JUD. CĂLARĂȘI

de GEORGE TROHANI

În cadrul șantierului arheologic "Valea Mostiștei", în vara anului 1982 s-a efectuat un sondaj și pe teritoriul comunei Sărulești, jud. Călărași. Locul, depistat anterior prin cercetări periegetice¹ este situat pe terasa înaltă de pe malul drept al Mostiștei, la sud-vest de satul Sărulești, în dreptul cotului pe care-l face râul în cursul său spre sud (fig.1/2).

Cercetarea arheologică a constatat dintr-o taluzare a malului abrupt, pe panta sa estică (fig.3) precum și prin trasarea a două secțiuni lungi în cruce și a altor trei secțiuni scurte în diferite puncte (fig.2). Prima dintre aceste secțiuni (S.I) trasată pe direcția est-vest, pe culmea terasei, se compune din opt porțiuni (A-H) lungi de câte 15 m fiecare și late de 1,25 m, porțiuni situate la 1 m distanță una de alta. A doua secțiune (S.II) pornește spre nord, pe panta lină în acest loc, din dreptul martorului lăsat între S.I C și S.I D până la apă. Din această secțiune n-au fost cercetate decât șase porțiuni (A-F) lungi de 15 m, late de 1,25 m și situate tot la 1 m distanță între ele.

O a treia secțiune (S.III A) (15 x 1,25 m) a fost trasată, pe direcția sud, din dreptul martorului lăsat între S.I D și S.I E. Alte două mici secțiuni (S. A pe direcția est-vest, 20 x 1,25 m, și S. B, pe direcția nord-sud, 8 x 2 m), în formă de T întors, au fost trasate la 180 m vest de S.I H.

Stratigrafic s-a putut constata că sub solul vegetal, situat între 0-7 cm cu numeroase urme arheologice geto-dace și feudale, se găsește, între 7-55 cm, un sol ciocolatiu-negricios cu structură glomerulară mijlocie și mare, afnat, poros, ce conține o mare cantitate de ceramică geto-dacă, dar și, în partea superioară (7-15 cm), rare fragmente feudale. Între 55-85 cm se află un sol brun-cenușiu, mai compact (mic nuci-form) cu rare urme arheologice geto-dace. De la 85 cm în jos se află sterilul arheologic alcătuit dintr-un sol gălbui-slab roșcat cu concrețiuni calcaroase.

Pe panta nordică a așezării ce coboară când lin, când brusc spre apă, s-a constatat însă că de pe la mijlocul S.II A stratigrafia se schimbă. Astfel sub stratul vegetal, gros de 5-10 cm, urmează un sol negricios, în partea de sus a pantei, sau negru-închis, de la mijlocul pantei în jos. Grosimea acestui sol, ce conține urme materiale geto-dace și feudale, se accentuează cu cât coboară, ajungând la capătul de nord al S.II F a avea 50 cm. În continuare, în adâncime, situația stratigrafică

este identică cu cea de pe platou.

Din analiza complexelor și a materialului arheologic descoperit în toate aceste secțiuni, s-a putut constata că terenul respectiv a fost intens locuit în epoca geto-dacă (sec. II-I î.e.n.) precum și în perioada feudalismului dezvoltat (sec. XVI-XVIII). Dar dacă geto-dacii au preferat a-și săpa locuințele pe platoul dealului, în perioada feudală locuințele erau situate cu predilecție pe malul apei, în timp ce pe culme erau doar gropi de provizii și mai rar locuințe.

În secțiunile S.I D-H, situate pe culmea platoului, au apărut câteva obiecte de inventar ce aparțin și altor epoci istorice față de cele menționate mai sus, la descrierea stratigrafiei, și care nu se află într-un nivel distinct de locuire. Astfel în S.I D și E au fost identificate fragmente ceramice provenind din vase neolitice ce aparțin culturii Gumelnița, faza II a (D.Berciu)² (fig.4/1). Descoperirea lor la 0,60-0,80 m sub solul actual, în asociere cu fragmente de chirpic și porțiuni de vatră, ne îndreptățește a bănui că așezarea de pe tell-ul de la sud-est de satul Măgureni (fig.1/3) s-a extins, în anumite perioade, și pe malul râului.

Alte câteva fragmente ceramice provin din epoca bronzului. În S.I E, F, H și III A au ieșit la iveală porțiuni de tepsii și castroane aparținând culturii Tei, faza I³ - decor de striuri făcute cu măturica și un brâu alveolar situat imediat sub buză. În groapa nr.1 din S. I A a fost descoperit un fragment dintr-un vas mare cu brâu în relief ce aparține culturii Coslogeni.

În S. I E, F și G au apărut și câteva fragmente ceramice ce se pot data în sec. al IV-lea al e.n. Din rândul lor menționăm o porțiune din jumătatea superioară a unei căni cu gâtul cilindric și corpul tronconic (fig. 4/6). Acestei epoci îi aparține și un fragment de fibulă din bronz aurit, cu buton în formă de ceapă (Zwiebelknopffibel) (fig.4/7). După aspect se înscrie în tipul 2 (310-350 e.n.) sau 4 (350-380 e.n.) Keller⁴, dar starea ei fragmentară ne împiedică a-l stabili cu precizia, deși noi am înclinăm pentru tipul 2. Oricum însă, descoperirea ei într-un mediu cultural Sântana vine să completeze lista, relativ încă firavă, a descoperirilor de acest tip în spațiul nord-dunărean, și în special în zona dintre Dunăre și Carpați⁵.

În cele ce urmează vom prezenta pe rând așezările geto-dacă și feudale ce au reprezentat perioadele de intensă locuire a zonei cercetate.

I. Așezarea geto-dacă cuprinde locuințe și gropi menajere situate doar pe platoul dealului. Nici unul dintre aceste complexe n-a fost dezvoltat în întregime, cercetarea limitându-se la porțiunea descoperită în secțiunea respectivă. Cele 8 locuințe identificate sînt de tipul bordeiului (4 cazuri) sau a semibordeiului (4 cazuri). În două locuințe s-a putut constata existența, în interiorul lor, a câte unei gropi în formă de clopot, iar într-o a treia locuință a unei adîncituri cu treaptă pe mijlocul bordeiului respectiv.

Locuința nr.2, semibordei, este cea mai estică locuință descoperită (S.I B). Avînd o lungime de 3,25 m pe direcția est-vest, conține în interiorul ei trei mici adîncituri și o groapă în formă de clopot al cărui

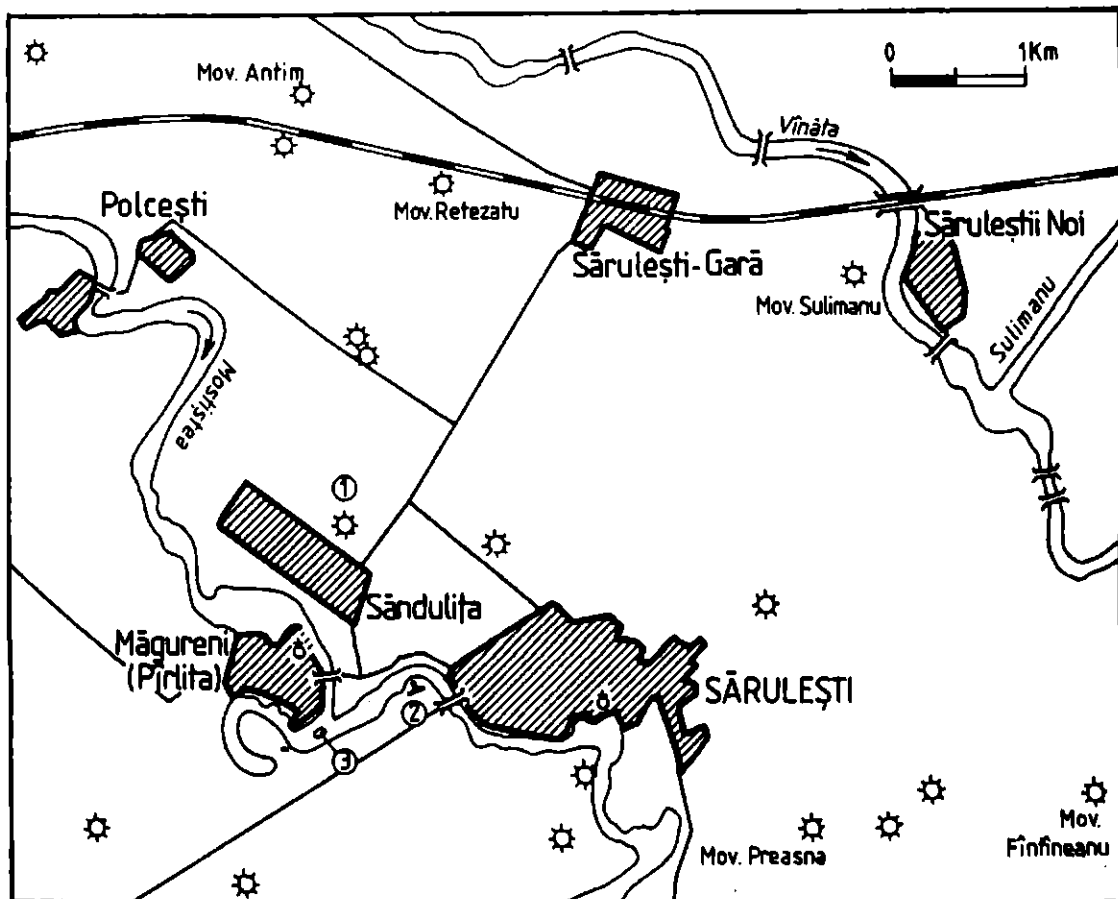

Fig.1.-Zona arheologică Sărulești.

fund se află la 1,50 m sub nivelul antic de călcare. Este interesant de remarcat faptul că atât la est cât și la vest se află câte o groapă în formă de șant (gropile nr.2 și 3) care par a o înconjura (fig.5).

Locuința nr.5 este un semibordei parțial identificat în profilul de nord al S.I D pe o lungime de 2 m. Fundul său se află la 0,60 m sub solul actual (0,50 m sub solul antic).

Locuința nr.6 (S.I D) este un bordei rectangular cu laturile rotunjite, lat de 2,20 m și cu podeaua la 0,50 m sub solul antic.

Locuința nr.7 (S.I D) este un bordei rectangular cu colțurile rotunjite, lat de 1,90 m și cu podeaua la 0,83 m sub solul antic.

Locuința nr.8 (S.I E) este un semibordei cu o lungime de 4 m și a cărui podea se află la 0,25 m sub nivelul antic de călcare. În centru este prevăzut cu o mare groapă de provizii în formă de clopot (diametrul fundului 3,10 m) al cărui fund se află la 0,75 m sub podea (fig.5).

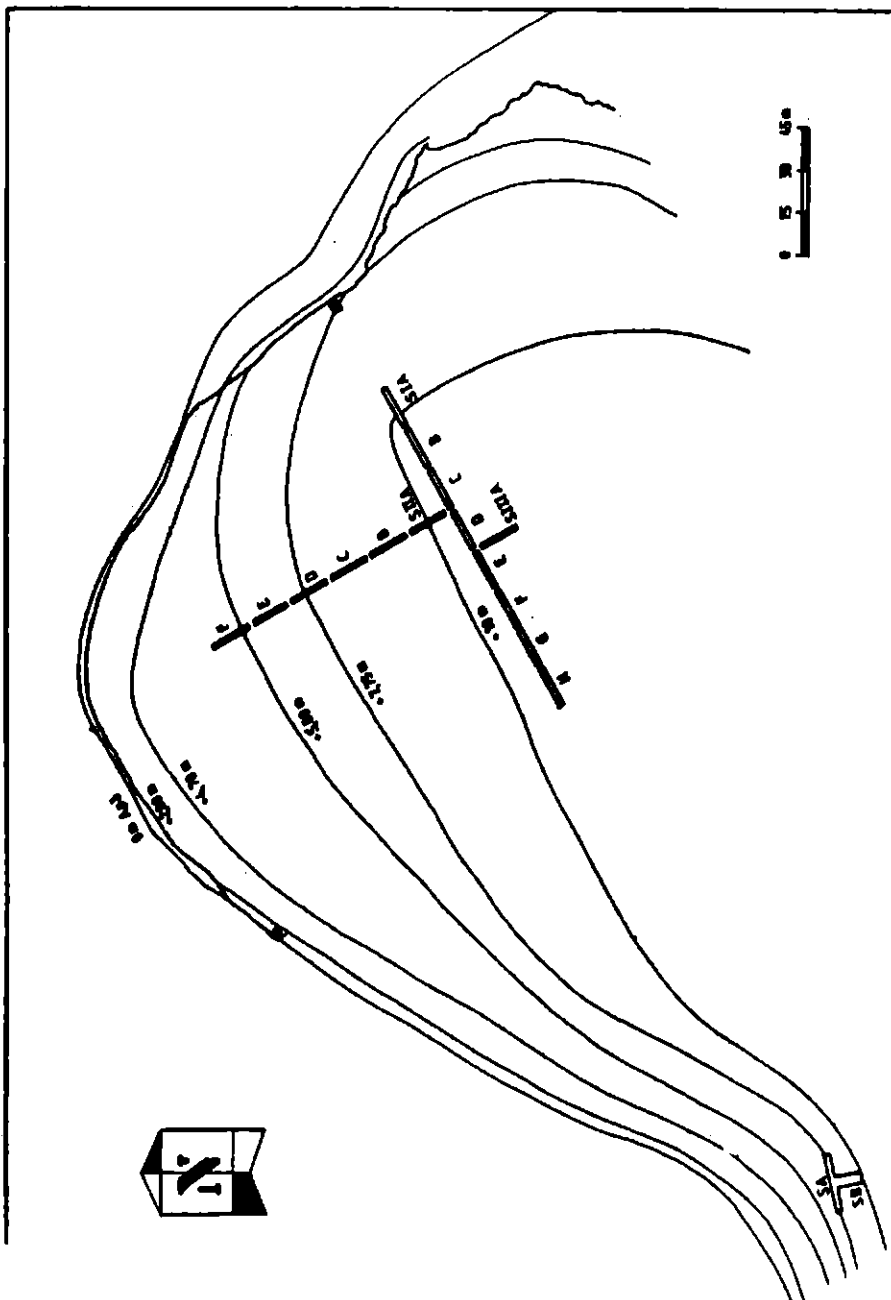

Fig.2.-Planul general al săpăturilor arheologice din satul Sărulești.

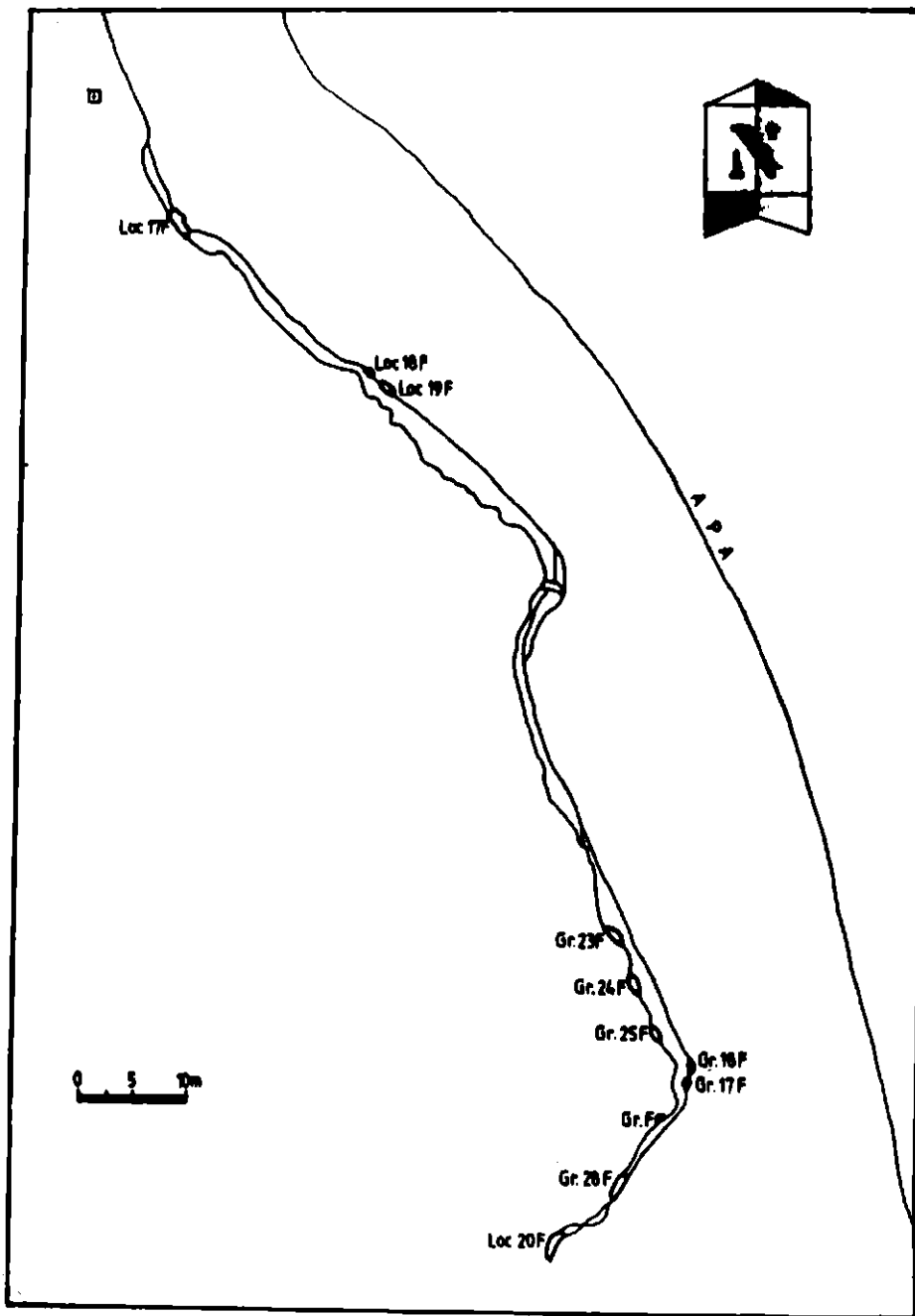

Fig.3.-Porțiune din planul general al săpăturilor arheologice efectuate în satul Sărulești. Așezare feudală.

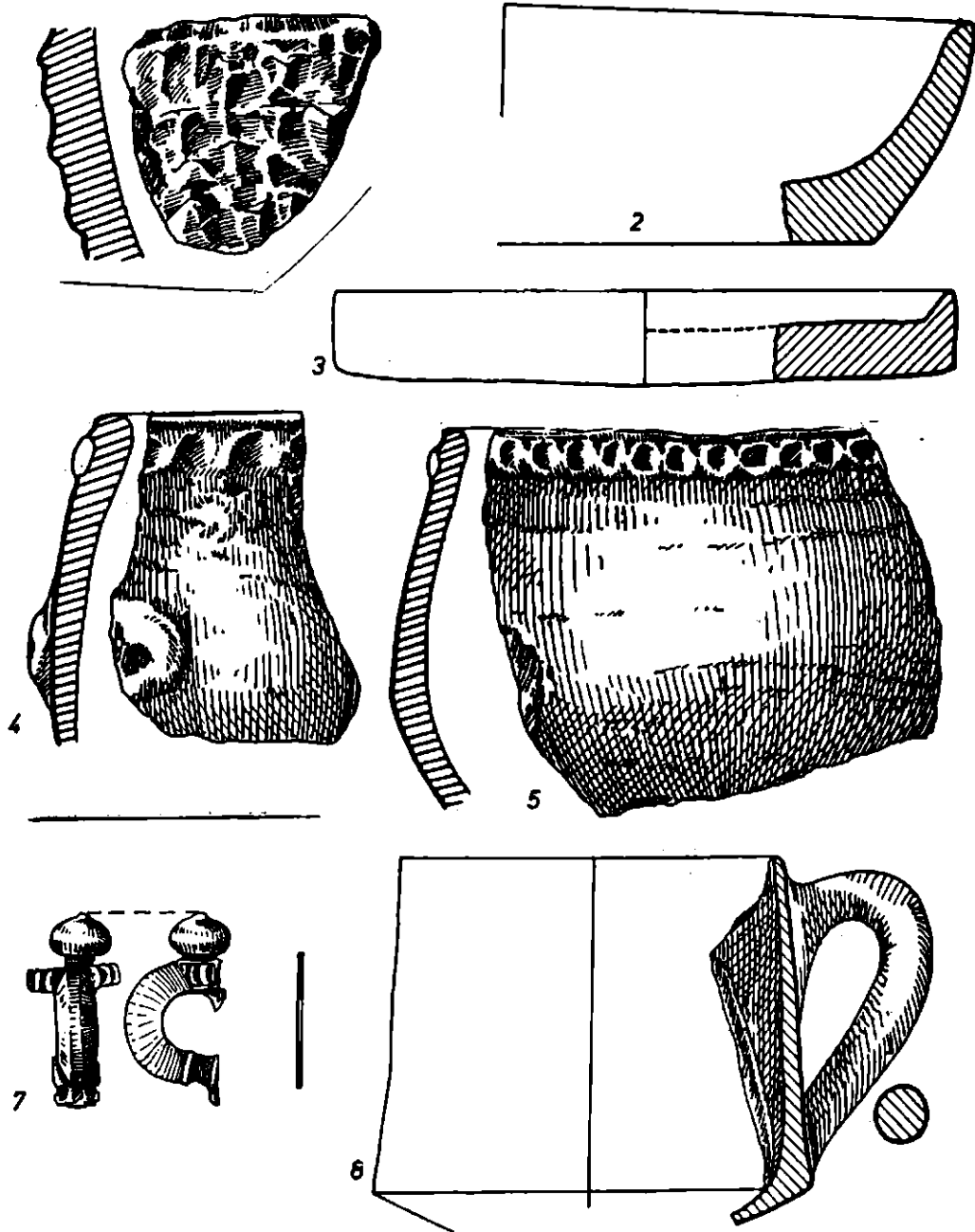

Fig.4.- 1) Ceramică neolitică de tip Gumelnița; 2-5) ceramică din epoca bronzului - cultura Tei; 6) cană din sec.al IV-lea e.n.; 7) fibulă de bronz din sec.al IV-lea e.n.

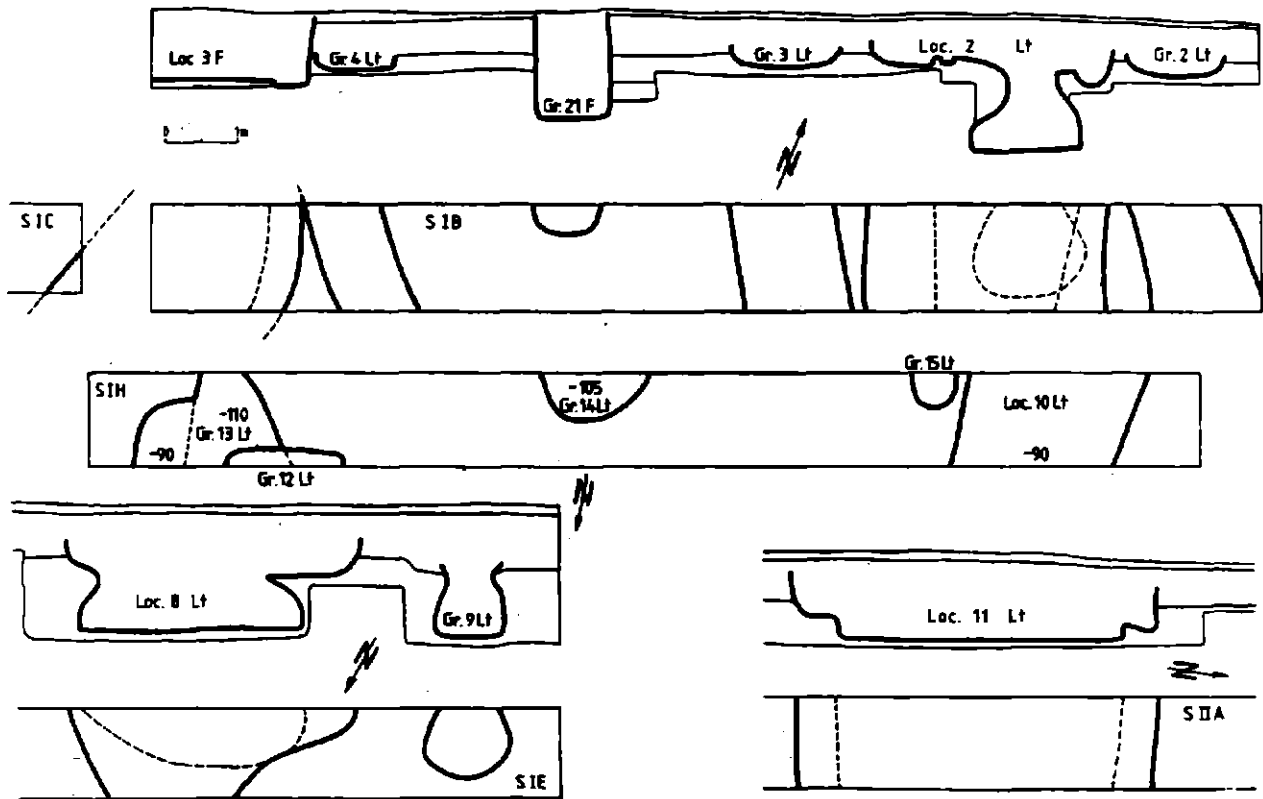

Fig.5.-Planuri și profile de locuințe și gropi.

Locuința nr.10 (S.I H) reprezintă un semibordei rectangular cu lățimea de 1,40 m și cu podeaua la 0,45 m sub nivelul antic de călcare. (fig.5).

Locuința nr.11 (S.II A) este un bordei rectangular, orientat nord-sud și avînd o lungime de 4,90 m. Pe marginile sale, în interior, este situată o treaptă de pe care se cobora pe podeaua situată la 0,75 m sub nivelul antic de călcare (fig.5).

Locuința nr.12 (S.II D) un semibordei, este cea mai nordică locuință descoperită în timpul săpăturilor. Fiind situată pe o mică terasare a pantei relativ abrupte ce coboară spre apă, este în același timp cea mai apropiată locuință de malul apei. De formă rectangulară, lungimea 3,05 m pe direcția nord-sud, are podeaua situată la 0,30 m sub nivelul antic de călcare (fig.6).

Gropile, descooperite în număr de 15, au avut un rol menajer. Ele sînt de formă cilindrică (9 cazuri), în formă de clopot (3 cazuri) sau de mică adîncitură sub nivelul antic de călcare.

Groapa nr.1 (S.I A), cel mai estic complex descoperit, este o mică adîncitură lungă de 1 m și adîncă de 0,15 m față de nivelul antic de călcare (fig.12).

Groapa nr.2 se prezintă ca o șanțuire (S.I B) pe direcția nord vest - sud est, lată de 1,25 m și adîncă de 0,20 m față de nivelul antic de călcare (fig.5).

Groapa nr.3 se prezintă de asemenea ca o șanțuire (S.I B) pe direcția nord vest - sud est, lată de 1,45 m și adîncă de 0,20 m față de nivelul antic de călcare (fig.5).

Aceste ultime două gropi, așa cum am mai spus, par a înconjura locuința nr.2 pe la est și vest. Rolul lor funcțional ne scapă pentru moment.

Groapa nr.4 (S.I B) se prezintă și ea ca o șanțuire pe direcția nord vest - sud est, cu o lățime de 1,10 m și o adîncime de 0,20 m (fig.5).

Groapa nr.7 (S.I D) are o formă cilindrică (diametrul 0,65 m), iar fundul ei se află la 0,60 m sub nivelul antic de călcare (fig.13).

Groapa nr.9 (S.I E) este în formă de clopot (diametrul fundului 2,15 m) avînd fundul la 1,10 m sub nivelul antic de călcare (fig.5).

Groapa nr.10 (S.I F) de formă cilindrică, cu fundul la 0,55 m sub nivelul antic de călcare, este prevăzută pe latura de est cu o treaptă înaltă de 0,32 m.

Groapa nr.11 (S.I G) este în formă de clopot. Fundul se află la 1,25 m sub nivelul antic de călcare și are un diametru de 2 m (fig.6).

Groapa nr.12 a fost identificată doar în profilul peretelui de nord al S.I G. Pare a fi avut o formă rectangulară (lățimea 1,60 m) (fig.5).

Groapa nr.13, situată sub groapa nr.12, are o formă neregulată și este prevăzută spre est cu o treaptă. Fundul ei se află la 0,30 m sub nivelul antic de călcare (fig.5).

Groapa nr.14 (S.I H) este de formă cilindrică (diametrul 1,50 m) și are fundul la 0,30 m sub nivelul antic de călcare (fig.5).

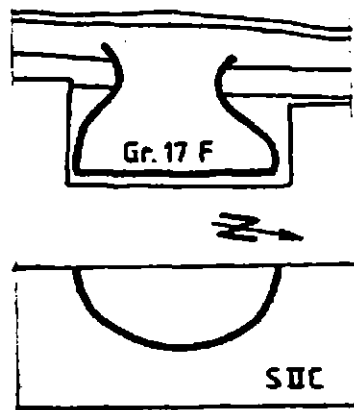
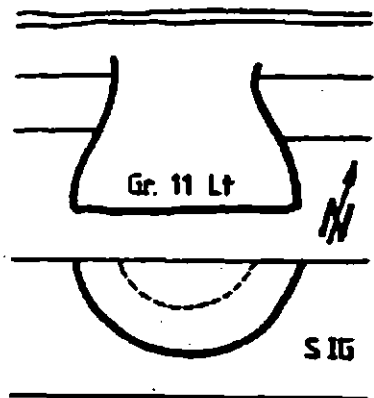
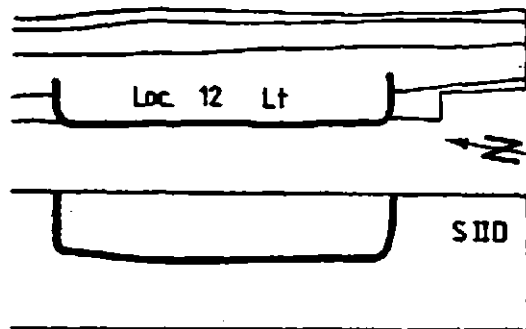
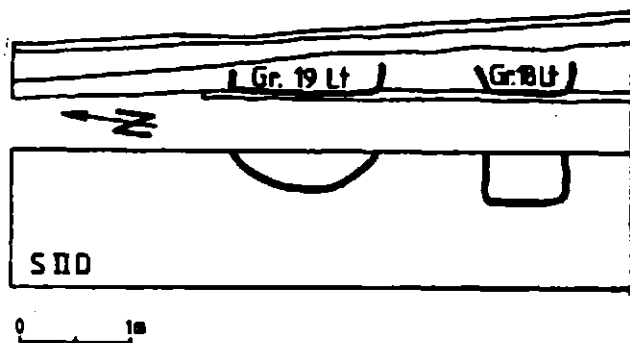

Fig.6.-Planuri și profiluri de locuințe și gropi.

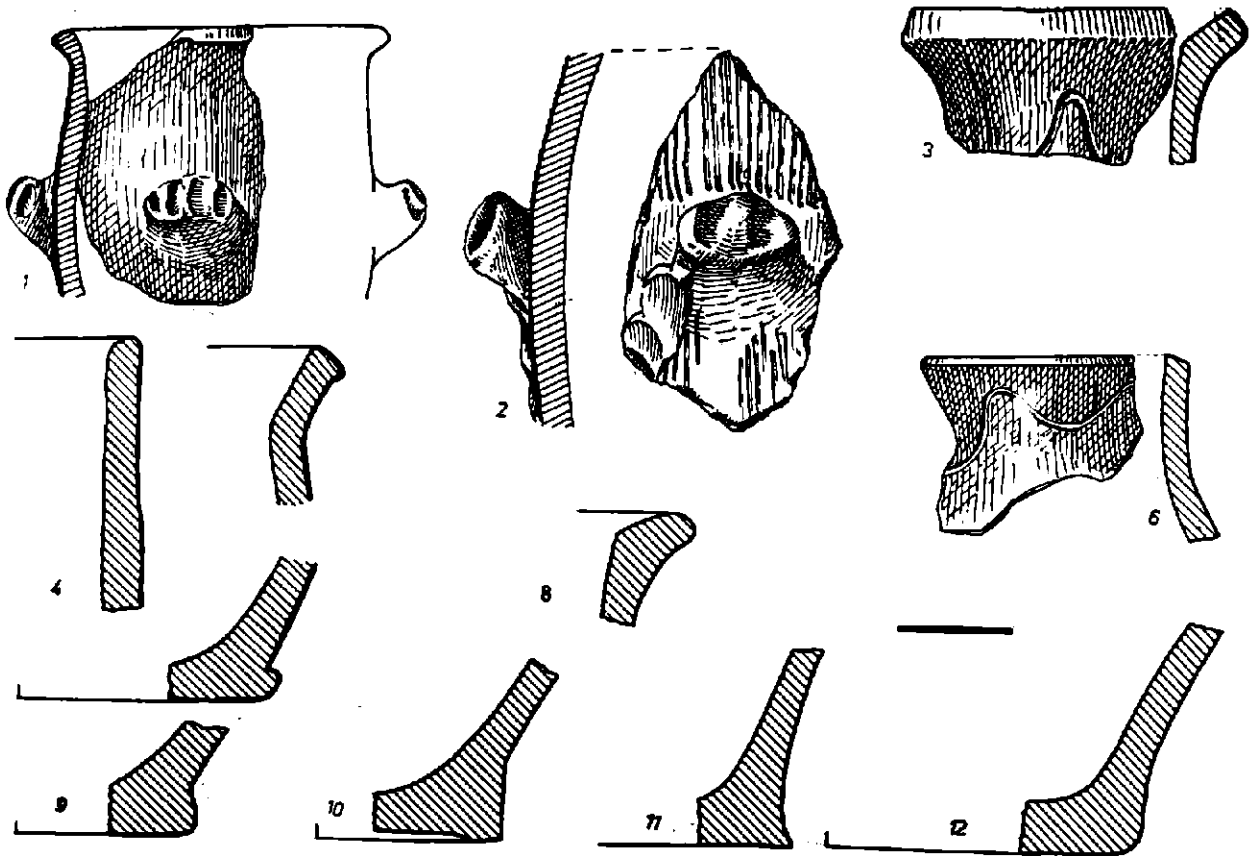

Fig.7.-Vase borcan lucrate cu mîna: 1) Loc.1; 2) Gr.17; 3,4,7,10,12 |
 - S.I D; 5) Gr.2; 6) - S.II A; 8 - Gr.21; 9 - Gr.3; 11) Loc.10.

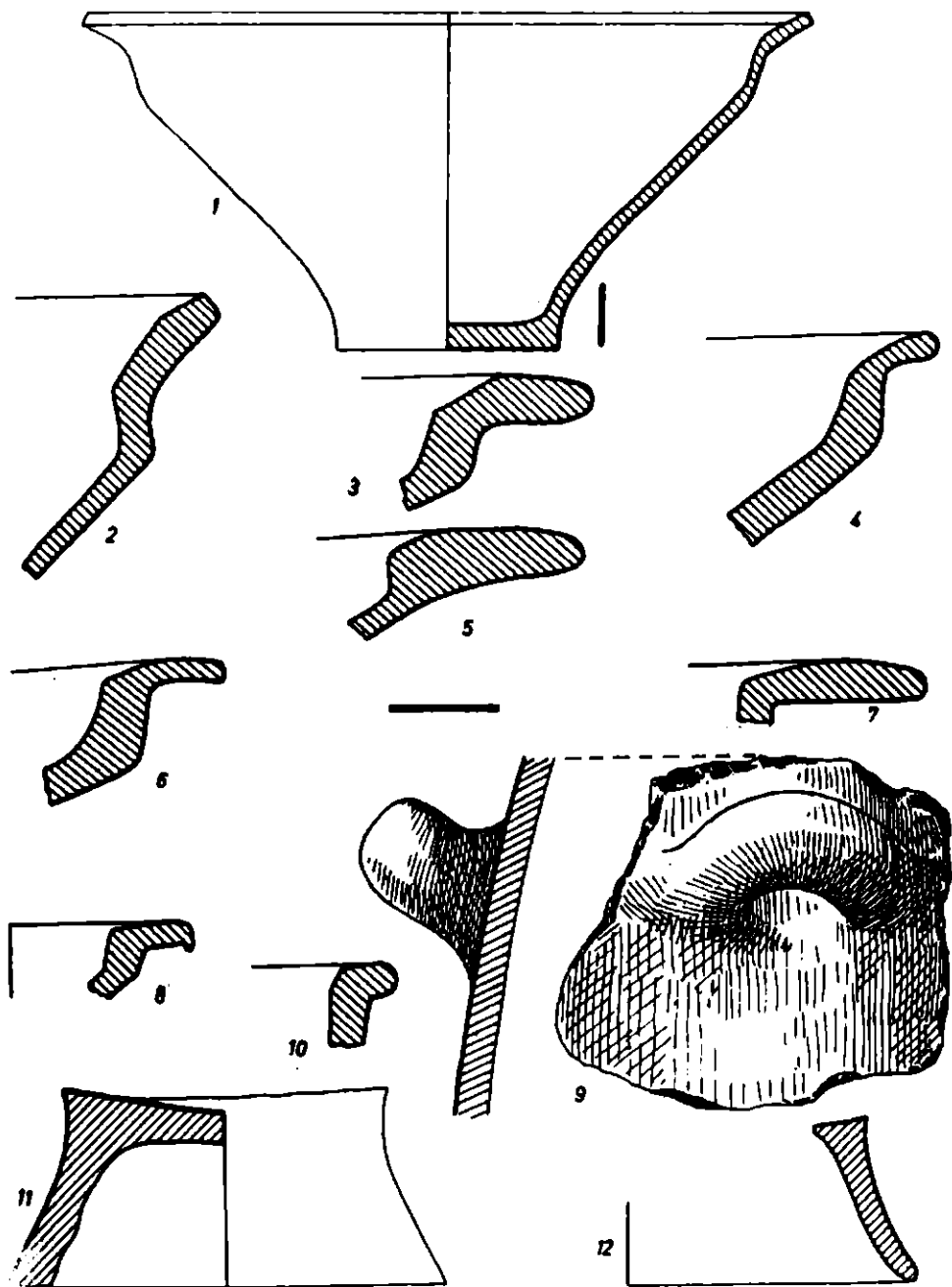

Fig.8.-Castroane și fructiere lucrate cu mîna: 1) S.I H; 2 - Gr.13;
 3,6 - Gr.2; 4,8 - S.II A; 5 - S.I D; 7 - S.III A; 9 - Loc.5;
 10 - S.I C; 11 - Gr.22; 12 - S.I E.

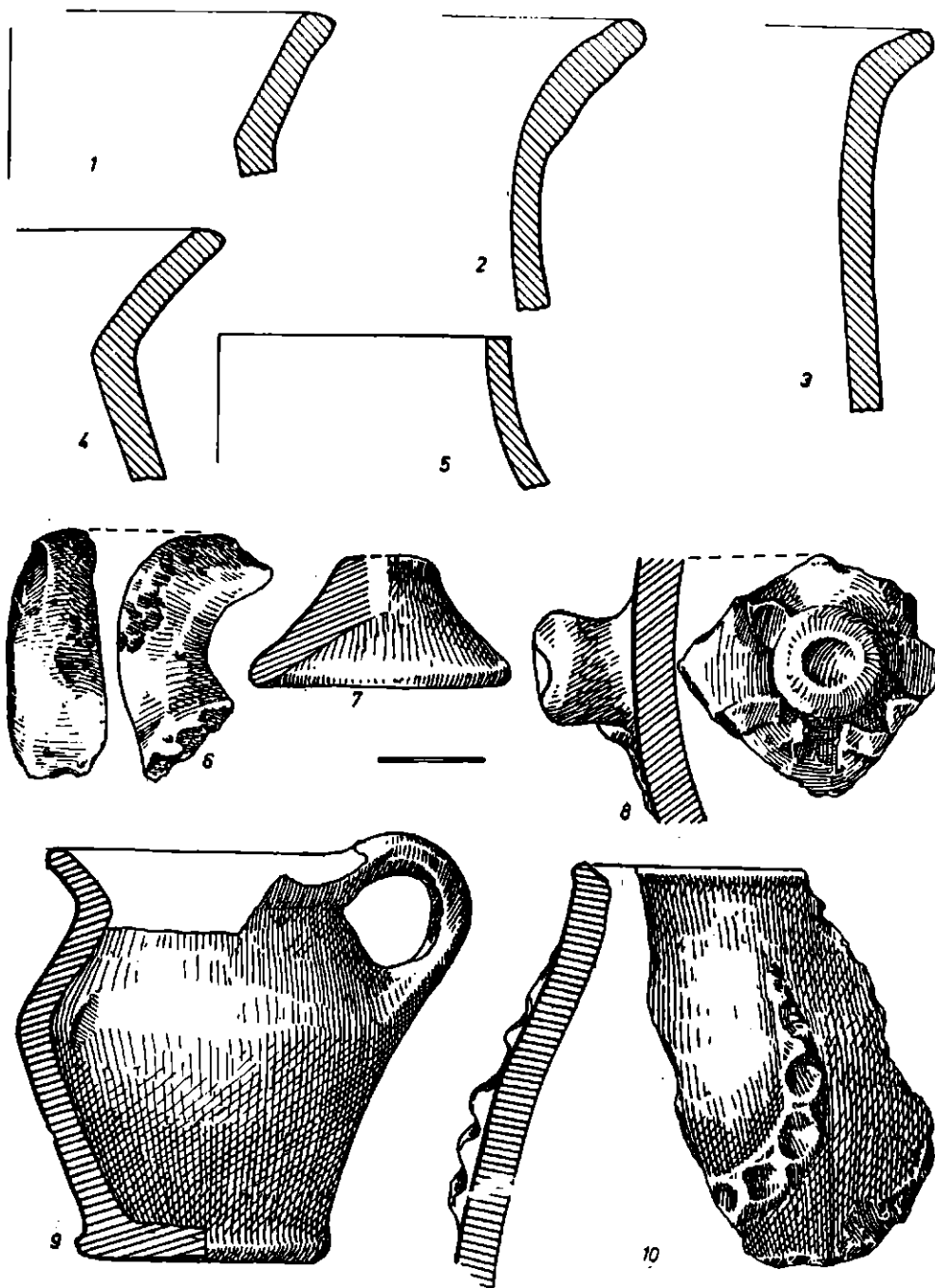

Fig.9.-Vase de provizii (1-5, 8,10), capace (6-7) și o cană (9) lucrate cu mîna. 1,8 - Loc.14; 2 - Gr.3; 3,4,7 - S II A; 5 - S III A; 6,9 - Loc.11; 10 - Gr.22.

Groapa nr. 15 (S.I H) reprezintă o mică adfncitură cilindrică cu diametrul de circa 0,60 m (fig.5).

Groapa nr. 18 (S.II D) reprezintă o mică adfncitură de formă ovală (diametrul maxim 1,25 m) în nivelul antic de călcare (fig.6).

Groapa nr. 19 (S.II D) reprezintă și ea o adfncitură de formă dreptunghiulară (lungimea 0,75 m) în nivelul antic de călcare. Este cel mai nordic complex geto-dacic descoperit (fig.6).

Groapa nr. 22 se prezintă ca o șanțuire în marginea de vest a S.I G. Fundul ei se află la 0,70 m sub nivelul antic de călcare.

Astfel în secțiunile trasate au putut fi identificate și cercetate în parte 8 locuințe și 15 gropi. Patru locuințe sînt de tipul bordeiului, iar celelalte patru sînt semibordeie. În două locuințe s-a putut constata existența, în interiorul lor, a cîte unei gropi în formă de clopot, iar într-o a treia locuință a unei adfncituri cu treaptă. Toate aceste locuințe fiind descoperite doar în secțiunile trasate și neefectuîndu-se vreo casetă specială, nu s-a putut măsura decît lungimea lor care variază între 3 și 5 m. Lățimea trebuie să fi fost de 2-3 m. Podeaua lor se află la 0,90-2 m sub solul actual (0,40-1,60 m sub nivelul antic de călcare).

Gropile, cu rol menajer, sînt de formă cilindrică (9 cazuri), în formă de clopot (2 cazuri) sau de mici adfncituri sub nivelul antic de călcare.

Inventarul așezării se compune din unelte de piatră - un frecător de silex - și din lut ars - fusabile bitronconice și cilindrice (fig.14/1,2).

Materialul osteologic recoltat⁶, relativ bogat (Tabel IV), a dus la constatarea unei prezențe foarte reduse (doar în două locuințe) a unor exemplare de animale sălbatice - cerb și căprior - ceea ce denotă o slabă pondere a vîntării în activitatea comunității omenești din acest loc. În schimb creșterea animalelor domestice este bine reprezentată, evidențiindu-se numărul relativ mare de fragmente osteologice provenind de la porcine și bovine. Se situează apoi, în ordine numerică, ovicaprinele, calul și cîinele. Nu trebuie neglijată nici prezența destul de numeroasă a melcilor ce aveau o oarecare importanță în alimentație.

Ceramica, indiferent că este lucrată cu mîna sau la roată, reprezintă cvasitotalitatea formelor de vase întîlnite în lumea geto-dacă.

I. Din rîndul ceramicii lucrate cu mîna, de culoare cărămidie sau cenușie, dintr-o pastă în general grosolană, dar întîlnindu-se și fină, fac parte următoarele forme de vase (Tabel I):

1. Vasul borcan (fig.7) cu buza a) verticală dreaptă (1) sau rotunjită (2) și b) răsfrîntă oblic spre exterior, cu marginea dreaptă (1) sau rotunjită (2). Corpul are pereții mai mult sau mai puțin arcuiți. Decorația constă din c) brfuri alveolare orizontale (1) sau în ghirlandă (2), asociate uneori cu altele verticale (3). Aceste brfuri sînt dispuse în majoritatea cazurilor pe partea superioară a corpului, dar uneori se întîlnesc și imediat sub buza vasului; d) linii incizate dispuse vertical (1), oblic (2), curb (3) sau vălurit (4); e) linii trase cu pieptănul; f) dungi sau proeminente discoidale de barbotină. Pe jumătatea superioară a corpului, întreprind în special brfurile alveolare, dar întîlnindu-se de mul-

TABEL I. CERAMICA LUCRATĂ CU MÎNĂ

	Gr.1	L.1	Gr.2	L.2	Gr.3	S	Gr.1.B	Gr.2	L.3	Gr.3	LA	S	L.3	L.6	L.7	S	L	Gr.8	S	L.9	Gr.10	S	Gr.22	S	Gr.13	Gr.14	L.10	L.11	S	L.11	S	Gr.16	Gr.4	Gr.17	S	S	L	L	L	S								
Număr:																																																
Bronz	n?															•			•																									•				
1a1,2			1		2						2	1		1					•																										2	1		
1b1,2			1	1	2	1				1	2	1		2	2				2	1					1						2	1														1		
1c, f	c	f	c	c	f	c			c	c	c	c	c	c	c	c	f						f						c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c	c			
1d												•				•																													•			
1e						•										•																																
1g, h	g			g				g		h	g	g	g	g	h	g								g	g			g	g	g	g	g	g			g								g	h	g		
1i, j			j	j	i	i		i	i	j	j	j	j	j	i	j	i	j	j		j						j	i	j	j															i			
2					•											•	•	•	•					•																								
2a, b-3?			•	•	•	•				•	•	•				•	•	•	•					•	•	•	•		•	•	•	•																
3a, b			b		b									a																																		
4													•			•	•																															
5																•																																
6																																																
7			•	•																																												
8												•																																				
9						•										•																																
10																																																

TABEL II. CERAMICA LUCRATĂ LA ROATĂ

	Gr. 1	Gr. 2	Gr. 3	S 18	Gr. 21	Gr. L3	Gr. L5	S L4	S L5	L6	L7	S L8	L9	Gr. 10	S 11	Gr. 12	S 13	Gr. 14	Gr. L10	S L11	S L12	Gr. 16	Gr. 17	S 18	S 19	L13	L14	L15	S 16	
Sec.VIII															•			•												
Feudal	•					•	•	•					•	•	•								•			•	•	•		
II 1a,b	b	a		a				a	a	b		a	a		a								a	a						a
2								•				•	•												•		•			
2a-buză		a	a	a		b	a	a		a	a	a				b	a					a	a	a	a	a	a			
2b-fund		b		b					b		b	b			b										b	b	b			b
3						•		•				•	•															•		
4									•						•															
5																														
6											•																			
7			•								•																			
8												•			•															•
IIc	f	c	d		a	b	a		a			a	a	a	a							a	b	a	b	a	a	a	a	a

TABEL III. RĂSPÎNDIREA CERAMICII FEUDALE

	L.1	L.3	S 1C	Gr. 5	L.4	S 1D	S 1E	Gr. 8	L.9	Gr. 16	L.13	L.14	L.15	L.16	Gr. 24	Gr. 25	Gr. 26
1		•	•										•			•	
2			•							•	•	•		•			
3					•		•								•	•	•
4		•		•		•			•				•		•		
5					•												
6					•			•					•		•	•	
7	•																•
8													•				
9					•												•
10																	•

TABEL IV. RĂSPÎNDIREA MATERIALULUI OSTEOLOGIC

	G.2	L.2	S 1B	L.3F	L.4F	L.5	S 1D	L.6	S 1E	L.8	S 1F	S 1G	G.13	L.11	S 11A	G.16F	L.14F	L.15F
Cerb										•				•				
Căprior														•				
Ovicaprin							•							•	•		•	
Porc	•	•	•			•	•	•						•	•			
Bou		•				•	•	•	•	•	•	•	•	•	•			•
Cal				•	•		•											•
Cîine							•											
Helix											•		•	•		•		
Patudina							•		•				•		•	•		

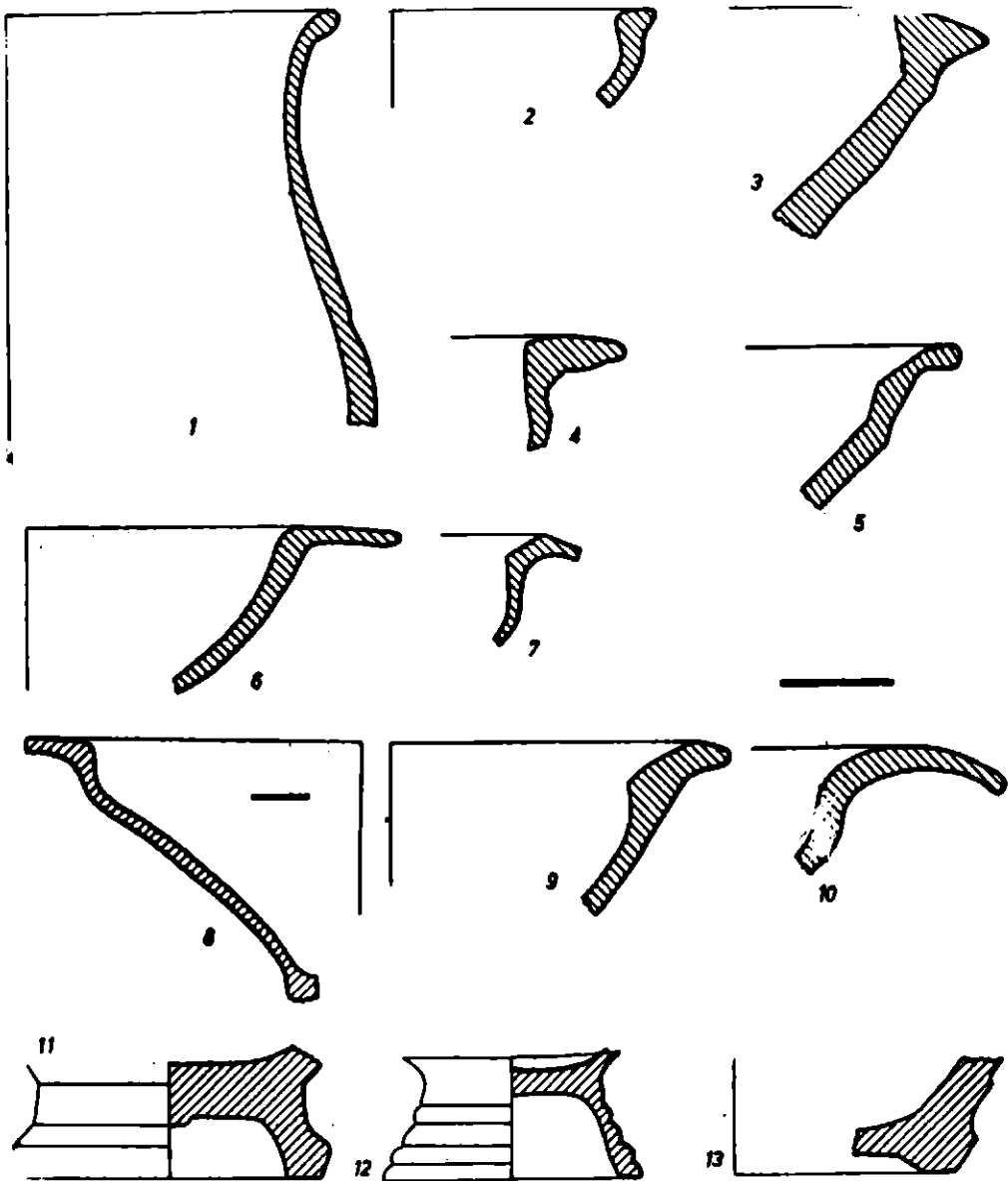

Fig.10.-Ceramică lucrată la roată. 1 - cană (Loc.6); 2-13 - castroane și fructiere; 2 - Loc.3; 3,10 - S I D; 4 - Loc.7; 5 - S I E ; 6 - S II A; 7 - S I F; 8 - Loc.4; 9 - S II C; 11 - Loc.14 ; 12 - Loc.11; 13 - S II B.

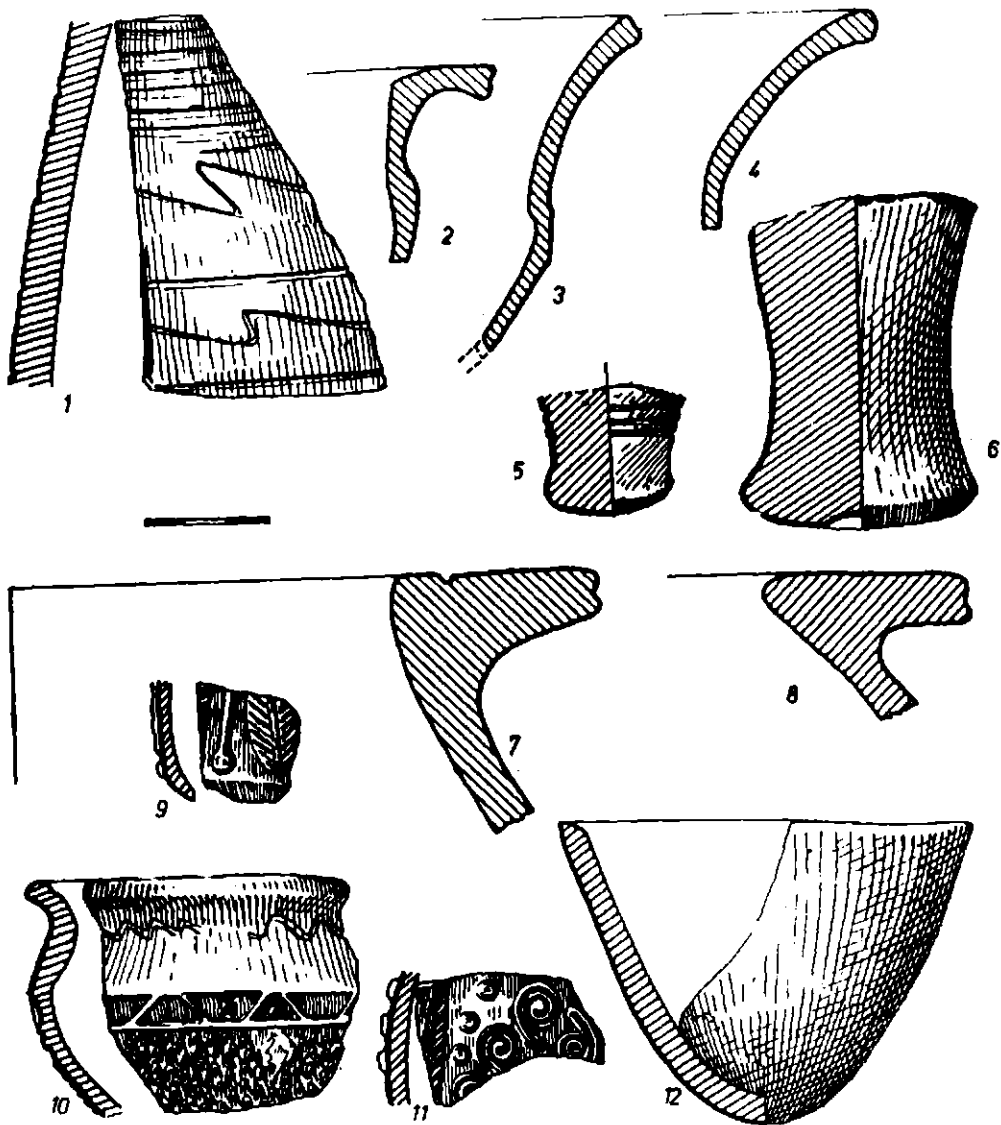

Fig.11.-Fragmente de chiupuri (1,7,8), strecurători (2-3), vas de provizii (4), funduri de amforă (5,6), imitații de boluri deliene (9-11) și cupă (12) lucrate la roată.
 1,5 - S II A; 2,10 - S I E; 3 - Loc.5; 4 - Loc.11; 6 - S I B;
 7 - Gr.2; 8 - Loc.7; 9,12 - S I D; 11 - Loc.14.

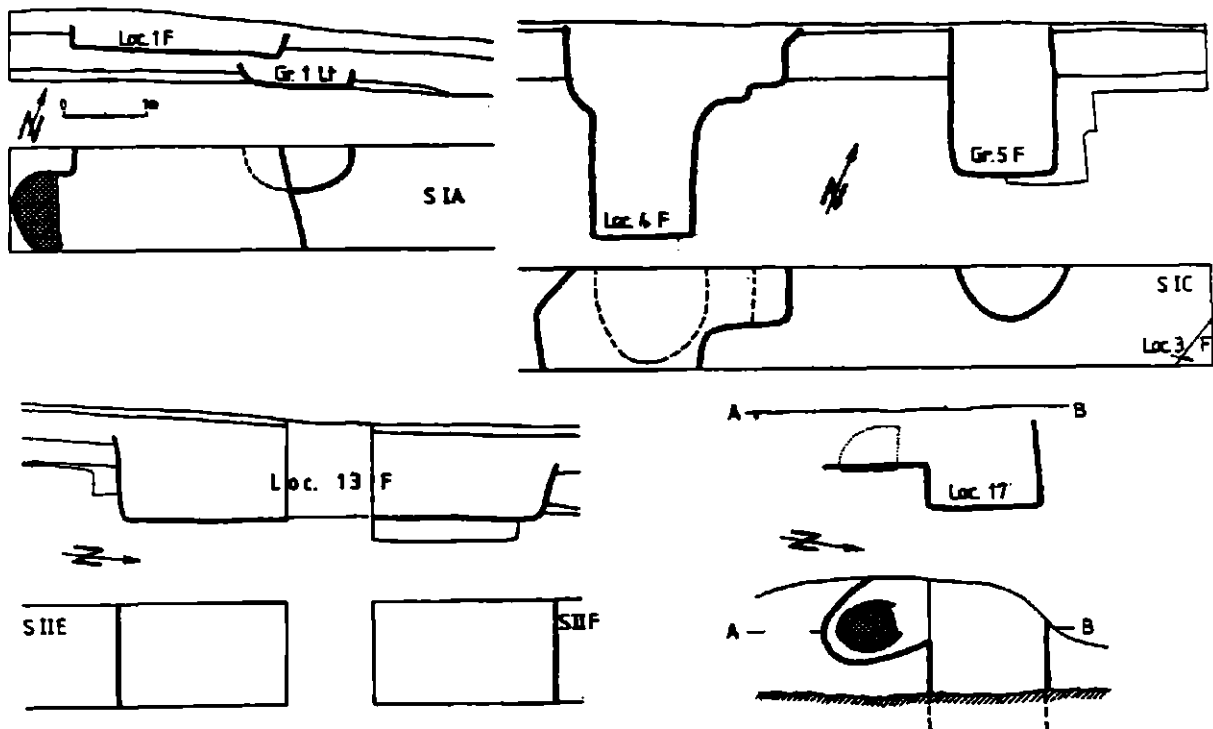

Fig.12.-Planuri și profile de locuințe și gropi.

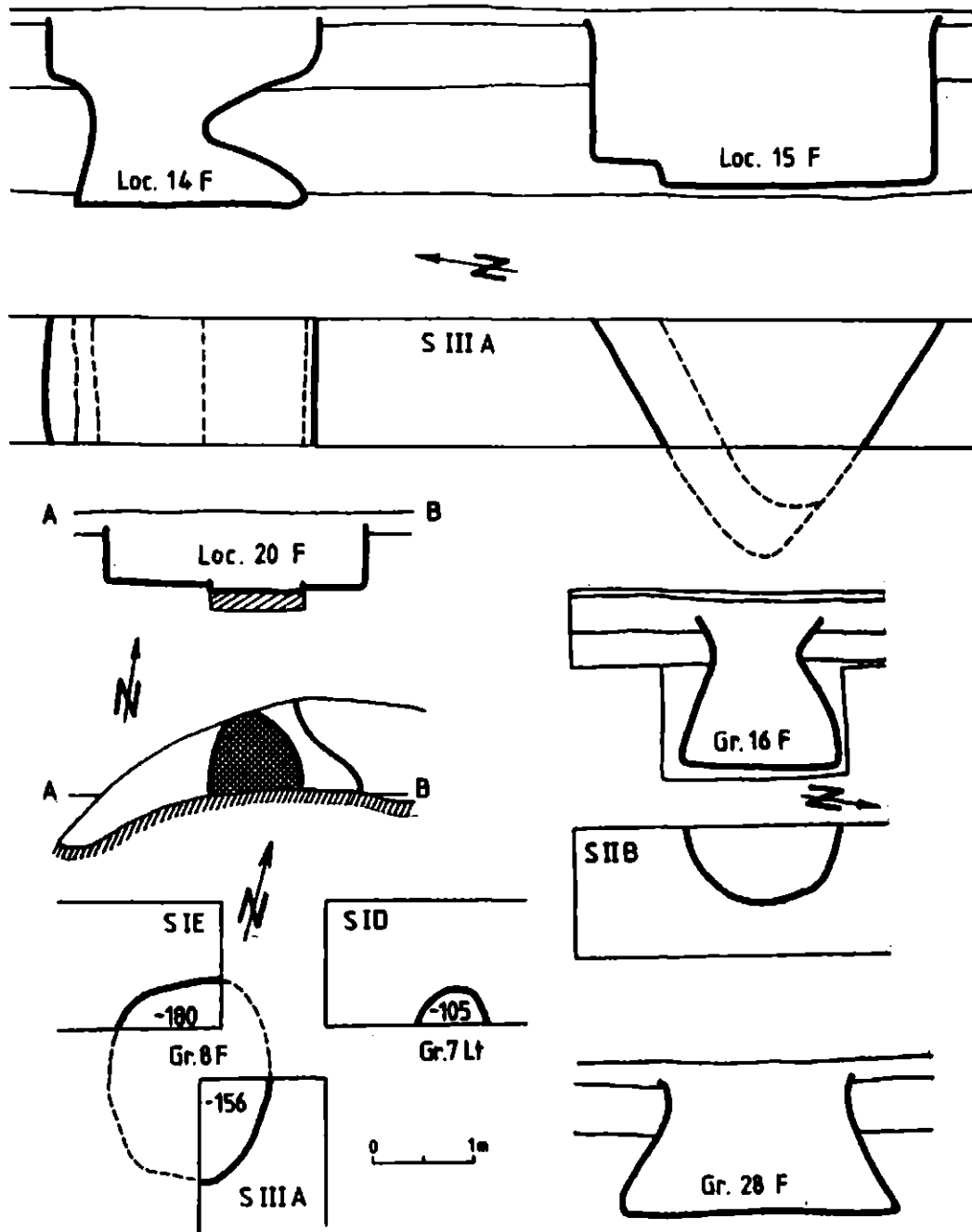

Fig.13.- Planuri și profile de locuințe și gropi.

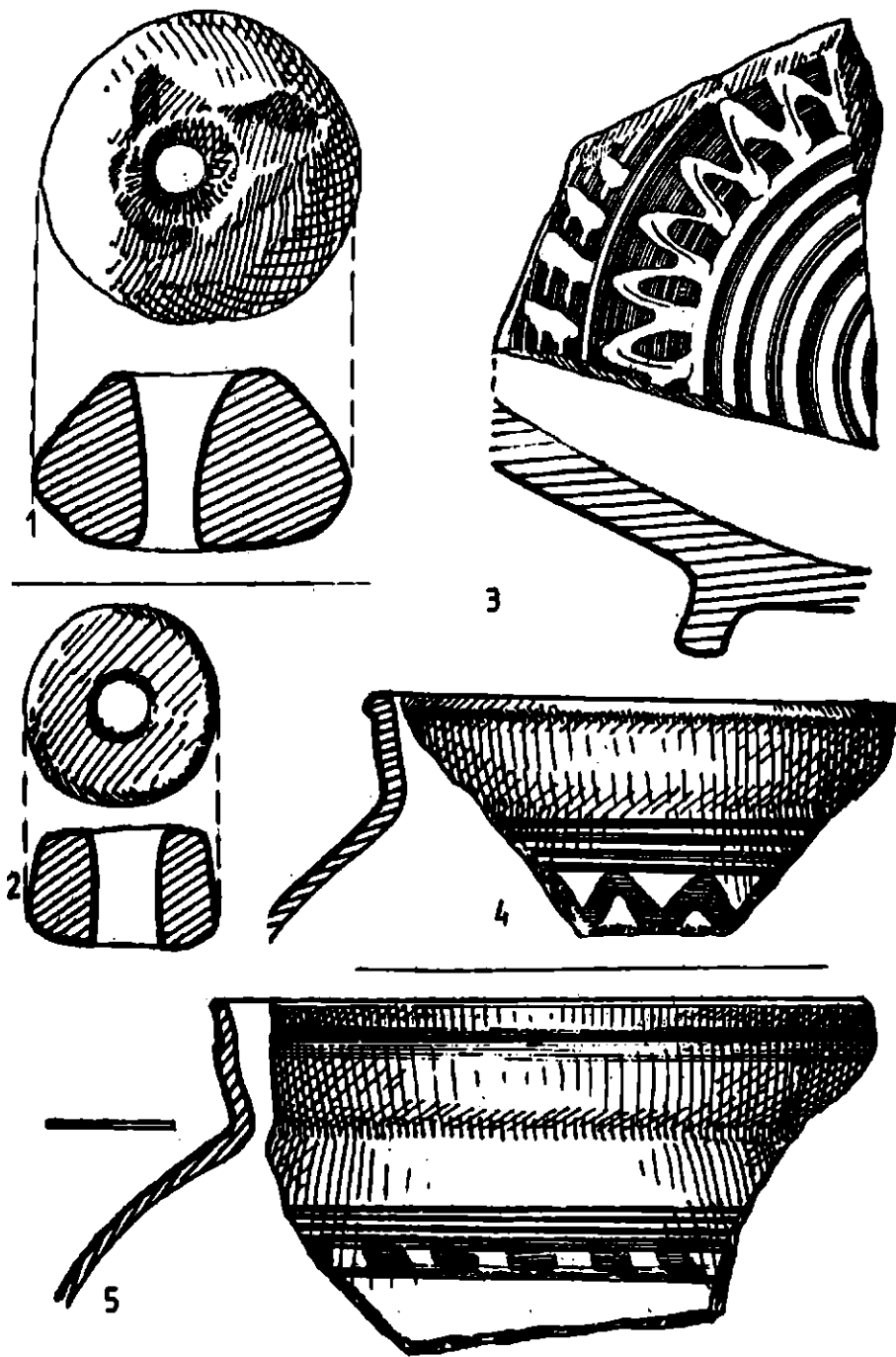

Fig.14.-Fusaiole geto-dace (1-2) și ceramică feudală (3-5)
 1 - S I D; 2 - S II C; 3 - Loc.4; 4 - Loc.3; 5 - S I C.

te ori și singuri, sînt situați, dispuși în cruce, butoni-apucătoare de formă rotundă (g), mai rar dreptunghiulară (h). Butoni rotunzi sînt de obicei mici și alveolați sau cu cîte o cruce incizată, dar nu de puține ori sînt de dimensiuni relativ mari. Fundul acestor vase este drept (i) sau puțin profilat (j).

2. Fructiera (fig.8) cu buza fațetată (a) sau, mai rar, orizontală (b).

3. Castronul (fig.8) cu două variante: a) tip lebes, prevăzut cu torți orizontale, semicirculare (fig.8/9); b) semănfnd cu partea superioară a unei fructiere.

4. Cățuia.

5. Cana cu o toartă puțin suprafnălțată (fig.9/9).

6. Strecurătoarea reprezentată printr-un fragment de vas tronconic, cu fundul drept și perforat transversal.

7. Vasul mare de provizii decorat cu brfuri alveolare oblice și curbe (fig.9/8,9).

8. Vasul bitronconic, relativ mare (fig.9/4,5).

9. Vasul cu buza scundă, rotunjită, dispusă oblic spre exterior și corpul cu pereții certicali (fig.9/1-3).

10. Capacul cu corpul tronconic și prevăzut în partea superioară cu un mîner-picior cilindric (fig.9/7), sau cu o apucătoare în forma unui cap de pasăre (fig.9/6).

II. Ceramica lucrată la roată este preparată dintr-o pastă fină, de bună calitate. Arderea a fost reducătoare ceea ce a dat vaselor o culoare cenușie, dar cîteva vase au fost arse oxidant și au prin urmare o culoare cărămizie (Tabel II):

1. Cana bitronconică (fig.10/1) cu toarta puțin suprafnălțată și bilobată. Se întflnesc două variante: a) cu pereții subțiri; b) cu pereții groși.

2. Castronul. Un fragment este de culoare cărămizie (fig.10/13). Fundurile sînt inelare (fig.10).

3. Fructiera (fig.10).

4. Strecurătoarea (fig.11/2, 3).

5. Cupa cu corpul conic (fig.11/12).

6. Vasul mare de provizii cu buza arcuită (fig.11/4), răsfrntă orizontal și prevăzută pe margine cu caneluri-șanțuiri orizontale. Un fragment din pereții corpului, de culoare cărămizie, este decorat cu linii în val.

7. Chiupul de culoare cărămizie (fig.11/1, 7, 8).

8. Imitațiile de cupe deliene (fig.11/9-11).

III. Ceramica de import este reprezentată prin amfore de culoare cărămizie (a), cenușie (b), albicioară (c), cărămizie-gălbui (d), cărămizie-albicioasă (e) sau cărămizie-cenușie (f) (fig.11/5-6). Torțile sînt tubulare și mai rar bitubulare.

Din analiza acestor obiecte de inventar, și în special din prezența imitațiilor de boluri deliene, se poate deduce că așezarea geto-dacă a fi înțat între mijlocul sec.II și mijlocul sec.I f.e.n. Iar prin întinderea pe 2,5 ha ne indică că în punctul respectiv era situată una din așezările

mai importante de pe cursul mijlociu al Mostiștei, în jurul ei roind alte 8-10 așezări de mai mică importanță⁷.

II. Așezarea feudală, compusă din bordeie și gropi menajere, este situată cu predilecție pe malul apei, dar se întinde și pe platoul dealului.

Locuința nr.1, situată în marginea platoului dealului (S.I A) este un semibordei de formă rectangulară (2,50-2,70 m lățime), orientat nord-sud, a cărei podea se află la 0,30 m sub nivelul feudal de călcare. Pe latura sa vestică se află un cuptor cu boltă ce deșea pe o lungime și o lățime de 0,75 m în afara locuinței. Vatra cuptorului este situată la 0,25 m deasupra podelei (fig.12).

Locuința nr.3, orientată nord-sud, este un bordei ce are pe direcția est-vest o lungime de 3,25 m (S.I B). Pe latura de răsărit, paralel cu peretele, se află o adâncitură de 0,10 m și lată de 0,50 m. Fundul bordeiului se află la 0,95 m sub solul actual (fig.5).

Locuința nr.4 (S.I C) este un bordei orientat nord-sud. Intrarea, prevăzută cu un gârlici, se făcea prin latura de est. După coborrea unei trepte se dădea peste o groapă de provizii, cilindrică (diametrul 1,30 m), al cărei fund se află la 2,70 m sub solul actual (fig.12).

Locuința nr.9 (S.I F) de formă rectangulară, cu lățimea de 2 m, are podeaua la 1,05 m sub solul actual.

Locuința nr.13 (S.II E-F) este un bordei de formă rectangulară (lungimea 4,15 m), a cărei podea se află la 1,15 m sub solul actual (fig.12).

Locuința nr.14 (S.III A) este un bordei orientat est-vest, de formă dreptunghiulară (lățimea 2,60 m). În centrul lui se află o groapă de provizii, în formă de clopot, al cărei fund situat la 1,90 m adâncime are diametrul de 2,30 m. Podeaua locuinței este situată la 0,70 m sub solul actual. La prima vedere, prezenta locuință pare a fi un bordei geto-dac, fapt explicabil și prin marea cantitate de fragmente ceramice aparținând epocii respective descoperite în interiorul ei. Dar descoperirea chiar pe fundul gropii de provizii a mai multor fragmente feudale ne îndeamnă a atribui bordeiul epocii feudale (fig.13).

Locuința nr.15 (S.III A) este un bordei de formă rectangulară orientat nord-est-sud-vest. Pe latura de nord-est, la adâncimea de 1,45 m față de solul actual se află o treaptă (lată de 0,55 m) de coborere spre podeaua situată la 1,70 m sub sol (fig.13).

Locuința nr.16, situată în S. A-B la 180 m vest de secțiunile principale, a fost complet distrusă prin spălare de către apele de ploaie. Din ea nu s-a păstrat decât o mică porțiune din vatra cuptorului cu boltă ce se afla pe latura sa de sud, la 0,30 m sub solul actual.

În continuare vom prezenta locuințele identificate prin taluzarea malului abrupt de pe panta de est a dealului, lângă apă.

Locuința nr.17 este un bordei orientat est-vest, de formă dreptunghiulară (lățimea 1,40 m). Pe latura de sud, la 0,30 m sub solul actual se afla un cuptor cu boltă. Podeaua locuinței se află la 1,20 m sub solul actual (fig.12).

Locuințele nr.18 și 19 sînt reprezentate doar prin urmele a două

gropi de bordeie situate la 2,20 m sub solul actual. Din locuința 18 se păstrează o groapă ovală (1,85 x 0,80 m), iar din locuința 19 o groapă dreptunghiulară (2,85 x 1,15 m).

Locuința nr.20 este un bordei parțial păstrat pe 3,10 m lungime. În partea de est, dar care ar trebui să reprezinte latura de nord a bordeiului, se află o vatră cu gardină, îngropată. Crusta vetrei, aflată la 0,78 m sub solul actual, este de 2 cm, iar arsura de sub ea măsoară 12 cm grosime (fig.13).

Gropile, 11 la număr, au avut un rol menajer. Formele lor sînt diverse.

Groapa nr.5 (S.I C) de formă cilindrică (diametrul 1,20 m) are fundul la 1,90 m sub solul actual (fig.12).

Groapa nr.8 (S.I E și S. III A) este de formă ovală (diametrul 1,90 x 1,60 m) cu pereții verticali. Fundul ei se află la 1,56-1,80 m sub solul actual (fig.13).

Groapa nr.16 (S.II B) este în formă de clopot. Fundul, aflat la 1,70 m sub solul actual, are diametrul de 1,50 m (fig.13).

Groapa nr.17 (S.II C) în formă de clopot are diametrul de 1,80 m și fundul la 1,45 m sub solul actual. Tinem a menționa că deși în interiorul ei s-au descoperit doar fragmente ceramice geto-dace, stratigrafic ea aparține nivelului feudal (fig.6).

Groapa nr.20 (S.I G) reprezintă mormîntul unui copil situat la 0,91 m sub solul actual. În decubit dorsal, orientat vest-est (capul la vest), avea mîinile îndoite spre umeri.

Groapa nr.21 (S.I B) de forma cilindrică (diametrul 1 m), are fundul la 1,60 m sub solul actual (fig.5).

Gropile ce urmează a fi descrise au fost identificate în taluzul marelui abrupt de pe panta de est a dealului, nu departe de apă.

Groapa nr.23 de formă rotundă (diametrul 2,70 m) cu fundul albiat și situat la 1,05 m sub solul actual.

Groapa nr.24 în formă de clopot are fundul, cu un diametru de 1,60 m, la 1,70 m sub solul actual.

Groapa nr.25 de formă ovală (1,50 x 1,35 m) are fundul la 2 m sub solul actual.

Gropile nr.26 și 27 sînt urmele unor complexe prăbușite ale căror funduri se păstrează la 2,65 m sub solul actual.

Groapa nr.28 în formă de clopot are fundul, cu un diametru de 2,75 m, la 1,45 m sub solul actual (fig.13).

Inventarul complexelor descoperite se compune în marea majoritate a cazurilor doar din fragmente ceramice ce aparțin unor vase din sec. XVI-XVII (fig.14/3-5). Este vorba de oala cu gura tronconică (Tabel III, nr.1) sau cilindrică (2), cu pereții arcuiți și corpul globular. Decorația constă din linii incizate și dungi orizontale de culoare albă combinate uneori cu linii în val sau pete de culoare tot albă. Torțile (3) sînt late, iar fundurile (4) drepte cu urmele vizibile ale roții olarului. Pasta este bine arsă. Aceste tipuri de vase se datează în sec.XVI-XVII ca și un fragment de strachină smălțuită și cu sgraffito în exterior, decorată cu

motive vegetale (5). Numeroase fragmente ceramice provin și din castroane-străchini smălțuite cu verde (6), galben muștar (7), galben (8) și maron cu dungi galbene orizontale și în val (9). Datarea acestor vase poate fi atribuită tot sec. XVI-XVII, într-un singur caz - strachină cu decor floral și smalt de culoare albă, verde și maronie - putându-se data și în sec.al XVIII-lea (10)⁸.

Dintre obiectele de altă natură, și anume din metal, menționăm o furculiță, un cuțit și o bucată informă de fier.

Pe baza acestor date putem spune că bordeiele respective făceau parte dintr-un sat pendinte de Sărulești, așezat pe malul stîng al Mostiștei și menționat pentru prima dată în documente în anul 1597, aprilie 5⁹. Este vorba de o ocină întărită de către Mihai Viteazul jupăniței Cneajna în satul Săruleștii de Sus. Această Cneajna sau Chiajna este viitoarea soție a marelui vornic Cernica căruia Radu Serban îi întărește la 27 februarie 1604 "satul Sulimanul tet și cu tot hotarul" care a fost cumpărat de Mihai Viteazul și "miluit ... pentru dreapta credință și slujbă"¹⁰. Iar acest din urmă sat, Sulimanul, azi fiind practic desființat, era situat puțin mai la nord de satul Sărulești. Prin urmare cei doi viitori soți au fost mai întîi vecini de moșie, iar mai apoi prin căsătorie, cumpărări și danți domnești au devenit unii dintre cei mai mari proprietari de pământ din Țara Românească. Și n-ar fi exclus ca satul descoperit de noi prin săpături arheologice să nu fi făcut și el parte din posesiunile lor.

Din prezentarea tuturor acestor descoperiri, care vin să completeze cu date mai amănunțite și mai precise cunoștințele anterioare referitoare la microzona respectivă, sperăm să fi contribuit la aprofundarea cunoașterii vieții omenești pe malurile Mostiștei în decursul diferitelor epoci istorice.

N O T E

- 1 D.Șerbănescu și G.Trohani, Ilfov - File de istorie, București, 1978, p.34, punctul 69.
- 2 D.Berciu, Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări, București, 1961, p.445-453.
- 3 V.Leahu, Cultura Tei, București, f.a., p.89.
- 4 E.Keller, Spätromische Grabfunde aus Südbayern, München, 1970, fig. 11-12.
- 5 S.Dumitrașcu, "Crisia", VI, 1976, p.35-57; V.Palade, SCIVA, 32, 1981, 3, p.437-445; K.Horedt, Siebenbürgen in spät-römischer Zeit, Bukarest, 1982, p.127-129, fig.52.
- 6 Identificat și clasificat prin bunăvoința colegei Alexandra Bolomey.
- 7 D.Șerbănescu și G.Trohani, Actes du IIe Congres International de Thracologie, II, București, 1980, p.57-58.
- 8 Pentru analogii în privința datării a se vedea descoperirile de la Cătălui-Căscioarele în Gh.Cantacuzino și G.Trohani, Cercetări Arheologice, III, MIRS, București, 1979, p.276-306, fig.17-19 cu bibliografia.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE LA VALLÉE DE MOSTIȘTEA, LE POINT SĂRULEȘTI, DÉP. DE CALĂRAȘI

Résumé

Sur une colline avoisinante du village Sărulești, dép. de Călărași, située sur la côte droite et à l'endroit où le ruisseau Mostiștea tourne vers le sud (fig. 1-3) on a effectué pendant l'été de 1982 des fouilles archéologiques.

En analysant les complexes et les matériaux archéologiques découverts on a constaté, qu'à part des éphémères traces d'habitation du néolithique (civilisation de Gumelnița) (fig. 4/1), de l'âge du bronze - civilisation Tei I (fig. 4/2-5) et Coslogeni - et du IVe siècle de n.è. (fig. 4/6-7), la colline a été intensivement habitée par les gëto-daces des II^{er}-Ier siècles av. n.è. (fig. 7-11, 14/1-2), ainsi que pendant l'époque féodale (XVIe-XVIIe siècles) (fig. 14/3-5).

De l'établissement gëto-dace, pour l'étude duquel on a effectué les fouilles on a pu identifier 8 huttes et 15 fosses. D'après les pièces céramiques découvertes, et surtout d'après les fragments d'imitations de bols déliens, on a établi que l'établissement a été utilisé entre les milieux du IIe et du Ier siècles av. n.è.

Du village féodal, qui s'étendé surtout au bord de l'eau, on a découvert 12 huttes et 11 fosses. Cet établissement devait tenir du village de Sărulești, mentioné pour la première fois le 5 avril 1597.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1.-La zone archéologiques de Sărulești.

Fig. 2.-Le plan général des fouilles archéologiques.

Fig. 3.-Une portion du plan général des fouilles archéologiques. L'établissement féodal.

Fig. 4.-1. Céramique néolithique du type Gumelnița; 2-5. Céramique de l'âge du bronze - la civilisation Tei; 5. Cruche du IVe siècle de n.è.; 7. Fibule en bronze doré du IVe siècle.

Fig. 5.-Plans et profils d'habitations et de fosses.

Fig. 6.-Plans et profils d'habitations et de fosses.

Fig. 7.-Vases bocal travaillés à la main.

Fig. 8.-Chaudrons et fruitières travaillés à la main.

Fig. 9.-Vases pour provisions (1-5, 8, 10), couvercles (6-7) et une cruche (9) travaillés à la main.

Fig. 10.-Céramique tournée, 1) cruche; 2-13) chaudrons et fruitières.

Fig.11.-Fragments de vases tournées.

Fig.12.-Plans et profils d'habitations et de fosses.

Fig.13.-Plans et profils d'habitations et de fosses.

Fig.14.-Fusaïoles gèto-daces (1-2) et céramique féodale (3-5).

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE LA SÂNDULIȚA, COM. SĂRULEȘTI, JUD. CĂLĂRAȘI

de AUGUSTIN ULANICI

La circa 200 m N de satul Sândulița a fost identificat un tumul de dimensiuni relativ mari, mult aplatizat din cauza arăturilor repetate. În zona respectivă, urmînd a fi construite o serie de clădiri pentru grajdurile comunei, lucrările ar fi afectat tumulul în care se bănuia că s-ar păstra unele vestigii arheologice. Pentru aceasta s-a practicat o săpătură de salvare care, ulterior s-a dovedit a fi justificată.

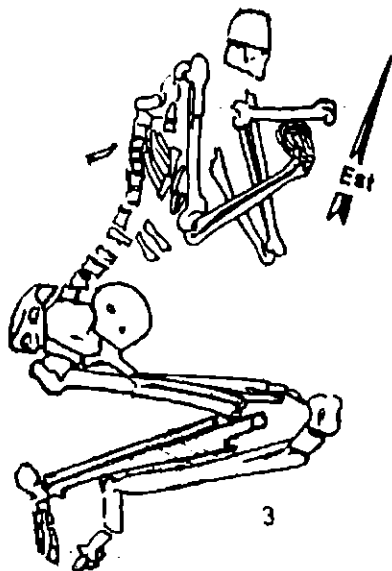
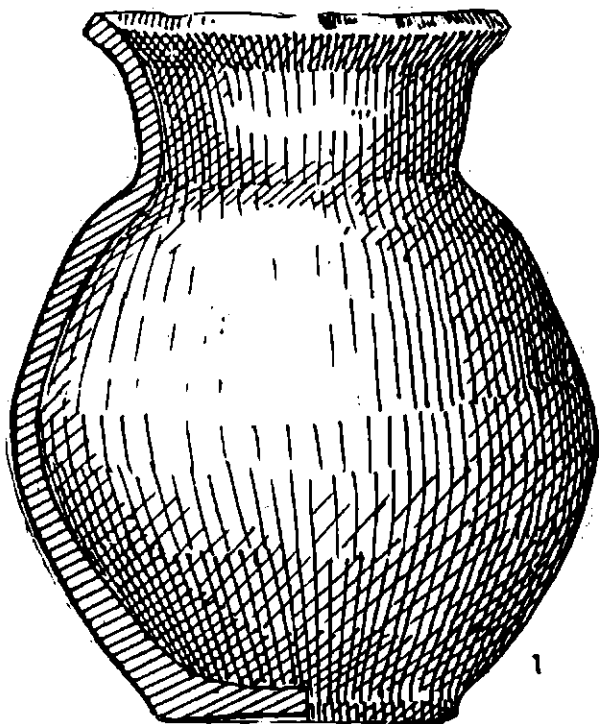
Tumulul de formă rotundă-neregulată, măsoară în diametru circa 42 m și o înălțime de 1 m față de nivelul actual al solului și 1,20 m de la nivelul de construcție.

Stratigrafia : sub stratul vegetal arabil, negricios, humifer, lutos, afnat, gros de 0,20-0,40 m se află o depunere de culoare brun-închis cu numeroase pelicule negricioase-vineții, argiloasă, colțuroasă cu o grosime de circa 0,15 m ce reprezintă al doilea nivel al mantalei tumulului. Urmează un strat mai gros, primul nivel al mantalei, cu un pămînt argilos, zgrunțuros-bulgăros cu pete negricioase, gros de 0,20-0,45 m. Sub toate aceste depuneri se află un pămînt castaniu-lutos cu pete difuze de loess ce ar corespunde nivelului de construcție al tumulului. Acest din urmă nivel se întrepătrunde cu pămîntul viu, loesscid.

Pîna în prezent, în urma săpăturilor efectuate în perioada 29 august-11 septembrie 1982 s-au descoperit 4 morminte de inhumatie.

Mormîntul nr.1 (pl. I/2) - secundar situat în zona periferică a tumulului în șanțul estic, la adîncimea de 0,55 m. După ce s-a practicat o casetă adiacentă pe latura sudică a șanțului, s-a dezvelit un schelet prost conservat. Groapa care a rezultat este de formă rectangulară (2 x 1,20 m) neregulată. Scheletul în decubit dorsal cu mîinile întinse pe lîngă corp era așezat cu craniul spre N și membrele inferioare spre sud (pl. I/1). În dreapta articulației genunchiului drept se afla un vas întreg din lut ars cu pîntecele globular, gîtul înalt și gura evazată (pl. I/1) și care nu conținea decît pămînt (pl. I/2). În pămîntul de umplutură nu a mai fost descoperit nimic. Lungimea scheletului : 1,60 m. Deocamdată după caracteristicile tipologice ale vasului se poate afirma că mormîntul aparținea unui sarmat.

Mormîntul nr.2 (pl. I/3) - în regiunea centrală a tumulului a fost dezvelit la adîncimea de 1,10 după ce în prealabil s-a adăugat o casetă pe latura sudică a șanțului estic. Scheletul era cul-

Pl. I. - 1 - vas sarmatic descoperit în M₁; 2-5 - M I-IV.

cat pe stînga în poziție chircită orientat cu craniul spre E și picioarele spre V. Mîna dreaptă se afla în poziție normală. Toate elementele osteologice erau prost conservate, în mod practic nerecuperabile pentru studiu.

În zona craniului și a toracelui se aflau urme de ocră roșu, mult diseminate. Înălțimea scheletului de circa 1,80 m (în poziție chircită 1,25 m). Nu s-a descoperit nici un fel de inventar material.

Mormîntul nr.3 (pl. I/4) - situat în șanțul nordic spre centrul tumulului, este secundar și a apărut la adîncimea de 0,50 m. Scheletul culcat direct pe pămînt într-o groapă de formă rectangulară săpată neglijent în porțiunea superioară a mantalei primare a tumulului.

Scheletul este în decubit dorsal cu mîinile flexate, cu palmele lipite de bazin. Picioarul drept în fațiune ușoară (pl. I/4). Craniul orientat spre SV și membrele inferioare spre NE. Nu s-a descoperit nici un alt fel de inventar material. În jurul sternului se aflau cîteva cochilii de melci (*helix pomatia*). Elementele osteologice mult deteriorate.

Scheletul avea înălțimea de 1,50 m.

Mormîntul nr.4 (pl. I/5) - descoperit la mijlocul șanțului nordic la adîncimea de 1,30 m se află oarecum la periferia tumulului primar.

Groapa de formă dreptunghiulară (1,60 x 0,80 m) conținea un schelet în poziție chircită, culcat pe dreapta cu membrele superioare întinse înainte cu palmele în dreptul genunchilor. În jurul craniului și în cutia toracică se aflau ocră roșu. Craniul orientat spre SV și membrele inferioare spre NE. Nu s-a descoperit nici un altfel de inventar material (pl. I/5).

După cum s-a putut constata, din cele 4 morminte dezvelite, două reprezintă ocromani (M₂ și M₄) fără nici un fel de inventar material suplimentar. Aceste două schelete au fost descoperite în prima manta.

Celelalte două sînt morminte secundare (al doilea nivel al mantalei) de sarmați cu un inventar material deosebit de sărac. M₁ conținea un vas specific sarmatic.

Evident că o concluzie finală nu se poate defini deocamdată, deoarece suprafața săpată reprezintă doar 15% din aria tumulului.

LES FOUILLES DE SÂNDULIȚA, COM. DE SĂRULEȘTI, DÉP. DE CĂLĂRAȘI

Résumé

A approximativement 200 m N du village de Săndulița, dép. de Călărași a été identifié un tunnel circulaire ayant un diamètre de

42 m et une hauteur de 1 m du niveau actuel du sol et 1,20 m du niveau de construction.

Sous la couche arable se trouve un sédiment d'une épaisseur d'environ 0,15 m qui représente le deuxième niveau de l'enveloppe du tunnel où ont été découvertes deux tombes d'inhumation appartenant à la population d'origine sarmathe.

Puis vient une couche plus épaisse, le premier niveau de l'enveloppe où ont été identifiées deux tombes d'inhumation de la population qui utilisait l'ocre pour le rite de l'inhumation.

L'inventaire est très pauvre. Dans la première tombe existait un vase entier (tabl. I, fig.1).

LÉGENDE DES FIGURES

Pl. I : 1, vase sarmatien découvert en M.1 ; 2.5, M.I-IV.

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DIN CASTRUL MICIA

de LIVIU PETCULESCU

Campania de cercetări arheologice din castrul Micia s-a desfășurat între 22 iunie-20 august și la ea au participat Liviu Petculescu (43 zile) și Crișan Mușețeanu (20 zile).

Datorită culturilor agricole săpăturile s-au concentrat în partea castrului situată la nord de calea ferată Deva-Arad. S-a executat o secțiune marcată SXXII, lungă de 28,5 m și lată de 2 m, paralelă cu latura lungă, de NE a castrului, la aproximativ 57 m distanță de latura scurtă de N a zidului de incintă. Distanța lui SXXII față de paramentul interior al laturii de NE a zidului de incintă este de 17,5 m. Primul nivel, corespunzând ultimei faze de locuire apare chiar la baza pământului vegetal. Din această fază datează o temelie de zid, lată de 0,80 m, perpendiculară pe secțiune, la 6 m de la începutul acesteia. Interiorul acestei clădiri era înspre nord, însă zidul de închidere al ei nu a mai fost surprins în secțiune. În continuare a apărut drumul cunoscut încă din SJ 1976, dispus tot perpendicular pe secțiune. În partea de la sud de drum nu au mai fost descoperite complexe aparținând acestei faze. Sub primul nivel apar două nivele de arsură corespunzând construcțiilor cu pereți de lemn și chirpic cunoscute din cercetările anterioare. În zona de la sud de drum este o construcție cu temelii late de 0,75 m în interiorul căreia s-a descoperit un șanț mic plin cu materie albă. Această materie reprezentând probabil resturile mineralizate ale dejecțiilor de cal ne îndreptățesc să considerăm clădirea respectivă a fi fost un grajd.

În dreptul drumului din SXXII, la 2 m de secțiune spre E și perpendicular pe ea, s-a executat o nouă secțiune SXXIII, lată de 2 m și lungă de 21,35 m. Această secțiune a surprins drumul, via sagularis, agger-ul, zidul de incintă și primul șanț al castrului cu val de pământ suprapus parțial de șanțul castrului cu zid de piatră.

Șanțul castrului cu val de pământ este umplut cu pământ fără materiale arheologice, deci astupat intenționat de către romani. Șanțul castrului cu zid de piatră surprins în secțiune numai pe o mică porțiune, are în el dărâmături de piatră și cărămizi, fapt care probează umplerea sa neintenționată, după abandonarea castrului, prin ruinarea zidului. Berma castrului de piatră este lată de 1,20-1,30 m, iar cea a castrului cu val de pământ, atât cât poate fi actualmente observată, de numai 1 m. Însă, întrucât zidul de incintă a placat spre exterior agger-ul este posibil ca berma castrului cu val de pământ să fi fost, în timpul utilizării sale, mai mare.

Temelia zidului de incintă, lată de 1,80 m are în partea din față o platformă cu mortar lată de 1,40 m, amenajată pentru clădirea blocurilor de piatră fasonată alcătuind exteriorul zidului; în spate există o margine lată de 0,40 m din pietre înfipte în agger, care făceau legătura zidului cu acesta din urmă. Agger-ul este compus dintr-un miez de pământ castaniu lat de 3 m, ridicat pe o lentilă de pământ galben, începând chiar de la zid. Acest miez este înglobat într-o manta alcătuită din straturi alternative de pământ negru și galben, grosimea totală a agger-ului fiind de 7 m. În continuare sînt dispuse via sagularis și drumul interior.

La 5,50 m sud de S XXIII și paralelă cu ea s-a executat o altă secțiune (S XXIV) lungă de 20,85 m și lată de 2 m, care se oprește la 2 m de S XXII. În această secțiune în partea exterioară a agger-ului s-au sesizat în plan caespites, de două dimensiuni: 38/38 cm și 70/62 cm. Caespites au apărut sub forma unor pete de culoare închisă, provenind de la descompunerea vegetației. Deci, agger-ul castrului era alcătuit probabil încă din prima fază, dintr-un miez de pământ galben și o manta exterioară avînd din loc în loc straturi de glie. La 3,75 m distanță de paramentul interior al zidului de incintă a apărut un cuptor distrus care fusese amenajat în val.

Printre materialele arheologice descoperite în această campanie se remarcă un prinzător de teacă din fier și un buton de bronz cu figură umană.

În concluzie, din cauza condițiilor nefavorabile pentru săpături arheologice provocate de culturile agricole, principalele noutăți obținute în această campanie privesc precizările obținute asupra sistemului de construcție al valului castrului.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DU CAMP DE MICIA.

Résumé

À cause des cultures agricoles, les fouilles de petite ampleur effectuées en 1982, se sont concentrées dans la partie du camp située au nord de la voie-ferrée Deva-Arad.

En dehors d'une série de dates concernant la topographie interne du camp et sa stratigraphie, les trois sections exécutées durant cette campagne ont permis d'éclaircir la façon de construction du vallum.

Ainsi probablement depuis la phase où avait été bâti le mur d'enceinte, le vallum du camp était composé d'un noyau de terre marron élevé sur une bande de terre jaune et une enveloppe extérieure ayant çà et là des couches de "Caespites" à rôle de renforcement.

Les "Caespites", apparaissant en plan sous la forme de tâches de couleur foncée proviennent de la décomposition de la végétation

et sont de deux dimensions: 38/38 et 70/62 cm.

Dans un phase ultérieure a été construit le mur d'enceinte qui plaquait à l'extérieur le vallum, et la tranchée qui était en fonction en même temps avec le vallum devenue ultérieurement trop rapprochée du mur, à été obstruée.

La nouvelle tranchée, celle du camp à muraille de pierre, de dimensions plus grandes, a été partiellement creusée dans d'espace de l'ancienne tranchée.

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN THERMELE ROMANE DE LA MICIA (VEȚEL), JUD. HUNEDOARA

de LUCIA MARINESCU,
arh. ANIȘOARA SION și ION ANDRIȚOIU

Săpăturile arheologice executate în vara anului 1982 în sectorul băilor romane din așezarea de la Micia au avut drept scop continuarea cercetării edificiului care formează aripa estică a complexului. Edificiul, a cărui orientare diferă de a celorlalte construcții aflate din zonă (fig. 1), fusese cercetat parțial prin săpăturile de salvare din anul 1968¹. El a fost reddezvelit în anul 1981 cu ocazia lucrărilor de consolidare a ruinelor, aflate în parte la suprafața solului, lucrări ce au fost inițiate și sînt susținute de mai mulți ani de Muzeul județean Deva.

Paralel cu acțiunea de consolidare a ruinelor edificiului, zonă în care presupunem că au funcționat palestrele termelor, s-au trasat cîteva secțiuni de control care s-au adîncit pînă la solul viu.

Față de rezultatele campaniei din 1981, cînd s-au precizat etapele de construcție ale edificiului propriu zis (o fază inițială de construcție, o fază de refacere aproape din temelii și două momente de reparații - amenajări intermediare), în campania din anul 1982 cercetările s-au axat în special pe probleme privitoare la raporturile cronologice dintre edificiul considerat de noi a fi "Palaestra" și construcțiile învecinate din zonă.

În 1982 au fost executate trei secțiuni orientate est-vest : S II , L=66 m ; S III, L=16 m și S IV, L=12 m. De asemenea secțiunea S I / 1981, orientată nord-sud, a fost lărgită cu 0,50 m și prelungită cu încă 12 m, depășind astfel cu 5 m limita de sud a palestrei.

Față de datele cunoscute pînă în prezent, ca rezultate ale cercetării din 1968², în campania din anul 1982 s-au obținut altele noi, deosebit de importante.

În prelungirea spre sud a S I / 1981 au fost descoperite cele două ziduri care închideau în această parte palaestra. În faza inițială de construcție, clădirea era mai lungă și se închidea cu zidul a, în timp ce în faza de reconstrucție s-a trasat un nou zid, a 1, retras cu 2,35 m mai spre nord, zid în construcția căruia s-a folosit cărămidă (fig. 2/1)³.

Zidul a, dezafectat și demantelat pînă aproape de talpa fundației, a rămas în exteriorul palestrei și a fost găsit sub un strat gros de umplutură, compus din piatră sfărșimată, pietriș de rfu și pămînt. Această nivelare se întîlnește în exteriorul palestrei pe laturile de sud și est și pare să fie contemporană cu momentul de reconstrucție al palestrei.

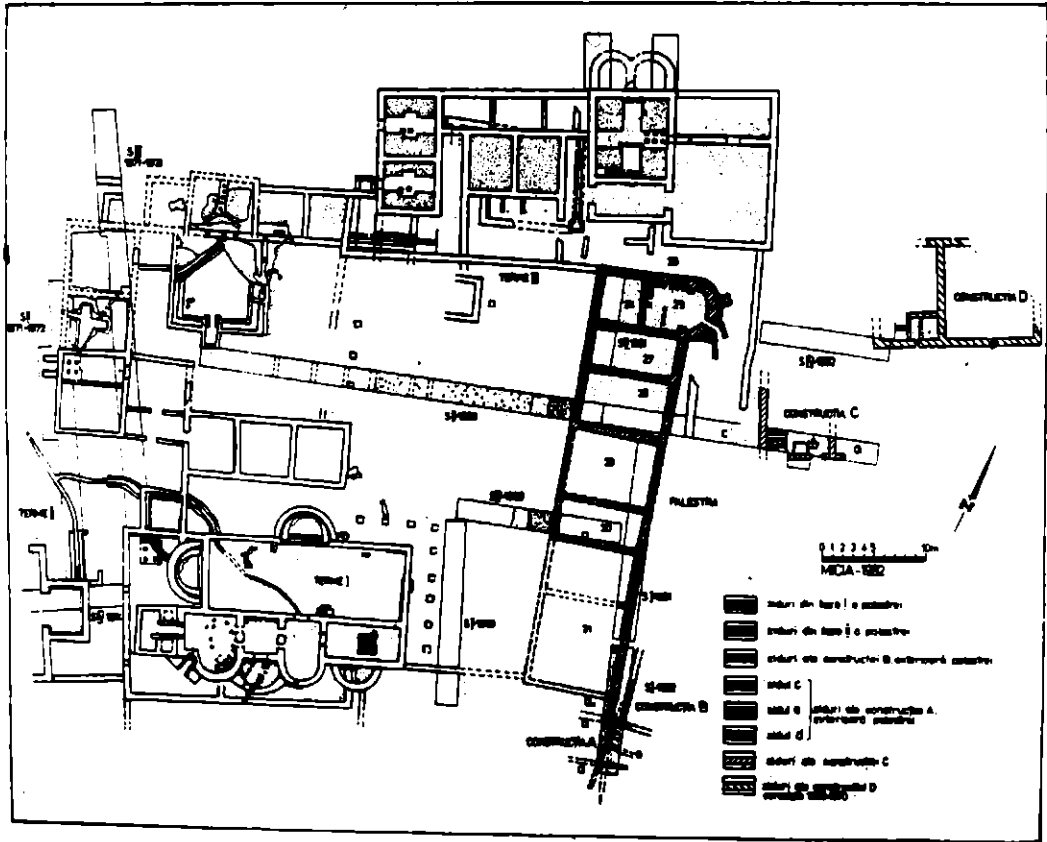

Fig.1.-Planul zonei de est a termelor de la Mică.

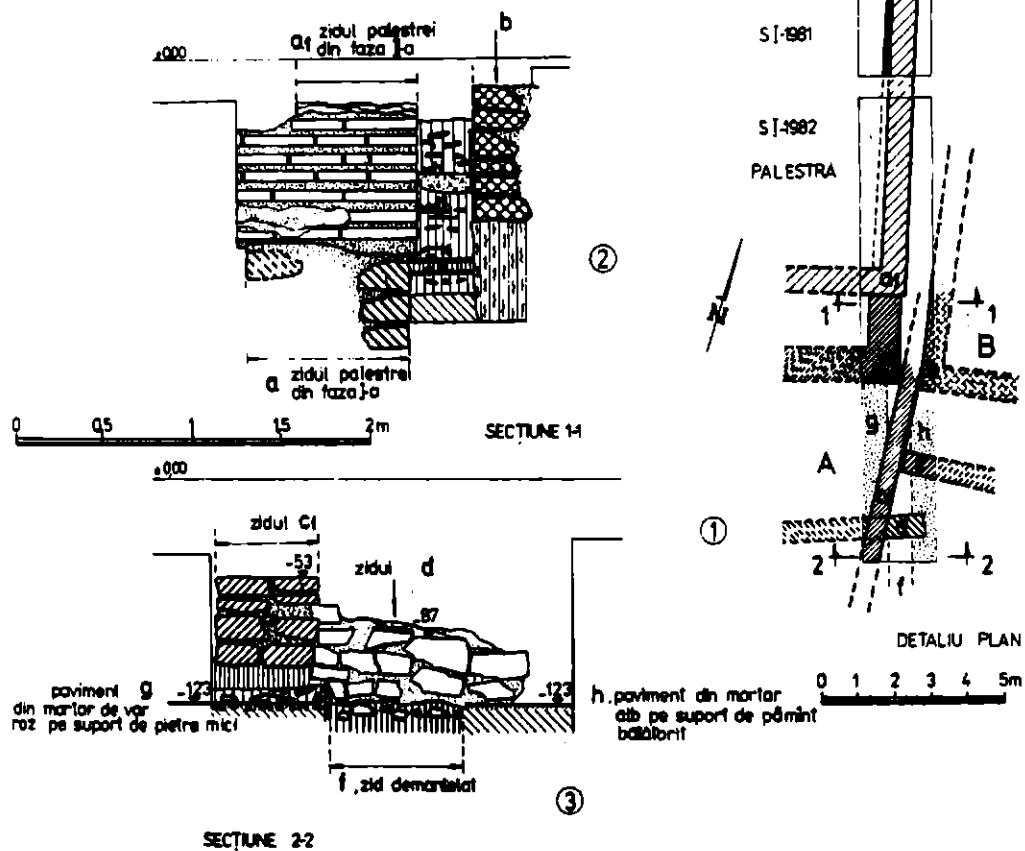

Fig.2.- 1) S.I./1982 - detaliu plan; 2) secție 1-1; 3) secție 2-2.

Pentru datarea palestreii deținem o singură monedă descoperită în condiții stratigrafice sigure, și anume, un denar de la Severus Alexander (RIC, 246 ; Cohen 161). Moneda a fost descoperită în camera nr.29 (fig. 1), pe primul pavaj al edificiului din faza a doua⁴.

În prelungirea spre sud a secțiunii S I/1981 au mai fost descoperite, imediat sub stratul vegetal, câteva fragmente din zidurile a două construcții, alăturate palestreii în partea de sud-est (fig.2/1).

Săpăturile recente demonstrează că cele două "edificii" A și B⁵ au fost ridicate într-o perioadă de timp ulterioară construcției palestreii și că au mai multe faze (fig.2/2 și 2/3).

În aceeași secțiune S I/1981-82 s-a observat că sub zidul de sud din prima fază a palestreii există un zid mai vechi (f), demantelat cu două pavimente (g și h).

Situația surprinsă în S I/1981-82, deși cuprinsă într-un spațiu limitat, demonstrează că zona pe care se construiește partea de sud a palestreii a fost ocupată inițial de o altă construcție.

Secțiunea S II/1982, orientată aproximativ pe direcția est-vest, a fost trasată perpendicular pe axul lung al palestreii. Capătul de vest al secțiunii traversează spațiul liber central, în jurul căruia sînt grupate băile publice, extremitatea de est a secțiunii depășind cu 20 m limita estică a palestreii. În această secțiune au fost surprinse, la vest de palestra, urmele pavimentelor exterioare edificiului, care par să fie ale unui portic, iar în spațiul dintre construcții, la același nivel cu primul pavaj, se află un strat de nivelare gros de 5-8 cm, din prundiș de rfu bătătorit, care se desfășoară pe întreaga lățime a curții centrale (fig. 1). Se pare că această nivelare a fost făcută în momentul construirii curții cînd are loc și o acțiune de demantelare a unor construcții mai vechi din zonă cum se constată în capătul de vest al secțiunii SII/1982 unde au fost descoperite urmele unor ziduri orientate nord-sud, demantelate pînă la fundație probabil cu ocazia acestei reamenajări.

În S II/1982 au fost surprinse de asemenea două complexe aparținînd culturii Coțofeni și Hallstatt-ului timpuriu.

În extremitatea de est a secțiunii s II/1982, dincolo de edificiul palestreii, au fost descoperite și vestigiile unei alte construcții C, a cărei orientare diferă de cea a palestreii, fiind însă identică cu orientarea aripii de nord a termelor, respectiv cu orientarea edificiului numit convențional - Therme III. Despre această construcție (C) nu avem nici o mențiune în jurnalul săpăturilor vechi.

Una din încăperile construcției C avea subsolul parțial încălzit, sub forma unui coridor lat de 1,80 m, în care s-au păstrat patru șiruri de pile de hipocaust, construite din cărămizi pătrate legate cu pămînt. În spațiul dinspre est al construcției au fost descoperite două podele de lut puternic arse, pe cea de la suprafață fiind identificată dărîmătura acoperișului. Spre vest, în spațiul c, s-a observat o succesiune de trei pavimente, dintre care, cel de la suprafață, era construit din mortar de var pe suport de piatră legată cu pămînt.

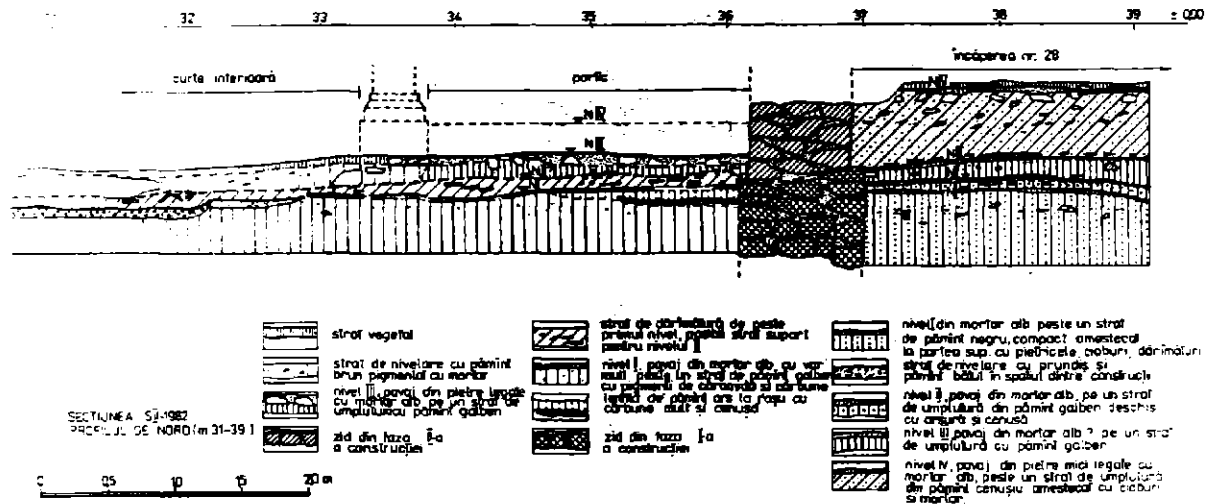

Fig.3. ~ S. II/1982 - fragment din profilul de nord.

În dărmătura de peste ultimul nivel al celor trei încăperi (a, b și c) au fost descoperite numeroase fragmente ceramice, printre care un fragment dintr-un bol terra-sigillata, pe care era reprezentată o scenă de vânătoare, obiecte de metal, printre care o fibulă de bronz, o aplică în formă de pelta, o cheie de bronz, o cataramă de fier și un fragment dintr-o statueta de bronz reprezentând un cap de satir.

În încăperea a, sub dărmătura de peste ultimul nivel, în partea de est, au fost descoperite două monede de bronz cu legendă ilizibilă, una de la Antoninus Pius și cealaltă de la Iulia Maesa.

În cursul cercetărilor din campania 1982 nu s-a precizat raportul dintre construcția C și palestra. Menționăm că spațiul dintre cele două construcții alăturate a fost deranjat de gropile de fundație a două ziduri mai târzii (m și n), precum și de o altă groapă, probabil de demantelare, ulterior astupată și ea.

În concluzia celor prezentate cercetările din campania anului 1982 în zona termelor de la Micia au avut următoarele rezultate :

- precizarea că în zona ocupată de edificiul palestrei au existat alte construcții mai vechi, demantelate, probabil, în momentul ridicării acestei laturi a complexului băilor publice ;

- descoperirea unei noi construcții - C - avînd o încăpere cu hipocaust, situată în zona de nord-est a complexului și avînd aceeași orientare cu acesta ;

- stabilirea cronologiei relative a construcțiilor existente în partea de sud-est a palestrei ;

- precizarea raportului existent între construcția palestrei și curtea centrală cu portic, în jurul căreia au fost grupate la un moment dat construcțiile care formau băile publice.

N O T E

- 1 În jurnalul de săpături din campania anului 1968, care ne-a parvenit prin bunăvoința prof.dr.Octavian Floca, sînt consemnate descoperirile mai însemnate făcute cu acel prilej și două schițe cu amplasamentul încăperilor construcției. Monedele descoperite la therme au fost determinate de Carmen Petolescu, iar releveele și desenele au fost întocmite de arh.A.Sion.
- 2 Sondajele din anul 1982 s-au adîncit pînă la circa 1,30 m de la nivelul solului actual, ceea ce a permis o mai atentă observare a succesiunii nivelelor la depunere antică, față de sondajele vechi care au mers în profunzime doar pînă la 0,50-0,70 m.
- 3 În jurnalul vechi de săpătură se menționează că limita de sud a construcției o forma un zid lat de 0,70 m, cu baza mai lată, de 0,90 m, ceea ce, conform observațiilor noastre, corespunde cu zidul a 1, care închidea edificiul abia în faza a doua.
- 4 Precizăm că fiecareia din fazele de construcție a edificiului îi corespund cîte două pavimente din mortar de var pe suport de pămînt bătut sau piatră, fapt ce arată că între timp au mai avut

loc reparații interioare ale construcției. Moneda s-a aflat pe primul pavaj, cel mai de jos, al edificiului reconstruit.

- 5 Colțul construcției B și două dintre încăperile construcției A au fost descoperite de săpăturile vechi. În jurnalul de săpătură este dată schița cotată a încăperilor, alături de observația că cele două construcții au zidurile mult mai subțiri și trebuie să constituie adăugiri ulterioare la edificiul numit de noi Palestra.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DES THERMES ROMAINES DE MICIA (VEȚEL), DÉP. DE HUNEDOARA

Résumé

Les auteurs présentent les résultats des fouilles archéologiques des Thermes romaines de Micia (Vețel), dép. de Hunedoara pendant la campagne de 1982, recherches qui se sont développées parallèlement à l'action de consolidation des ruines. Parmi les conclusions de notre recherche nous faisons mention du fait que les pièces de l'aile d'est forment un édifice considéré être la palestine, dont la phase de reconstruction date depuis Severus Alexander d'après la monnaie d'argent y découverte dans des conditions stratigraphiques sûres, édifice construit sur la place d'un autre plus ancien, dont les murs avaient été démantelés. On a établi aussi la relation entre la palestine et la cour centrale à partie autour de laquelle ont été groupées à un moment-donné les pièces qui formaient le complexe des Thermes.

Dans la zone nord-est du complexe a été découverte une autre construction (C) qui avait une pièce prévue à hypocauste.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.-Le plan de la zone est des thermes de Micia.

Fig.2.- 1) S I/1982 - détail plan; 2) section 1-1; 3) section 2-2.

Fig.3.-S II/1982 - fragment du profil nord.

CERCETĂRI ÎN STAȚIUNEA ARHEOLOGICĂ MALU ROȘU, COM. FIERBINȚI-TÎRG, JUD. IALOMIȚA

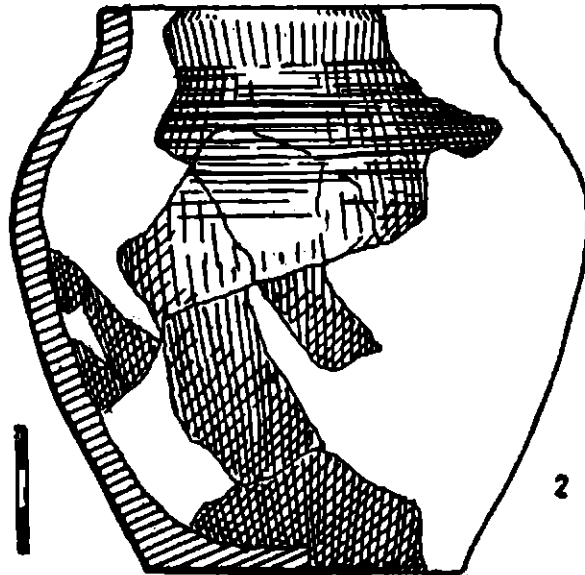
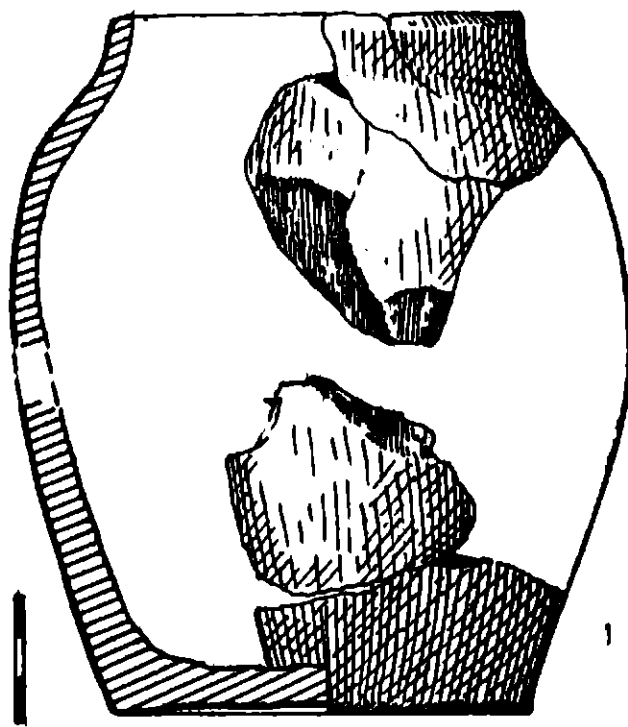
de BOGDAN FILIPESCU

În vara anului 1982 Muzeul județean Ialomița în colaborare¹ cu Muzeul Național de Istorie al R.S. România a organizat o nouă campanie de săpături arheologice de salvare în cadrul stațiunii Malu Roșu de pe teritoriul comunei Fierbinți-Tîrg. Cercetarea s-a concentrat asupra terminării secțiunii magistrale est-vest numerotată S.II în codul topografic al stațiunii², secțiune din care mai rămăsese de săpat aproximativ 150 m liniari (circa 300 m²). Traseul acestui tronson răsăritean al secțiunii a intersectat și cele două zone de acces dinspre luncă, zone folosite pînă în prezent pentru urcarea pe martorul de eroziune a vehiculelor și a utilajului agricol.

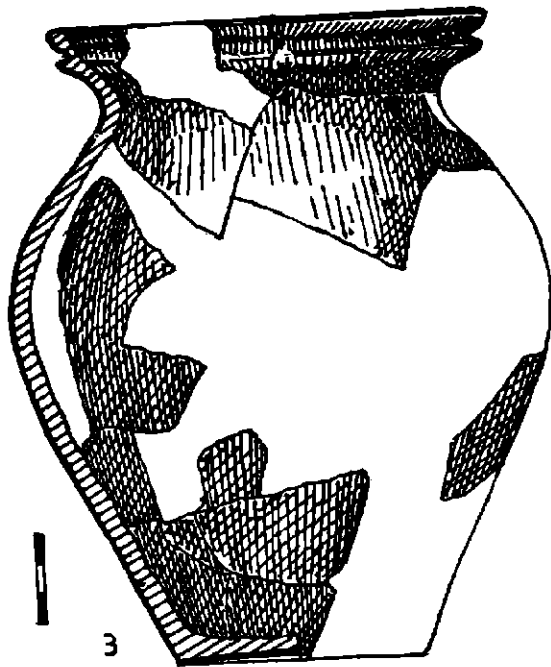
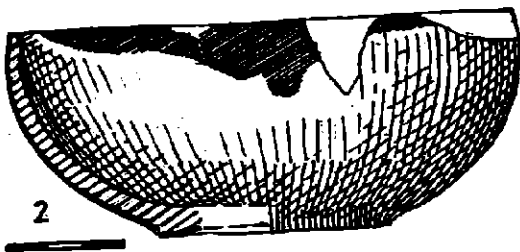
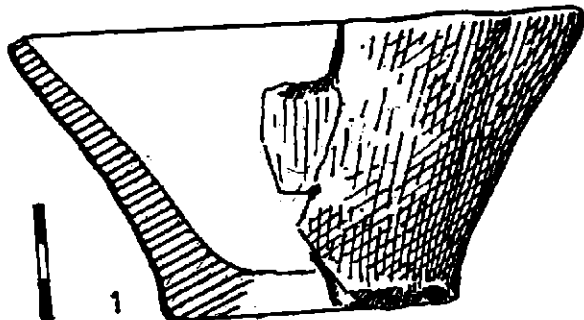
De-a lungul porțiunii cercetate au fost identificate 11 complexe arheologice: 2 locuințe, 3 vetre cu cuptor și 6 gropi de dimensiuni și cu funcțiuni diferite.

Cele 2 locuințe, notate C68 și C79 în codificarea stațiunii s-au dovedit a fi niște semibordee care au aparținut unul epocii medievale și celălalt perioadei prefeudale.

Semibordeiul C79 a fost o locuință patrulateră de aproximativ 12 m², orientată cu axul lung pe direcția est-vest. Vatra era amplasată în colțul de nord-est și era acoperită de un cuptor realizat într-un bloc de piatră cruțată³. În interiorul locuinței s-au găsit fragmente ceramice, care după restaurare au dus la întregirea completă a unui profil de vas (pl.I/2) și la întregirea parțială a altuia (pl.I/1). Profilul incomplet a aparținut unui vas cu fundul gros, al cărui pereți se subțiază către buză. Pasta din care a fost realizată oala e de culoare maro-cenușie, cu pete brune, arsă neuniform și avînd pietricele și cioburi pisate în compoziție. Buza este dreaptă, rotunjită și înaltă de 1,3 cm. Oala a fost lucrată la o roată foarte înceată și se înscrie în timpul vaselor-borcan fără toartă și decor, de dimensiuni medii și cu umărul ușor profilat, specifice culturii materiale din sec.VI-VII. Celălalt profil de vas a aparținut unui borcan de lut, de culoare galben-marou, înalt de 13 cm. Pasta este mai omogenă decît la vasul precedent și arsă mai uniform. Buza vasului este foarte ușor evazată, verticală și rotunjită, umărul este bine profilat, iar corpul este globular. Pe umăr și în partea superioară a corpului apare un decor realizat din 16 caneluri orizontale paralele, primele 12 de sus în jos fiind mai pronunțate, spre deosebire de ultimele 4 care se aseamănă cu niște zgîfrieturi. Vasul a fost lucrat la o roată cu turație medie, pasta și culoarea indicînd o încadrare în cultura materială a sec.VI-VII.

Pl.I.- 1 - oală borcan de culoare maro-cenușie, sec.VI-VII;
 2 - oală borcan cu caneluri, de culoare galben-marou,
 sec.VI-VII.

Pl.II.- 1 - opaiț de tradiție dacică, sec.VI-VII; 2 - bol smălțuit parțial, sec.XVII;
3 - oală înaltă cu buza dublu profilată, sec.XVII.

Surprinzătoare este apariția unui fragment de opaiț de tradiție dacică, dar realizat dintr-o pastă cu cioburi pisate în compoziție și într-o tehnică specifică ceramicii din sec.VI-VII (fundul gros și pereții care se subțiază de la fund către buză). Fragmentul a fost ars oxidant, dar miezul a rămas brun-cenușiu. Pe fața interioară sînt urme de ard re secundară, probabil de la folosire (pl.II/1).

Analiza comparată a materialului ceramic și a tehnicii de realizare a cuptorului ne indică o încadrare în sec.VI-VII a complexului arheologic C79⁴.

Cealaltă locuință, C68 a fost un semibordei medieval de aproximativ 18 m², orientat cu axul longitudinal pe direcția nord-vest-sud-est. Vatra, acoperită de un cuptor din care nu s-au mai păstrat decît cîteva cărămizi era amplasată în colțul de vest al locuinței. Pe la mijlocul semibordeiului se deschidea gura unei gropi tronconice, adîncă de 1,5 m și plină cu depuneri osteologice și ceramice. Oasele păstrate întregi sau fragmentare au pus în evidență existența vitelor de mari dimensiuni, a ovi-caprinelor și porcinelor, alături de păsări și pești. Este interesant de semnalat descoperirea în această groapă a unui schelet de cîine decapitat⁶.

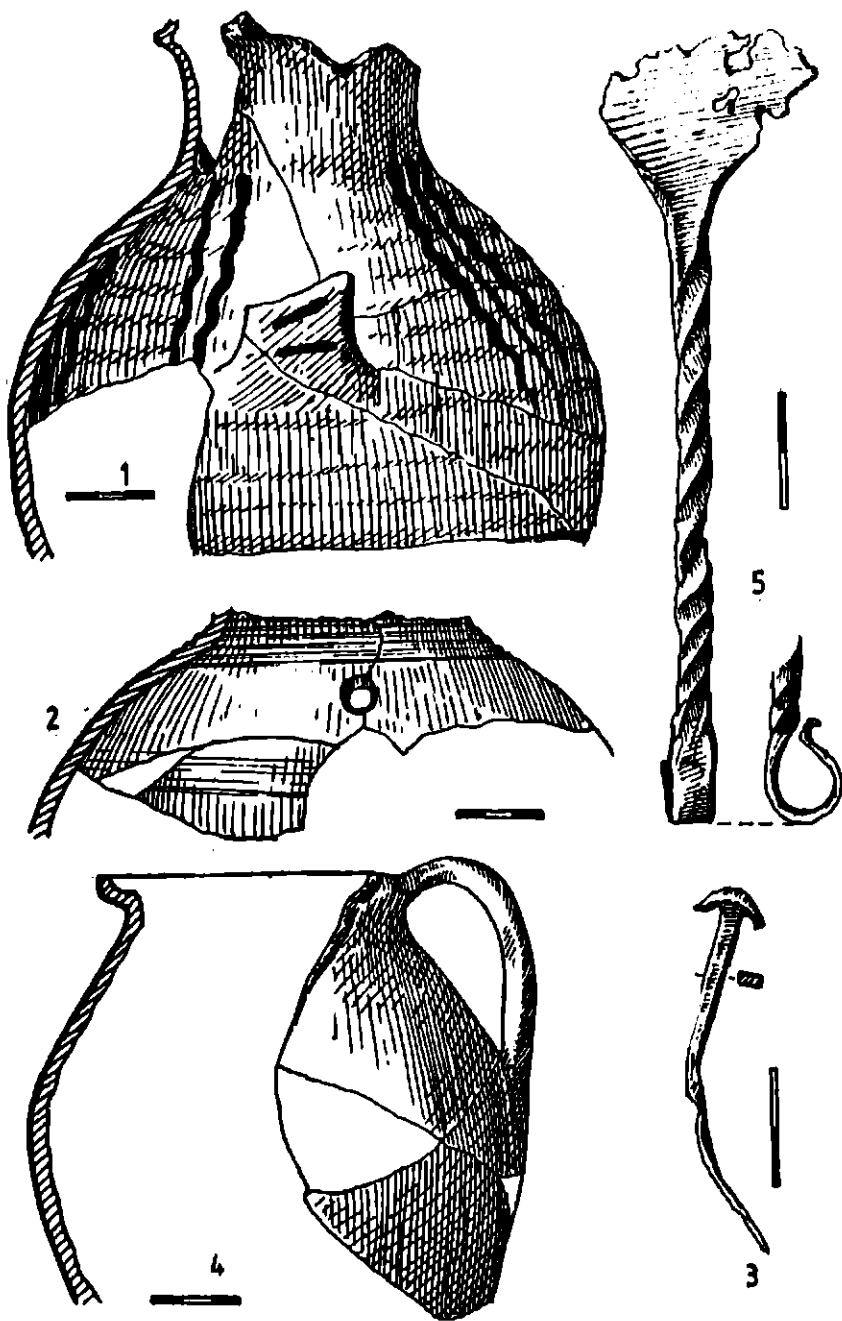
Din fragmentele ceramice recoltate au putut fi restaurate un bol (pl.II/2) și o oală înaltă (pl.II/3). Bolul, decorat cu smalt verzui pe buză și pe fund (partea interioară), ars oxidant, realizat dintr-o pastă fină, omogenă se încadrează în seria descoperirilor similare din sec.al XVII-lea. În schimb oala înaltă de 21,5 cm și cu diametrul maxim de 18,5 cm are o buză dublu profilată care tinde la o încadrare cronologică anterioară. Pasta este de calitate superioară, cu nisip fin în compoziție, omogenă și arsă uniform în mediu oxidant.

Din același complex au mai fost recoltate fragmente dintr-un ulcior de mari dimensiuni (pl.III/1) realizat dintr-o pastă fină, arsă oxidant și decorată cu vopsea albă pe umăr și pe toartă. Decorul de pe umăr este de forma unor linii verticale șerpuite dispuse în fascicule de cîte două sau trei, iar pe toartă au fost desenate mici liniuțe orizontal sau oblice. Pe corpul vasului au fost practicate, în lutul moale, niște benzi orizontale care apar sub forma unor șlefuiiri grosolane. Din zona superioară a gîtului s-a păstrat numai o mică parte dar suficientă pentru a se putea constata gura de tip trilobat a vasului.

În sfîrșit au fost date la iveală și aște fragmente din corpul unei oale prevăzută cu două orificii opuse, practicate pe umărul vasului (pl. III/2). Probabil că prin aceste orificii se introducea o toartă de metal sau de material textil cu ajutorul căreia oala putea fi suspendată. Vasul a fost executat dintr-o pastă compactă, fină, omogenă, arsă oxidant, de o culoare cărămizie. În zona de pornire a gîtului oala a fost decorată cu caneluri paralele și orizontale, iar în zona umărului se mai poate sesiza un fascicul de caneluri subțiri orizontale și paralele.

Din rîndul materialului metalic se remarcă o caia realizată din fier forjat. Piesa s-a păstrat foarte bine (pl.III/3).

Pe parcursul secțiunii S.II a apărut și o vatră cu cuptor, prevăzută cu o groapă de strîngere a cenușii. Stratigrafic nu a putut fi identificată

Pl. III.- 1 - fragment de ulcior decorat cu vopsea albă, sec. XVII; 2 - fragment de oală cu orificii pentru mîner, sec. XVII; 3 - caia (cui de potcoavă) din fier, sec. XVII; 4 - fragment de cană cu o toartă, sec. XVI; 5 - unealtă de fier, sec. XVI.

vreo locuință, fie ea de suprafață sau de adâncime la care să se raporteze acest complex arheologic, drept care s-a impus concluzia că instalația de foc a fost concepută pentru a funcționa în aer liber. În groapa de cenușă din fața cuptorului s-au găsit cinci monede de argint, lipite una de alta ca și cum ar fi fost păstrate într-un fișic. Studiul de specialitate⁷ a stabilit că este vorba de ducați de la Mircea cel Bătrân, unul din exemplarele constituind o variantă nou înfățișată.

Dintre gropile cercetate merită a fi amintită groapa C69, de formă tronconică, adâncă de 1,2 m și plină cu resturi osteologice și ceramice, asemănătoare celor descoperite în complexul C68. Profilele ceramice reîntregite parțial au făcut parte din vase executate din pastă fină, omogenă, cu nisip în compoziție, arsă oxidant și, mai rar, reducător. Tipologic, au fost identificate străchini, ulcioare, oale și amfore de mari dimensiuni prevăzute cu torți ovale în secțiune. Spre ilustrare am ales un fragment dintr-o cană cu o toartă⁸, a cărei buză este în formă de S și care poate indica o încadrare cronologică în sec. al XVI-lea (pl. III/4).

Din același complex a fost recuperată o piesă de fier, de forma unui mâner torsionat, terminat la capăt cu o verigă de prindere⁹ (pl. III/5).

În concluzie se poate spune că și campania 1982 a fost importantă prin îmbogățirea patrimoniului științific și cultural cu noi obiecte care impun concluzii istorice noi pentru viața economică și socială a Bărgănelului din perioada prefeudală și epoca medievală.

NOTE

- 1 Din partea Muzeului județean Ialomița la săpături a participat, pentru o scurtă perioadă de timp, tovarășul Ion Motoacă.
- 2 Referiri asupra descoperirilor anterioare și a codului topografic al stațiunii Malu Roșu-Fierbinți se găsesc în rapoartele preliminare publicate în Cercetări arheologice, vol. V și VI, editate de Muzeul Național de Istorie.
- 3 Suprafața, orientarea și locul de amplasare a instalației de foc sînt asemănătoare cu cele din locuința de sec. VI-VII, publicată în Cercetări arheologice, vol. V, 1982, p. 77-81, pl. II.
- 4 Între celelalte fragmente ceramice provenind din acest complex arheologic au fost descoperite trei buze fragmentare, specifice ceramicii din sec. VI-VII.
- 5 "In situ" a fost găsit numai primul rând de cărămizi din elevația cuptorului, celelalte fiind găsite în poziție secundară.
- 6 Studiul preliminar al materialului faunistic a fost făcut de către cercetătoarea Al. Bolomey.
- 7 Identificarea monedelor a fost făcută de către C. Știrbu.
- 8 Cf. I. Chicideanu, O așezare din sec. XIV-XV la Bradu, jud. Buzău, în Cercetări arheologice, III, 1979, p. 426, fig. 4/3.
- 9 Panait I. Panait publică o piesă similară în C.A.B., II, p. 204, pe care o consideră "unealtă pentru desprinderea fagurelui de stup".

RECHERCHES DANS LA STATION ARCHÉOLOGIQUE
DE MALU ROȘU, COM. DE FIERBINȚI-TIRG, DÉP.
D'IALOMITZA

Résumé

En 1982 ont été découverts deux complexes archéologiques: 2 habitations, 3 cheminées à four et 6 fosses. L'habitation C 79 est une demi-hutte du XVIIe s. d'où proviennent les objets des figures 4, 5, 6, 7 et 8. On a identifié aussi un four dans la fosse à cendre duquel on a recueillis 5 monnaies en argent, ducats de Mircea cel Bătrân (Mircea le Vieux).

Dans une fosse du XVIe s. ont été recueillis plusieurs fragments de céramique, des os et des objets en métal semblables à ceux des figures 9 et 10.

LÉGENDE DES ILLUSTRATIONS

- Pl.I.- 1) pot de couleur maron-cendré, les VIe-VIIe ss; 2) Pot à cannelures, couleur jaune-maron, les VIe-VIIe ss.
- Pl.II.- 1) veilleuse de tradition des VIe-VIIe ss; 2) bol émaillé partiellement, XVIIe s.; 3) marmite haute ayant les bords doublement profilés, XVIIe s.
- Pl.III.- 1) fragment de cruche décorée à teinture blanche, XVIIe s.; 2) fragment de marmite ayant des orifices pour l'anse, XVIIe s.; 3) clou de fer à cheval, XVIIe s.; 4) fragment de broc à une anse, XVIe s.; 5) outil en fer, XVIe s.

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN SECTORUL "MONUMENTE" DE LA CETĂŢENI, JUD. ARGEŞ

de ANCA PĂUNESCU
şi SPIRIDON CRISTOCEA

În cursul campaniei de cercetări arheologice din vara anului 1982 s-au continuat săpăturile la biserica nr.3 din cadrul complexului de monumente de cult care se succed pe platoul de la poala cetăţii medievale, pe durata sec. XIII-XVIII. Aşa cum s-a mai arătat¹, dezvelirea acestui monument a fost mult îngreunată de acel bloc de stîncă care a distrus biserica în jurul anului 1250 prin cădere în urma unui cutremur ce a provocat desprinderea stîncilor din monticolul "Cetăţuia". Campaniile anterioare au curăţat suprafaţa interioară a bisericii, precizîndu-se prin aceasta planul² monumentului, uşor dezaxat din cauza presiunii dinspre nord a monticolului "Cetăţuia" şi a terenului în pantă. Fundaţia monumentului a fost construită din blocuri mari de piatră, cioplite, rectangulare, prinse cu mortar de var foarte tare, adosată monticolului pe latura de est şi nord, iar în rest fundaţia se afla pe un strat de nisip de nivelare a pantei a cărei grosime creştea de la est spre vest şi de la nord spre sud pînă la grosimea de 1,30 m deasupra humusului medieval.

De asemenea s-a mai stabilit că "planul simplu, comun atît arhitecturii balcanice cît şi celei romanice (fără masa altarului) din sec. al XII-lea-XIII-lea"³ a suferit unele modificări prin adăugarea ulterioară pe latura sudică şi la colţurile celei vestice a trei contraforţi iar într-o altă etapă pe latura de vest i-a fost adăugat un pridvor lung de 6,80 m şi lat de 7 m cu o fundaţie superficial construită.

Cercetarea noastră în anul 1982 a început prin trasarea unei case cu dimensiunile 4 m x 6 m pe latura sudică a absidei şi a naosului. Pe nivelul de la exteriorul zidului sudic se aflau pietre mari căzute din cauza seismului. Sub aceste plăte se afla un strat de nisip gros, curat, de culoare gălbui roşcat, aluvionar, cu pietricele mărunte care se află şi sub fundaţia zidului şi care este stratul de nivelare înainte de turnarea fundaţiei.

În dreptul absidei fundaţia are lăţimea zidului de 0,80 m, în rest ea este mai lată din cauza bolovanilor mari care au fost puşi la bază, astfel că lăţimea fundaţiei naosului la bază depăşeşte cu circa jumătate de metru lăţimea zidului în elevaţie.

În suprafaţa casei A, la nivelul bazei fundaţiei zidului se păstrează o mică suprafaţă neregulată, acoperită cu o peliculă subţire de circa 0,02 m de mortar amestecat cu foarte mult nisip, în care s-a surprins şi urma unei gropi de par cu diametrul 0,10 m. Această peliculă suprapunea stratul de nisip de nivelare de la baza

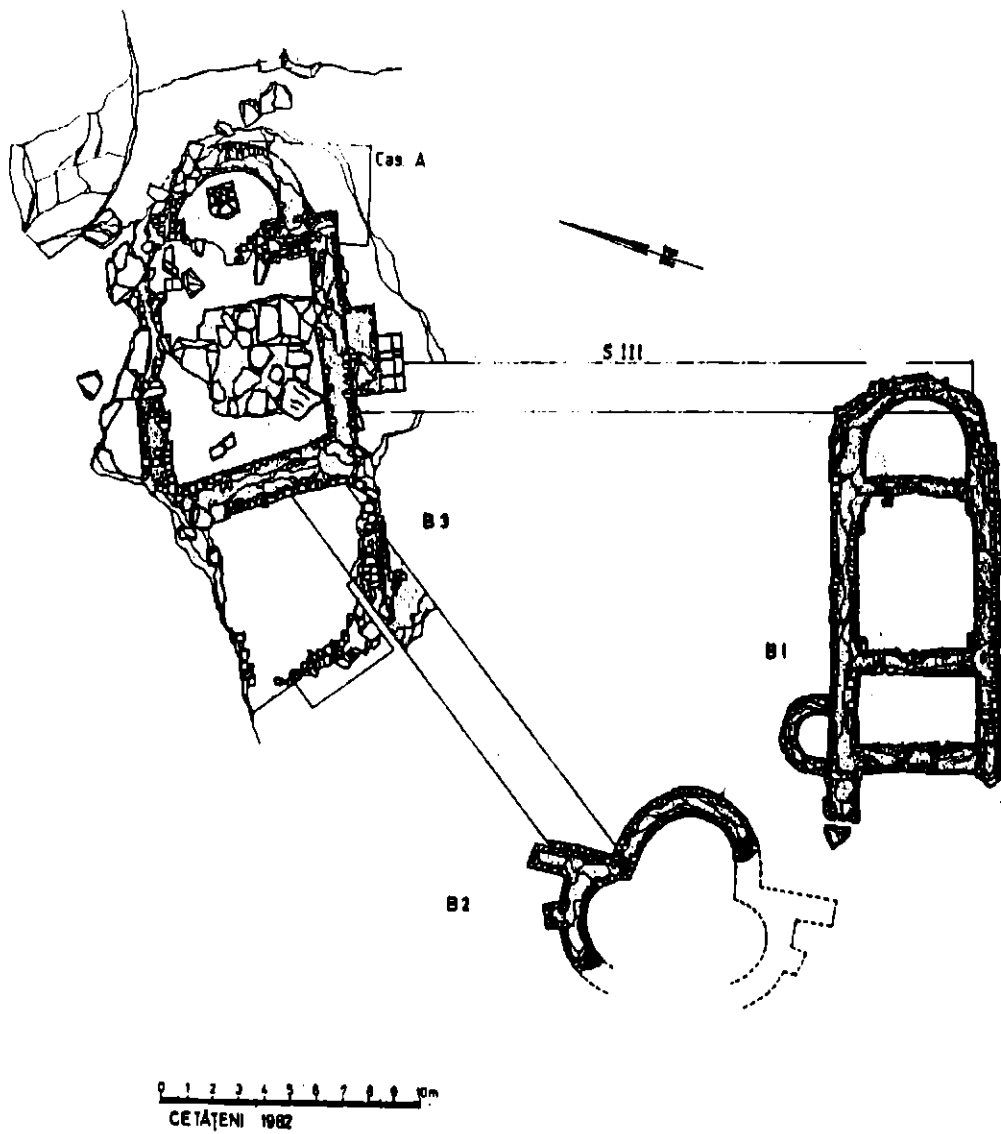

Fig.1.-Cetățeni 1982. Planul bisericii nr.3 și secțiunile executate.

fundăției zidurilor bisericii.

Prin trasarea secțiunii III lungă de 20 m, lată de 2 m, ușor perpendiculară pe zidul sudic al naosului în dreptul contrafortului ne-am propus cercetarea laturilor exterioare a acestui contrafort și sondarea zonei cuprinsă între biserica nr.1 și biserica nr.3 (fig.1). Pentru cercetarea contrafortului lung de 3,5 m și lat de 0,88, față de lățimea zidului la care a fost adosat, a mai fost necesară practicarea unei alte casețe cu laturile 2 m x 2 m.

Contrafortul este lucrat ca și zidul din pietre de forme și dimensiuni variabile, așezate oarecum în asize, prinse cu mortar amestecat cu nisip mult și pietricele foarte mărunte și granule de var. La suprafața exterioară a acestui contrafort s-au construit trepte din lespezi mari de piatră, tăiate în formă paralelipipedică cu lungimea totală de 2,25 m și lățimea de 1 m. Prima treaptă a fost așezată chiar pe stratul de nisip de nivelare (fig.2). Această primă treaptă formată din trei blocuri de piatră îngrijit cloplite, așezate unul în continuarea celuilalt are înălțimea de 0,30 m și lățimea de 0,60 m până la treapta superioară, la fel construită înaltă de 0,14 m și lată de 0,30 m, până în punctul unde începea a treia treaptă ce nu s-a mai păstrat. Din analiza cotelor de nivel ale treptelor, ale zidului sudic al naosului și ale nivelului de călcare în interiorul bisericii presupunem că au mai existat până la pragul intrării încă două trepte la fel construite.

Această intrare cu trepte practică în dreptul contrafortului pe peretele sudic al naosului presupunem că a fost făcută într-o primă fază de refacere a zidurilor bisericii când s-a întărit peretele vestic și s-a obturat intrarea cu trepte existentă aici și s-au construit și cei doi contraforți de colț.

În suprafața S III la aproximativ 6 m depărtare de treptele prezentate mai sus a fost surprinsă din nou acea peliculă subțire de mortar și pietricele mărunte ca un pariment ce suprapunea stratul de nisip, de nivelare a terenului așa cum s-a observat și în caseta A.

Sub stratul de nisip, de nivelare se afla un strat de pământ negru cu pigment de cărbune foarte mult în care s-au găsit fragmente ceramice din care menționăm buzele de vas borcan cu marginea răsfârțată în exterior, lucrate din pastă roșie, arsă secundar. La baza acestui strat, gros uneori de 0,50 m, care constituie nivelul feudal de aici, au fost observate și cercetate și patru morminte. Acestea conțineau scheletele a trei adulți și a unui copil, orientate est-vest, în poziție întinsă pe spate, cu capul ușor întors spre umărul stâng, cu brațele îndoite din cot cu palmele fie pe bazin, fie pe piept. Aceste morminte lipsite de inventar au aparținut foarte probabil necropolei bisericii nr.2 ca și celelalte morminte datate, descoperite aici în campaniile anterioare. Continuarea cercetărilor în această zonă va aduce clarificările necesare în această privință.

NOTE

1 dr. Lucian Chițescu, Anișoara Ston, Spiridon Cristocea, Cercetările

Arheologie efectuate la complexul de monumente feudale de la Cetățeni, jud. Argeș, în Cercetări Arheologice, Muzeul Național de istorie, VI, București, 1983, p.51-77.

2 Ibidem, p.56, fig. 3.

3 Ibidem, p.62.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DU SECTEUR "MONUMENTS" DE CETĂȚENI, DÉP. D'ARGÈŞ.

Résumé

Au cours de cette campagne on a découvert la surface extérieure de l'abside trouvée sur le côté sud et le contrefort de mur placé au sud du naos de l'église no.3 trouvés dans le complexe de monuments du plateau situé à la base de la colline de "Cetățuia".

Les marches ajoutées au contrefort sur le mur de sud du naos ont été exécutées dans une première phase de reconstruction du monument lorsque le mur de l'ouest a été renforcé par deux contreforts mis aux coins. Cette phase de reconstruction doit être datée avant le milieu du XIIIe s. lorsque le monument a été détruit à la suite d'un séisme.

On y a découvert aussi quatre tombes dans l'espace compris entre l'église no.3 et l'église no.2, tombes qui appartiennent probablement à la nécropole de l'église no.2.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Cetățeni 1982. Le plan de l'église no.3 et les sections exécutées.

Fig.2.- Cetățeni 1982. Le profil de la IIIe section dans la zone du contrefort situé sur le côté sud du naos et les marches faites en dalles de pierre.

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA PIUA PETRI (ORAȘUL DE FLOCI), COM. GIURGENI, JUD. CĂLĂRAȘI

de ANCA PĂUNESCU

Sectorul necropola nr.3. Săpăturile arheologice efectuate în vara anului 1982 la Orașul de Floci, datorită unor cauze obiective*, s-au concentrat într-unul din sectoarele cercetate până în prezent, localizat la nord de șoseaua națională București-Constanța, în curtea "I.A.S. Avicola Giurgeni"¹.

Cercetările întreprinse aici în campaniile anterioare au surprins limita de nord-est a vetei Orașului de Floci, prin dezvelirea unor locuințe de suprafață, din lemn și chirpic, datate pe baza inventarului arheologic la sfârșitul sec.al XV-lea și începutul sec.al XVI-lea. Aici s-a observat că podelele unor asemenea locuințe distruse în urma unui incendiu puternic au fost perforate de gropi de morminte. Primele două morminte au apărut în S.II - 1976² apoi au continuat să apară și în cursul cercetărilor arheologice efectuate în anii 1979-1980, când au mai fost dezvelite încă 16 morminte cu orientare creștină, care deasemenea străpungeau nivelul de locuire de la începutul sec.al XVI-lea, iar unele dintre ele au fost acoperite de resturile unei locuințe de mari dimensiuni, în cuprinsul căreia au fost descoperite numeroase cahle smălțuite ce aparțineau, prin analogii, sec.al XVII-lea. Această locuință la rîndul ei fusese desafectată în urma unui incendiu. Pe baza inventarului găsit la unele morminte s-a arătat că această necropolă nr.3 aparține celei de a doua jumătate a sec.al XVI-lea și primei jumătăți a sec.al XVII-lea³.

Încercarea noastră de a surprinde atât limitele acestei necropole cât și apartenența ei față de un edificiu de cult a fost foarte mult îngreunată de construcțiile noi ale complexului avicol și de drumurile de acces pietruite care străbat presupusa suprafață a necropolei nr.3. Această suprafață este mărginită la sud de șoseaua națională București-Constanța, la nord-est de secțiunile executate în 1979, 1980 și oarecum paralel cu acestea este plasat un solariu care ne împiedică investigația dincolo de aceste secțiuni. Drumul pietruit de acces în curtea "I.A.S. Avicola" este lat de 3 m și traversează suprafața noastră pe direcția N-S, iar spre nord se bifurcă. Secțiunile trasate de noi în această campanie se află oarecum paralele cu acest drum de acces pe latura vestică a lui.

În acest scop s-au trasat patru secțiuni S.XLVII - S.L cu lungimea variind între 26 m și 40 m, late de 2 m și cu un martor de 0,50 m între ele, orientate N-S.

Imediat după înlăturarea humusului arat, în capătul sudic a secți-

unei a apărut o suprafață de lut bătut ce aparține nivelului de locuire incendiat, de secol XVII, după analiza fragmentelor ceramice găsite și a câtorva fragmente mici de cahle smălțuite de aceeași factură cu cele găsite în locuința menționată, dezvelită în 1980. Această suprafață arsă aparținea probabil unor construcții anexe pentru că ea este perforată și de gropi menajere în inventarul cărora predomina materialul osteologic. Mai menționăm că această suprafață de pământ ars, cu grosimea variabilă între 0,08 și 0,20 cm nu apare uniform în toate cele patru secțiuni întrucât ea a fost distrusă de discurile tractorului și o surprindem în brazda răsturnată. Doar în capătul sudic al S.XLIX s-a păstrat urma șanțuită a unei birne de lemn carbonizat. Stratigrafic această podea din pământ ars nu mai suprapune un alt nivel de locuire mai vechi așa cum se observa în profilul S.II - 1976⁴, ci imediat sub ea se află solul aluvionar reprezentat printr-un lut macromolecular cu resturi vegetale. Probabil că în vechime aici s-a aflat o zonă inundabilă a vechiului curs al Ialomiței, vizibil încă și astăzi în teren sub forma unei alveolări sinuase și continui, aflată la o depărtare de circa 2 Km nord-vest de curaul ei actual.

Mormintele care perforază restul acesta de podea arsă sînt săpate în acest pământ lutos, foarte dur, cu aceeași consistență pînă la adîncimea de 1 m față de nivelul actual de călcare, cît este și adîncimea maximă a gropilor de morminte. În acest spațiu restrîns s-au cercetat 27 de morminte la care se adaugă și cele 18 descoperite în campaniile anterioare menționate mai sus. Orientarea scheletelor era est-vest cu foarte ușoare deviații, excepție făcînd un singur mormînt aflat în capătul nordic al S.L și care era orientat cu capul spre S, dar în poziție creștină, cu fața în sus, cu brațele îndoite din cot, cu mîinile adunate pe piept. Mormintele sînt grupate pe familii probabil, iar pentru M2, M5 și M14 avem cazuri de reînhumări. Inventarul mormintelor din necropola nr.3 este foarte sărac în comparație cu inventarul necropolelor din punctul "Mănăstirea" din sectorul bisericii nr.2, prezentat de noi în rapoartele anterioare.

Catalogul mormintelor cu inventar:

- M.7, S. XLVIII, caroul 3-4, - 0,46 m, adult, femeie, scheletul se află pe podeaua locuinței incendiate, în poziție normală, cu brațul stîng îndoit din cot în unghi drept, humerusul drept lipsește. Din craniu se mai păstrează doar mandibula. Lîngă bazin, în partea stîngă s-au găsit resturi din oasele craniului și ale scheletului unui copil. Inventarul este format dintr-un nasture globular din metal comun foarte friabil. Forma nasturelui este comună și se aseamănă cu cei datați în mod curent ca aparținînd sec.XVII-XVIII⁵.
- M.10, S. XLVIII, caroul 4, - 0,83 m, adolescent, femeie, poziția scheletului normală, cu brațele adunate pe lîngă corp, îndoite din cot cu palma dreaptă sub șold, poziția coloanei puțin deviată față de axul bazinei. Inventarul era format dintr-o verigă din argint, terționată, găsită la mîna dreaptă (fig.1/1).
- M.11, S. XLVIII, caroul 7, - 0,98 m, adult, craniul întors spre umărul

stîng, brațele apropiate de torace, cu palmele adunate pe bazin. Inventarul este format dintr-o monedă turcească ilizibilă.

M.14, S. XLVIII, carou 4, - 0,80 m, se păstrează lemnul sicriului. Parțial fusese acoperit de M2. Adult, craniul întors ușor spre umărul stîng, brațul stîng îndoit din cot cu palma pe abdomen, iar brațul drept îndoit din cot cu palma pe piept. Inventarul este format dintr-un nasture globular, cu sfera ușor teșită în partea opusă tortiței. Nasturele este din metal comun și se încadrează în aceeași categorie datată în cursul sec.XVII-XVIII, ca piesă prezentată la la M.7 (fig.1/2).

M.20, S.L, carou 3, - 0,78 m, adult, bărbat, craniul întors spre umărul stîng, brațele ușor depărtate și îndoite din cot, palmele adunate pe bazin, picioarele apropiate. Inventarul este format dintr-o monedă, un gros și jumătate din argint, emisiune Sigismund III, 1621, Polonia.

M.22, S.L, carou 6, - 0,92 m, se păstrează urmele sicriului din lemn. Adult, bărbat, cu brațele îndoite din cot, cu palma stîngă în dreptul umărului stîng iar palma dreaptă mai jos, sub umărul drept. Bazinul deranjat, femurul drept întors cu epifiza spre exterior, osul sacrumdeplasat între femure. Inventarul este format dintr-o verigă din sîrmă de argint torsionată foarte asemănătoare cu cea descoperită în inventarul M.10 (fig.1/3).

M.27, S.L, carou 9, - 1 m, adult, femeie, oasele craniului zdrobite, maxilarul în poziție normală, coloana puțin deviată, brațele îndoite din cot, cu palmele pe abdomen. Inventarul era format dintr-un inel cu veriga torsionată și cu șatonul ca o pastilă, din argint, și cîțiva nasturi globulari, din metal comun, foarte deteriorați, din aceeași categorie cu cei descoperiți la M.7 și M.14 (fig.1/4).

Inelul asemănător cu cel descoperit în inventarul necropolei din sectorul "Mănăstire", datat în sec.al XVI-lea⁶.

Existența acestui cimitir nr.3 în partea de nord-est a Orașului de Floci trebuie pusă în legătură cu faza de restrîngere în această parte a suprafeței urbane la jumătatea sec.al XVI-lea dacă avem în vedere faptul că și în această necropolă, așa cum am arătat mai înainte gropile mormintelor perforază suprafața locuințelor incendiate la sfîrșitul sec. al XV-lea și începutul sec.al XVI-lea.

În cuprinsul secțiunilor trasate a fost recoltat și un bogat material ceramic fragmentat, datorită arăturilor anuale. Fragmentele ceramice aparțineau tipului de oală cu toartă lucrate din pastă roșie, cu pereții subțiri și foarte bine arsă, de la vase-ulcioare de dimensiuni mari cu gîturi înalte, cilindrice cu buza rotunjită sau lobată, și de la oale-cahle cu corpul tronconic și gura pînătată cu buza teșită orizontal, caracteristice ceramicii de uz în sec.XV-XVI.

Singura piesă întreagă este o ulcică înaltă de 13 cm cu buza înaltă, dreaptă, foarte puțin evazată, cu umerii larg bombați, corpul zvelt, fundul drept și a cărei toartă se prindea de marginea buzei și sub zona de maximă bombare a profilului vasului.

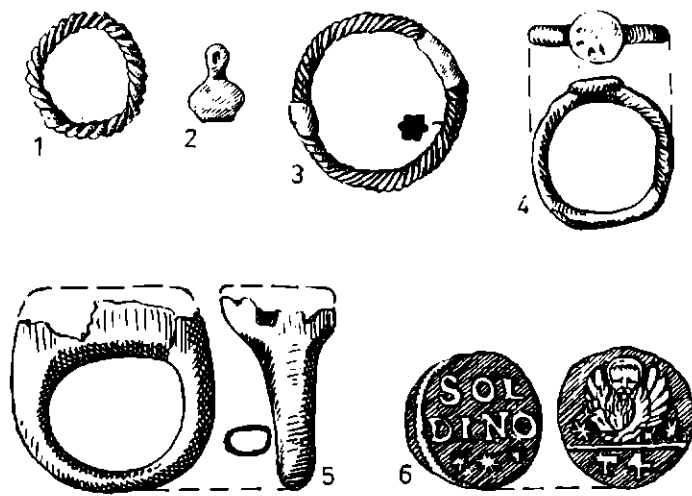

Fig. 1.- Orașul de Floci 1982. Podoabe descoperite în cuprinsul necropolei nr. 3.

Ceramica smălțuită este reprezentată prin fragmentele unei farfurii a cărei suprafață interioară a fost acoperită cu smălț galben iar pe margine cu un decor zgrafitat, din linii paralele și în val umplute cu smălț maroniu și pete de smălț verde. S-au mai descoperit deasemeni fragmente de discuri ornamentale cu cercuri concentrice reliefate, alveolate sau șnurate, de asemenea smălțuite, fragmente de cahle de sobe pătrate sau dreptunghiulare, acoperite cu smălț verde, cu suprafața decorată prin motive geometrice reliefate. Mai menționăm un singur fragment dintr-o ceașcă de porțelan alb cu motive florale decorate cu roșu, albastru și verde provenind de la un vas de origine orientală. Toate aceste fragmente de ceramică smălțuită aparțin probabil inventarului "locuinței cu cahe" descoperită în 1979 și datată pe bază de monedă în sec. al XVII-lea⁷.

Alte descoperiri mai menționăm un crampon de gheață de formă ovală, din fier, pentru încălțăminte, o scoabă și o balama din fier, o cutie din gresie, de formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, cu dimensiunile de 20 cm x 6,5 cm x 1,5 cm. În S. XLVII, pe suprafața locuinței incendiate a mai fost descoperit un inel din argint, cu piatra distrusă prin ardere (fig. 1/5). Inelul are veriga cu secțiune tubulară și cu un lăcaș oval în care se monta piatra. Tot în aceeași secțiune a mai fost descoperită o a doua monedă din bronz, venețiană - soldino - datată în prima jumătate a sec. al XVII-lea⁸ (fig. 1/6).

În încheiere mai amintim și o piesă descoperită (passim) este vorba de o monedă din bronz, bizantină, foliss (= 40 numia), emisiune Justinian.

- * Din cauza culturilor agricole care se rotesc anual pe suprafața vetrei Orașului de Floci; în acest an recoltarea se făcea în octombrie.
- 1 L. Chițescu, R. Lungu, T. Papisima, P. Vlădilă, V. Rădulescu și A. Păunescu, Cercetări arheologice în anul 1979 la Piuă Petrii (Orașul de Floci) comuna Giurgeni, jud. Ialomița, în Cercetări arheologice, IV, M.I.R.S.R., București, 1981, p.132-139.
 - 2 L. Chițescu și colectiv., Cercetări arheologice la Piuă Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița, în Cercetări arheologice, III, M.I.R.S.R., București, 1979, p.212 și 213, fig.6.
 - 3 Venera Rădulescu, Cercetări arheologice, IV, M.I.R.S.R., București, 1981, p.132-137 și Cercetări arheologice, V, M.I.R.S.R., București, 1982, p.140-147.
 - 4 Vezi supra nota nr.2.
 - 5 Anca Păunescu, Cercetări arheologice, V, M.I.R.S.R., București, 1982, p.145, 156, fig.10/14,16.
 - 6 L. Chițescu și colectiv., Cercetări arheologice, III, M.I.R.S.R., București, 1979, p.206 și p.231, fig.17/4.
 - 7 V. Rădulescu, Cercetări arheologice, IV, M.I.R.S.R., București, 1981, p.137.
 - 8 A. Păunescu, O monedă venetiană descoperită la Orașul de Floci - Piuă Petrii, în Cercetări numismatice, IV, M.I.R.S.R., București, 1983; 1 soldino = 4 tornesi.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE PIUA PETRI (ORAȘUL DE FLOCI), COM. DE GIURGENI, DEP. D'IALOMIȚA

Résumé

Les fouilles archéologiques de l'année 1982 à Orașul de Floci se sont développées dans le point nommé "I.A.S. Avicola-Giurgeni" où avait été découverte une nouvelle nécropole. Les quatre sections tracées ont essayé de surprendre l'étendue de cette nécropole no.3 et le rapport stratigraphique entre la datation des tombes et du niveau d'habitation surpris pendant les campagnes antérieures. L'inventaire archéologique recueilli, formé de fragments céramiques, parures et monnaies est très pauvre et fait dater la durée de cette nécropole entre le milieu du XVIe s. et la fin du XVIIe s.

LEGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Orașul de Floci, 1982. Parures découvertes dans la nécropole no.3.

DATE PRELIMINARE ANTROPOLOGICE PRIVIND POPULAȚIA MEDIEVALĂ DE LA PIUA PETRI DIN NECROPOLA III

de LAURENȚIA GEORGESCU

Cercetările arheologice întreprinse între anii 1975; 1978; 1980 și 1982 au dus la descoperirea celei de a III-a necropole medievale însumând până în prezent un număr de 45 de morminte duble sau singulare cu stare de conservare diferită. Astfel, în timpul campaniei din 1978 s-au descoperit 11 morminte care împreună cu cele două morminte descoperite în 1975 în secțiunea 2-a fac parte din necropola enunțată mai sus. Mormintele sînt grupate întîlnindu-se suprapuneri și reînhumări datorate probabil înmormîntărilor pe familii. Arheologul Venera Rădulescu le datează ca aparținînd sec. XVI-XVII¹. În același areal în 1980 sînt descoperite încă 5 morminte cu aceeași datare. Campania de cercetări din anul 1982 duce la descoperirea a încă 27 de morminte duble sau singulare pe care arheologul Anca Păunescu le datează ca aparținînd sec. XVI-XVIII².

Datorită stării de conservare din acest lot de subiecți noi descoperiți au intrat în studiu parțial sau de detaliu 18 subiecți repartizați după vîrstă și sex precum urmează:

T A B E L I

Repartiția pe grupe de vîrstă și sex a subiecților din necropola III-a de la Piua Petrii

Vîrsta		Sex			Total cazuri
biologică	cronologică	B	F	nedetermin.	
Infans I	(0 - 7 ani)	-	-	3	3
Infans II	(7 - 14 ani)	-	1	1	2
Juvenus	(14-20 ani)	-	1	1	2
Adultus	(20-30 ani)	1	3	-	4
Maturus I, II,					
III	(30-60 ani)	2	3	-	5
Senilis	(60 - x ani)	1	-	-	1
Nedetermin.		2	-	-	2
T o t a l		6	8	4	18

După vîrsta aproximativă a subiecților la data decesului, prin gruparea lor după sex și vîrstă, analiza mortalității subliniază:
- diferențe foarte mici între mortalitatea la bărbați și femei; ponde-

rea deceselor între limitele de vîrstă 20-30 de ani și 30-60 de ani (vezi Tabelul nr.I

- mortalitatea copiilor, ca număr de subiecți este aproape egală în cele două grupe (vezi Tabel nr.I).

Deși eșantionul este foarte mic permite să remarcăm variații foarte mari - sub raportul analizei antropologice - ca formă și mărime.

Femeile, cu aspect gracil, cu frunțile ușor arcuite. Relieful glabelor și supra ciliar oscilează între 0-1. Orbitale de dimensiuni medii încadrează nasuri osoase cu rădăcini plate sau ușor adîncite, înguste spre late. Oasele nasale sînt scurte-late și înguste-lungi. Marginea inferioară a aperturii piriforme este de formă antropină. Malarele de subiecții la care s-au conservat sînt ușor late spre tipul de malare late cu relief slab-temporalizate. Fosa canină oscilează între gradele IV-V. Parietalul și occipitalul sînt ușor bombate, fără relief (într-un caz avem un occipital plat în zona 1-i și reliefat în zona i-0). Mandibulele sînt gracile cu bărbia mică rotunjită. Uzura dentară este de gradul II, III, VI. Avem subiecți cu carii dentare de gradul II-III și subiecți cu edentații bilaterale mandibulare.

Datele metrice și indicii încadrează subiecții în categoria craniilor de lungime mijlocie și foarte lungă (184-204), lățimea fiind între f. îngust-mijlocie (122-149), mezocrani-ultradolicocrani (78-59,8). Înălțimea craniilor este foarte scundă gradat pînă la mijlocie (99-107). Subiecții feminini au o statură variabilă între 1,44 m - 1,629 m.

Bărbații, au cranii masive cu reliefuri puternice. Relieful glabelar și supraciliar este de gradul III-IV (la 2 cazuri avem sutură metopică). Orbitale mari și rotunde încadrează nasuri osoase cu rădăcina adîncă și oase nasale late-scurte, late-lungi. Malarele în majoritate sînt late, reliefate puternic, temporalizate. Marginea inferioară a aperturii piriforme este de formă antropină eu un caz de sulcus praenasalis. Fosa canină este în general de gradul IV-V (un caz de gradul II). Parietalele și occipitalele sînt bombate, cu relief pronunțat. Mandibulele sînt masive, cu relief pronunțat și gonioane reliefate, întoarse în afara ramurei verticale. Uzura dentară este de gradul IV-V-VI. Subiecții au carii de gradul I și edentații malare bilaterale maxilare și mandibulare.

Datele metrice și indicii încadrează subiecții în categoria craniilor de lungime mijlocie - lungă (184 spre 193), lățimea oscilînd între limitele categoriei înguste (142-144), dolico-mezocrani (74-78). Înălțimea craniilor este în majoritate scundă spre mijlocie (109-117). Statura subiecți - masculini este între 1,25 m - 1,75 m.

Deoarece avem atît de puține cazuri, analiza tipologică este prematură pentru a nu da naștere la generalizări.

N O T E

L. Chișescu, Nicolae Conovici, Radu Lungu, Anca Păunescu și Venera Rădulescu, Cercetări arheologice la Piuș Petrii, jud. Ialomița, în

- Cercetări arheologice, III, București, 1979, p.199 și urm.
- 2 L.Chîțescu, Radu Lungu., Teodor Papasima, Petre Vintilă, Venera Rădulescu și Anca Păunescu, Cercetări arheologice în anul 1979, la Piuă Petrii (Orașul de Floci), com.Giurgeni, jud.Ialomița, în Cercetări arheologice, IV, 1981, București, p.120-143; L.Chîțescu, Teodor Papasima, Petre Vintilă, Venera Rădulescu și Anca Păunescu. Cercetările arheologice de la Piuă Petrii (Orașul de Floci), jud.Ialomița, în Cercetări arheologice, V, București, 1982, p.129-158; Anca Păunescu, Cercetări arheologice la Piuă Petrii, jud.Ialomița, raport la "A XVII-a sesiune de rapoarte arheologice pe țară, Ploiești, 24-26 martie 1983", volum sub tipar; Laurenția Georgescu, Date preliminare privind populația medievală de la Piuă Petrii. Necropola I-a și Necropola a III-a, raport la "A XVII-a sesiune...", volum sub tipar.

DONNÉES PRÉLIMINAIRES ANTHROPOLOGIQUES CONCERNANT LA POPULATION MÉDIÉVALE DE PIUA PETRII (DE LA IIIe NÉCROPOLE)

Résumé

Les recherches archéologiques entreprises entre les années 1976-1982 ont mené à la découverte de la troisième nécropole médiévale contenant un nombre de 45 sujets. L'étude ei-présent comprend une description générale des sujets découverts parce que l'échantillon étudié est peu nombreux et ses limites de variabilité très grandes en tant que mesure et forme.

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN CUPRINSUL REȘEDINȚEI FEUDALE DE LA GIULEȘTI, COM. BOROAIA, JUD. SUCEAVA

de LIA BĂTRÎNA,
OCTAV MONORANU
și ADRIAN BĂTRÎNA

În cadrul studiilor privind organizarea militară a Moldovei medievale, s-a acordat, în istoriografia românească, o importanță deosebită curților boierești considerate a fi reprezentat unul dintre temeiurile puterii finalei feudalități laice din secolele XIV-XV și a fi avut un rol nu numai de ordin administrativ, ci și militar.

Încercându-se identificarea instituțiilor noastre medievale cu cele din occidentul feudal, s-a apreciat că în secolele XIV-XV domeniile boierești erau înzestrate cu curți întărite și cete militare în măsură să asigure propria lor apărare și chiar autonomia sub raport economic, administrativ și militar. Astfel privite lucrurile, s-a ajuns la acreditarea prezenței și în Moldova, a unor curți întărite ce îndeplineau funcțiile castelului medieval clasic, favorizând procesul de fărâmițare feudală. Chiar dacă s-a arătat în mod convingător, credem noi, că odată cu constituirea statelor feudale românești nu mai poate fi vorba de un stadiu al fărâmițării feudale ci, dimpotrivă, de un proces de centralizare, curțile boierești rămân o realitate istorică de necontestat, chiar dacă generalizarea valorii lor militare trebuie susținută cu probe mai concludente.

Cercetările arheologice din ultimii ani desfășurate în așezările rurale medievale de la răsărit de Carpați au avut drept rezultat identificarea pe teren a unor importante reședințe feudale din secolul al XIV-lea, împrejurare ce poate fi socotită cu totul excepțională întrucât oferă pentru prima dată posibilitatea reconstituirii imaginii acestor centre de viață feudală și a precizării rolului lor în societatea medievală românească. Din rândul reședințelor feudale identificate (la Nețezi, jud. Neamț, Volovăț, Vorniceni Mari, jud. Suceava, ne-am oprit asupra celei descoperite în anul 1981 pe Valea Moldovei la limita dintre satele Ortăști (com. Brusturi-Drăgănești, jud. Neamț) și Giulești (com. Boroaia, jud. Suceava), în punctul denumit de localnici "La Femelle".

Vestigiiile descoperite aici sugerează imaginea, chiar dacă deocamdată numai parțială, a unei reședințe ce a euzăcut un înalt nivel de viață feudală. Datarea ambelor sale componente - zona curții propriu-zise, ce trebuie să fi cuprins locuințele și anexele gospodărești, și capela, ce joacă în același timp și rol de biserică parohială și cimiterială a așezării sătești aferentă reședinței - am arătat că poate fi făcută pe baza materialelor numismatice, ceramice și documentare în a doua jumătate a sec. al XIV-lea, în mod cert în

vremea lui Petru I². Un puternic incendiu afectează întreaga locuire la mijlocul sec. al XV-lea, în contextul campaniei pe care Matei Corvin o întreprinde în Moldova, în anul 1467. Cronicarul regelui, Antonius Bonifinius, relatează că în drumul său spre Baia, oștile ungurești atacă, distrugând prin foc și sabie numeroase sate și așezări: "pagos et oppidula igni ferroque passim cuncta vastat"³. Între acestea s-a aflat și reședința, probabil întărită - oppidula -, a feudalului de la Giulești care s-a opus cu armele înaintării trupelor dășmane. O dovedește materialul arheologic descoperit constând din diferite piese de armament (vîrfuri de săgeți, de lance), de harnașament și echipament militar.

Lupta ce s-a dat aici, între forțe inegale, a dus la înfrîngerea locanicilor, fără îndoială puțin numeroși, și la incendierea așezării. Dacă în sectorul A, capela va cunșăște curînd o acțiune de refacere și o continuare a existenței și funcționării sale cel puțin pînă în sec. al XVII-lea, în sectorul B, ocupat de reședința propriu-zisă, nu a fost descoperit încă nici un nivel de refacere, și nici un material care să ateste reluarea viețuirii exact în același loc.

Cercetările arheologice au continuat în anul 1982, în ambele sectoare.

În sectorul A, zonă ocupată de edificiul de cult și cimitirul complexului feudal, au fost trasate trei secțiuni pe latura de sud a naosului și altarului și două secțiuni, dispuse perpendicular una pe cealaltă, la cca. 30 m spre nord de biserică.

Problemele legate de arhitectura și decorația monumentului, precum și cele privind necropola interioară au fost deslușite încă din campania precedentă. Am constatat astfel că, deși ne aflăm în fața unui model structiv în care spiritul gotic își găsește un loc preponderent prin tehnică de construcție, plan, elemente de piatră profilată și sistem de boltire, în cruce pe ogive, respectarea programului ritual specific ortodox (împărțirea în cele trei încăperi canonice: altar, naos, pronaos și amplasarea mesei în centrul altarului) conferă monumentului valoarea de sinteză, de altfel printre primele de acest fel, alături de cea de la Rădăuți, operată la răsărit de Carpați.

Cele trei secțiuni practicate la sud de monument, au acoperit o suprafață de cca. 100 m² și au permis identificarea unui număr de 9 morminte (M₂₃-M₃₁), (fig. 1). Cercetările s-au desfășurat anevoios deoarece la o adîncime de 15-20 cm. sub nivelul actual de călcare, apare un pavaj din bolovani de rîu, cu grosimea de 30-55 cm. Din rîndul celor 9 gropi simple de morminte, doar două au fost suprapuse de pavaj, restul de șapte intersectîndu-l, împrejurare ce ne permite să constatăm că trotuarul din bolovani de rîu, chiar dacă nu a fost realizat de la bun început, se datorează unei epoci imediat ulterioare ridicării edificiului.

Adîncimile gropilor de morminte, variază între 70-95 cm față de nivelul medieval de călcare. Scheletele au aparținut unor adulți,

precum și unor copii. Orientarea mormintelor este cea obișnuită ritualului creștin (vest-est) poziția mâinilor fiind foarte diversă, aproape fiecare posibilitate de poziționare, găsinde-și exemplificarea: antebrațele flexate la 90° (în M₂₃, M₂₆ și M₂₉), mîna dreaptă pe abdomen, iar cea stîngă flexată în direcția bazinului (în M₂₄), ambele mîni amplasate pe stern (în M₂₅ și M₂₇) sau mîinile dispase de-a lungul corpului (în M₂₈). În nici un caz, nu s-au constatat practici rituale de felul celor ce au însoțit mormintele aflate în interiorul naosului (depunerea de vase ceramice sparte sau oase de pasăre). Două dintre morminte sînt duble, unul dintre ele (M₃₁) conținînd osemintele unei tinere femei și ale unui copil de 3-4 ani, iar celălalt (M₂₈), ale unui adult și ale unui copil de 9-11 ani. În acest din urmă caz, scheletul adultului este deranjat de groapa mormîntului M₂₉ care a conținut și ea, osemintele unui copil de 10-11 ani.

Singura piesă de inventar descoperită este un gros din argint emis de Petru I, monedă aflată în mîna dreaptă a înhumatului din M₂₃. Faptul că această piesă a fost găsită în primul nivel de înmormîntări, cel suprapus de pavajul dia bolovani de rîu, vine să confirme datarea complexului feudal de aici, așa cum stabilisem deja în cursul cercetărilor anterioare, în a doua jumătate a sec. al XIV-lea.

Cele două secțiuni executate la cca. 20 m spre nord de edificiu, au fost amplasate acolo unde în timpul construcției lăcașului s-au aflat atelierele de piatrărie ale meșterilor ce au cioplit materialul litic necesar bisericii (socluri, nervuri, ancadramente, etc.). Singurele materiale descoperite în suprafața (40 m²) ocupată odinioară de atelierele de piatrărie, în afară de așchiile de piatră rezultate, sînt două cuțite ale căror mînere, puțin mai înguste decît lama, conțin orificiile necesare prinderii, cu ajutorul niturilor a celor două plăsele (fig. 4/1, 2.).

În sectorul B, aflat la cca. 250 m spre nord-vest de biserică, acolo unde presupuneau a se fi aflat locuința și anexele gospodărești ale reședinței, au fost practicate 11 secțiuni (S₉-S₁₉) ce au permis investigarea unei suprafețe de aproape 1000 m². Din păcate, nici una nu ne-a permis interceptarea vreunei locuințe, singurele descoperiri ce se cuvin a fi semnalate fiind reprezentate de un complex de vetre aparținînd unor cuptoare și de cîteva piese descoperite disparat.

Zona aparținînd cuptoarelor acoperă o suprafață de cca. 50 m². Vetrele erau grupate cîte 6,3 și una la cîte o gură de alimentare, fiind săpate în lutul galben la o adîncime de 20-30 cm față de nivelul medieval de călcare. Bolta nu s-a mai păstrat, astfel încît singurii martori ai acestei amenajări sînt constituie doar vetrele, cu pereții arși puternic, ușor arcuiți, și cu un început de boltă (fig. 2a).

Cuptoarele, au în plan o formă circulară sau ușor ovală, diametrul lor variînd între 1,00-1,40 m. Am arătat mai sus că avem

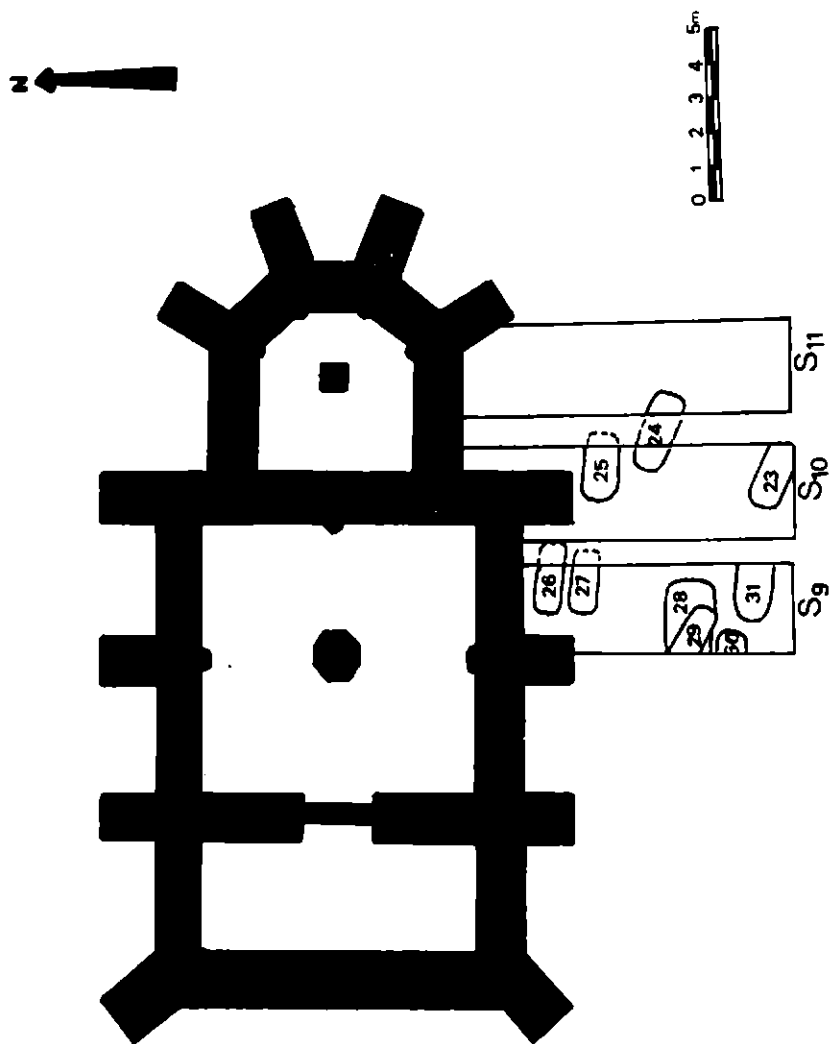

Fig.1.-Reședința feudală de la Giulești (sector A). Plan de situație necropola exterioară.

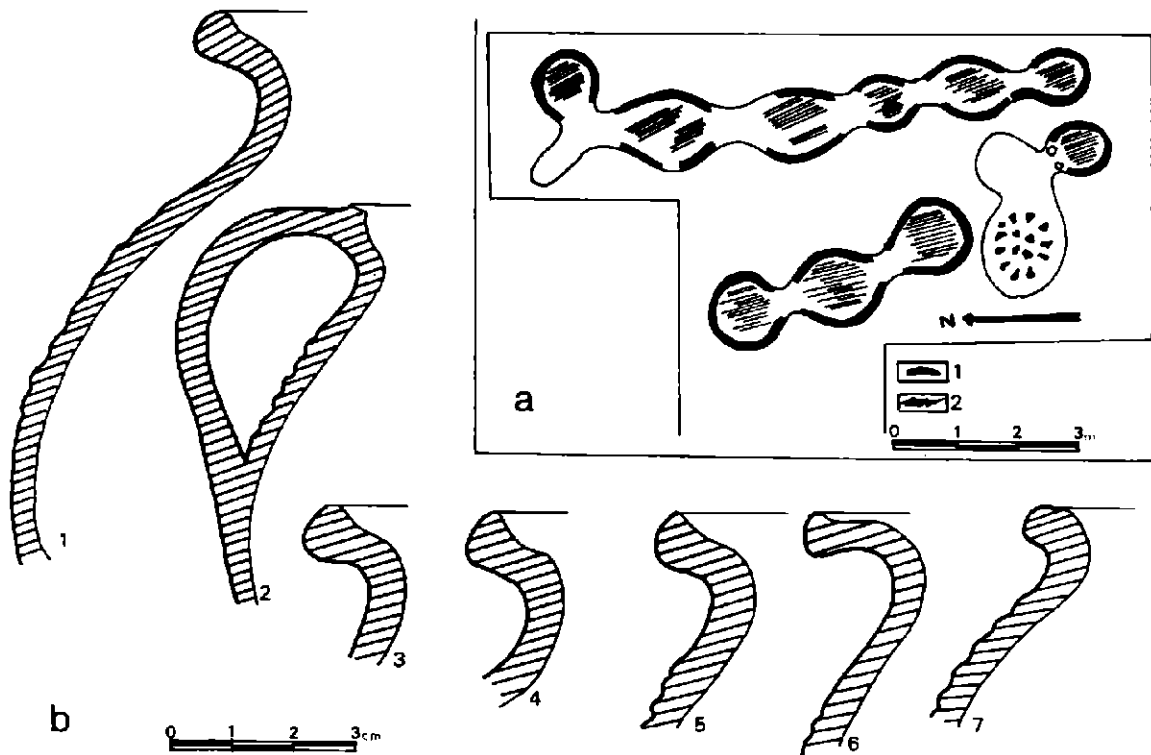

Fig.2.-Reședința feudală de la Giulești (sector B). a) zona cuptoarelor : 1. perete ars puternic, 2. vetre; b) 1-7 ceramică datînd din sec. al XV-lea descoperită în zona cuptoarelor.

de-a face cu o grupare de cuptoare⁵. În primul caz este vorba despre un complex de trei vetre legate în serie, toate arse puternic. În al doilea caz, doar cu o vatră și două gropi, asociate în forma unei trefle. Dacă cea mai adâncă (-0,95 m față de nivelul medieval de călcare), conținând fragmente ceramice, oase de animale, cuie, cărbune, cenușă etc. a îndeplinit, fără îndoială, rolul de groapă menajeră, cea de a doua, săpată la nivelul vetrei, nearsă, a fost folosită drept încăpere pentru alimentare. Cel de al treilea grup, orientat nord-sud, a conținut șase vetre de cuptoare, cinci legate în serie, și unul dispus ușor către est față de ultimul din șir. Simetric în fața acestuia din urmă se află practicată o altă groapă, nearsă, cu rol în alimentarea cu combustibil a complexului. Dimensiunile, materialele ceramice găsite în imediata lor apropiere precum și tehnica de realizare indică folosirea acestor cuptoare la prepararea hranei sau la coacerea pînii.

Fragmentele ceramice descoperite la nivelul vetrelor și care constituie elementele de datare a complexului, se înscriu în tipologia proprie sec. al XV-lea⁶. Pasta este bine frământată și omogenizată, nisipul mărunț, cu bobul egal ce îl conține ca degresant, conferindu-i un aspect ușor aspru. În afară de câteva fragmente atipice lucrate cu mîna, restul ceramicii este modalată la roata rapidă. Arderea, fără excepție, este realizată în mediu oxidant, iar culoarea, roșie cărămizie atât la interior cît și la exterior, denotă o perfectă stăpînire a unei tehnici evolute de ardere. Cu o singură excepție - o toartă smălțuită în verde crud - toate fragmentele aparțin unor vase nesmălțuite. Această constatare vine să susțină datarea complexului spre mijlocul sec. al XV-lea.

Formele întîlnite sînt destul de reduse. Predomină, ca în multe alte complexe similare datate, oala-borcan, cu buza mai mult sau mai puțin răsfrîntă, îngroșată la exterior și prezentînd nelipsita șanțuire interioară, pentru capac (fig. 2/b 1, 3-7). Fundul este plat, neprofilat și de regulă, cu un diametru mai mic decît cel al gurii. Fără excepție, toate fragmentele descoperite prezintă urme de ardere secundară. Două fragmente de torți dovedesc că printre tipurile ceramice folosite se numără și oala cu toartă. De asemeni, mai sînt reprezentate prin cîte un exemplar fragmentar, cănița (fig. 2/b 2) și capacul. Decorul este puțin variat, dar prezent aproape pe toate vasele: este vorba de caneluri orizontale, amplasate de obicei pe umărul vasului și mai rar în zona de maxim diametru sau chiar mai jos.

În restul secțiunilor practicate în sectorul B au fost descoperite în strătul corespunzător sfîrșitului sec. al XIV-lea și primei jumătăți a celui următor⁷, o serie de piese de felul uneltelor, a armelor, a pieselor de harnașament sau a accesoriilor vestimentare.

Cîte un cuțit, identic ca tip cu cele descoperite în sectorul A au fost descoperite în S₉, S₁₀ și S₁₂. Mînsrul, păstrează uneori și niturile cu ajutorul cărora au fost fixate plăselele din lemn sau os.

Tot în S₁₀ s-a descoperit și un cuțit pentru curățat piei cu

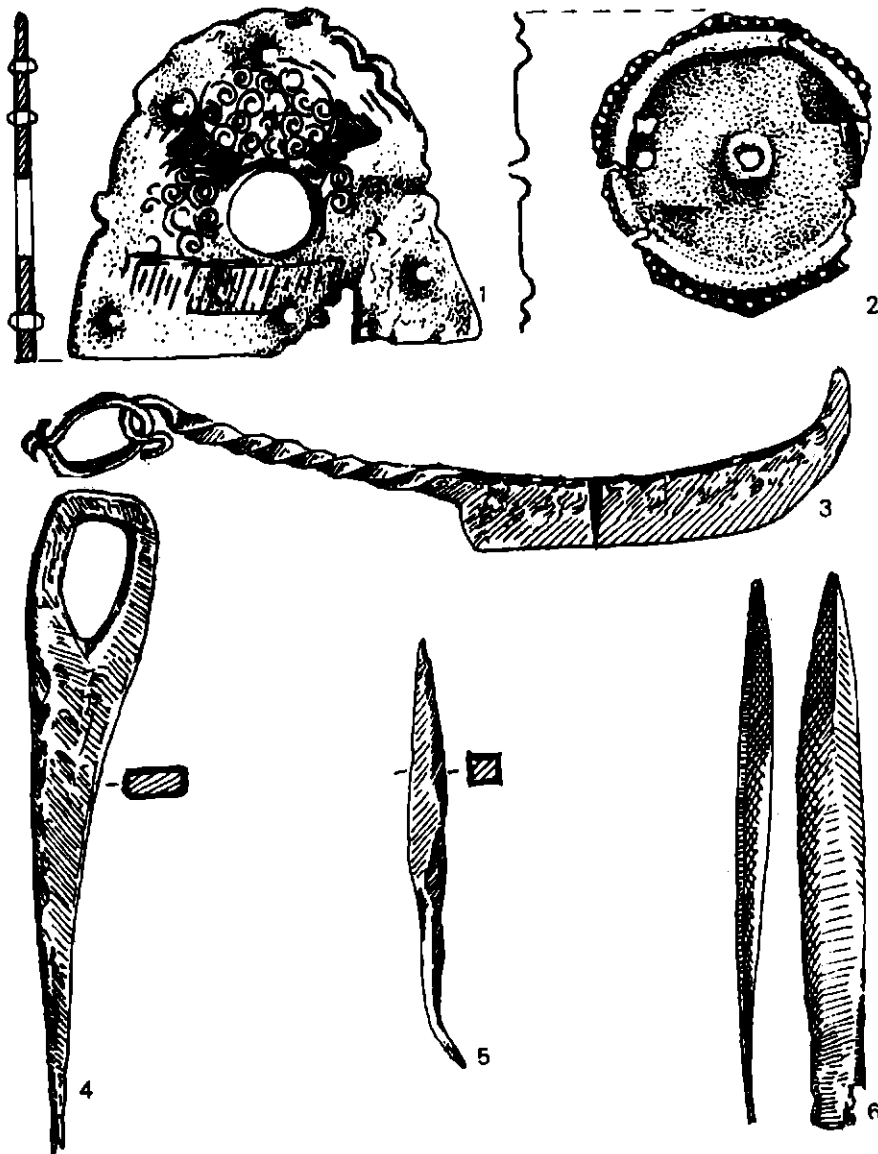

Fig.3.-Reședința feudală de la Giulești (sector A și sector B) - unelte, piese de armament, aplice - datînd din sec.XIV-XV.

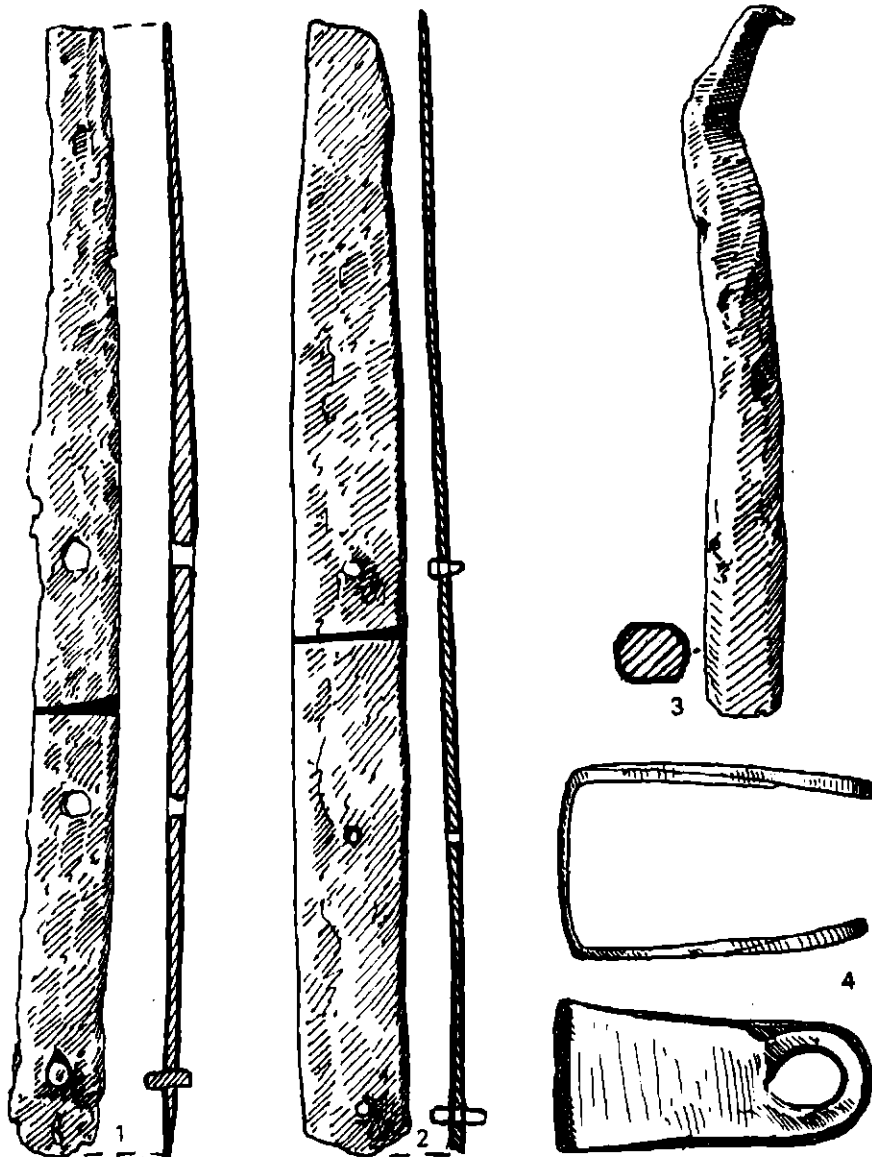

Fig.4.-Reședința feudală de la Giulești (sector B)- piese datînd din sec.XIV-XV.

lama curbată și cu tăișul amplasat pe partea convexă. Mînerul torsionat, se termină cu o verigă (fig.3/3). Exemplare asemănătoare, date identic, au mai fost descoperite la Tîrgu Neamț, Fîntîna Mare⁸, Netezi⁹ sau la Baia¹⁰, dovedind, de fiecare dată existența unor ocupații legate atît de creșterea vitelor mici (oi, capre) cît și de meșteșugul prelucrării pieilor și confecționarea diferitelor obiecte din piele.

O scoabă din categoria celor în formă de ac¹¹ alcătuită dintr-o verigă ovală și o tijă ascuțită (fig. 3/4), asemănătoare celor de la Baia¹², și descoperită în S10, provine fără îndoială de la suprastructura din lemn a unei locuințe.

Din categoria armelor și a pieselor de harnașament menționăm trei vîrfuri de săgeți, dintre care unul de formă piramidală, cu peduncul, (fig.3/5), un fragment de zăbală (fig. 4/3 și două aplicații. Prima, din tablă de fier cu nituri pentru fixare, prezintă un frumos decor incrustat cu argint, hașurat și spiralat (fig.3/1). Cea de a doua aplică de formă rotundă confecționată din tablă bronz este realizată prin stanțare. Dispuse de trei orificii pentru prindere - unul central și două, foarte apropiate unul de altul, amplasate marginal. Decorul, excentric, este reprezentat de un cerc reliefat, urmat în exterior de un altul realizat dintr-o succesiune de mici pseudo-granule (fig. 3/2). O piesă apropiată din punct de vedere tipologic, dar confecționată din metal alb decorată în tehnica "ou repoussé" și poziționată într-un nivel datînd din sec. XI-XIII, a fost semnalată în așezarea de la Dănești (jud. Vaslui)¹³.

*

Deși mai puțin consistente în raport cu descoperirile din campania anterioară, cele din 1982 vin să completeze imaginea, parțial schițată, a reședinței feudale de la Giulești. Ridicată în cea de a doua jumătate a sec. al XIV-lea de către "Dzula Capitaneus"¹⁴, sau "dominus Jula"¹⁵, înalt demnitar în sfatul domnitorului Petru I, reședința va aparține în sec. al XV-lea urmașilor acestuia, cunoscuți și ei din documente.

Cercetările viitoare de la Giulești au menirea de a conduce la identificarea urmelor locuinței principale din cuprinsul reședinței precum și a anexelor gospodărești aferente. Numai astfel se va putea aduce în discuție problematica legată de rolul curților, al reședințelor feudale, în sistemul social și politico-militar al Moldovei la începuturile sale ca stat de sine stătător.

NOTE

1 Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna, Ion Vătămănu și Ștefan Scorțanu, Ansamblul reședinței feudale de la Giulești, jud. Suceava, în Cercetări arheologice, VI, Muzeul Național de Istorie, București, 1983, p. 79-93.

- 2 Ibidem, p. 88.
- 3 A. Bonifinius, Historia Pannonica sive Hungaricarum Rerum, Colonia, 1690, p. 396.
- 4 Mormintele necropolei interioare cercetate în campania anului 1981 au fost numerotate de la 1-22.
- 5 O situație oarecum asemănătoare ne-a fost semnalată de către colegul Benkö Elek de la Muzeul Orășenesc din Cristuru Secuiesc.
- 6 Elena Busuioc, Ceramica de uz comun nesmălțuită din Moldova, București, 1975, p. 49-59.
- 7 În campania din 1981 a fost identificat și un nivel anterior, datînd de la finele sec. al XIII-lea și începutul celui de-al XIV-lea (vezi Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna, Ion Vătămănu și Ștefan Scorțanu, op. cit., p. 86.
- 8 Piese inedite.
- 9 Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna, Ion Vătămănu, Cercetările de la Netezi, jud. Neamț, în "Cercetări arheologice", V, Muzeul Național de istorie, București, 1982, p. 88, fig. 3/15.
- 10 Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu, Stela Cheptea, Orașul medieval Baia în sec. XIV-XVII, Iași, 1980, p. 91, fig. 52/3.
- 11 Pentru tipologia pieselor de acest gen, vezi la Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu, Stela Cheptea, op. cit., p. 55-57.
- 12 Ibidem, p. 56 fig. 25/8, 10, 12.
- 13 Mircea Petrescu Dîmbovița, Emilia Zaharia, Sondajul arheologic de la Dănești, în MCA, vol. VIII, 1962, p. 57, fig. 13.
- 14 DRH, A, Moldova, vol. I, doc. 1, p. 1-2.
- 15 Mihai Costăchescu, Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare, vol. II, Iași, 1932, doc. 162, p. 602.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DANS LA RÉSIDENCE
FÉODALE DE GIULEȘTI, COM. DE BOROAIA, DÉP. DE SU-
CEAVA

Résumé

En 1982 ont continué les fouilles archéologique dans la résidence féodale de Giulești datée aux XIVe-XVe ss. attribuée au grand boïard Giulea.

Dans le secteur A, à la suite de l'exécution de trois sections sur le côté sud de l'église il a été identifié un nombre de 9 tombes dont l'une (M₂₃) contenait un gros en argent émis par Pierre Ier (Petru I).

Dans le secteur B, malgré les 11 sections tracées on n'a pas encore découvert les traces de l'habitation principale.

On a découvert seulement un groupe de dix fours simples pour la préparation des aliments. On a aussi découvert des matériaux archéologiques divers tels que-céramique, outils, pièces de harnachement, armes, accessoires, tous datés à la fin du XIVe s. et la première moitié du XVe s.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig.1.-**La résidence féodale de Giulești (secteur A). Plan de situations de la nécropole extérieure.
- Fig.2.-**La résidence féodale de Giulești (secteur B) a) la zone des fours
1) mur cuit très fort; 2) âtres; b) 1-7) céramique datant du XVe s. découverte dans la zone des fours.
- Fig.3.-**La résidence féodale de Giulești (secteurs A et B) a) outils pièces de harnachement, appliques (XIVe-XVe ss.).
- Fig.4.-**La résidence féodale de Giulești (secteur B) Pièces datant du XIVe-XVe ss.).

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA FÎNTINA MARE, COM. VADUL MOLDOVEI, JUD. SUCEAVA

de LIA BĂTRÎNA,
OCTAV MONORANU
și ADRIAN BĂTRÎNA

Cu aproape trei decenii în urmă, într-o lucrare ce încerca să deșlusească rolul curților boierești în organizarea militară a Moldovei¹, Gh. Diaconu atribuia satul Giulești - pomenit în actul din 15 aprilie 1605² - boierului Giulea, prezent în sfatul domnesc la sfârșitul sec. al XIV-lea³, și identifica așezarea rurală pomenită cu locul numit "La Temelie", aflat pe malul stîng al apei Moldovei, între Fălticeni și Boroaia⁴. Tot cu acest prilej se aprecia că resturile de moloz și ceramica sec. al XIV-lea descoperite, precum și urmele unei presupuse fortificații de pămînt constînd dintr-un șanț și un val de apărare aparțin unei reședințe feudale fortificate, din timpul primilor mușatini⁵.

În ultima vreme, în contextul unor preocupări legate de curțile feudale din Moldova⁶, am avut prilejul să identificăm o parte din vestigiile reședinței înaltului feudal Giulea⁷. Aceasta se află tot pe Valea Moldovei, dar pe malul drept al apei, pe hotarul actual dintre satele Giulești (com. Boroaia) și Orțăști (com. Brusturi-Drăgănești), datele obținute fiind în măsură să înlăture ipoteza mai veche ce localiza curtea lui Giulea între Fălticeni și Boroaia, la Fîntîna Mare.

Dar vestigiile materiale din raza satului Fîntîna Mare (com. Vadu Moldovei), aflate pe un promontoriu situat pe partea stîngă a Văii Moldovei, constituie o realitate de necontestat revenind, de aceea, cercetărilor arheologice sarcina de a le preciza caracterul și vechimea.

Cu prilejul cercetărilor de suprafață efectuate în vara anului 1981 am putut constata că șanțul și valul de apărare de la baza promontoriului au aparținut în realitate unui sistem de tranșee, orientat est-vest și organizat în cursul celui de al doilea război mondial. Pe pantele și la partea superioară a promontoriului s-au remarcat resturi de moloz, piatră și cărămidă precum și o serie de șanțuri realizate în contextul unor acțiuni de recuperare a materialului din fundațiile unei construcții de zid. Traseul șanțurilor datorate demantelatorilor ne-a permis, încă din acest stadiu al cercetărilor, să apreciem că vestigiile aparțin unui lăcaș de cult de plan triconc, ipoteză ce a fost confirmată de investigațiile din luna iulie a anului 1982.

Prima secțiune, orientată pe direcția nord-sud, a fost trasată astfel încît să intersecteze zidurile și suprafața ca socoteam a fi fost ocupată odinioară de naosul bisericii. Secțiunile și casetele următoare au fost dispuse într-un mod care să ne permită, chiar din prima campanie de cercetări, stabilirea datelor esențiale privind planimetria construcției (fig.1).

Stratigrafia suprafeței cercetate indică existența, încă din vechime, a unei pante cu înclinarea est-vest. Constructorii medievali și-au săpat șanțurile de fundație de la fața unui strat de humus - cu urme sporadice de material ceramic și de cărbune, aparținând unui complex, neidentificat deocamdată, din prima jumătate a secolului al XV-lea - și s-au adâncit cu 1,88 m, cel puțin în zona naosului, acolo unde am ajuns cu săpătura pînă la talpa fundației. Un strat mai subțire de argilă galbenă, cu grosimea de 4-20 cm, urmat de unul de mortar cu spărtură de piatră și cărămidă, reprezintă nivelul de construcție. Acesta este suprapus de o depunere bine compactată de argilă galbenă - a cărui grosime crește cu cît înaintăm spre vest - așezată cu scopul orizontalizării nivelului interior. Aici urmează un strat de nisip menit să constituie suportul unei pardoseli din cărămidă.

Momentul dezafectării construcției de zid este ilustrat de o depunere de piatră, cărămidă și moloz, suprapusă de solul vegetal actual (fig.2).

Și în acest caz, ca și în alte prilejuri⁸, s-a putut constata absența cu desăvîrșire a vreunei porțiuni din elevația construcției. Ba mai mult, chiar piatra din fundație a fost recuperată aproape în totalitate în cursul veacului trecut. Totuși, în colțurile de nord-vest și sud-vest ale edificiului cît și la limita dintre altar și naos s-au mai păstrat bucăți din fundație. Acestea ne-au permis să observăm că fundația era de bună calitate, executată din piatră de carieră spartă neregulat, uneori de mari dimensiuni. Liantul folosit este un mortar ce prezintă invariabil în compoziția sa cuiburi de var nestins și cărămidă pisată. Lățimea fundației este în general de 1,40 m, excepție făcînd traseul său dintre pronaos și pridvor care se prezintă de 1,70 m precum și decroșul absidei altarului ce ajunge la 2,10 m.

Cu toate inconvenientele amintite, planul edificiului a putut fi reconstituit cu mare exactitate, chiar dacă numai la nivelul fundației, întrucît ultimii demantelatori au lucrat astfel încît au lăsat în urma lor șanțuri cu adîncimi și lățimi egale cu cele ale fundației scoase. Traseul regulat al acestor șanțuri, alături de cele cîteva porțiuni de fundație păstrate, ne-au îngăduit recuperarea și reconstituirea planului unui lăcaș de cult dispărut. Așa după cum ne-am putut da seama, el aparține tipului triconc și este alcătuit dintr-un altar cu absidă semicirculară decroșată, un naos dreptunghiular (6 x 5,3 m) flancat de două abside semicirculare cu raza interioară de 1,3 m, un pronaos cvasi-patrat (5,1 x 5,3 m) și un pridvor îngust (3,1 x 5,3 m) (fig.3). Pentru apartenența tuturor încăperilor la o singură fază de construcție pledeză, pe de o parte, identitatea în ceea ce privește tehnica de construcție și structura mortarului dintre toate porțiunile de zidărie a fundației păstrate, adică cele din altar, naos și pridvor, iar pe de altă parte constatarea referitoare la absența unor date de ordin stratigrafic care să ateste mai multe faze de construcție sau de refacere.

După cum am mai arătat, amenajările ce țin de nivelul de călcare interior au constat dintr-o pardoseală din cărămizi cu dimensiunile de 27 x 13 (14) x 5,5 cm, așezate pe un suport de nisip, în cazul pronaosului și

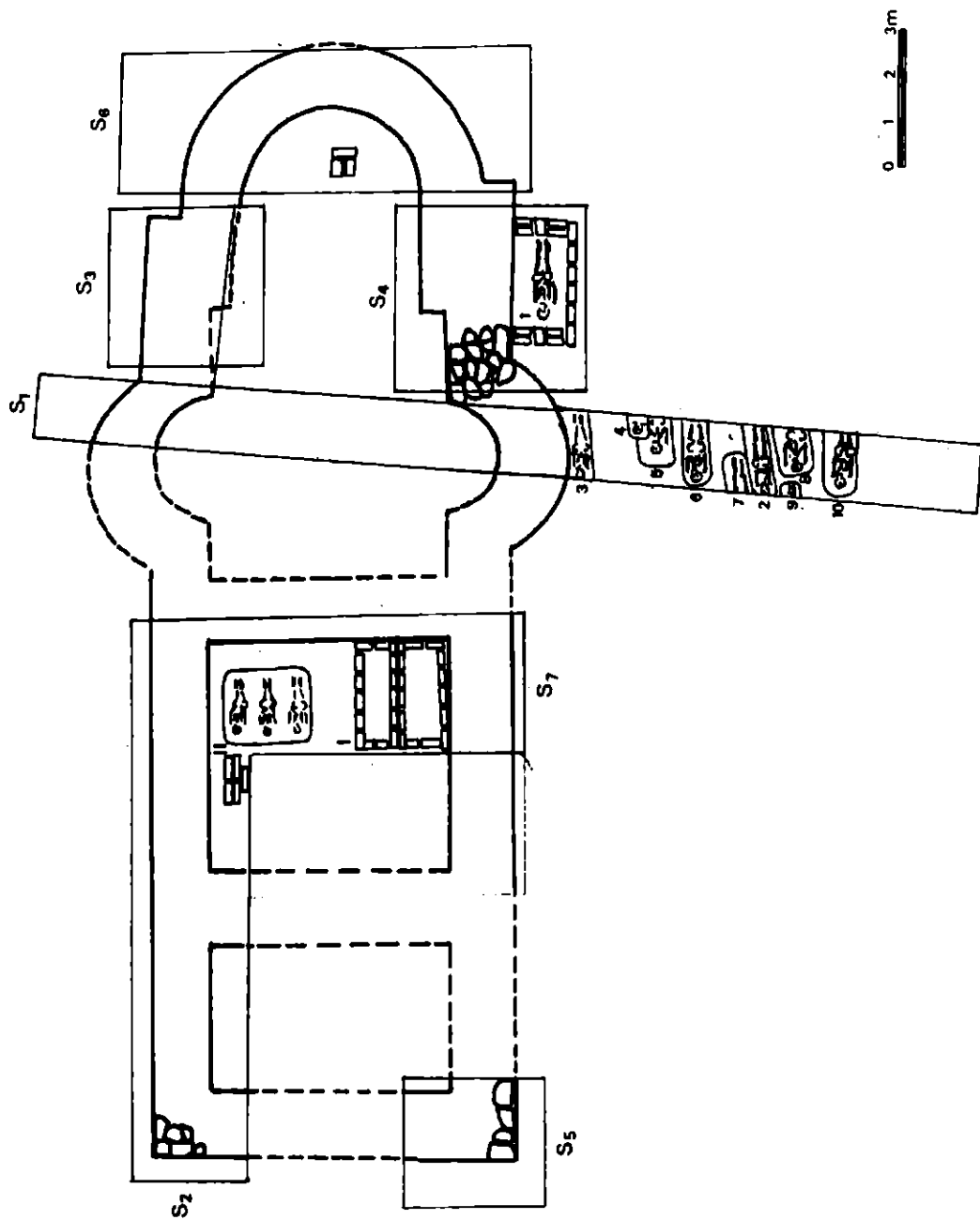

Fig.1.-Fântâna Mare. Plan de situație reprezentând capela reședinței feudale.

pridvorului, sau de mortar în cel al altarului și naosului. Același material de construcție - cărămidă -, de format și dimensiuni identice, pare să fi fost utilizat și la realizarea sistemului de boltire, această concluzie fiind susținută de prezența destul de consistentă a cărămizilor în nivelul de dezafectare a edificiului.

Cît privește elementele de finisaj interior și exterior, deși nu dispunem de date concludente, se remarcă totuși absența cu desăvîrșire a fragmentelor de tencuială pictată precum și a ceramicii ornamentale.

Din necropola ce a funcționat la interiorul și în exteriorul monumentului au fost cercetate parțial sau integral 12 morminte, două dintre acestea (M_I și M_{II}) aflîndu-se în suprafața pronaosului, iar restul de zece (M_1-M_{10}), în S_1 , pe latura de sud a naosului.

Primul mormînt (M_I) din pronaos se află amplasat în colțul său de sud-est și este reprezentat de o criptă dublă zidită din cărămizi cu dimensiunile de 27 x 14 x 5,5 (6) cm (fig.4). Din păcate ea a fost deranjată și jefuită, probabil chiar de către cei ce au recuperat piatra din fundații, motiv pentru care o parte din oseminte se aflau răvășite în umplutura criptei iar piesele de inventar funerar lipseau. Cripta prezintă în plan forma unui trapez isoscel cu înălțimea de 2,45 m, cu baza mare de 2,10 m și baza mică de 1,90 m. Ea a fost concepută și realizată dintru început pentru a adăposti două persoane din moment ce este despărțită de un zid longitudinal cu lățimea de 28 cm. Fiecare din cele două compartimente ale criptei erau acoperite cu cîte o boltă semicilindrică realizată tot din cărămizi dispuse pe cant. Cheia de boltă se află la o adîncime de 0,50 m față de nivelul interior de călcare, iar înălțimea criptei este de 1,41 m. Baza criptei este amenajată prin cărămizi așezate pe cant în formă de rețea. Se remarcă suprafața inegală a celor două compartimente ale criptei, cel de sud avînd lățimea de 0,85 m iar cel de nord de numai 0,60 m, fapt ce ne permite să apreciem că ele au fost destinate să adăpostească trupurile unui bărbat și respectiv al unei femei.

Identitatea constatată între cărămizile folosite la construirea criptei și cele utilizate în cuprinsul pardoselii interioare sau a sistemului de boltire a construcției ne face să credem că mormîntul adăpostea trupurile ctitorilor care și-au rezervat de la bun început materialul necesar construirii unor cripte, dar moartea concomitentă a celor doi soți a condus, în mod firesc, la realizarea unei cripte duble de felul celei descoperite.

Cel de al doilea mormînt (M_{II}) din pronaos este plasat în colțul său de nord-est și este reprezentat de o groapă simplă cu suprafața de 1,70 x 1,90 m și adîncimea de 0,85 m. Acesta adăpostește osemintele a trei copii a căror vîrstă este cuprinsă între 8 și 11 ani. În mod cert este vorba de fetițe, întrucît fiecare înhumat a păstrat în jurul craniului cîte o învelitoare de cap, așa-numita maramă sau mesal. Aceasta era realizată din mătase pe care erau aplicate broderii, în formă de benzi dispuse oblic sau triunghiuri, din fir de argint sau argint aurit. Partea inferioară a pieselor se termină prin fire lungi de argint aurit iar lateralele erau bordate de cîte un șiret și un rînd de năsturași globulari cu

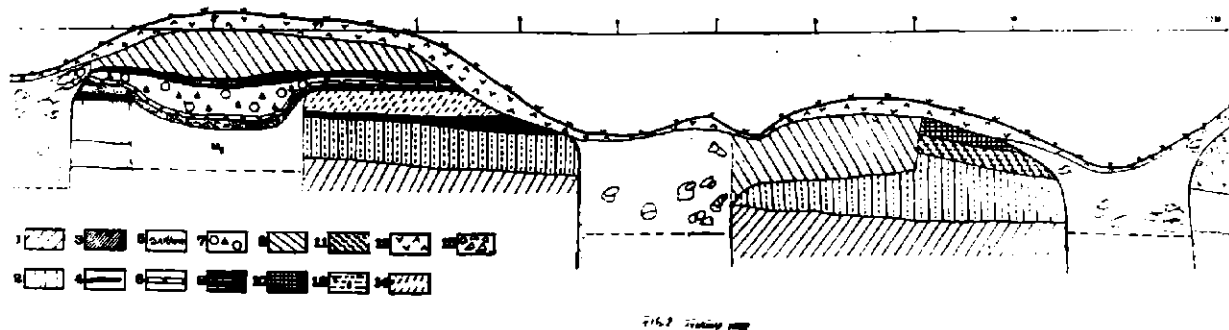

Fig.2.-Fântâna Mare. Profilul de sud al S2: 1) sol viu (argilă); 2) humus; 3) argilă galbenă; 4) nivel de construcție (mortar, piatră, cărămidă); 5) nisip; 6) pavaj de cărămidă; 7) strat de moloz; 8) strat de cenușă; 9) moloz; 10) pietriș; 11) argilă galbenă; 12) sol brun; 13) sol vegetal.; 14) argilă; 15) șanțuri de fundație.

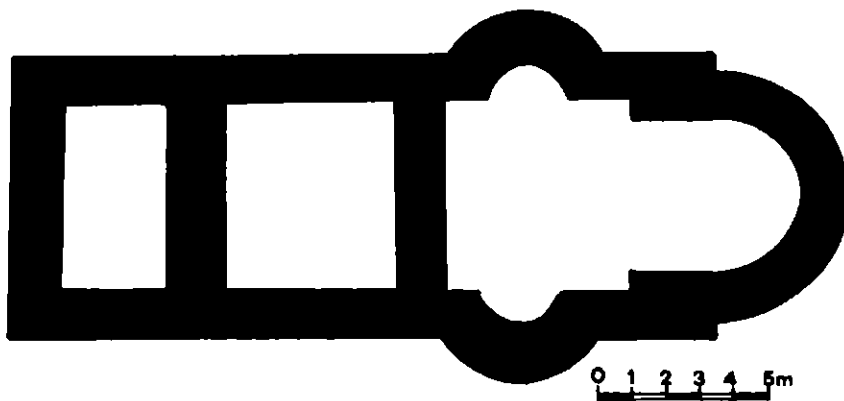

Fig.3.-Fântâna Mare. Reconstituire a planului capelei reședinței feudale.

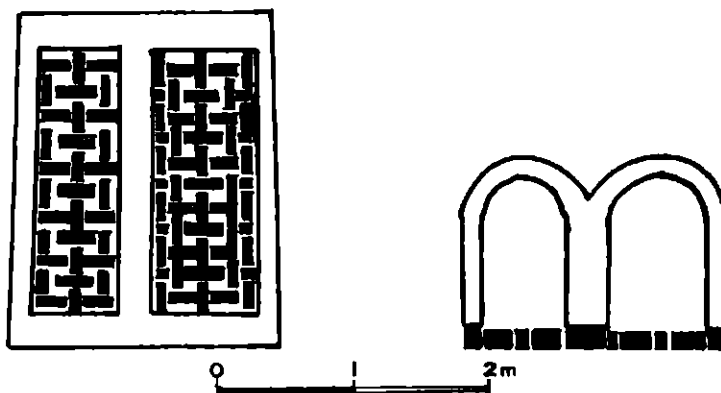

Fig.4.-Fântâna Mare. Plan și secție a criptei M_I.

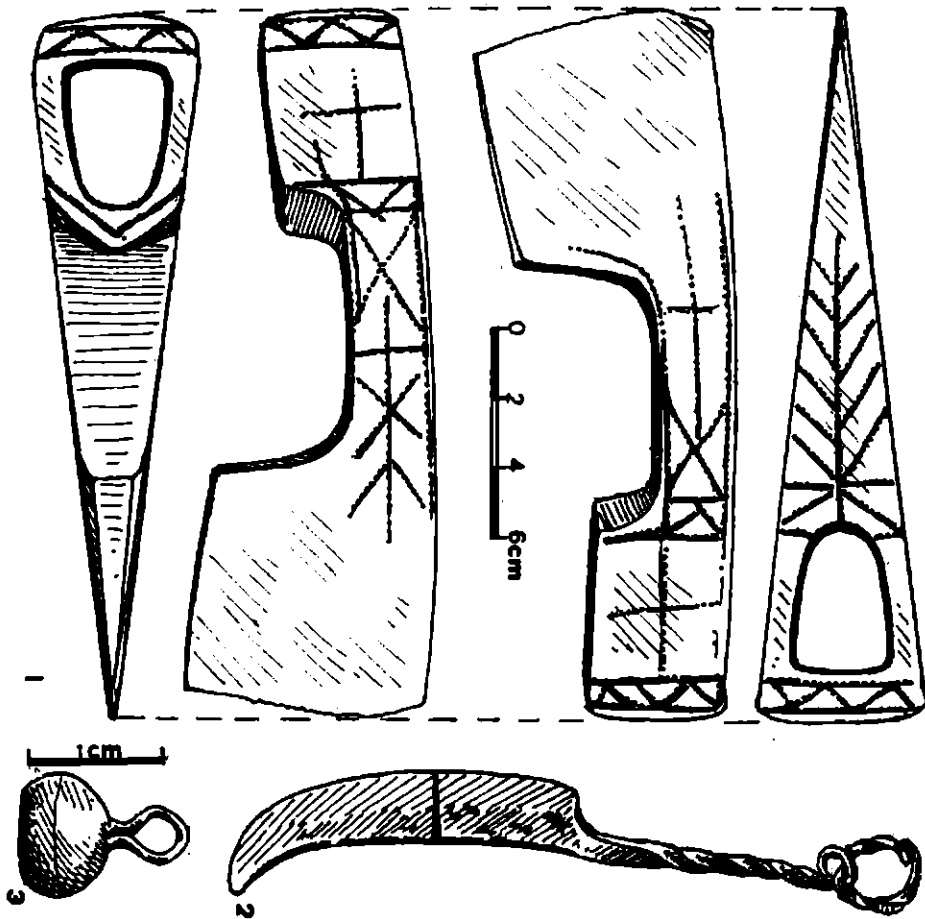

Fig.5.-Fântâna Mare. Obiecte descoperite în suprafața ocupată de capelă. 1) topor; 2) cuțit de pielărie; 3) nasture globular.

baza teșită. În ansamblul lor, aceste piese, caracteristice mai ales pentru costumul feudal din Moldova din sec. XV-XVII, erau menite să constituie îmbrăcămintea capului, atoperiad, însă, adeseori atft gftul cft și umerii. Importanța acestor elemente de costum feudal, recuperate prin cercetarea arheologică și conservate în laborator, trebuie subliniată în mod deosebit cu atft mai mult cu cft pînă acum, cel puțin pentru sec. XV, ele nu ne erau cunoscute decft din izvoarele iconografice¹⁰.

Decesul concomitent al ctitorilor, pe de o parte, precum și a celor trei copii, pe de altă parte, ne face să credem că dispariția lor a avut loc la aceeași dată, ea putînd fi pusă pe seama unei molime care a secerat viața tuturor membrilor tinerei familii. Tristul eveniment, petrecut probabil la scurtă vreme după ridicarea bisericii, poate constitui una din explicațiile împrejurării că lăcașul de cult, în lipsa ctitorilor și a unor urmași direcți, nu a apucat să primească o zugrăveală pictată. Este o ipoteză ce credem că merită atenția cuvenită.

La exterior au putut fi interceptate și cercetate parțial sau integral 10 morminte. Doar unul dintre acestea (M₁), alipit de latura de sud a altarului, este reprezentat de o criptă, realizată dintr-o zidărie mixtă (cărămidă și piatră), ce adăpostește osemintele unui adolescent. Deși bolta criptei a fost deranjată, scheletul a fost descoperit in situ, dar nu a conținut nici o piesă de inventar. Celelalte morminte toate sînt practicate în groapă simplă și conțin scheletele unor adulți. Unul singur (M₂) păstră un năsturaș globular din aramă argintată de tipul celor cu baza teșită (fig. 5/3).

Cft privește celelalte obiecte descoperite chiar în primul nivel de funcționare al bisericii ele constau dintr-un topor frumos decorat (fig. 5/1) și un cuțit de pielărie de tipul celor cu vîrf arcuit, mîner torsionat și verigă de agățare (fig. 5/2).

*
* *
*

Fără nici o îndoială că vestigiile lăcașului de cult descoperit fac parte dintr-un complex de tipul reședințelor feudale. Încercînd să identificăm cea de a doua componentă importantă a reședinței - locuința - am remarcat, pe parcursul unor cercetări de suprafață, la o distanță de circa 100 m spre vest de locul ocupat odinioară de biserică, urme de moloș, cărămidă și piatră precum și cîteva mici fragmente de cahle, caracteristice celei de a doua jumătăți a sec. al XV-lea. Cele cîteva secțiuni practicate în acest loc nu au oferit, însă, deocamdată nici un rezultat convingător.

Încercînd să identificăm numele reședinței și a feudalului-ctitor precum și a așezării rurale de care se leagă aceasta, ne-a reținut în primul rînd atenția toponimul de Blăgești sub care și azi este cunoscut de locuitori teritoriul în care se află vestigiile descoperite. În documentele medievale satul Blăgești, localizat de editorii acestora tot lîngă Praxia și Fîntîna Mare¹¹, este menționat ca aparținînd, înainte de 7 iunie 1455, boierului Baicu care vinde jumătate din el lui Gavril Spătaru, alături de

alte două sate¹². În condițiile în care la această dată reședința ființa deja pe teritoriul satului Blăgești, și nu ni se pare exclusă această posibilitate, ea poate fi atribuită, fără îndoială, boierului Baicu. Dar dispariția timpurie a acestuia, sugerată de mormintele descoperite în suprafața pronaosului precum și de absența ulterioară din documentele vremii a oricăror referiri cu privire la acest feudal, conduce, între altele, și la o diminuare a interesului pentru lăcașul de cult, fapt dovedit și de absența unei picturi murale interioare care în condiții normale nu putea lipsi din programul unei asemenea ctitorii.

Deși aflate abia la începuturile lor și cercetările de la Fântâna Mare se înscriu într-o mai amplă acțiune de recuperare a unor importante ansambluri medievale din Moldova secolelor XIV-XV, azi complet dispăru-te, de felul aceluia de la Bistrița, Netezi, Vornicenii Mari, Drăgoiești și Giulești, recuperare efectuată prin însuși actul identificării, al valorificării științifice și impunerii lor în conștiința publică.

NOTE

- 1 Gheorghe Diaconu, Despre rolul curților boierești în organizarea militară a Moldovei în veacurile XIV-XV, în Studii și referate privind istoria României, I, București, 1954, p.551-571.
- 2 DIR, A, Moldova, veac. XVII (1601-1605), vol. I, p.232-234, nr.316.
- 3 DRH, A, Moldova, vol. I (1384-1448), p.2, nr.1.
- 4 Gheorghe Diaconu, op.cit., p.558.
- 5 Ibidem.
- 6 Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna și Ion Vatamanu, Cercetările de la Netezi jud. Neamț, în Cercetări arheologice, V, Muzeul Național de Istorie, București, 1982, p.83-93; Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna, Ion Vatamanu și Ștefan Scorțanu, Ansamblul reședinței feudale de la Giulești, jud. Suceava, în Cercetări arheologice, VI, Muzeul Național de Istorie, București, 1983, p.79-93; Lia Bătrîna și Adrian Bătrîna, Curți boierești în Moldova medievală, în "Magazin istoric", 12, 1982, p.17-19.
- 7 Lia Bătrîna, Adrian Bătrîna, Ion Vatamanu și Ștefan Scorțanu, op.cit., loc cit.
- 8 În cuprinsul cercetărilor de la Bistrița (jud. Neamț), Vornicenii Mari sau Drăgoiești (jud. Suceava) s-a constatat absența nu numai a elevației, dar și a fundației lăcașurilor de cult cercetate, planimetria acestora fiind stabilită urmărind traseul șanțurilor de fundație golite de conținut.
- 9 Corina Nicolescu, Istoria costumului de curte în țările române, București, 1970, p.167.
- 10 Ne gândim la învelitoarea capului Mariei Voichița din picturile murale de la Voroneț, Pătrăuți sau Hîrlău.
- 11 DRH, A, Moldova, vol. II (1449-1486), p.467.
- 12 Ibidem, p.66-67, nr.47.

Résumé

Les recherches archéologiques entreprises pendant l'été 1982 dans le rayon du village de Fîntîna Mare (com. de Vadu Moldovei, dép. de Suceava), sur un promontoire situé sur le côté gauche de Valea Moldovei, ont conduit à la découverte des vestiges d'un édifice de culte appartenant à une résidence féodale du XVe. Le plan de l'édifice a pu être reconstitué même si la pierre a été récupérée en grande partie jusqu'à la base. Ce plan appartient au type "en forme de trèfle" et est composé d'un autel à abside semicirculaire décrochée, un naos rectangulaire entouré de deux absides semicirculaires, un pronaos presque-carré et un balcon étroit, toutes les pièces appartenant à une seule phase de construction.

Dans la surface du pronaos ont été découvertes deux tombes (M I et M II), dont la première est représentée par une crypte double, construite en briques, qui a abrité les ossements de deux inhumés que nous considérons en tant que fondateurs de l'église.

La deuxième tombe trouvée à l'intérieur est représentée par une fosse simple et contient les corps de trois enfants. Sous leurs têtes existaient des couvertures de tête ("mesal") en soie brodées à fil d'argent ou argent doré. Les pièces sont propres au costume féodal de la Moldavie aux XVe-XVIIe ss. et sont uniques dans leur genre.

À l'extérieur ont été étudiées 10 tombes M₁-M₁₀ dont une seule contenait un petit bouton globulaire.

D'après les documents médiévaux, le complexe découvert se trouve dans le rayon de l'ancien village de Blăzesti, attesté à 7 juin 1455, village faisant partie de la propriété du boyard Balcu, probablement le fondateur de l'église.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1.-Fîntîna Mare. Plan de situation représentant la chapelle de la résidence féodale.

Fig. 2.-Fîntîna Mare. Le profil sud de S₂: 1) Glaise; 2) Humus; 3) Argile jaune; 4) Niveau de construction (mortier, pierre, brique); 5) sable; 6) carrelage de briques; 7) couche de décombres; 8) couche de cendres; 9) gravois; 10) gravier; 11) argile jaune; 12) sol brun; 13) sol végétal; 14) argile; 15) tranchées de fondation.

Fig. 3.-Fîntîna Mare. Réconstitution du plan de la chapelle de la résidence féodale.

Fig. 4.-Fîntîna Mare. Plan et section de la crypte M₁.

Fig. 5.-Fîntîna Mare. Objets découverts dans la surface occupée par la chapelle. 1) hache; 2) couteau de maroquinier; 3) bouton globulaire.

de VENERA RĂDULESCU

Localitatea Runcu se află la circa 17 Km nord-vest de Tîrgu Jiu, la poalele munților Vfican, învecinîndu-se spre nord cu județul Hunedoara. Udată de apele Sohodolului ce coboară din munte creînd un defileu de un pitoresc deosebit și cele ale Jaleșului, așezarea s-a dovedit a fi o vatră continuă de istorie.

Neintenționînd a discuta problema identificării localității Dăbăcești, de pe Jaleș, menționată în documentul din 3 octombrie 1385¹ emis de cancelaria voievodului Dan I, cu actualul sat Runcu, amintim că sub denumirea aceasta el apare pentru prima dată în hrisovul din 23 aprilie 1486, de la Vlad Călugărul².

Documentele ulterioare confirmă stăpînirea aici a banilor Craiovei, a voievodului Radu Șerban (1602-1611) sau în tot cursul secolului al XVII-lea, a familiei Buzeștilor. În hrisovul din 10 iunie 1656, Constantin Șerban (1654-1658) confirmă jupnesei Elena și banului Radu Buzescu și fiului ei Mateiaș postelnicul stăpînire în Runcu: "... și iar să le fie lor satul Runcu, jud. Gorj, tot satul și cu toate hotarele și cu toți rumânii, pentru că le-au cumpărat pan Radul Clucer Buzescul de la răposatul părintele domniei mele Io Șerban Voievod cu 22.000 aspri de argint, iar apoi iar a cumpărat pan Radul Clucer Buzescul patru delnițe de la patru cnezi (mnașeni) anume popa Ion și Bran cu frații săi, iar din sat din Runcu și o delniță pe cîte 800 aspri, prețul asprii 3200"³.

În prima jumătate a sec. al XVIII-lea găsim moșia Runcului în stăpînirea Cantacuzinilor, familie domnitoare. Așa se explică poate și includerea localității pe harta stolnicului C. Cantacuzino la 1700⁴.

În harta italianului A.M. del Chiaro, fost secretar al lui Constantin Brîncoveanu, hartă apărută în lucrarea Istoria delle moderne rivoluzioni delle Valachia, tipărită la Veneția în 1718, printre satele din județul "Ziul superior" (Gorj), e trecut și Runcul⁵.

Harta lui Fr. Schwartz consemna în 1720, la oapătul Jaleșului, sub munte, o bisericuță, care nu e alta decît actuala biserică a satului, ctitorită de Florica, fiica lui Mihai Viteazul refugiată aici după uciderea voievodului⁶.

Dată fiind cunoașterea pe baza documentelor a rolului pe care îl joacă localitatea în epoca medievală iar paralel sesizarea de către localnici a unor ziduri vechi ce s-ar păstra ascunse sub pămînt și a unei necropole feudale ca și prezența mai multor obiecte din epoca bronzului, dacică sau feudală în colecția școlii generale din localitate, în anul

1982 s-a început cercetarea arheologică a zonei⁷.

Săpătura principală s-a executat în curtea locuitorului Staicu Dumitru, unde acesta, în timpul unor construcții gospodărești a surprins zidurile amintite.

Aici au fost trasate două secțiuni orientate N-S: S.I (12,50 x 1,50m) și paralel spre vest S.II, cu aceleași dimensiuni. Caroierea s-a făcut din 2 în 2 m de la nord la sud.

În S.I, caroul 5, de la adâncimea de -0,70 m față de nivelul actual de călcare a apărut un zid din piatră și cărămidă. Zidul este orientat SE-NV și traversează secțiunea. În S.II, carourile 4-5, de la adâncimea de -0,46 m este surprins același zid ce se continuă din S.I. Perpendicular pe aceasta, în carourile 5-6, de la adâncimea de -1,10 m de la solul actual, apare un al doilea zid ce merge până la capătul sudic al secțiunii II. Se dezvelește astfel colțul de NV al unei încăperi. S-a putut constata existența zidăriei mixte, cu uzilizarea cărămizilor (26x14x4 cm) și a pietrei de rfu și de carieră. Cărămizile sînt așezate orizontal, pe lungime. Piatra este flancată de cărămizi așezate în poziție verticală, pe lățime. Zidăria este legată cu un mortar alb-cenușiu de foarte bună calitate. Zidul prim (A), cu orientarea SE-NV s-a dovedit a fi zidul exterior al construcției. El depășește spre NV pe cel de al doilea zid (B) ce cade perpendicular și care este un perete despărțitor. Zidul "A" mai păstrează o înălțime de circa 1,40 m, iar zidul "B" de circa 0,90 m. Lungimea celor două ziduri, atît oît au fost dezvelite în anul 1982 este de 3,80 m (zidul "A") și 3,24 m (zidul "B"), iar grosimea lor este de 1,10 m, parțial din cauza deteriorărilor ulterioare scăzînd pînă la 0,90 m (zidul "A") și 1,00 m (zidul "B"). Adâncimea zidurilor coboară pînă la circa -2 m față de nivelul actual de călcare (planșa nr.1).

Zidurile au fost foarte îngrijit lucrute și acoperite în interior cu un strat gros de 7 cm de tencuială cu mult nisip. Au mai apărut, de asemenea, fragmente de știucatură cu motive decorative geometrice sau vegetale.

Colțul de încăpere dezvelit păstra o vatră adosată peretelui nordic, vatră ce se ridica pînă la înălțimea de 0,67 m de la podea. Dacă lățimea vetrei este de circa 0,60 m, lungimea poate fi mai mare de 1,75 m, dimensiune receptată în secțiunile amintite. Vatra, construită din cărămizi ceva mai mici decît cele ale locuinței (24 x 12 x 4 cm), folosea un grătar tot din ceramică, gros de 12 cm, prevăzut cu orificii pentru scurgerea cenușii. De la această vatră s-a recuperat o traversă de metal cu rol în susținerea cărămizilor ce placau instalația.

Construcția a folosit foarte multă piatră, găsită atît în dărîmătura din interiorul încăperii, dar și căpăcuind zidurile printr-un strat a cărui grosime variază între 0,50-1,10 m. Locuința se pare că a fost părăsită în urma unui incendiu, dușumeaua de lemn fiind în întregime carbonizată, iar vatra păstrînd destul de multă cenușă ca și un buștean carbonizat.

Campania arheologică din vara anului 1982 nu ne-a oferit elemente foarte clare de datare. Fragmentele ceramice găsite în umplutura locu-

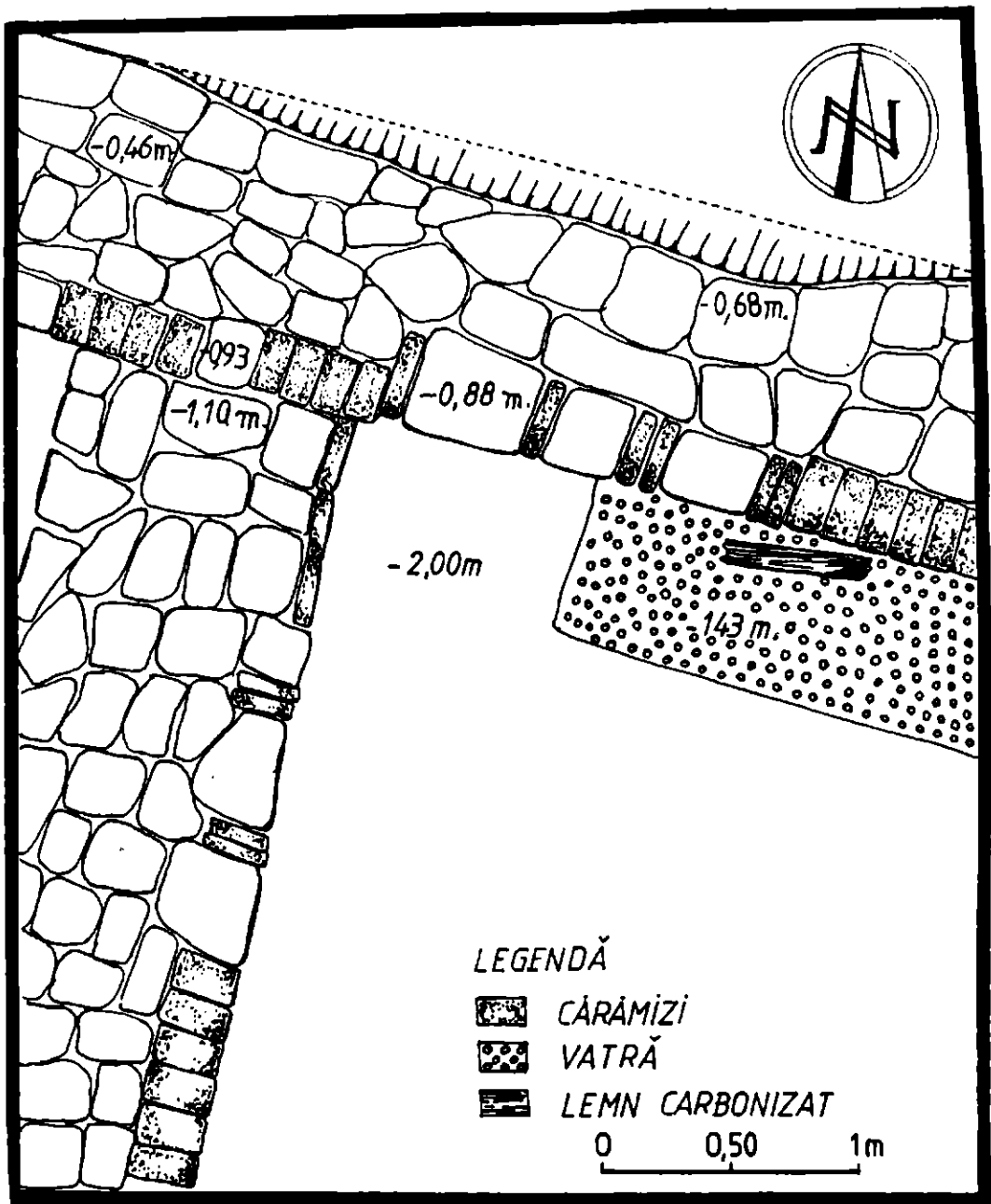

Fig.1.-Complexul feudal de la Runcu, jud.Gorj. Colțul de NV al locuinței.

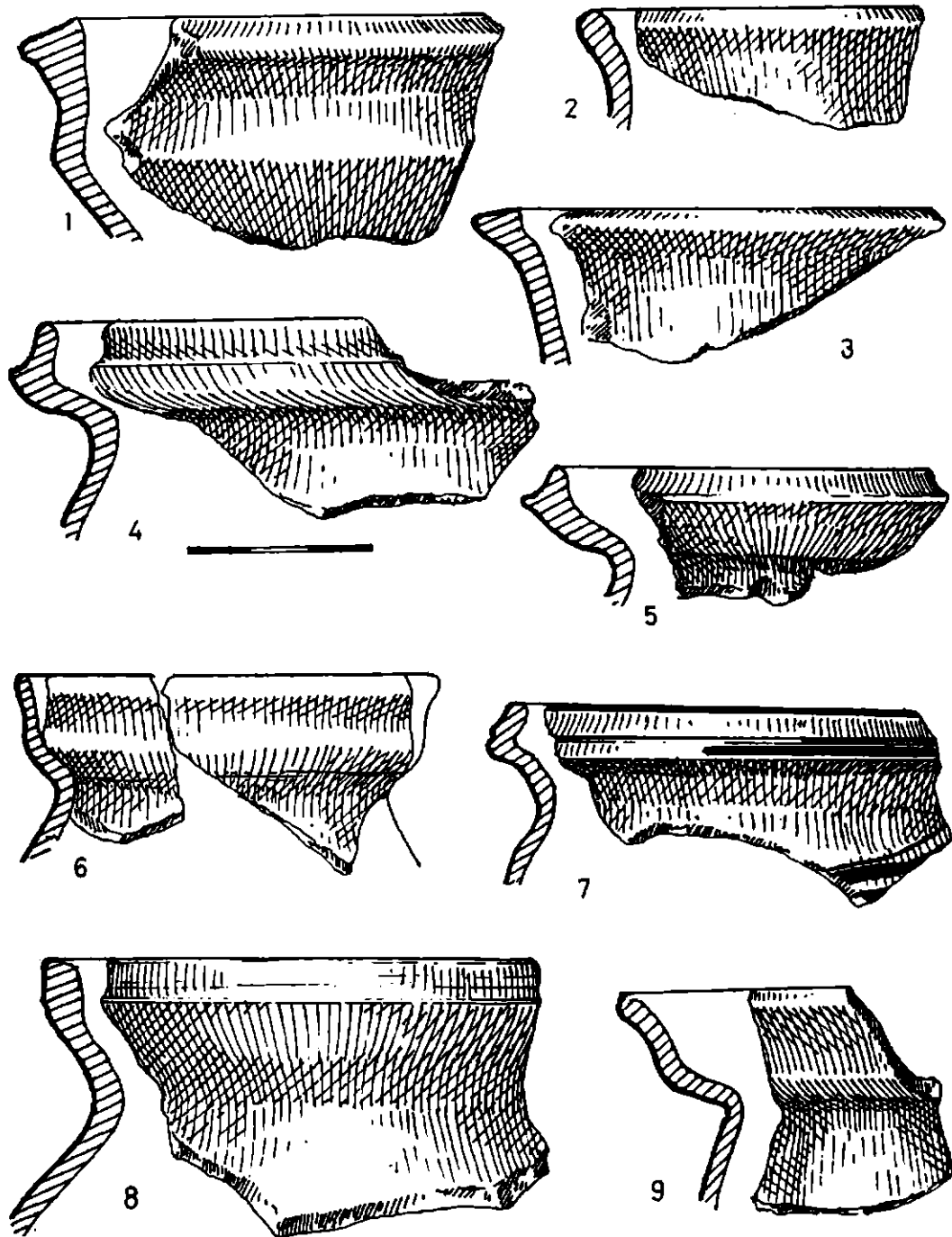

Fig.2.-Runcu, jud. Gorj. Ceramică sec. XVI-XVII (1-9).

inței se înscriu tipologic la sfârșitul sec.al XVI-lea și începutul sec.al XVII-lea (planșa 2, fig.1-9), dar antrenarea lor este întimplătoare, spațiul cercetat suferind mai multe intervenții moderne printre care și nivelarea cu buldozerul.

Rezultatele de până acum ne îndreptățesc a afirma că este vorba de o solidă construcție boierească sau poate chiar domnească, construcție de mari dimensiuni din cărămidă și piatră ce acorda o importanță deosebită și elementelor de decorație interioară.

Continuarea cercetărilor ne va aduce date în plus asupra arhitecturii laice medievale românești.

NOTE

- 1 D.R.H., B Țara Românească, vol.I (1247-1500), Edit. Academiei R.S.R., București, 1966, doc.7, p.19-22.
- 2 Ibidem, doc.197, p.316-318.
- 3 Alex.Ștefulescu, Gorjul istoric și pitoresc, Tîrgu Jiu, 1904, p.167-168.
- 4 C.C.Giurescu, Harta stolnicului Cantacuzino, în "Revista istorică română", XIII, 1943, p.17.
- 5 T.G.Bulat, Oltenia după harta lui A.M.del Chiaro, în "Arhiva Olteniei", I, nr.2, p.154.
- 6 Vasile Cărbășiș, Urme de cultură veche, în "Mitropolia Olteniei" nr. 5-6, 1970, p.479.
- 7 La săpături a participat din partea Muzeului județean Gorj tov. Gh. Caloticiu. Sondajele sale au interceptat urme de viețuire din epoca bronzului și epoca dacică.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE RUNCU, DÉP. DE GORJ

Résumé

Les fouilles archéologiques entreprises à Runcu, dép. de Gorj pendant l'été 1982 ont découvert partiellement les murs en brique et pierre d'un important établissement féodal daté par approximation aux XVIIe-XVIIIe ss.

Construits avec minutie, ayant une épaisseur de 1,10 et respectivement 0,90 m les deux murs qui forment le coin de N.V. de la pièce, descendent jusqu'à 2 m en profondeur en comparaison au niveau actuel du sol.

Runcu, la localité dont les documents parlent depuis le XVe s.; deviendra plusieurs fois propriété princière et seigneuriale, fait qui explique ce type d'architecture.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.-Le complexe féodal de Runcu, dép.de Gorj . L'angle de N.V. de l'établissement.

Fig.2.-Runcu,dép.de Gorj. Céramique des XVIe-XVIIe ss. (fig.1-9).

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA URSAȚI, JUD. GORJ

de VENERA RĂDULESCU

În perioada 25 august-11 septembrie 1982 au continuat cercetările arheologice din localitatea Urșai, jud. Gorj.

Punctul cercetat se află în apropierea saivanelor comunei Lelești, la confluența Șușiței Verde cu Șușița Seacă, pe o ridicătură ușor perceptibilă a solului. O bornă, construită din câteva pietre zidite, indică după tradiție, altarul unui vechi edificiu de cult, locul fiind denumit de altfel "la bisericuță".

Încadrând borna amintită a fost trasată secțiunea S.I (20 x 21 m) cu orientarea E-V. Raportate la S.I au mai fost trasate următoarele secțiuni: S.II (10 x 2 m), S.IV (5 x 2 m), S.VI (2,75 x 2 m), S.VII (3 x 2,75 m) la sud și S.III (5 x 2 m), caseta III A (3 x 2 m), S.V (5 x 1,5 m), spre nord (pl.1).

Săpăturile au scos la lumină fundațiile unei bisericuțe tradiționale cu absidă, naos, pronaos și pridvor. Au fost surprinse elemente dispersate din fundațiile pereților exteriori, precum și traseele vizibile ale pereților despărțitori, elemente constând din bolovani mari de rfu, puși unul lângă altul, fără a se folosi tencuiala. Elevația bisericii a fost din lemn.

Poziția bolovanilor păstrați in situ ne îndreptățește a presupune existența unei abside poligonale, decroșată simetric, având cinci laturi exterioare și probabil înzestrată cu proscomidie și diaconicon (pl.2).

Dimensiunile în interior ale construcției sînt de 11,50 x 4,75 m.

Compartimentarea interioară a edificiului amintit, avînd ca reper urmele vizibile ale pereților despărțitori, a fost următoarea: naos (5 x 4,75 m), pronaos (2,50 x 4,75 m) la care se adaugă pe latura vestică pridvorul (1,25 x 4,75 m).

În cadrul cercetărilor arheologice s-a degajat în întregime pardoseala de cărămidă, păstrată în bune condiții în zona naosului și pronaosului. Dispunerea cărămidizilor (0,24 x 0,12 x 0,03 m) pe lungime saulățime a fost făcută în șiruri alternative.

Construcția a avut probabil un acoperiș din șindriliță, dată fiind prezența a numeroase cuie subțiri folosite în asemenea cazuri.

La degajarea absidei s-a găsit masa altarului, confecționată dintr-o piatră de moară cu diametrul de 0,62 m și grosimea de 0,15 m, prevăzută în centru cu un orificiu dreptunghiular de 0,16 x 0,10 m. Piciorul mesei, din calcar cioplit, are forma paralelipipedică și dimensiunile de 0,16 x 0,10 x 1,20 m. În aceeași zonă a mai fost găsit piciorul unei mese de altar cu lungimea de 0,92 m, iar în afara zonei bisericii o jumătate

de roată de moară cu diametrul de 0,80 m și grosimea de 0,15 m. Aceste ultime elemente amintite fuseseră folosite probabil într-o fază mai veche de funcționare a edificiului.

Materialul arheologic recoltat constă din mai multe fragmente ceramice smălțuite sau nesmălțuite, provenind de la cănițe, străchini sau castroane, obiecte din metal (o săgeată, o scoabă, un burghiu, două chei, un vâtrai, un fragment de cruciuliță din bronz, precum și două monede de argint: o jumătate de monedă de 6 kreuzeri emisă de Leopold I (1657-1705) și o para emisă la Istanbul, având ca emitent pe Selim III (1789-1807)¹.

Monedele datează în acest caz ultima fază de funcționare. Elementele necesare stabilirii începerii construcției ne lipsesc încă.

Fragmentele ceramice găsite în afara edificiului, sub nivelul de fundație al absidei (- 0,90 m) înscrise tipologic sec. XIV-XV (pl. 3-4), prin contextul în care sînt aflate, constituie un termen "ante quem", ele semnificându-ne existența în apropiere a unei atari așezări².

Campania arheologică din vara anului 1982 a dezvelit parțial și necropola din jurul edificiului amintit.

În S II, la circa 5 m depărtare de peretele sudic al bisericii, au fost surprinse cinci înhumări de rit creștin. Inhumările au fost făcute în gropi simple, la adîncimea de -0,80- -0,90 m, față de solul actual. Menționăm înlocuirea în cazul acestor înhumații a crucilor, cu bolovani de rfu, lungi de circa 0,50 m, îngropați în poziție verticală.

Unul dintre morminte a putut fi datat pe baza unei monede găsită în mîna mortului (o para emisă la Constantinopol de Ahmed al III-lea, 1703-1730). Anul emiterii nefiind lizibil socotim ca firească datarea pînă în anul 1718, momentul păcii de la Passarovitz ce marca căderea Olteniei sub austrieci.

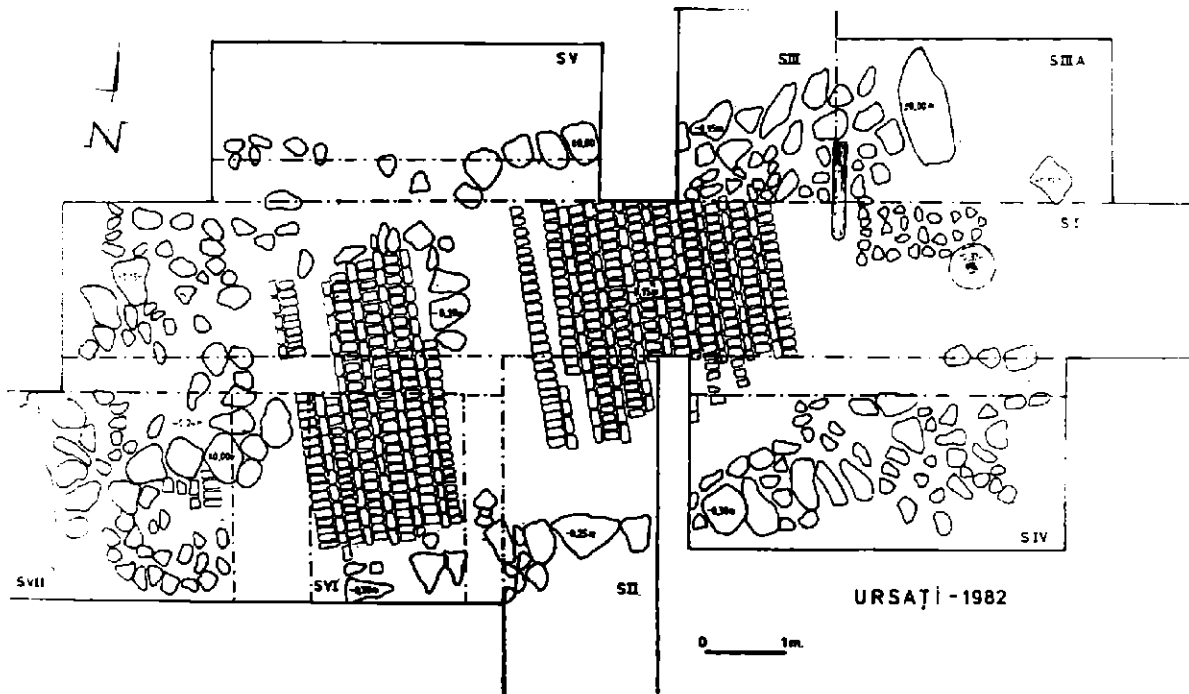
Întinderea și încadrarea în timp a necropolei nu o putem încă preciza. Cunoaștem pînă în prezent doar una din etapele sale de funcționare - începutul sec. al XVIII-lea.

Concluzionînd asupra celor relatate, reamintim că la Ursai a fost dezvelit un edificiu sătesc de cult, de plan dreptunghiular, prevăzut cu altar, naos și pronaos, intrarea făcîndu-se printr-un pridvor aflat pe latura vestică. Edificiul a fost construit din lemn, sprijinîndu-se pe o bază din bolovani de rfu, procedeu tehnic folosit adesea în construcțiile nord-gorjane.

Prezența pietrelor de moară drept mese de altar, bază pentru elemente de sprijin sau praguri de intrări este semnalată în frecvente cazuri în aceeași zonă de care ne ocupăm. Ași cita astfel bisericile din Ursăței, Lelești sau Frătești, datate în sec. XVII-XVIII ca și una din construcțiile de piatră din sec. al XVI-lea, cercetate în anii precedenți la Polata-Ursai³.

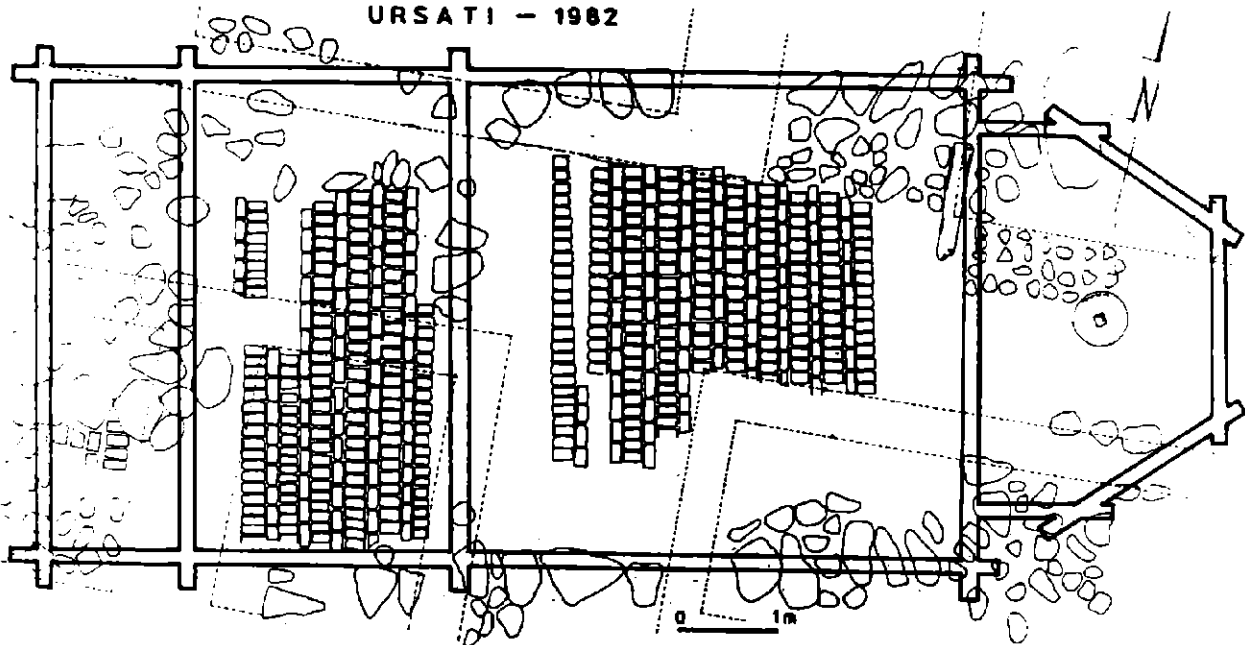
Ultima fază de funcționare a bisericii a fost mijlocul sec. al XIX-lea, spre sfîrșitul acestui secol lemnăria servește pentru ridicarea unui nou edificiu de cult, în actualul sat Ursai⁴.

Motivul era determinat de prea marea depărtare de sat a vechii biserici, ceea ce ne face să credem în existența inițială a unei așezări me-

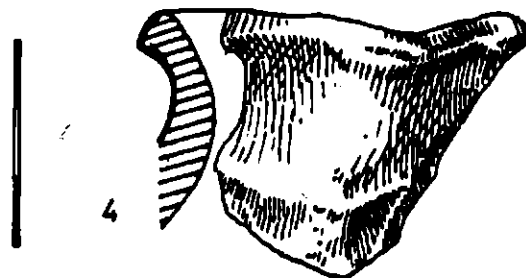
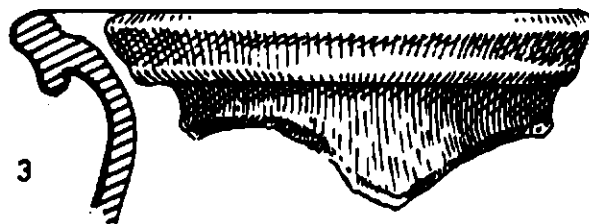
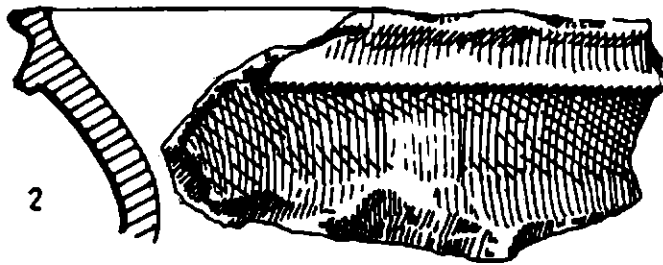
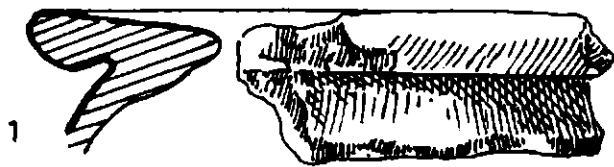

Pl.I.-Plan general al săpăturilor arheologice de la Urșai, jud.Gorj - 1982.

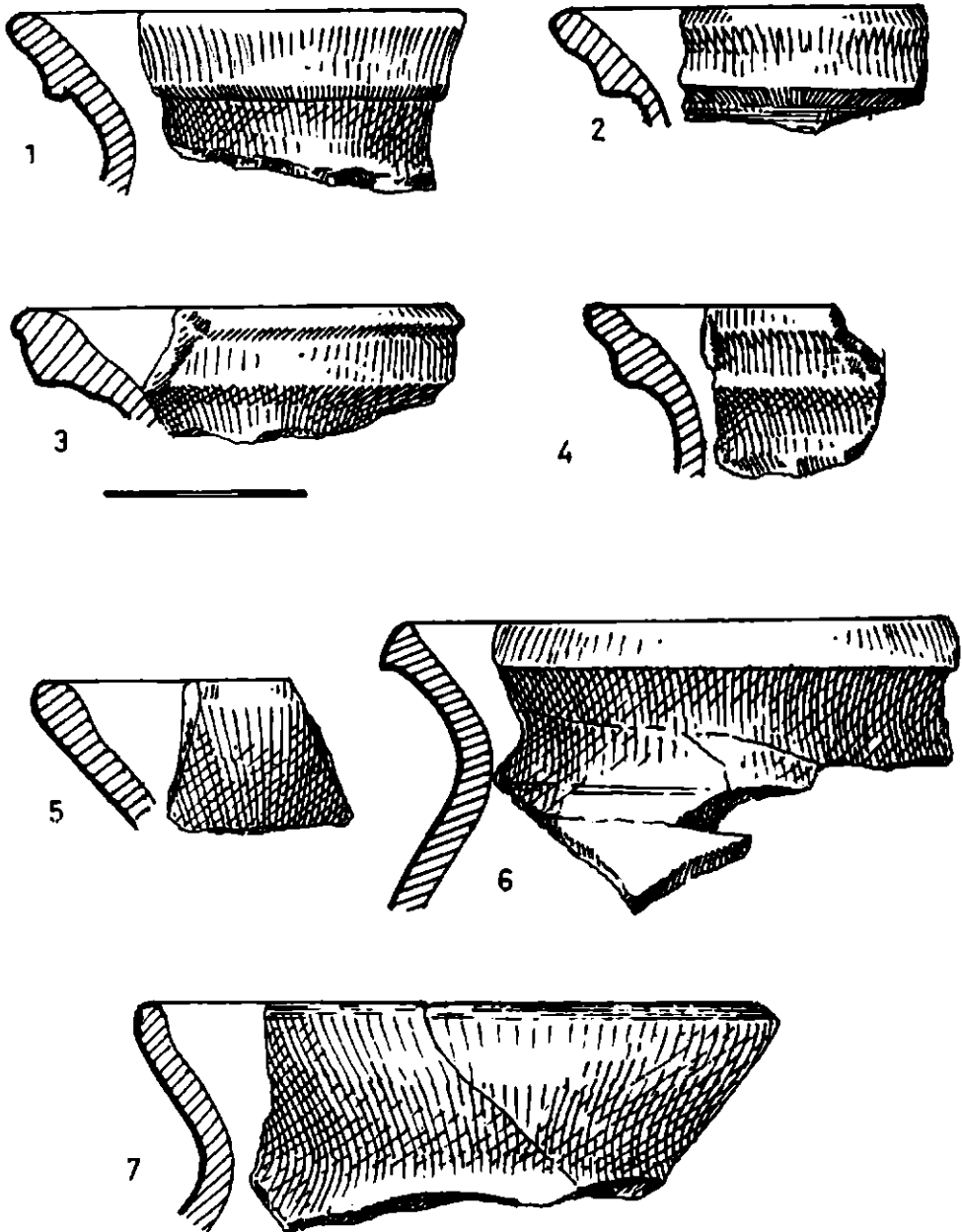
URSATI - 1982

Pl.II.- Planul edificiului de cult din lemn de la Ursati, jud.Gorj, sec.XVII-XIX
(reconstituire de arh.dr.Andrei Pănoiu.)

Pl. III, = Urzati, jud. Gorj, Ceramică, 1) secol IV;
2-5) secol XIV-XV,

Pl.IV.-Ursați, jud.Gorj. Ceramică. 1-4 secol XIV-XV;
5-7 secol XVI.

dievale în zona amintită, așezare dispărută deja în sec.al XIX-lea.

În cursul strămutării bisericii, încercarea de recuperare a unor materiale a dus implicit la deplasarea din loc a unor elemente esențiale de construcție, ceea ce a îngreuiat oarecum cercetarea pentru zona absidei⁵. De asemenea nu avem suficiente date pentru a face referiri la detaliile de execuție sau de plastică decorativă.

Referitor la planul edificiului prezentat, în care absida altarului se retrage simetric față de deschiderea navei printr-un decroș în planul tîmplei, literatura de specialitate îi prezintă, pentru aria din jurul arcului Carpatic, ca unul dintre cele mai răspândite și unitare tipuri de ctitorii de lemn. Pentru județul Gorj, exemplele sînt numeroase, absida, fără proscomidie și diaconicon, avînd fie formă hexagonală, fie pentagonală. Să amintim numai pe cele din Toropi, Dealul Ocil, Tășcăi-Voitești, Voiteștii din Deal, Voiteștii din Vale, Comănești-Pojogeni, Porceni, Bumbesti, Brătulia, Crețești sau Curteana⁶. Un unicat în ceea ce privește absida decroșată simetric, avînd cinci laturi exterioare și prevăzută cu proscomidie și diaconicon, este ctitoria lui Tatomir și popa Gheorghe - din anul 1678 - din comuna Arhoji-Bălești⁷.

Semnalarea unui nou monument ce se încadrează în bogata și originala arhitectură populară a lemnului, ni se pare a aduce o contribuție la cunoașterea fenomenului cultural-artistic românesc.

NOTE

- 1 Identificarea monedelor aparține Paraschivei Stancu de la Cabinetul numismatic al MIRSIR, căreia îi mulțumim și pe această cale.
- 2 La adîncirea unor secțiuni din zona periferică bisericii au fost găsite cîteva fragmente ceramice datate în sec.al IV-lea, cu analogii la Cîrligi-Filipești, jud.Bacău (cf. comunicării susținută de Ioan Mitrea la cea de a XVII-a sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele cercetărilor arheologice, martie 1983 - Ploiești). Vezi fig.3/1.
- 3 Venera Rădulescu și Gheorghe Calotiu, Cercetările arheologice de la Polata, jud.Gorj, în: Cercetări arheologice, Muzeul Național de Istorie, București, 1982, p.119-127.
- 4 Referitor la numele satului Ursați vezi; Radu Sp.Popescu, Insemnări de toponimie istorică în: Limba română, Edit.Academiei R.S.R. nr. 3, 1978, p.309.
- 5 Actuala biserică a satului Ursați este mult modificată ca dimensiuni și plan față de edificiul prezentat în lucrarea de față.
- 6 Andrei Pănoiu, Arhitectura tradițională din zona centrală a Gorjului. Muzeul Național de Istorie, București, 1982, p.137.
- 7 Andrei Pănoiu, Din arhitectura lemnului în România, Edit. Tehnică, București, p.123.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE URSATI, DÉP.
DE GORJ

Résumé

À Ursati, dép. de Gorj, pendant la campagne archéologique de l'été 1982, a été découverte la fondation en pierre et le dallage en briques, appartenant à un édifice de culte qui a été construit en bois.

Ayant un plan rectangulaire (12 x 4 m) muni d'une abside décrochée symétriquement, une nef, un pronaos et une entrée l'édifice a été en fonction pendant les XVIIe-XIXe ss., conclusion justifiée par la recherche des monnaies recueillies tant sur le dallage de la construction que dans la nécropole.

La céramique trouvée dans le niveau situé sous la fondation de l'abside et datée du point de vue de la typologie aux XIVe-XVe ss. prouve l'existence d'un tel établissement aux alentours.

LÉGENDE DES PLANCHES

- Pl.1.-Plan général des fouilles archéologiques de Ursati, dép. de Gorj. 1982.
- Pl.2.-Le plan de l'édifice de culte construit en bois de Ursati, dép. de Gorj, aux XVIIe-XIXe ss. (reconstitution exécutée par arch. Andrei Pănoiu.
- Pl.3.-Ursati, dép. de Gorj - céramique (fig.1 - IVe s. de n.è., fig.2-5 - XIVe-XVe ss).
- Pl.4.-Ursati, dép. de Gorj- céramique (fig.1-4 - XIVe-XVe ss; fig.5-7 - XVIe s.).

II. STUDII ȘI NOTE

MODUL DE REALIZARE A UNOR PUMNALE AKINAKES. STUDIUL RADIOGRAFIC

de GEORGE TROHANI

O armă larg răspândită în lumea nord-tracă și scită, pe parcursul sec. VI-V î.e.n., o reprezintă akinakes-ul. A supra originii și apartenenței lui etnice s-au purtat în literatura de specialitate numeroase discuții¹ adeseori contradictorii, noi neavând însă intenția, în prezentul articol, a aborda aceste probleme.

Situația este întru totul identică în ceea ce privește tipologia lor; aici însă majoritatea cercetătorilor căzând de acord că trebuie pornit, în elaborarea schemei tipologice, de la caracteristicile principalelor părți componente, în care un rol de prim ordin îl ocupă terminația mînerului. După părerea noastră cea mai completă tipologie a realizat-o, pînă în prezent, Costachi Buzdugan care a clasificat akinakai-i în trei categorii principale, cu mai multe variante²: A. cu mîner dreptunghiular, terminat cu o măciucie; B. cu mînerul terminat cu o bară transversală; C. cu mînerul terminat în partea sa superioară cu antene.

Această clasificare este confirmată de analiza radiografică a unora din piesele aflate în colecțiile Muzeului Național de Istorie al R.S. România³ precum și de studierea macroscopică a cîtorva piese din colecțiile altor muzee.

Analizele respective, efectuate macroscopic și de către alți cercetători, au confirmat faptul că mînerul și lama formează o singură bucată lucrată prin forjare liberă; este vorba de marea majoritate a pieselor ce sînt lucrate din fier.

În cazul akinakai-lor ale căror mînere sînt prevăzute cu o măciucie cele două părți componente formează un corp comun (fig. 3/6). Dar pentru akinakai-i care au mînerele terminate cu o bară transversală sau cu antene doar analiza radiografică poate stabili modul de prelucrare a părții superioare a mînerului. Astfel s-a putut stabili că în majoritatea cazurilor mînerul este prevăzut în partea sa superioară cu un mic prag ce-l îngustează și apoi cu o tijă-spin ce pătrunde într-un lăcaș dinainte prevăzut în bara transversală sau în antene. Stabilitatea s-a obținut prin batere la cald, ceea ce a făcut ca tija terminală a mînerului să fie astăzi complet aplatizată⁴ (fig. 1/1-2; 2/2; 3/1, 3, 4; 4).

Dar o analiză macroscopică în numeroase cazuri, cît și radiografică uneori a stabilit că nu întotdeauna bara transversală sau antenele din capătul superior al mînerului sînt separate de acesta. În această din urmă situație se află akinakes-ul din Tumulul I de la Bîrsești⁵, care, deși păstrat într-o stare de conservare foarte precară, fiind lipsit de gardă -

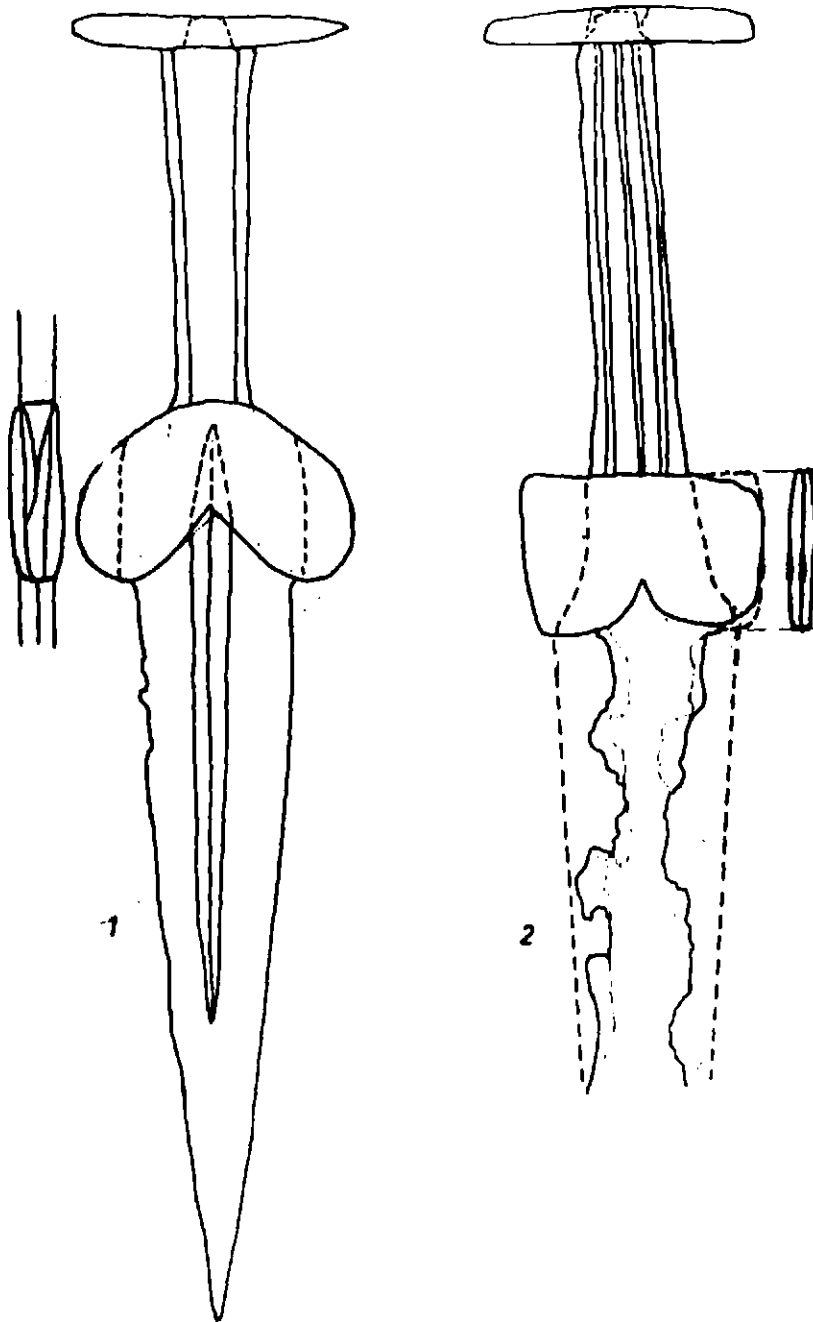

Fig.1.-Desene după radiografiile akinakai-lor de la Măcișeni (1)
și Ferigile - Tum.1 M1 (2).

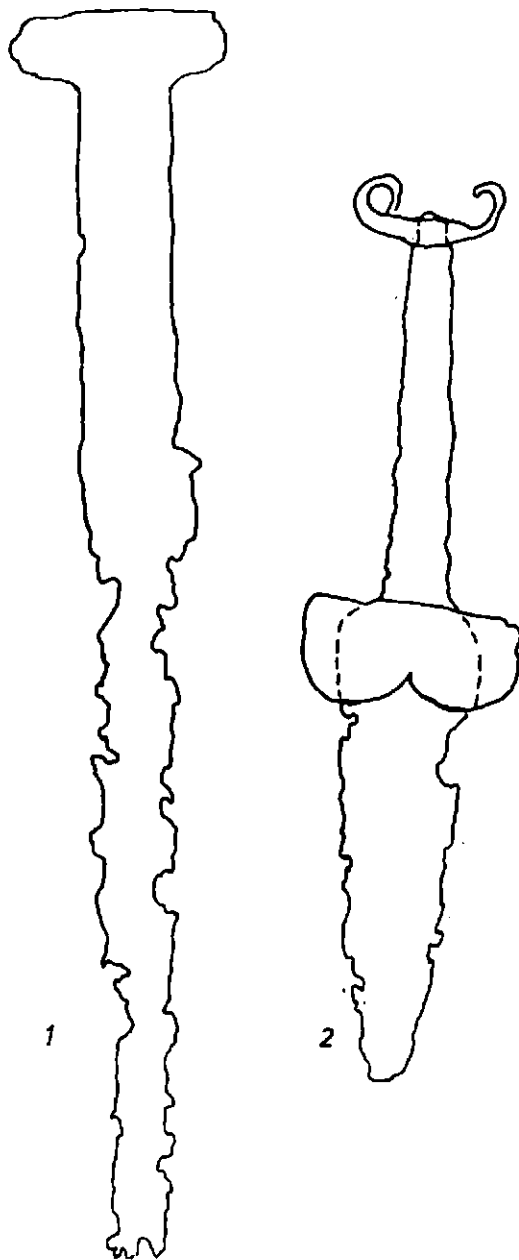

Fig.2.-Desene după radiografiile akinakai-lor de la
Bîrseşti. Tum.1 (1) şi Cipău (2).

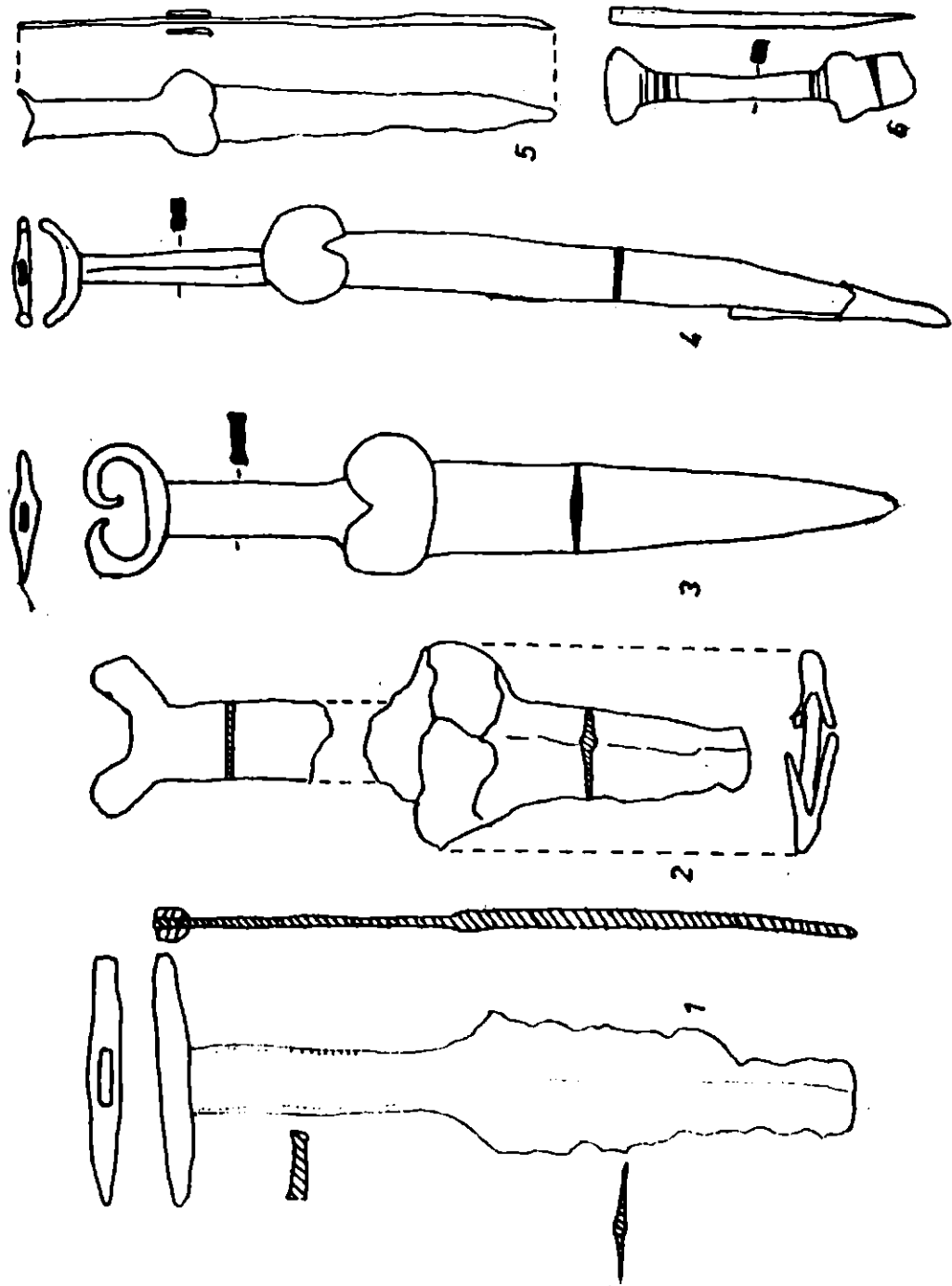

Fig.3.-Akinakai descoperiți la Agapia (1), Teiuș - M2/1969 (2);
 Băița - M7 (3) și M10 (4); Bîrsești - T.XXV M1 (5) și
 Rădeni (6).

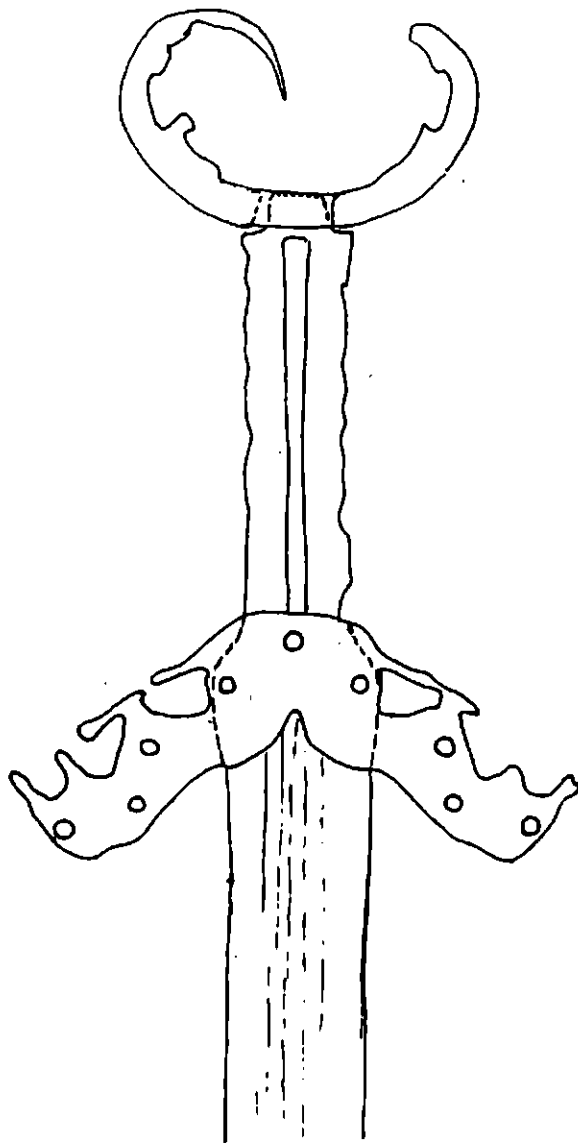

Fig.4.-Desen după radiografia sabiei de la Dobolii de Jos.

pierdută probabil din vechime -, s-a putut stabili că bara transversală, mînerul și lama au fost lucrate dintr-o singură bucată de metal⁶ (fig.2/1).

Situația este identică în cazul akinakai-lor de la Ciumbud (mormîntul 2)⁷, Gădălin⁸, Cipău⁹ (1955) și Mirăslău¹⁰, care sînt prevăzute cu o bară transversală la mîner, sau a celor cu antene de la Bîrsești¹¹ (T.XXV m.1 (fig.3/5) și Mînzătești¹².

În privința gardei, cordiformă și alcătuită din doi lobi, ea este în majoritatea cazurilor din fier, fiind lucrată separat din două plăci, adăugate ulterior corpului pumnalului prin batre la cald. De obicei plăcile sînt dispuse pe suprafața lată a lamei și cu lobi orientati spre vîrf. Doar piesa de la Băița (mormîntul 7)¹³ are lobi gardei orientati spre mîner. (fig.3/3). Marginile plăcilor s-au unit și suprapus pe alocuri prin batre la cald.

Interesant este însă akinakes-ul de la Teiuș¹⁴ ale cărui plăci învăluie muchiile lamei, unirea lor făcîndu-se deasupra nervurii mediane de pe mijlocul lamei (fig.3/2).

O modalitate aparte de prindere a gărzii se constată însă la sabia de la Dobolii de Jos¹⁵. În formă de V cu vîrfurile în sus, dar cu laturile mult depărtate, garda respectivei săbii este formată de asemenea din două plăci late prinse între ele prin nituri așezate simetric: a) un nit pe mijlocul gărzii și al lamei, în partea superioară, b) oșta un nit la jumătatea lățimii gărzii, în dreptul marginii lamei, c) cîte trei nituri, dispuse în V pe jumătatea exterioară a gărzii, ce serveau doar pentru prinderea celor două plăci ale gărzii¹⁶ (fig.4).

Din analiza radiografiilor se constată că locul de amplasare al gărzii era gîndit încă din timpul prelucrării mînerului și lamei. Astfel akinakes-ul din tumulul 1, mormîntul I de la Ferigile¹⁷ are un mîner ce se lărgeste relativ treptat spre umărul ce-l desparte de lamă¹⁸ (fig.1/2).

O situație oarecum asemănătoare se constată în cazul sabiei de la Dobolii de Jos - mînerul este prevăzut în partea inferioară cu un umăr scurt ce se continuă apoi drept în lamă (fig.4).

În schimb akinakai-i de la Măcișeni¹⁹ (fig.1/1) și Cipău²⁰ (fig.2/2) prezintă o bruscă și accentuată lățire a umărului ce se continuă printr-o linie curbă, lungă cît lățimea gardei, și care apoi se îngustează, din nou brusc, la baza lamei ce are forma unui triunghi ascuțit.

Pentru o mai mare stabilitate a gărzii se constată o predilecție a amplasării părții ei superioare la nivelul umărului, doar în cazul piesei de la Ferigile (Tum.1 m.I) umărul aflîndu-se în dreptul părții inferioare a gărzii. Dar în acest ultim caz stabilitatea s-a obținut prin ușoara lățire a mînerului.

Cele de mai sus au fost consemnate cu scopul de a contribui la cunoașterea mai aprofundată a modului de prelucrare și de înfățișare a uneia dintre cele mai răspîndite arme din perioada sec.VI-V f.e.n. Analizele radiografice viitoare, și în special ale pieselor ce sînt lucrate din fier și bronz, se impun cu o stringentă necesitate. Ne gîndim în special la akinakai-i de la Curtea de Argeș²¹ și Mărișelu²², care au mînerul din bronz și lamele din fier.

- 1 C. Buzdugan, Pumnale hallstattiene tîrzii pe teritoriul României, în Cercetări arheologice, II, M.I.R.S.R., 1976, p.239-266, cu bibliografia; Val.Vasiliev, Sciții agatîrși pe teritoriul României, Cluj-Napoca, 1980, p.78-88, pl.10-14, cu bibliografia; Val.Vasiliev, Acta MN, 15, 1978, p.101-106; C.Buzdugan, SCIV, 31, 1980, 4, p.623-628.
- 2 C. Buzdugan, Cercetări arheologice, II, MIRSRS, 1976, p.254-257.
- 3 Radiografii efectuate în laboratorul de investigații al Muzeului Național de Istorie al R.S.R. de către colegii Carmen Colțoș și Gheorghe Niculescu. Clișeele se păstrează în radiofototeca laboratorului.
- 4 Analizele radiografice nu confirmă ipoteza lui V.Mihailescu - Bîrliba și I.Untaru din Memoria antiquitatis, III, Piatra Neamț, 1971, p.443-444 care analizînd akinakes-ul de la Agapia (fig.3/1 în articolul nostru) sînt de părere că "mica bucată de metal din care se făcea bara transversală era, probabil, încălzită și apoi despicăată la un capăt de o daltă ascuțită; urma introducerea în despicăatura astfel obținută a tijeii mînerului care era fixată prin ciocănire de bara transversală". Autorii citați se lasă influențați de tehnica de prelucrare a topoarelor de luptă din fier, cu două tășuri, hallstattiene. A se vedea în acest sens B.A.Sramko, L.D.Formin și L.D.Salutev, în "Arheologija", t. XXIII, Kîiv, 1970, p.51-53, fig.9.
- 5 C. Buzdugan, op.cit., p.240, nr.9/1, fig.8/11.
- 6 Radiografia 2275, nr.inv.MIRSRS - 69.423.
- 7 Șt.Ferenczi, AMN, 2, 1965, p.91, fig.7; C. Buzdugan, op.cit., p.241, nr.16, fig.2/4.
- 8 V.Wollmann, SCIV, 21, 1970, 2, p.246, fig.1; C. Buzdugan, op.cit., p.245, nr.26, fig.5/4.
- 9 N.Vlassa, Apulum, IV, 1961, p.29, fig.8/1; C. Buzdugan, op.cit., p.241, nr.15/2, fig.8/1.
- 10 C. Buzdugan, op.cit., p.247, nr.36, fig.9/4.
- 11 Ibidem, p.240, nr.9/4, fig.7/1.
- 12 V.Palade și N.Ciucă, SCIV, 23, 1972, 2, p.288, fig.2/4 și 3/1; C. Buzdugan, op.cit., p.247, nr.38, fig.9/2.
- 13 V.Vasiliev, Marisia, VI, 1976, p.52-55, fig.21/1.
- 14 Idem, Sciții agatîrși ..., p.80, nota 413, nr.36, pl.13/3.
- 15 Ibidem, p.79, nota 413, nr.23, p.84, pl.14/3.
- 16 Radiografia 2250. Nr.inv. MIRSRS - 32.055.
- 17 Al.Vulpe, Ferigile, 1976, p.58-61, 107, pl.XV/3; C. Buzdugan, op.cit. p.243-245, nr.24/1, fig.4/4.
- 18 Radiografia 2238 și 2266. Nr.inv. MIRSRS - 16.109.
- 19 V.Palade, Arheologia Moldovei, II, III, 1964, p.487, fig.1 și 2; C. Buzdugan, op.cit., p.247, fig.8/3. Radiografia 2267. Nr.inv. MIRSRS - 31.771.
- 20 N.Vlassa, op.cit., p.23, fig.4/7; C. Buzdugan, op.cit., p.241, nr.15/1, fig.9/1. Radiografia 2253. Nr.inv. MIRSRS - 54.057.

- 21 C.Buzdugan, op.cit., p.243, nr.21/1, fig.4/2. Mîner cu antene.
22 Ibidem, p.247, nr.34. Mîner cu bară transversală.

LA MODALITÉ DE RÉALISER DES POIGNARDS DU TYPE "AKINAKES". ETUDE RADIOGRAPHIQUE.

Résumé

Une arme très répandue dans le monde nord-thrace et scythe aux VIe-Ve siècles av.n.è. a été l'akinakes. Dans une récente étude l'archéologue C.Buzdugan (note no.2) a divisé les akinakai en trois principales catégories à plusieurs variantes: A. la fusée se terminant en pommeau; B. la fusée prévue à sa partie supérieure d'une barre transversale; C. la fusée prévue à sa partie supérieure d'antennes.

Cette classification est confirmée par les analyses radiographiques faites pour quelques pièces qui se trouvent au Musée National d'Histoire de la R.S. de Roumanie. En même temps elles ont confirmé le fait que la fusée et la lame, pour les pièces en fer, forment un seul morceau. Mais pour les akinakai qui ont la fusée terminée avec une barre transversale ou avec des antennes on a pu établir, à l'aide des radiographies, qu'on rencontre deux situations: a) la barre transversale ou les antennes sont travaillées séparément et après assemblées, par martelage à chaud à la fusée, b) la barre transversale ou les antennes forment un corps commun avec la fusée.

En ce qui concerne le garde, cordiforme, elle est travaillée séparément de deux plaques rejointes au corps du poignard par martelage à chaud. Les radiographies ont montré de même le trajet de la fusée et de la lame cachée par la garde.

Pour l'avenir il est nécessaire d'effectuer un nombre plus grand de radiographies surtout pour les pièces qui ont la fusée en bronze et la lame en fer.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig.1.-Dessins d'après les radiographies des akinakai de Măcișeni (1) et Ferigile. Tum.1 t.1 (2).
Fig.2.-Dessins d'après les radiographies des akinakai de Bîrsești. Tum 1 (1) et Cipău (2).
Fig.3.-Akinakai découverts à Agapia (1), Teiuș t.2/1969 (2), Băița t.7 (3) et t.10(4), Bîrsești T.XXV t.1(5). et Rădeni (6).
Fig.4.-Dessin d'après la radiographie de l'épée de Dobolii de Jos.

UNELE PROBLEME PRIVIND CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA CÎMPULUNG

de GHEORGHE I. CANTACUZINO

Cercetarea arheologică a unui oraș care se numără printre cele mai vechi ale Țării Românești, fostă reședință voievodală, are în fața sa obiective de o deosebită importanță. Micul număr al izvoarelor scrise privind perioada de început a orașului Cîmpulung, sensibil anterioară anului 1300 înscris pe lespedea comitelui Laurentius, face să crească ponderea cercetărilor arheologice pentru cunoașterea unor aspecte deosebit de importante ale perioadei de constituire a statelor feudale românești, a unor probleme legate de începuturile unei așezări urbane cu o însemnătate economică aparte și de reședința voievodală aflată aici. Cu toate acestea cercetările arheologice de la Cîmpulung au fost mult timp departe de atenția pe care ar fi meritat-o, iar puținele care s-au efectuat au rămas în bună parte inedite. Săpăturile întreprinse în 1924 în interiorul bisericii domnești și la "Cloașter" au fost publicate destul de sumar¹, iar sondajele efectuate în 1957 la cel de al doilea obiectiv amintit² au fost restrânse. Au rămas nepublicate cercetările de la Bărăție³. Sondajele din alte puncte - cimitirele bisericilor Fundeni, Olari, Schei, Sf. Ilie, Valea, Bradul, Sf. Marina - sînt și ele numai în mică măsură publicate⁴.

Cercetările începute în 1975 la ansamblul din zona vechii curți domnești din Cîmpulung⁵, ansamblu cărui tradiția i-a alăturat în mod semnificativ numele legendar al întemeietorului Negru Vodă, au urmărit elucidarea unor probleme deosebit de importante privind cunoașterea vestigiilor vechii reședințe a primilor domni ai statului feudal de sine stătător de la sud de Carpați, a locului acesteia în cadrul vechiului centru urban de pe Rîul Tîrgului. În cinci campanii de săpături a fost acoperită o mare parte din suprafața disponibilă pentru cercetări⁶. Desfășurate în condițiile specifice săpăturilor din raza localităților, în care clădirile moderne se suprapun în mare parte resturilor vechilor construcții, cercetările efectuate au dus la descoperirea unora din componentele ansamblului vechii curți domnești și au putut clarifica probleme mult discutate de cronologie și topografie a vestigiilor din zona respectivă.

Săpăturile de pînă în prezent au putut contura evoluția locuirii în perimetrul vechii curți precum și aspectele transformărilor succesive ale construcțiilor de pe acest loc.

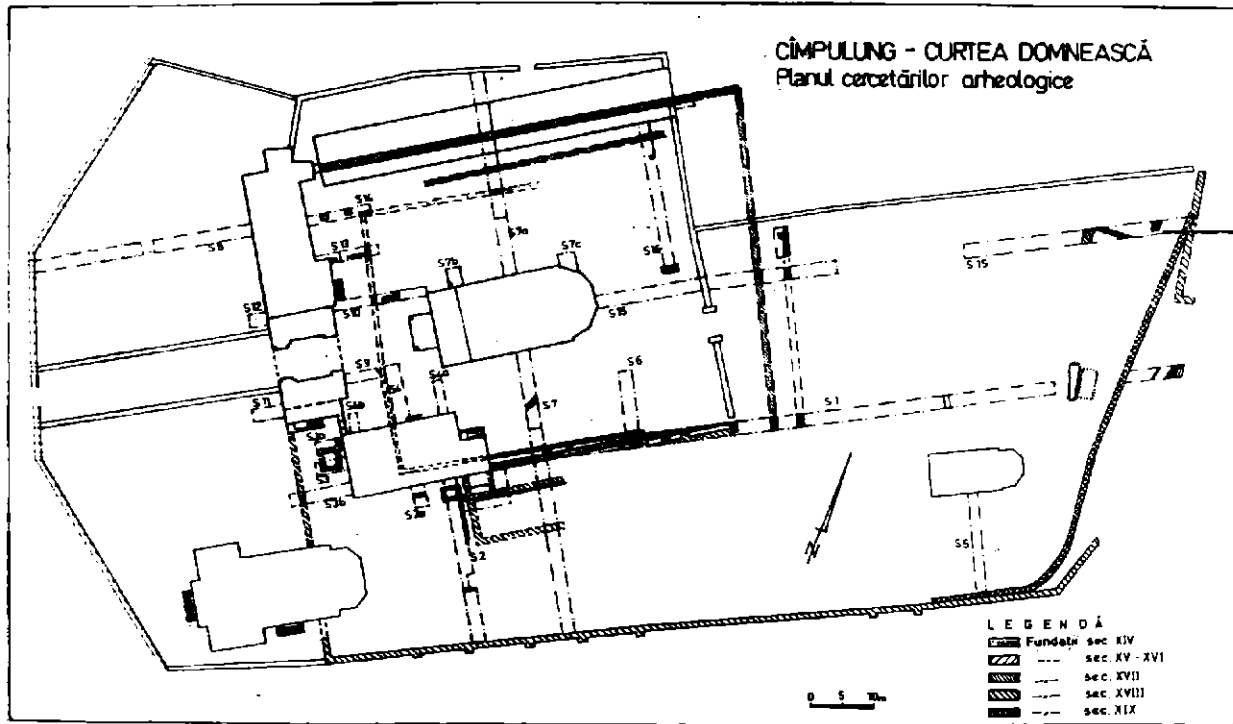
Lăsfînt la o parte urmele sporadice anterioare epocii feudale, cele mai vechi materiale arheologice medievale descoperite sînt legate de urme de locuire sesizate la vest de clădirile ansamblului, urme modeste cu puține fragmente ceramice care pot fi datate la sfîrșitul sec. al XIII-lea. Această locuire fși încetase existența înaintea momentului în care

aveau să fie ridicate primele construcții de zid. Poate fi legată de aceeași perioadă depunerea subțire, în care nu s-au găsit urme arheologice, anterioară primelor construcții din partea de nord-est a ansamblului.

Cercetarea vestigiilor vechii reședințe voievodale a constituit un obiectiv de prim ordin al lucrărilor. Săpăturile au arătat modul în care a fost transformată ctitoria lui Basarab I și Nicolae Alexandru, din care o parte a elevației a fost păstrată la refacerile succesive din sec. XVII și XIX, materialul de construcție fiind de fiecare dată refolosit⁷. Planul zidurilor exterioare ale primei biserici este așadar în cea mai mare parte același cu cel din etapele ulterioare, cu excepția părții din vest, mărită în lungime în sec. XVII cu 4,60 m. Pentru o definitivă clarificare a problemelor legate de planimetria edificiului din sec. XIV ar fi necesare cercetări în interior, care să verifice și să completeze săpăturile din 1924. În orice caz, proporțiile și caracterul impunător al acestei ctitorii, ridicată în întregime din blocuri de piatră fățuită - reprezentând la acea dată un unicat în arhitectura Țării Românești - reflecta prestigiul domniei în statul care de curând își afirmase independența. Edificiul era înconjurat la o distanță de 12-14 m de un zid din bolovani ale cărui urme au fost descoperite pe laturile de sud-vest și nord.

Săpăturile au dus de asemenea la descoperirea urmelor unei puternice fortificații care depășea cu mult zona în care era ridicată biserica, limitând întreaga parte de sud - mai expusă - a ansamblului, ale cărui laturi de vest și de est erau apărate natural. Este vorba de un val de pământ și bolovani întărit cu lemn, având lățimea de 8-8,80 m, mărginit la exterior de un șanț.

Calitățile deosebite ale lăcașului ctitorit de primii voievozi ai Țării Românești, elementele de fortificare ale întregului ansamblu, indică și existența unei reședințe de proporții corespunzătoare. Urmele acestora nu au fost încă descoperite. Cercetările au infirmat fără putință de îndoială unele ipoteze care căutau să atribuie vechii reședințe domnești elemente ale clădirii din partea de sud-vest a incintei⁸ sau să considere turnul de la intrare ca având un nucleu de o vechime deosebită⁹. La vest și la nord de biserică lipsesc urme de construcții din sec. XIV, cu excepția zidului împrejmuitor și a valului și șanțului mai sus menționate. Sînt în schimb semnificative descoperirile făcute în 1982 la est și nord-est de biserică. Două ziduri puternice - unul orientat de la est spre vest, celălalt de la nord la sud și surprins în mai multe puncte care îi indică o lungime ce depășește 25 m, precum și resturi de ziduri de proporții mai mici și de pavaj de piatră, toate databile în sec. XIV, au apărut la o distanță de circa 15 m și respectiv 25 m de lăcaș, în asociere cu materiale arheologice caracteristice sec. XIV. Planimetria construcțiilor din care aceste ziduri făceau parte este greu de descifrat în actualul stadiu al cercetărilor. Este posibil ca unele din ele să fi aparținut unei incinte diferite de zidul de împrejmuire al bisericii; resturile acestuia nu au fost de altfel descoperite și în părțile de est și nord-est. Urmele de construcții menționate și materialele arheologice din sec. XIV care au apărut aici

Planul cercetărilor arheologice de la Curtea Domnească, Cîmpulung.

În cantitatea cea mai mare arată că în această parte, apărată de altfel spre sud de valul cu șanț, se va fi aflat reședința domnească¹⁰. Din păcate însă o extindere spre nord-vest a cercetărilor este împiedicată de existența unor construcții moderne.

Săpăturile arheologice au scos la lumină și mărturii din perioada când Cîmpulungul nu mai constituia un loc de reședință domnească. Lucrările de construcție din sec. al XV-lea se reduc la amenajări modeste, precum și la umplerea albierii care apăra ansamblul în partea de vest, facilitându-se accesul spre biserică în jurul căreia aveau să fie înmormîntați în ultima parte a sec. al XIV-lea și în secolele următoare numeroși locuitori ai orașului.

Cercetările au adus date importante privind evoluția ulterioară a complexului arhitectural de pe locul fostei curți domnești, clarificându-se o serie de probleme asupra cărora părerile specialiștilor erau diferite. Numeroase sînt informațiile obținute asupra transformărilor deosebit de ample din timpul lui Matei Basarab. Acestea au avut loc la cîțiva ani după ce cutremurul din 1628 ruinase vechile construcții¹¹. Datele stratigrafice permit presupunerea că în intervalul de timp scurs pînă la edificarea clădirilor ansamblului monastic care avea să fie întemeiat de Matei Basarab poate fi datat un interesant complex descoperit în apropierea bisericii, la 18 m spre est: o amenajare adîncită în pămînt la peste 1,70 m adîncime, cu diametrul de circa 2,50 m, mărginită de un perete din cărămizi legate cu pămînt. În interiorul ei se aflau, dispuse circular, grupuri de cărămizi suprapuse, mărginind un spațiu cu diametrul de 0,60 m. Numeroasele bucăți de malachit provenind de la prelucrarea cuprului prin turnare¹² arată că ne aflăm în fața resturilor unei instalații pentru prelucrarea aramei, descoperire care prezintă interes pentru cunoașterea vechilor tehnologii, vădînd totodată gradul de dezvoltare a meșteșugurilor în Cîmpulungul epocii.

Lucrările din timpul lui Matei Basarab au reprezentat o reconstruire și transformare totală a vechiului ansamblu. Ele au implicat o demolare a tuturor construcțiilor ruinate ale fostei curți și o masivă nivelare în zonele de sud și de sud-est, pînă la nivelul vechiului val de pămînt care cu această ocazie a fost dezafectat¹³. Biserica a fost refăcută în 1635 "pre același temei, cu aceleași pietre"¹⁴, păstrîndu-se temeliiile și prima asiză a elevației fostului lăcaș mărit numai spre vest. Toate celelalte construcții ale noului ansamblu au fost ridicate pe amplasamente diferite față de cele anterioare. Cercetările au dovedit că secolului al XVII-lea trebuie să-i fie atribuită casa din partea de sud-vest a ansamblului, ale cărei beciuri (care taie fostul zid împrejmuitor din sec. al XIV-lea, precum și morminte din sec. al XVI-lea) au fost construite probabil în 1635-1636, nivelul superior - care acoperă o suprafață puțin mai mare - fiind ridicat după un scurt interval, probabil pe la 1647-1648¹⁴. Din aceeași etapă datează și impunătorul turn clopotniță, ale cărui fundații taie unele morminte de la mijlocul sec. al XVI-lea¹⁶. Ansamblul monastic organizat în timpul lui Matei Basarab era limitat de corpuri de clădiri pe laturile de sud și de nord (au fost descoperite ziduri-

le acestora, resturi de pavaj de cărămizi sau ale unuia din stlpii ce mărginea un cerdac) și de zidul de incintă descoperit în săpături pe latura de est. Incinta acoperea o suprafață aproximativ rectangulară cu lungimea de circa 76 m și lățimea de circa 56 m.

În afara incintei, spre sud-est, se ridică bisericuța de lemn pe temelie de piatră a bolniței. Către est și nord-est se aflau clădirile hanului și prăvăliilor. Resturi ale unei construcții de mari proporții, probabil pe două niveluri, având ziduri groase tencuite și zugrăvite și ancadramente de piatră la uși și ferestre, au fost descoperite prin săpături și pot fi atribuite prăvăliilor și hanului mănăstirii, ridicate tot în timpul lui Matei Basarab și distruse în 1737¹⁷.

Săpăturile arheologice au adus precizări și asupra transformărilor ansamblului în cursul sec. al XVIII-lea, când, în diferite etape, a fost mărită și transformată casa egumenească din partea de sud-vest a incintei, a fost înălțată casa de la nord de turn, a fost ridicat - în 1712 - zidul de incintă care înconjură întregul ansamblu monastic precum și prăvăliile și hanul, a fost refăcută din zid, în 1718, bisericuța bolniței, au fost reconstruite pe amplasamente diferite corpurile de clădiri de pe laturile de sud și de nord, fiind ridicate și alte construcții, ulterior distruse. Diferitele transformări mai târzii au fost și ele sesizate prin săpăturile întreprinse.

După cum rezultă din cercetările efectuate până în prezent în zona fostei curți domnești din Cîmpulung, condițiile în care au fost descoperite urmele de locuire și materialele arheologice din sec. al XIII-lea nu îngăduie punerea lor în legătură cu vreun edificiu ridicat în perioada respectivă. În stadiul actual al cercetărilor construcțiile ridicate către sfârșitul primei jumătăți a sec. al XIV-lea ne apare ca fiind primele clădiri de zid din această zonă, care în acea vreme era situată spre marginea de sud-est a orașului. În atenția cercetărilor viitoare trebuie să rămână clarificarea problemelor ridicate de urmele de viețuire din sec. al XIII-lea existente în acest loc.

Cercetările arheologice întreprinse în decursul a cinci campanii, deși au acoperit, după cum am arătat, o mare parte din zona vechiului ansamblu de clădiri, nu au putut atinge totuși o suprafață însemnată din fosta incintă, pe care se ridică diferite clădiri ale Liceului "Dinicu Golescu". Această îngreunare și limitare a posibilităților săpăturilor tocmai într-un punct care prezintă un interes deosebit datorită urmelor descoperite în apropiere face foarte dificilă și clarificarea problemelor puse de vechea curte domnească. Rezultatele obținute ne arată că reședința voievodală va fi avut proporții destul de însemnate, asemenea lăcașului de cult din apropiere. Elementele de fortificare descoperite vin și ele în sprijinul acestei presupunerii¹⁸.

În viitor va trebui urmărită extinderea pe o arie mai mare a cercetărilor arheologice de la Cîmpulung. Sondaje și săpături arheologice efectuate în diferite puncte, cercetarea unor edificii - dintre care unele au caracteristici arhitectonice care atestă o mare vechime, altele pot conține elemente mai vechi - se impun pentru o mai bună cunoaștere a

vechiului oraș. În același timp, în atenția specialiștilor va trebui să se afle și urmărirea diferitelor săpături prilejuite de lucrările de construcții sau de alte lucrări edilitare, în vederea depistării urmelor arheologice pe care acestea le pot scoate la lumină.

Cercetarea și consemnarea unor astfel de vestigii poate completa simțitor informația datorată săpăturilor arheologice. Însemnătatea economică a orașului Cîmpulung, centru de seamă al producției meșteșugărești și al circulației mărfurilor, care încă înainte de sfârșitul sec. al XIII-lea atinsese un anumit grad de dezvoltare, trebuie desigur să se reflecte și în vestigii ale culturii materiale din acea vreme. Cercetările arheologice stăruitoare vor putea pune mai bine în lumină procesul de formare și dezvoltare a orașului, raportul între acesta și curtea domnească din cuprinsul său, locul Cîmpulungului în împrejurările istorice ale sec. al XIII-lea, în cadrul structurilor statale a căror dezvoltare a avut ca rezultat constituirea statului feudal de sine stătător Țara Românească.

NOTE

- 1 V. Drăghiceanu, în "B.O.R.", 82, 1964, nr. 3-4, p. 284 și urm.
- 2 I. Barnea și E. Lăzărescu, în Materiale și cercetări arheologice, VIII, 1962, p. 65-72.
- 3 Unele rezultate sînt cunoscute datorită lucrărilor de restaurare. Vezi St. Balș, în "Monumente istorice. Studii și lucrări de restaurare", 3, 1969, p. 7-26.
- 4 Săpături menționate de autorul lor, Flaminio Mîrțu, în Cîmpulung Mușcel ieri și azi, Cîmpulung, 1974, p. 35 (vezi și SCIV, tom 15, nr. 4, 1964, p. 566). Unele aspecte ale acestor săpături au fost atinse în articole apărute: în "Revista muzeelor", VII, 5, 1970, p. 436-437, privind biserica Valea; în volumul Din istoria luptei antiepidemice în România, București, 1972, p. 39-44 (biserica Sf. Gheorghe); în La numismatique - source de l'histoire de l'art et de l'histoire des idées. Travaux de la Commission Internationale de Numismatique présentées au XVe Congrès International des Sciences Historiques, Bucarest, 1980, București, 1982, p. 30-34, privind biserica Bradul.
- 5 Cercetările au fost efectuate de un colectiv compus din Gh. I. Cantacuzino (responsabil), Sp. Cristoceă, T. Mavrodin, Fl. Mîrțu (în 1975) St. Trîmbaciu. La lucrările din 1982 a participat și A. Băjan. Pentru rezultatele acestor săpături vezi rapoartele prezentate la sesiunile anuale din 1976, 1977, 1978, 1982 și 1983, precum și: Gh. I. Cantacuzino, Sp. Cristoceă, T. Mavrodin și St. Trîmbaciu, în Muzeul Cîmpulung Mușcel. Studii și comunicări, 1981, p. 23-29; Gh. I. Cantacuzino în SCIVA, tom. 32, nr. 1, 1981, p. 131-139; Gh. I. Cantacuzino și Victor Popa, în "Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă", XLVII, București, 1, 1978, p. 71-76; Gh. I. Cantacuzino, Sp. Cristoceă, St. Trîmbaciu, în Muzeul Cîmpulung Mușcel. Studii și comunicări, 2, 1982.

- 6 Săpăturile au constat dintr-o rețea de secțiuni în care axele longitudinale principale au fost trasate la intervale de circa 20 m. Secțiunile au fost mai numeroase în interiorul primei incinte a fostului ansamblu monastic precum și la sud-vest și la vest de acesta.
- 7 Vezi SCIVA, tom.32, nr.1, 1981, p.134 și urm., fig.4 și 5.
- 8 Posibilitatea unei datări a beciului în sec.XIV a fost sugerată de V. Drăghiceanu, op.cit., p.304-306; părerea unei etape de construcție a casei în sec.XIV-XV a fost susținută de Fl.Mfrțu, în BOR, 83, 1965, p.1036-1037.
- 9 V.Drăghiceanu, op.cit., p.285.
- 10 Trebuie să fie semnalate mai multe lintouri de piatră profilate, de factură gotică, descoperite la circa 15 m est de biserică într-o groapă de mari dimensiuni legată de lucrările de refacere din timpul lui Matei Basarab. Astfel de elemente s-au mai găsit încastrate în zidurile construcțiilor din această etapă, fiind aduse de la "Cloașterul" demolat din apropiere, ale cărui materiale au fost folosite în 1647, conform relatării lui Petru Bogdan Bakšić, la ridicarea turnului clopotniță: (Călători străini despre țările române, vol.V, București, 1973, p.265). Nu trebuie exclusivă eventualitatea ca lintourile la care ne referim să provină de la clădirile ruinate ale fostei reședințe domnești, demolată pentru a face loc construcțiilor ansamblului monastic.
- 11 Ruinarea bisericii este semnalată în hrisovul dat de Matei Basarab la 10 aprilie 1647 (Arh.St.Buc., mss. 204, f.76-80, reprodus de I.Răuțescu, Cîmpulung Muscel. Monografie istorică, Cîmpulung, 1941, p.78).
- 12 Analiza probelor recoltate în cursul săpăturilor din 1982 a fost efectuată în Laboratorul zonal de investigații al M.I.R.S.R. de fizicienii C.Colțoș și Gh.Niculescu.
- 13 Se poate interpreta ca referindu-se tocmai la aceste lucrări afirmația lui Bakšić, din 1640, că palisada din jurul mănăstirii "mai trebuie să se umple pe dinăuntru cu pământ, pentru că nu este gata" ("Călători străini, V, p.212).
- 14 Amănunte asupra refacerii bisericii începute în 1635, în hrisovul dat de Matei Basarab la 10 aprilie 1647 (vezi mai sus nota 10).
- 15 În legătură cu cercetarea acestei clădiri vezi Gh.I. Cantacuzino și Victor Popa, în "Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă", XLVII, București, 1978, nr.1, p.71-76.
- 16 Petru Bogdan Bakšić menționează construirea acestui turn în 1647 (Călători străini, V, p.265-266). Datele arheologice informă cu certitudine presupunerile asupra unui eventual nucleu anterior al turnului, care a fost ridicat din temelie în sec.XVII.
- 17 Vezi Gh.I.Cantacuzino, Sp.Cristoceea și St.Trfmbaciu, în Muzeul Cîmpulung Muscel. Studii și comunicări, 2, 1982, p.51-54.
- 18 Ar putea fi făcută o legătură între prezența acestor elemente de fortificare ce și-au continuat existența și după ce Cîmpulung a încetat să mai fie reședință domnească și menționarea "Cetății de la Cîmpulung", deosebită de oraș, în cunoscutul document de la Dan al II-lea, din 1431, (DRH, B, vol.I, București, 1966, nr.69).

QUELQUES PROBLÈMES CONCERNANT LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE CIMPULUNG

Résumé

Les fouilles archéologiques entreprises dans la zone de l'ancienne résidence princière de Câmpulung en 1975-1977 et 1981-1982 ont mis en évidence les proportions imposantes et les qualités architecturales de l'église fondée par Basarab I et Nicolae Alexandru, par laquelle était affirmé le prestige de l'autorité princière. On a découvert les traces d'une fortification - un vallum à fossé - et on a mis à jour des restes de murailles datant du XIVe siècle. Les fouilles ont élucidé des problèmes concernant l'évolution ultérieure de l'ensemble architectural, les transformations subies au XVIIe et XVIIIe siècles, précisant l'aspect et la datation des différentes constructions. On a obtenu aussi des renseignements sur l'activité artisanale (un atelier pour le fondage du cuivre) et commerciale dans la même zone.

À l'avenir les fouilles devront être concentrées dans la partie est et nord-est de l'ensemble, là où des vestiges du XIVe siècle ont été découverts. Les recherches devront être étendues aussi à d'autres zones de Câmpulung, pour pouvoir découvrir des vestiges concernant les commencements et le développement de la ville au XIIIe siècle.

LÉGENDE DE LA FIGURE

Le plan des recherches archéologiques de "Curtea Domneasă"
(La Cour princière), Cîmpulung.

TEZAUURUL DE LA PIETROASELE ȘI CONTEXTUL ISTORIC CONTEMPORAN

de dr. MIRCEA RUSU

Descoperirea în 1837 a unui mare tezaur la Pietroasele, jud. Buzău, a impresionat de la început prin marea cantitate de aur și pietre prețioase acumulată la un loc. El a devenit celebru și sub denumirea de "Cloșca cu puii de aur" datorită peripețiilor ulterioare descoperirii lui, deoarece din cele 22 piese ce îl alcătuiau inițial, au fost achiziționate doar 12 piese în greutate totală de 18,7975 kg, iar celelalte 10 piese, ce cântăreau alte câteva kilograme, fiind topite sau sutrase, ori ascunse, nu au mai fost regăsite¹. Marea valoare intrinsecă, la care se adaugă o inestimabilă valoare istorică și artistică, i-a determinat pe majoritatea specialiștilor care l-au studiat să îl considere ca un tezaur sacru sau regal atribuindu-l regelui vizigot Athanaric, care din motive necunoscute l-ar fi ascuns înainte de plecarea sa la Constantinopol în 380, unde a și murit în anul următor². Alți specialiști consideră însă că el a fost ascuns ca urmare a evenimentelor posterioare morții lui Attila (453), când s-a destrămat stăpânirea hunilor peste un vast teritoriu al Europei³.

Înainte de a prezenta opinia noastră asupra problemei cui a aparținut, când și în ce împrejurări istorice a fost ascuns tezaurul de la Pietroasele, considerăm utilă o fugară prezentare a compoziției tezaurului și a încadrării tipologice și cronologice a pieselor ce îl alcătuiesc.

Compoziția tezaurului. Reconstituirea cea mai veridică a compoziției inițiale a tezaurului poate fi făcută astăzi doar pe baza declarațiilor făcute de către cei doi țărani care l-au descoperit, iar obiectele ce îl alcătuiesc pot fi împărțite în două loturi :

a) lotul celor 12 piese achiziționate format din : 1 - o tavă discoidală masivă ; 2 - o pateră decorată în interior cu figuri reliefate ; 3 - o cană înaltă ; 4 - un coșuleț octogonal ; 5 - un coșuleț dodecagonal ; 6 - o fibulă mare ; 7-8 - două fibule mijlocii ; 9 - o fibulă mică ; 10 - un colan cu balama ; 11 - un colan întreg ; 12 - un colan fragmentar cu inscripție runică.

b) lotul obiectelor pierdute : 1 - o tavă discoidală ; 2 - o cană înaltă ; 3-4 - două brățări împodobite cu pietre ; 5 - o fibulă mică împodobită cu pietre ; 6-7 - două colane împodobite cu pietre ; 8 - un colan simplu ; 9 - un colan cu capete subțiate și îngroșat la mijloc ; 10 - un colan cu inscripție⁴.

Privit în ansamblu tezaurul era format deci din două categorii de obiecte : 7 vase de diferite forme (două tăvi, două căni, două co-

șulețe, și o pateră), și 15 obiecte de podoaabă (opt colane, cinci fi-
bule și două brățări), ce cîntăreau în total între 30 și 40 kg.

Încadrarea tipologică și cronologică. Studiarea repetată a piese-
lor ce formează tezaurul ne scutește de o analiză tipologică și
cronologică mai aprofundată, mai ales că în ultimul studiu au fost
prezentate și cele mai recente opinii ale specialiștilor⁵. În cele ce
urmează vom selecta doar acele analogii care ajută la o încadrare
cronologică mai limitată, iar pentru înțelegerea acumulării pieselor
ce alcătuiesc tezaurul vom face unele observații legate de rolul lor
funcțional.

1. Tava discoidală (missorium) prin masivitatea și dimensiunile
sale (diametrul 56,5 cm și greutatea de 7,1540 kg), se înscrie printre
cele mai reușite exemplare de acest fel. În lumea greco-romană tă-
vile discoidale din bronz, argint și aur erau folosite la banchete
festive, civile sau religioase, iar în perioada creștinismului timpu-
riu erau donate bisericilor și mănăstirilor făcînd parte din zestrea
lor patrimonială. Tăvile asemănătoare din lut, unele împodobite cu di-
verse reprezentări creștine, pe lângă întrebuințarea cotidiană obiș-
nuită, erau folosite și în biserici pentru împărțirea anaforei⁶. Din-
tre tăvile de argint și aur databile la sfîrșitul sec. al IV-lea și în-
ceputul sec. al V-lea amintim pe cele de la : Concești, Madrid (Al-
mendralejo), Cartagina, Verona, Perugia, Kerch etc.⁷ Tava discoida-
lă de la Pietroasele prin valoarea ei intrinsecă considerabilă a putut
fi făcută numai la comanda unui personaj foarte bogat, care și-a pu-
tut permite să imobilizeze peste 7 kg de aur într-o piesă ce era
folosită doar la anumite ocazii, de aceea nu ar fi exclus ca ini-
țial ea să fi făcut parte din patrimoniul curții imperiale din Con-
stantinopol, fiind făurită la unul dintre renumitele ateliere ale ma-
relui oraș.

2. Patera, împodobită cu 16 reprezentări de divinități în relief
și o figurină centrală așezată pe un tron, este unică în felul ei,
deși forma și destinația ei ca vas de cult pentru libații este comu-
nă în lumea greco-romană, iar creștinii foloseau vasele similare
(simpulum) tot cu scopuri rituale⁸. Reprezentările de pe pateră au
fost asociate, fie cu divinitățile din panteonul germanic Walhalla, fie
cu o procesiune costumată a unui thiasos issiac în jurul Zeiței
Mame (Dea Mater), iar mai recent cu cultul lui Sabazios și Cybele⁹.
Analiza stilistică și tehnică a patriei de la Pietroasele a deter-
minat-o pe Margareta v. Heland să ajungă la concluzia că vasul res-
pectiv a fost făcut într-un atelier din Antiohia și apoi donat de Iuli-
an Apostatul templului Cybelei reorganizat de el în 362¹⁰. Împărțî-
șim ipoteza savantei suedeze deoarece, prin valoarea deosebit de
mare artistică și intrinsecă (2,0513 kg) pe care o avea patera, nu-
mai un împărat ca Iulian putea comanda și face un astfel de cadou
unui templu păgîn la acea dată, fiind cunoscute eforturile lui de a
refinva și oficializa pe toate căile (inclusiv persecuții și execuții în
masă a creștinilor) sincretismul religios și filozofic al păgînismului,

mai ales în perioada cînt a stat la Ancyra și Antiohia¹¹. Odată cu restaurarea unor temple păgîne, el le-a înzestrat cu donații substanțiale, dintre care patera și eventual cele două coșulețe de la Pietroasele ne-au rămas mărturie.

3-4. Coșulețul octogonal (2,490 kg) și coșulețul dedacagonal (1,5184 kg) erau folosite în lumea greco-romană de asemenea la banchetele festive mai ales pentru distribuirea pînii (canistrum)¹². Prin forma și tehnica în care au fost executate ele constituie unicate pentru care nu cunoaștem analogii apropiate. Numărul mare de pietre prețioase și semiprețioase ce le împodobesc face ca valoarea lor artistică și intrinsecă să se multiplice. O astfel de veselă somptuoasă nu putea să-și permită nici un templu păgîn sau biserică creștină oricît de bogate ar fi fost, de aceea cea mai plauzibilă ipoteză rămîne aceea că ele au fost comandate special pentru curtea imperială de la Constantinopol. Numărul mare de granațe și alte pietre prețioase și semiprețioase provenite în cea mai mare parte din Orientul Mijlociu, la care se adaugă tortițele ce redau gheparzi miniaturali pledează pentru făurirea lor într-un atelier oriental, poate tot din Antiohia. Ghepardul (felix jubata), în afară de Africa, era răspîndit mai ales în Persia (Farsistanul actual), unde era dresat anume pentru vînătoare; de aceea ipoteza lui H. Lelercq că vasul a fost făurit de un artist familiarizat cu ghepardul este foarte plauzibilă¹³.

5. Cana (oenochoe) este un vas frecvent folosit la turnarea vinului în cupe cu ocazia unor banchete festive (înălțimea 36 cm, greutatea 1,7155 kg). Dacă exemplarele din aur sînt foarte rare, unicate, cele din argint sînt mai frecvente, iar exemplarele din lut au o largă răspîndire¹⁴. Ca analogii apropiate, atît pentru formă cît și pentru stilul și tehnica în care au fost ornamentate amintim doar exemplarele din argint de la kerch și Aquincum, amîndouă datate în sec. al IV-lea¹⁵. Cele două căni de aur de la Pietroasele (presupunem că și exemplarul pierdut a avut o formă similară), dimpreună cu tăvile discoidale și cu coșulețele făceau parte din același "serviciu", probabil al curții imperiale, deci nu ar fi exclus ca ele să fi fost făcute în același atelier.

6. Fibula mare, prin forma și bogata ei ornamentare cu pietre prețioase, sugerează ideea că ea a fost făcută la comandă anume pentru a se deosebi de toate celelalte fibule contemporane. Într-adevăr pînă în prezent nu se cunosc analogii, deci ea constituie un unicat. Prin forma capului, ciocului și penajul gîtului pasărea redată în formă de fibulă pare să fie un șoim, iar curbura corpului arată că ea era fixată pe umărul drept, conform modei vremii. Sugestiv pentru această modă este scena de pe tava discoidală a lui Theodosius de la Madrid (Almendralejo), unde atît Theodosius, cît și fiii săi Arcadius și Honorius, asociați la domnie în anul 388 își fixează chlamida imperială pe umărul drept cu o fibulă similară¹⁶. De asemenea, Stilicon și fiul său Eucherius poartă pe umărul drept

fibule asemănătoare, după cum rezultă din reprezentările de pe dipticul lui Stilicon, datat în anul 400, când acesta a fost consul¹⁷.

7-8. Perechea de fibule mijlocii, inițial legate între ele printr-un lanț împletit¹⁸, sînt o combinație între o fibulă cu disc și o fibulă cu capete de ceapă, la care s-au adăugat capul și gîtul lung al unei păsări de pradă, probabil un vultur. Ele erau purtate pereche și se fixau tot pe umăr deasupra claviculelor, pentru a fixa mantaua militară, paludamentum¹⁹, care se purta în mod obișnuit sau festiv pesta platoșă. Astfel de fibule purtau doar împărații sau eventual magister militum de rang consular, ori consulii. Lănțișoarele cu pandantive ce atîrnă de toate fibulele din tezaurul de la Pietroasele se pare că aveau o semnificație aparte și privilegiul de a purta astfel de podoabe din aur împodobite cu pietre prețioase era rezervat doar familiei imperiale și patricienilor, care au fost consuli, deoarece începînd cu sec. al IV-lea la curtea din Constantinopol s-a instaurat o etichetă rigidă și complexă, iar îmbrăcămintea, insignele demnitarilor etc. trebuiau să fie respectate cu rigurozitate, deoarece întreaga ierarhie și protocolul de la curte erau precizate prin decrete și legi imperiale²⁰. Nici pentru această pereche de fibule nu cunoaștem analogii apropiate, dar semnalăm faptul că mînerul sabiei lui Honorius se termină cu un cap de vultur, după cum rezultă din reprezentarea de pe dipticul consular al lui Probus²¹, datat în anul 406.

9. Fibula mică este de asemenea o combinație între o fibulă cu disc și una cu capete în formă de ceapă, dar în locul capului de pasăre are o prelungire împodobită cu pietre prețioase ce acoperă resortul²². Din descrierea țaranilor descoperitori rezultă că și cea de a doua fibulă mică, astăzi pierdută, era foarte probabil identică cu cea păstrată și era firesc să fie așa. Cea mai apropiată analogie o prezintă exemplarul din tezaurul de la Șimleul Silvaniei, și un alt exemplar fragmentar de la Ostrovany-Ostropataka. Menționăm în treacăt că cele două perechi de fibule cu semidisc ornamentate cu pietre prețioase din tezaurul de la Șimleul Silvaniei erau folosite tot pentru a fixa mantaua militară, paludamentum și dimpreună cu medalioanele găsite în același tezaur constituiau insignele de magister militum, pe care diverși împărați le-au acordat comandanților de oști formate din federați ai imperiului²³.

10. Colanul cu balama, împodobit pe întreaga suprafață cu grante și peruzele, este de asemenea un unicat, deoarece nu cunoaștem analogii arheologice, ci numai reprezentări diverse care arată că astfel de coloane erau purtate în sec. IV-V²⁴.

11-12. Colanele simple au numeroase analogii ce pot fi datate cu precădere în sec. al IV-lea. În afară de colierele de aur semnalate și cartate de Keller mai amintim exemplarele de la Brașov și Starcevo, care de asemenea pot fi datate în sec. al IV-lea²⁵. Avînd în vedere aria lor largă de răspîndire, precum și perioada relativ scurtă de folosire, dar mai ales purtarea lor de către ofițerii din

garda imperială, ne asociem opiniei potrivit căreia o parte din aceste, coliere, printre care se numără și exemplarele de la Pietroasele, au fost donate de diverși împărași unor ofițeri din garda personală, ori unor comandanți ai unităților alcătuite din federații ai imperiului pe parcursul sec. al IV-lea, după cum rezultă și din relatările lui Zosimos²⁶.

Deoarece nu știm cum arătau cele două brățări ornamentate cu pietre semiprețioase, astăzi pierdute, presupunem că ele au fost eventual similare cu exemplarele de la Pusztabakod, Untersiebenbrunn, sau "Ungaria"²⁷.

Din fugara prezentare rezultă că piesele ce alcătuiesc tezaurul de la Pietroasele aveau roluri funcționale bine precizate: vasele din aur erau folosite la banchetele festive, civile sau religioase, iar obiectele de podoabă făceau parte dintre bijuteriile purtate cu precădere la curtea imperială a lui Theodosius și Arcadius. Prin valoarea lor intrinsecă și artistică excepțională, ele au putut fi comandate și executate numai în atelier cu o veche tradiție, iar tehnica de lucru, inclusiv tăierea și șlefuirea pietrelor prețioase și semi-prețioase, sugerează făurirea lor în renumitele ateliere de la Constantinopol, Antiohia sau alte centre importante ale Imperiului roman târziu. Adunarea la un loc a unei cantități atât de mari de aur arată clar că tezaurul respectiv a putut aparține, inițial fie patrimoniului curții imperiale, fie unei personalități marcante ce a jucat un rol important la curtea imperială, și care avea o avere considerabilă de vreme ce a putut stoca o cantitate impresionantă de aur în obiecte ce aveau o întrebuințare doar festivă și deci ocazională. Mai greu este de explicat cum a ajuns acest important tezaur la nord de Dunăre, de ce și de către cine a fost el ascuns, în imediata apropiere a castrului roman de la Pietroasele.

Pantru a înțelege și explica aceste probleme este necesară o fugară examinare a contextului istoric contemporan în zona respectivă. Mult timp s-a susținut că părăsirea Daciei de către armata și administrația romană la 275 a fost cauzată de migrarea goșilor și că provincia Dacia a fost cedată acestora²⁸. Analiza atentă a izvoarelor scrise, îmbinată cu rezultatele ultimilor cercetări arheologice, permit însă și o altă interpretare istorică, deoarece o provincie atât de bogată în resurse naturale și atât de importantă din punct de vedere strategic nu putea fi abandonată numai din cauza atacurilor goșilor. Se știe că numeroși împărași în a doua jumătate a sec. al III-lea și prima jumătate a sec. al IV-lea au purtat titlul de Carpicus Maximus, Dacicus Maximus, Gothicus Maximus, Sarmaticus Maximus²⁹. Luptele cu carpii și goșii din Moldova, ori cu dacii liberi și sarmații din Câmpia Tisei au continuat și după părăsirea Daciei. Toate aceste lupte și victorii repetate ale romanilor au dus inevitabil la recucerirea unor întinse teritorii nord-dunărene. Atât descoperirile monetare, cât și alte vestigii arheologice constituie do-

vezi elocvente că întreg Banatul și Cîmpia Română pînă la valul de pămînt numit "Brazda lui Novac", care începe la Drobeta-Turnu Severin și ajunge pînă aproape de castrul de la Turris, azi Pietroasele, au fost stăpînite de romani. Astăzi majoritatea specialiștilor opinează pentru ipoteza că valul de pămînt "Brazda lui Novac", lung de peste 300 km, a fost construit pe timpul lui Constantin cel Mare³⁰. Acest energic împărat, după repetatele victorii asupra dacilor, sarmaților și goților, pentru a apăra și supraveghea teritoriul nord-dunărean cucerit instalează o legiune la Marisca-Daphne, iar după ce aceasta a rezistat asediul cetății și a contribuit la înfrîngerea cetății și a contribuit la înfrîngerea și uciderea regelui sarmat Rausimodus în 323 va primi numele de CONSTANTIANA DAPHNE, după cum rezultă din legenda unei metode comemorative, ori din *Notitia Dignitatum*³¹. Constantin a instalat trupe auxiliare și în alte fortificații nord-dunărene, iar la 328 a inaugurat podul de piatră de peste Dunăre, construit între Oescus și Sucidava³². După repetatele victorii asupra goților și încheierea păcii cu ei, făcîndu-i federați ai imperiului, la Dunărea de Jos a urmat o perioadă de liniște ce a durat pînă pe timpul lui Valens. O situație similară s-a petrecut și la Dunărea de Mijloc, unde dacii liberi și sarmații din Cîmpia Tisei au fost înfrînți în repetate rînduri³³. Epopeea acestor lupte este sugestiv și sintetic reprezentată pe scenele de pe arcul de triumf al lui Constantin de la Roma, unde rolul dacilor în desfășurarea acestor evenimente este pregnant subliniat. Aceste scene redau o istorisire încheiată și reală, conform izvoarelor scrise, a repetatelor victorii ale împăratului asupra dacilor, goților și sarmaților. Importanța lor documentară crește prin faptul că ele se înscriu printre puținele reprezentări figurative din sec. al IV-lea ce se referă la populațiile nord-dunărene³⁴. Este greu de precizat dacă dominația romană s-a exercitat și asupra spațiului intraeuropean, dar aceasta nu ar fi exclus dacă ar fi să dăm crezare împăratului Iulian care îi atribuie lui Constantin următoarea frază rostită într-un discurs:..."prin faptele săvîrșite împotriva uzurpatorilor sînt mai presus decît Traian și fără îndoială egalul lui prin reluarea ținuturilor pe care el le dobîndise mai înainte, dacă nu cumva valorează mai mult să recîștigi un lucru, decît să-l cîștigi..."³⁵.

Cercetările arheologice contribuie în mod substanțial la înțelegerea cadrului istoric general, care începe să primească contururi din ce în ce mai clare. Astfel, cercetarea pe cale arheologică a așezărilor și necropolelor aparținătoare carpilor din Moldova a contribuit mult la elucidarea problemei unde și cum au locuit acestia. De asemenea se conturează tot mai clar aria de răspîndire și diferențierea netă dintre cultura materială a carpilor și cea a goților și a sarmaților, explicînd totodată și alianța lor în lupta comună împotriva romanilor. Astăzi s-a ajuns la concluzia că sinteza culturală, reprezentată prin vestigiile de tip Sfîntana-Cerniașov ar fi un amestec al elementelor culturale aparținătoare goților, da-

cilor și sarmaților³⁶. La fel în Cîmpia Tisei începe să se clarifice tot mai mult linia de demarcare dintre dacii liberi și sarmațiazigi, precum și interferențele culturale și zonele dintre ei pe parcursul sec. III-IV³⁷. Tot așa pe teritoriul Transilvaniei așezările și necropolele din sec. al IV-lea, aparținătoare populației romanizate sau daco-romane se deosebesc net de așezările și necropolele de tip Sîntana-Cerniașov, ori de cele ale dacilor liberi veniți din Crișana sau Moldova³⁸. Pe măsură ce cercetările se intensifică, devine tot mai evident faptul că inițial goții și dacii liberi, pătrunși aici abia în sec. al IV-lea, nu folosesc aceleași așezări și necropole ca daco-romanii, deci ei nu au fost primiți în obștea sătească a acestora. Populația daco-romană a avut o civilizație și o organizare social-economică superioară dacilor liberi, goților și sarmaților, de aceea ei au exercitat o influență favorabilă asupra acestora, făurind totodată o serie întreagă de produse din metal, ori de altă natură pentru ei. Pe măsură ce conviețuirea cu aceste populații s-a prelungit, influențele și interferențele au devenit reciproce, ajungându-se la o sinteză culturală comună, răspândită pe un vast teritoriu. Recucerirea de către romani a unor întinse zone din Banat, Oltenia și Muntenia, a dus pe parcursul sec. al IV-lea la o uniformizare a culturii materiale. Descoperirile monetare și celelalte vestigii arheologice arată că între 275 și 375 viața a continuat să se desfășoare normal pe întreg teritoriul Daciei, fără a se constata o întrerupere sau părăsire a așezărilor și necropolelor daco-romane, a circulației monetare ori a activității atelierelor meșteșugărești³⁹.

Abia invazia hunilor din anul 376 este aceea care a declanșat migrația goților (vizigoți, ostrogoți) în diferite direcții, dislocând astfel grupe importante de populații. Noi considerăm că atât necropolele de tip Sîntana-Cerniașov din Transilvania, cât și unele din Muntenia ar trebui încadrate cronologic mai degrabă între 376 și primele decenii ale sec. al V-lea, cele din Transilvania putînd fi atribuite ostrogoților, iar cele din Muntenia vizigoților. În sprijinul acestei ipoteze relatările izvoarelor scrise, dar și datarea celor mai caracteristice piese din inventarul mormintelor. De altfel, o dislocare în masă a goților înainte de 376 nu este atestată documentar, deoarece repetațele expedițiilor în Imperiul roman au fost făcute numai de către luptători. Abia între 376 și 386 izvoarele scrise îi amintesc pe goți la Dunărea de Jos cu familiile lor, iar majoritatea așezărilor și necropolelor situate între bazinul superior al Nistrului și cel mijlociu al Niprului încetează de a mai fi folosite la acea dată⁴⁰.

Inițial, hunii se așază în nordul Moldovei, la nord de valul de pământ care recent este considerat că a fost construit de Athanaric, și nu de-a lungul litoralului nordic al Mării Negre cum se susține, deoarece în zona respectivă lipsesc deocamdată descoperirile arheologice⁴¹. Mormîntul princiar hunic de la Concești ar indica centrul principal al hunilor din acea zonă, la care se adaugă și alte des-

coperiri⁴². De aici au pornit primele expediții hunice spre Imperiul roman, precum și expedițiile din Muntenia și Oltenia, care au dus la incendierea succesivă a Sucidavei. Tot în acest interval de timp, adică între 376 și 427 pot fi datate și alte descoperiri hunice din Moldova și Muntenia: diademele de aur de la Buhăieni, Bălteni, Dulceanca, Gherăseni, ori cazanale hunice de bronz de la Desa, Hotărani, Boșneagu și Suldava, precum și mormintele izolate cu cranii deformate artificial⁴³.

Între 376 și 381 hunii reușesc să supună populațiile nord-pon-tice: alani, sciri, sadagari, greutungii (ostrogoți), carpodaci etc., care vor deveni aliați de nădejde. Astfel, la 381 hunii, scirii și carpodacii atacă Imperiul roman, dar au fost respinși de Theodosius⁴⁴. În 386, probabil la îndemnul hunilor, Odotheus, căpetenia greutungilor, "... dimpreună cu neamurile ce locuiau lângă Istru", atacă din nou Imperiul, dar sînt înfrinți de Promotus, care însă la 391 va fi ucis la rîndul său de către barbari⁴⁵. Recunoașterea oficială a stăpînirii hunilor asupra teritoriului nord-dunărean o va face abia Arcadius în anul 401 prin tratatul încheiat cu Uldes (Uldin) căpetenia hunilor, după ce acesta îl omoră pe generalul roman de origine gotică Gainas, care s-a refugiat cu armata sa la nord de Dunăre, probabil în zona castrului de la Pietroasele⁴⁶.

Deoarece acest episod ar putea explica ascunderea tezaurului de la Pietroasele, precum și unele descoperiri arheologice din zonă (Chiojd, Bălteni, Gherăseni, Cîlnău, Pîrscov, Crasna) ne oprim asupra lui⁴⁷.

Din păcate epopeea în patru cărți intitulată Gainas () scrisă de Eusebios, un contemporan al lui Gainas, s-a pierdut, astfel că o serie întregă de amănunte ale biografiei sale aventuroase au rămas necunoscute. Totuși, alte izvoare scrise contemporane relatează informații prețioase și interesante despre viața acestui personaj, semnalat prima dată la 394, cînd conducea un contingent de trupe format din federați goți, ce făceau parte din armata lui Theodosius I (347-395), contribuind la înfrîngerea împăratului uzurpator Eugenius (392-394) în bătălia de pe rîul Frigidus în apropiere de Aquilea. Dar Gainas va avea un rol important la curtea imperială abia sub domnia lui Arcadius (395-408), cînd va deține funcții importante, atît civile, cît și militare. Astfel între 395 și 399 el a fost comes rei militaris și magister utriusque militiae⁴⁸. Ca om de încredere al lui Flavius Stilicon, el participă la diverse acțiuni militare. În 399 Gainas și Tribigildus conduc răscoala goților, iar după moartea compatriotului său, în anul 400 Gainas va obține înalta funcție de general al imperiului cu titlul de patricius (magister militum praesentalis); se pare că în același an a fost și consul, după cum ar rezulta dintr-o cuvîntare a lui Ioan Hrisostomus, care a reușit să-l convingă pe Gainas și pe goții conduși de el să renunțe la construirea unei biserici de rit arian în interiorul incintei fortificate a Constantinopolului, oferindu-le o altă

biserică situată în afara orașului, în care a permis ca predica să fie ținută în limba gotică, dar de către preoți ortodocși⁴⁹. Locuitorii Constantinopolului - speriați de faptul că soldații romani erau dispersați în diferite garnizoane, dar mai ales de zvonurile ce circulau, referitor la faptul că goții ar intenționa să jefuiască orașul și să incendieze palatul imperial - s-au unit cu toții împotriva goților. Teamă și teroarea au crescut, iar reacția mulțimii a fost declanșată de apariția în noaptea de 11 spre 12 iulie din anul 400 a unei mari comete, astfel că mulți dintre cei 7000 de goți ce se aflau în oraș, ori împreună cu Gainas, care s-a retras cu familia sa la o biserică situată la 7 mile depărtare, au fost uciși de către soldații romani și populația dezlănțuită. Gainas cu familia sa, dimpreună cu un număr neprecizat de goți, s-a retras în Tracia, iar de acolo, după ce a omorât soldații romani din armata sa, în care nu mai avea încredere, a trecut Dunărea în speranța că va găsi aici ajutoare din partea populației nord-dunărene de rit arian⁵⁰. Aici, însă, conducătorul hunilor Uldes nu tolera să aibă un rival, de aceea s-a luptat în repetate rânduri cu Gainas, iar la 23 decembrie 400 a reușit să-l omoare și capul lui Gainas l-a trimis la Constantinopol, unde a ajuns în ziua de 3 ianuarie 401. Locuitorii Constantinopolului au purtat capul lui Gainas înfipt într-o sulică pe străzile marelui oraș, iar împăratul Arcadius, după ce a oferit daruri bogate ca răsplată, a încheiat un tratat cu hunii, recunoscându-le dominația la nord de Dunăre, dar făcându-i probabil pe hunii federați ai imperiului⁵¹. Uldes a respectat acest tratat până la moartea lui Arcadius în anul 408. Se pare că Anthemus, în calitate de praefectus praetoris și tutore al lui Theodosius II (408-450), care la acea dată avea doar 6 ani, nu a mai voit să respecte tratatul cu hunii, de aceea Uldes, după ce incendiază Sucidava, trece Dunărea și astfel hunii efectuează prima incursiune de jaf în Imperiu⁵².

Cercetările arheologice efectuate în ultimii ani la castrul de la Pietroasele⁵³ au dovedit că acesta a fost folosit pe tot parcursul sec. al IV-lea ca un punct important strategic și militar, de aceea pare foarte plauzibil că Gainas cu armata sa să se fi retras în acest castru, explicându-se astfel cum a rezistat la repetatele atacuri ale lui Uldes. Deoarece Gainas a fost general al imperiului și consul, îndeplinește toate condițiile pentru a fi considerat proprietarul tezaurului de la Pietroasele, explicând totodată și cum a ajuns acesta aici, de aceea pare firească și logică ipoteza că dându-și seama că nu va mai putea rezista atacurilor repetate ale lui Uldes să-l fi ascuns la circa 1 km de castru, cu puțin înainte de a fi omorât, deci în decembrie 400. Unele piese din tezaur puteau eventual să provină din zestrea împărătesei Aelia Eudoxia⁵⁴, care era prietenă cu soția lui Gainas, dar după moartea acestuia a devenit potrivnică goților și din motive religioase.

Mormintele izolate din zonă, Chiojd, Bălteni etc., precum și tezaurele din bare de aur de la Crasna și Feldioara, în greutate de

peste 10 km, fiind contemporane cu tezaurele de la Pietroasele, pot fi legate de asemenea de acest episod, deoarece era firesc ca acei uciși în timpul luptelor, atât goți, cât și huni sau alanți, să fi fost îngropați în imediata apropiere a locului unde au murit, iar alții, în fuga lor, să fi ascuns tezaurele de la Crasna și Feldi-oara⁵⁵.

Coiful, scutul și scăunelul (toate din argint) ori alte piese personale ale lui Gainas au fost luate ca pradă de Uldes, de aceea ipoteza că mormântul princiar de la Concești a aparținut lui Uldes pare foarte plauzibilă⁵⁶, iar celelalte piese: amfora, căldărușa și tava din argint, fibulele și alte piese din aur, ce alcătuiesc inventarul mormântului, le-a putut primi Uldes ca răsplată de la Arcadius.

Astfel analogiile arheologice amintite, cât și contextul istoric prezentat ni se par cele mai adecvate pentru a înțelege și explica cui a aparținut, de ce și când a fost ascuns renumitul tezaur de la Pietroasele, precum și prezența celorlalte descoperiri contemporane din zonă. Ne-am oprit asupra acestei ipoteze, deoarece episodul legat de prezența lui Gainas la nord de Dunăre ar putea explica și inscripția în rune de pe unul din coliere, mai ales că singurul cuvânt ce poate fi sigur decifrat HAILAG, care înseamnă sfânt, se pare că a fost folosit abia după creștinarea goților (deci, inscripția nu a fost făcută de Athanaric, care era păgîn și a persecutat pe creștini).

Ceea ce se desprinde în final din reexaminarea tezaurului de la Pietroasele și a contextului istoric contemporan este că pînă în sec. al V-lea un întins spațiu nord-dunărean a fost sub stăpînirea romană și astfel procesul complex al reomanizării (cultural, lingvistic etc.) a continuat să se desfășoare normal, cu tot impactul populațiilor migratoare (goți, huni etc.). O revenire a stăpînirii romane la Dunăre, mai ales pe timpul lui Iustinian, este confirmată atât de izvoarele scrise, cât și de vestigiile arheologice, iar după desprinderea provinciilor ce formau romacitatea orientală de Imperiul bizantin în sec. al VII-lea⁵⁷, acest proces a continuat pînă la încheierea formării limbii și poporului român.

NOTE

- 1 A. Odobescu, Le tresor de Pétrossa, Paris, 1900, p.1 sq.; idem, Tezaurul de la Pietroasa, în Opere, IV, București, 1974, p.83 sq. și 889 sq.; Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, Tezaurul de la Pietroasa, București, 1967, p. 7 sq.; Corneliu Ștefan, Aventurile tezaurului "Cloșca cu puii de aur", București, 1979, p.5 sq.
- 2 A. Odobescu, Opere, IV, p. 723 sq. (în continuare vom cita numai ultima ediție); E. Dunăreanu-Vulpe, op.cit., p.49 sq.; R. Harhoiu, Tezaurul de la Pietroasa în lumina noilor cercetări, în Odobescu, Opere, IV, p. 1011 sq.

- 3 K.Horedt, în AMN (= Acta Musei Napocensis), VI, 1969, p. 549 sq; idem, Germania, 50, 1972, p. 217 sq; ; idem, în Propyläen Kunstgeschichte. Die Kunst der Volkerwanderungszeit, Berlin, 1979, p.133 sq.
- 4 E. Dunăreanu-Vulpe, op.cit., p.11.
- 5 R.Harhoiu, op.cit., p. 1014 sq. ; idem, Tezaurul de la Pietroasa și descoperirile similare de pe teritoriul României, Cluj, 1980, p.4 sq. (teză de doctorat).
- 6 H.Leclercq, în DACL, XI7, 1, col. 1175, s.v. plat. Pentru folosirea tavei discoidale din aur și argint la hanchetele festive, civile sau religioase este sugestivă miniatura contemporană de pe un manuscris aflat în Biblioteca Vaticanului (cf. Daremberg-Saglio, Dictionnaire, I, 2, p.1279, fig. 1704), unde sînt reprezentați și doi unde sînt reprezentați și doi sclavi care au în mînă căni pentru turnat vin similare celor de la Pietroasele, iar pe o masă tăvi discoidale. Pentru rolul funcțional al acestor vase și alte analogii cf. Daremberg-Saglio, op.cit., III, 2, p.1941 s.v. missorium ; H. Leclercq, op.cit., IV, 1, col. 1174 sq. s.v. disque ; ibidem, XI, 2, col. 1497 sq. s.v. missoria.
- 7 A.Odobescu, op.cit., p. 145 sq., fig. 58, p. 486 sq.(Concești), fig. 72 (Almendralejo), fig. 69 (Perugia) ; H.Leclercq, op.cit., IV, 1, col. 1177, sq., fig. 3776 (Madrid), fig. 3778 (Kerch), fig. 3785 (Verona), fig. 3786 (Perugia) ; ibidem, II, 1, col. 607 (Cartagina).
- 8 H.Leclercq, op.cit., II, 1, p.602 sq. ; s.v. bassins ; E. Pottier, în Daremberg-Saglio, op.cit., IV, 1, p.341, s.v. patera ; ibidem, IV, 2, p. 1345, s.v. simpulum.
- 9 A.Odobescu, op.cit., p. 627 sq. și 643 sq. ; R. Harhoiu, op. cit., p.1016.
- 10 M.v.Helland, The golden bowl from Pietroasa, în "Acta Univ. Stockholm", 24, 1973, p. 99 sq. Tot pentru un atelier din Asia Mică pledează și granatele roșii, ori alte pietre prețioase și semiprețioase ce împodobesc unele piese din tezaur, deoarece atât proveniența lor din acea zonă, cât și tăierea ori șlefuirea pot fi legate de acest teritoriu, cf. B. Arrhenius, Granatschmuck und Gemmen aus nordlichen Funde des frühen Mittelalters, Stockholm, 1971, p.6 sq. ; idem, în UISPP XIe Congrès, Coloque, XXX, Nice, 1976, p. 7 sq.
- 11 H.Leclercq, op.cit., VIII, 1, col. 362 sq. și 375 sq.
- 12 Ibidem, II, 1, col. 1844 sq. s.v. canistrum. Pentru folosirea acestor vase la distribuirea pîinii cf. H.Leclercq, op.cit., V, 1, col. 685 sq., s.v. eucharistia.
- 13 H.Leclercq, op.cit., VI, 2, col. 1873 sq., s.v. guépard.
- 14 Forma cănilor de aur și argint a fost imitată în sticlă mai ales în lut, cf. B.V.Mohamedov, în "Arheologie", Kiev, 12, 1973, p. 80 sq. ; R.Harhoiu, op.cit., p.1015.
- 15 A.Odobescu, op.cit., p. 601 sq. (cu analogiile prezentate) ; V.V. Kropotkin, "Arheologia SSSR", Moscova, 1970, p. 205, fig. 53

- (Kerch); R. Noll, Kunsthistorisches Museum Wien, Katalog der Antikensammlung, I, Wien, 1974, p.20 sq., fig. 18 (Aquincum); R. Harhoiu, op.cit., p.1014; J. Hampel, Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn, II, p.44, III, pl. 37. Pentru folosirea acestor câni dimpreună cu tăvile discoidale cf. Daremberg-Saglio, op.cit., I, 2, p. 1279, fig. 1704, III, 2, p. 907, IV, 1, p. 159 sq. și p. 434 și reprezentările din Notitia Dignitatum, cf. Odobescu, op.cit., p. 621, fig. 27.
- 16 A.Odobescu, op.cit., p. 663 sq., fig. 72; H. Leclercq, op.cit., IV, 1, col. 1177, fig. 3776; O.M. Dalton, Byzantine Art and Archaeology, New-York, 1961, p. 569 fig. 356.
- 17 H. Leclercq, op.cit., IV, 1, col. 1099, fig. 3759; pentru o bună reprezentare a fibulei ce se termină cu capete de ceapă cf. Daremberg-Saglio, op.cit., I, 2, p. 1256 sq., fig. 1660.
- 18 A.Odobescu, op.cit., p. 675 sq.
- 19 Daremberg-Saglio, op.cit., IV, 1, p. 295, s.v. peludamentum. Fixarea mantalei militare de către generalii romani (magister militum), ori regii sau princii ce au purtat același titlu în calitate de federați ai imperiului, este confirmată atât prin reprezentări figurative contemporane (dipticul lui Stilicon), cât și prin descoperiri arheologice, cf. H. Leclercq, op.cit., III, 2, col. 2650, fig. 3245 (fibula lui Constantin cel Mare din Muzeul Turin); Daremberg-Saglio, op.cit., II, 2, p. 1109, fig. 3015 (fibula lui Childeric); J. Hampel, Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn, II, p. 39 sq., 41, III, pl. 35 (fibula din mormântul princiar I de la Apașida); J. Heurgon, Le trésor de Ténés, Paris, 1958, p.23 sq. 27 sq.; R. Noll, op.cit., p.62 și 69, pl. 40-41 (fibulele din tezaurule de la Petrijanec și Starcevo).
- 20 Fibule de care atârneau lanțisoare cu pietre prețioase la capete purtau împărații Valens, Gratian (cf. J. Hampel, op.cit., II, p. 23, III, pl. 18; A. Odobescu, op.cit., p. 243 fig. 74; R. Noll, op.cit., p.73 sq., fig. 46-47), Theodosius, Arcadius, Honorius (cf. A. Odobescu, op.cit., fig. 72), Iustinian (cf. H. Leclercq, op.cit., II, 1, col. 1844 fig. 2014), ori zeita Romei (cf. R. Noll, op.cit., p.19, fig. 8). Pentru protocolul de la curtea imperială cf. Daremberg-Saglio, op.cit., I, 2, p. 1372 sq., s.v. comes; III, 2, p. 1526 sq., s.v. magister; O. Seeck, în RE, IV, 1 col. 622 și 663 sq. s.v. comites; Kübler, în RE, XIV, 1, col 400 sq., s.v. magistratus. Notitia Dignitatum, ediția O. Seeck, Berlin, 1876.
- 21 H. Leclercq, op.cit., IV, 1, col. 1105.
- 22 A. Odobescu, op.cit., p.681 sq. Pentru analogii cf. J. Hampel op.cit., II, p. 35 sq., III, pl. 26-27; N. Fettich, Der zweite Schatz von Szilágyosmlyó, în Arch. Hung., VIII, Budapest, 1932, p.21 sq., pl. IX, 1, și X, 1, (Șimleul Silvaniei); R. Noll, op.cit., p. 66 sq., fig.44 (Ostrovany-Orsztopataka). Pentru reprezentări de fibule asemănătoare și contemporane sugestive sînt fibule asemănătoare și contemporane sugestive sînt fibulele de pe bustul împăratului

- Valentinian II, descoperit probabil la Pécs, cf. A. Heckler, AE, 1913, p. 210 sq. (il.) care îl atribuie însă lui Constans (333-336) ; N. Fettich, op.cit., p. 59, sq. ; R. Delbrueck, Spätantike Kaiserporträts, Berlin, 1933, p. 198 sq., îl atribuie însă lui Valentinian II și îl datează în jurul anului 388, cf. și R. Harhoiu, op. cit., p. 1021) ; fibula de pe umărul zeiței Roma reprezentată pe dipticul din Florența (cf. R. Noll, op.cit., p. 19 fig. 8), fibulele consulilor de pe dipticul din Halberstadt (cf. H. Leclercq, op. cit., IV, 1, col. 1129 fig. 3765 ; A. Odobescu, op.cit., p. 317 sq., fig. 121). Cele mai apropiate ca formă sînt însă fibulele lui Theodosius, Arcadius și Honorius de pe discul de la Madrid (cf. H. Leclercq, op. cit., IV, 1, col. 1177, fig. 3776). Pentru privilegiul imperial de a purta astfel de fibule cf. J. Heurgon, op.cit., p. 23 sq. Forma cu totul aparte, la care se adaugă valoarea intrinsecă și artistică a fibulelor din tezaurul de la Pietroasele, corelate cu privilegiul imperial care prevede purtarea unor astfel de fibule numai de către înalte personaje, pledează în mod hotărît în favoarea ipotezei că și aceste fibule au fost făurite și purtate pentru un înalt personaj de la curtea imperială din Constantinopol.
- 23 Cele 9 perechi de fibule cu semidisc, la care se adaugă fibulele discoidale și fibula cu onix din tezaurul nr. 2 de la Simleul Silvaniei, dimpreună cu medalioanele din tezaurul nr. 1, descoperit în aceeași grădină, fac parte foarte probabil dintr-un singur tezaur, nu numai pentru că unele dintre piese au fost făurite în același atelier (cf. N. Fettich, op.cit., p. 50 sq. și R. Harhoiu, Tezaurul nr. 1 de la Simleul Silvaniei mss., ci mai ales pentru că în mod firesc medalioanele cu fibulele peneci pot fi asociate, ele reprezentînd insignele de magister militum, acordate de diverși împărați romani tîrzii regilor goți în calitate de federați ai imperiului, conform tratatelor încheiate între ei în anii 285, 332, 369, 376, înainte de colonizarea goșilor în diverse provincii sud-dunărene, cînd contingentele de goți vor face parte efectivă din armata romană. În calitate de federați ai imperiului ei primeau subsidii anuale, iar comandanții trupelor, respectiv regii goșilor, primeau daruri speciale (donativa), printre care și insignele de magister militum. Pentru diversele insigne ale demnitarilor de la curtea imperială sugestive sînt miniaturile din Notitia Dignitatum, deși copiile din epoca feudală sînt în bună parte diferite de cele originale din sec. IV-V (cf. A. Odobescu, op. cit., p. 245 sq., fig. 76 și p. 621, fig. 27).
- 24 A. Odobescu, op.cit., p. 657 sq. fig. 73 și 77. Zeița Constantinopolului reprezentată pe dipticul din Florența poartă de asemenea la gît un colier lat împodobit cu pietre prețioase (cf. R. Noll, op.cit., p. 19, fig. 9), iar ofițerii din garda imperială a lui Theodosius (cf. dipticul de la Madrid citat mai sus) și scutierul de pe discul descoperit la Kerch (cf. H. Leclercq, op. cit., IV, 1, col. 1182, fig. 3778), poartă de asemenea coliere din aur ;

- dar simple sau ornamentate la mijloc cu o piatră prețioasă similară cu exemplarul de la Cejkov (cf. R.Noll, op.cit., p.64 sq., fig. 43). Pentru conferirea torquesurilor ca semne de distincție cf. Daremberg-Saglio, op.cit., II, 1, p. 362 sq., s.v. donă militaria, p. 385 sq., s.v. donativum, V, p. 375 sq., s.v. torques.
- 25 K.Keller, în "Germania", 45, 1967, p.115 sq., R.Noll, op.cit., p. 69 sq., fig. 41 (Starcevo); D.Popescu, în Materiale, II, 1956, p. 224 fig. 121, 12, care nu a fost găsit împreună cu inelele de buclă, ci cu alte piese de aur tot la Brașov, cf. M.Roska, Rep., p. 49, nr.201; S.Egger, Catalogue, p.248, pl.XXV; R. Harhoiu, op.cit., p. 1035.
- 26 Zosimos, IV, 40, în FHDR, II, 1970, p.117. Nu numai Theodosius a acordat în 386 coliere din aur ofițerilor merituoși, deoarece obiceiul s-a păstrat și pe timpul lui Justinian, Belizarius și alți generali purtau la gât de asemenea astfel de coliere din aur (cf. mozaicul de la San Vitale din Ravena). Pentru colierul cu inscripție runică cf. A.Odobescu, op.cit., p. 439 sq., și 853 sq.; R. Harhoiu, op.cit., p. 1017 sq. cu bibliografia mai recentă. Menționăm că singurul cuvânt sigur descifrabil HAILAG, care înseamnă sfânt, ar sugera că textul a fost scris de către un got creștin. Probabil că inscripția de pe celălalt colan, astăzi pierdut, ar fi fost probabil mai edificatoare pentru elucidarea problemei cui a aparținut colierul și eventual tezaurul de la Pietroasele.
- 27 J.Hampel, op.cit., II, p.2 sq., și p.48 sq., III, pl. 2-3 și pl. 42 (Pusztabakód și "Ungaria"); R.Noll, op.cit., p.76 sq., fig. 52 (Untersiebenbrunn).
- 28 C.Daicoviciu, în AISC, III, 1936-1940, p.246 sq., idem, La Transylvanie dans l'antiquité, București, 1945, p.185 sq.; idem în Stud. clas., 1965, p.249 sq.; M.Macrea, în Istoria României, I, 1960, p.459 sq. cu bibliografia de la p.475 sq.; V.Iliescu, în RRI, XV, 1970, p. 597 sq.; idem, în SCIV, 22, 1971, p. 425 sq.; K.Horedt, în SCIV, 18, 1967, p.575 sq.; idem SCIVA, 25, 1974, p.555 sq. Pentru alte lucrări referitoare la goți cf. J.Banner, J. Jakabffy, A közép-dunamedence régészeti bibliográfiája, Budapest, I, 1954, p. 418 sq.; II, 1961, p.192 sq.; III, 1968, p.177 sq.; Bibliografia istorică a României, București, I, 1970, p.99 sq.; IV, 1975, p. 151 sq.; R.Hachmann, Die Goten und Skandinavier, Berlin, 1970, p. 517 sq.
- 29 E.Stein, în RE, III, col. 1610, s.v. Carpicus; idem, în RE, IV, 2, col. 1976 sq., s.v. Dacicus; idem în RE, VII, 2, col. 1683 sq., s.v. Gothicus; idem, în RE, III, a, 1-2, col. 15 sq., s.v. Sarmaticus; L.Schmidt, Die Ostgermanen, München, 1934, p.216 sq., 220 sq.; G. Bichir, Cultura carpică, București, 1973, p. 179 sq.
- 30 D.Tudor, Ostenia română, ed. a III-a, București, 1968, p. 251 sq. și 363 sq. (ediția a IV-a, 1978, p.244 și 422); idem, Pedurile române la Dunărea de Jos, București, 1971, p. 186; R.Vulpe, în "Dacia", NS, V, 1961, p. 391 sq.; idem, în Actes du IXe Con-

grès, București-Köln, 1974, p.272 sq.; B.Mitrea-C.Preda, Necropole din secolul al IV-lea în Muntenia, București, 1966, p.157 sq.; G.Diaconu, în SCIVA, 1977, p.453 sq.; I.Bogdan-Cătănciu, în Limes, XI, Budapesta, 1977, p.339 sq.; M.Rusu, în AIIAC, XXI, 1978, p.123, unde identifică localitatea Turrus cu castrul roman de la Pietroasele.

V.Pîrvan, Getica, București, 1926, p.101 sq. și 128 sq.; R.Horedt, în SCIV, 1965, p.728 sq.; idem, în SCIV, 1967, p.587 sq.; idem, KHKM, 1968, p.50; idem, în Actes de IX, Congres, 1974, p.212 sq., consideră că "Brazda lui Novac" a fost construită în sec. I e.n. În conjunctura istorică de atunci este greu de crezut că romanii ar fi putut construi un vallum lung de peste 300 km, cf. C.Daicoviciu, în Istoria României, I, 1960, p.289 sq.; F.Preda, Geto-dacii în izvoarele antice, București, 1978, p.230 sq. Tot atât de greu de realizat la acea dată era și construirea valurilor din Câmpia Tisei, care după părerea noastră au fost înălțate de către avari, cf. Bibl. Hist. Rom., XVI, 1975, p.148 sq.

- 31 Majoritatea specialiștilor localizează cetatea Daphne în împrejurimile Olteniței, deci în fața orașului Transmarisca (Tutrakan-Turtucaia), dar P. Diaconu, în "Pontica", IV, 1971, p.311 sq. o localizează pe malul drept al Dunării la Sucidava-Izvoarele. Din Notitia Dignitatum, p. 25, Orosius, VIII, 44-46 și p. 90, Orosius, XL, 17, rezultă însă clar că cele două castru (Sucidava și Daphne) au funcționat în același timp, iar trupele ce staționau în ele erau diferite, deci cele două localități nu puteau fi identice. De asemenea, din relatarea lui Ammianus Marcellinus, XXVII, 5, 2, nu rezultă că Daphne era pe malul drept al Dunării, iar Præcopius, De aedificiis, IV, 7, 7, explică de ce Constantin cel Mare a construit această fortificație. Izvoarele scrise semnaleză și alte capete de pod fortificate la nord de Dunăre în dreptul celor mai buho vaduri, reflectând strategia romanilor în sec. IV-VI: Constantia-Margum, Lederata-Transfederata, Alba-Transalpa, Dierna-Transdierna, Drobeta-Transdrobeta, Sucidava(Celei)-Oescus etc., pentru alte localități cf. C.Daicoviciu, în Istoria României, I, 1960, p.795. Schimbarea oficială a numelui traco-dacic Marisca în Daphne ("victorioasa") s-a petrecut foarte probabil abia după victoria împotriva lui Rausimodus (cf. Zosimos, II, 22; Excerpta Valesiana, V, 21). Până la efectuarea unor cercetări arheologice, care ar putea confirma ipoteza noastră, localizăm cetatea Marisca-Daphne la Grădiștea, azi Cetatea Veche, comuna Spanțov, deoarece vestigiile arheologice din diverse perioade, inclusiv traco-dacică și prefeudală sînt bogate aici, iar locul corespunde amplasării unui vastru de legiune și unei așezări înfloritoare ce a dăinuit mai multe secole.

- 32 D.Tudor, Porțile, p. 161 sq.; Notitia Dignitatum, p.96, Orosius, XLII, 16, 23, 24, 28, 29, 30, p. 97, 37, 39. Deci la nordul Dunării erau trei legiuni: Constantiana la Daphne, a XIII-a Gemina la Dierna și a V-a Macedonica la Sucidava-Celei, la care se adaugă și

- alte trupe auxiliare care au apărat teritoriul nord-dunărean stăpânit de romani pînă în sec. al V-lea.
- 33 Eutropius, X, 7, 1 ; Excerpta Valesiana, VI, 31-35 ; Zosimos, II, 21 ; Orosius, VII, 28-29 ; Benjamin, în RE, IV, 1, col. 1013 sq. ; L. Schmidt, op.cit., p. 227 sq. ; E. Chirilă, în SCIV, II, 2, 1951, p. 183 sq. ; I.I. Russu, în AMN, II, 1965, p. 301 sq. ; idem, Elemente traco-getice în Imperiul roman și Byzantium, București, 1976, p. 47 sq., 51 sq. ; D. Tudor, Podurile, p. 190 ; C. Preda, în SCIVA, 26 1975, p. 449 sq. ; R. Harhoiu, op.cit., p. 1030. Constantin se pare că nu avea suficientă încredere în goți, de aceea îi găsim pe nepotul său Flavius Dalmatius în anul 335 pînă la malul gotic (ripam Gothicam Dalmatius tuebatur, cf. Excerpta Valesiana, VI, 35). Unde era situat acest mal gotic la Dunărea de Jos, este greu de precizat. Se pare însă că el se afla mai ales spre zona Deltei, între Măcin și Tulcea, sau poate era echivalent cu ripa Danuvii, din secolele anterioare cf. Al. Suceveanu, în SCIVA, 30, 1979, p. 52 sq.
- 34 Daremberg-Saglio, op.cit., I, p. 393 sq., s.v. Arcus ; Hülsel, în RE, VI, 1, col. 961, s.v. Constantini Arcus. Pornind de la unele considerente de ordin artistic unii specialiști consideră că un fragment de friză, medalioanele, ori statuiele de daci captivi ar fi fost spollate de Constantin din forul lui Traian, în special din "Porticus porfiredica", și fixate pe arcul de triumf. Este greu de crezut că la acea dată Constantin și-ar fi putut permite să celebreze triumful săvîrșind o astfel de faptă, deoarece Traian se bucura încă de un mare prestigiu, iar cetățenii Romei l-ar fi criticat aspru. Dimpotrivă, Constantin s-a străduit să cîștige bunăvoința Romei, depunînd o vastă activitate edilitară, construind o bazilică, un portic, băi, un alt arc de triumf etc. Nu ar fi exclus ca unele piese (care eventual s-ar data din vremea lui Traian) să fi fost încadrate mult mai tîrziu, cu ocazia repetațelor restaurării ale monumentului. Pentru noi sînt suficiente însă scenele considerate ca autentice din vremea lui Constantin, de aceea credem că nu ar fi exclus ca și alte reprezentări de daci să fie contemporane, cf. N. Sabău, în "Apulum", XIV, 1976, p. 483 sq.
- 35 Iulian, Caesares, 24, cf. FHDR, II, p. 31, și Eusebius, Vita Const., I, 8.
- 36 I. Nestor, în Istoria României, I, 1960, p. 682 sq. ; G. Diaconu, Tîrgușor. Necropola din secolele III-IV e.n., București, 1965, p. 112 sq. ; idem, în "Dacia", NS, XIV, 1970, p. 243 sq. ; idem, în SCIVA, 1977, p. 431 sq. ; idem, SCIVA, 1978, p. 517 sq. ; B. Mitrea - C. Preda, op.cit., p. 148 și 152 sq. ; I. Ioniță, în Arh. Mold., IV, 1966, p. 189 sq. ; idem, în Bibl. Hist. Rom., XVI, 1975, p. 77 sq. ; K. Horedt, SCIV, 1967, p. 575, sq. ; G. Bichir, p. 173 sq. ; C. Bloșiu, în Arh. Mold., VIII, 1975, p. 203 sq.
- 37 M. Párducz, în MEMF, I, 1956, p. 18 sq. ; N. Vlăssă, în SCIV, 1965, p. 501 sq. ; S. Dumitrașcu-T. Bader, Asezarea dacilor liberi de

- la Medieșul Aurit, Satu-Mare, 1976, p.49, sq.; E. Dörner, Urme ale culturii materiale dacice pe teritoriul arădan, Arad, 1968, p.,22; idem, în "Apulum", IX, 1971, p.681 sq.; G.Bichir, în Actes du VIIIe Congres, Beograd, 1971, p. 275 sq.; idem, în Bibl.Hist. Rom, XVI, 1975, p.55 sq.; I.Szabó, în BMMK, V, 1979, p. 61 sq.
- 38 D.Protase, Problema continuității în Dacia, București, 1966, p.104 sq.; Z.Székely, în "Aluta", I, 1969, p. 7 sq.; M.Marcu, în "Cumidava", IV, 1970, p. 639 sq.; V, 1971, p. 45 sq.; idem, în Matériale, X, 1973, p.244 sq.; F. Costea, în "Cumidava", V, 1971, p. 32 sq.; I. Mitrofan, în AMN, IX, 1972, p.141 sq.; A. Zrinyi, în "Marisia", VI, 1976, p. 125 sq.; G. și St. Ferenczi, în AMN, XIII, 1976, p.239 sq.; I.Nica-Cîmpeanu, în "Dacia", NS, XXI, 1977, p. 395; K.Horedt, în "Sargetia", XIV, 1979, p. 203 sq.; idem, în "Marisia", IX, 1979, p. 48; N. Gudea, în Gornea, Reșița, 1977, p. 38 sq.; N.Vlassa, în SCIC, III, 1979, p. 229 sq.
- 39 Circulația monetară în sec. al IV-lea se intensifică, iar unele tezaure din Banat și Oltenia conțin între 5000 și 6000 monete, cf. K.Horedt, Contribuții la istoria Transilvaniei, sec. IV-XII, București, 1958, p. 110 sq.; D.Tudor, op.cit., p. 126 și ediția 1978, p. 117 sq.; O. Iiescu, Cultura bizantină în România, București, 1971, p. 179 sq.; D. Protase, op. cit., p. 158 sq.; G. Poenaru-Bordea, în "Dacia", NS, XIV, 1970, p. 251 sq.; idem, în SCN, VI, 1975, p. 69 sq.; E. Chirilă, N.Gudea, I.Stratan, Münzhorte des 4. Jahrhunderts aus dem Banat, Lugoj, 1974, p. 5 sq.; O.Toporu, Romanitatea târzie și străromânii în Dacia traiană sud-carpatică (sec. III-XII), Craiova, 1976, p.98 sq.; A.Păunescu, în SCIVA, 29, 1978, p. 508 sq.; B.Mitrea, în SCIVA, 30, 1979, p. 633 sq.; C.Preda, SCIBA, 1975, p. 441 sq.; K.Horedt, în "Sargetia" 1979, p. 205 sq.; fig.5.
- În afară de atelierele ceramice (cf. supra nota 38) și atelierele pentru prelucrarea sticlei își continuă activitatea și în sec.al IV-lea, cf. Günter Rau, în Acta Praehist., Arch., 3, 1973, p. 132 sq.; 183; Doina Benea, Relațiile dintre Dacia și sarmații-iazigi în secolele II-IV în lumina descoperirilor de la Tibiscum(mss); C.Băluță, în Annales du VIIe Congrès Int. du Verre, Liege, 1978, p.105 sq.; idem, în "Apulum", XVII, 1979, p. 195 sq. De asemenea, prezența diverselor produse de import, inclusiv a obiectelor cu caracter creștin, dovedesc strânse legături cu teritoriile sud-dunărene, cf. I.I. Russu, în "Studii teologice", 5-6, 1958, p.311, sq.; N.Vlassa, în AMN, XIII, 1976, p.215 sq.; ibidem, XVI, 1979, p.171 sq și 178 sq.; N.Gudea, în AMP, III, 1979, p. 515 sq.
- 40 Referitor la necropolele din Cîmpia Munteniei, încă din 1966 B. Mitrea și C.Preda, op.cit., p.145 sq., atrăgeau atenția asupra faptului că inventarul necropolelor de la Spanțov, Independența etc. se încadrează cronologic cu precădere în a doua jumătate a sec. al IV-lea, legînd sfîrșitul lor de invazia hunilor. Pentru a-

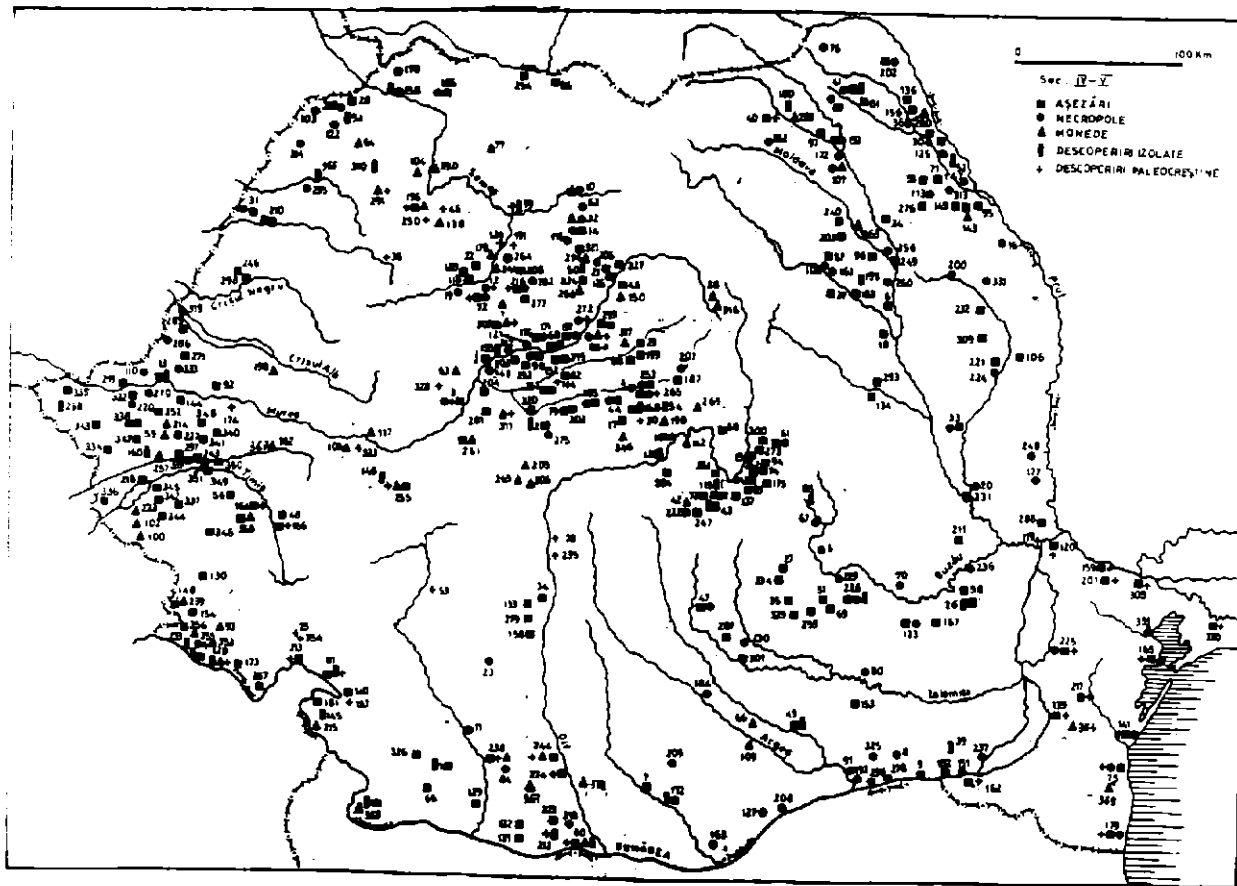
- șezările și necropolele din URSS, cf. V. D. Baran, în ZfA, 7, 1973, p. 24 sq.; M. V. Sukin, în Arch. Sbornik, 20, 1979, p. 65 sq.; L. M. Rutkovskaia, în Slov. Arch, 1979, p. sq. și 362 sq.; E. A. Sîmonovici, în Mogilniki cerniahovski culturî, Moscova, p. 63 sq.; și 111; T. C. Konduktorova, op.cit., p. 164 fig. 1. Descoperirile recente din Moldova, Muntenia și Transilvania permit însă datarea unor morminte chiar pînă la începutul sec. al V-lea, cf. K. Horedt, în SCIV, 18, 1967, p. 575 sq.; G. Rau, op.cit., p. 132 sq.; E. și N. Zaharia, în "Dacia", NS, 1975, p. 224 sq.; A. Păunescu, op.cit., p. 505 sq.; C. Preda, în SCIV, 1975, p. 449 sq.; G. Diaconu, în "Dacia", NS, 1976, p. 269; idem, în SCIVA, 1978, p. 517 sq.; V. Palade, op.cit., p. 269.
- 41 Referitor la centrul puterii hunice în sec. IV-V, majoritatea specialiștilor îi plasează în stepele nord-pontice, cf. J. Werner, Beiträge zur Archäologie des Attila Reiches, München, 1956, p. 86 sq.; I. Nestor, op.cit., p. 700 sq.; T. Nagy, în Acta Ant., 15, 1967, p. 156 sq., care precizează că hunii s-au instalat în Pannonia abia în anul 427; L. Várady, Das letzte Jahrhundert Pannoniens (376-476), Budapesta, 1969, p. 75 sq., 235 sq.; I. Bona, Acta Arch. Hung., 1971, p. 276 sq.; R. Harhoiu, op.cit., p. 1032 sq.; Maenchen-Helfen, Die Welt der Hunnen, Wien, 1978, p. 20 sq. Descoperirile arheologice pledează însă mai degrabă pentru nordul Moldovei și nord-vestul Transilvaniei, cf. R. Harhoiu, op.cit., p. 1045, fig. 8; K. Horedt, "Germania", 55, 1977, p. 11 sq., fig. 4; A. Păunescu, în SCIVA, 1978, p. 512, fig. 4.
- 42 Cătălina Bloșiu, în "Cercetări istorice", Iași, 1974, p. 59 sq.; E. Busuioc, în "Dacia", NS, 17, 1973, p. 337 sq.
- 43 A. Florescu, în "Dacia", NS, IV, 1960, p. 561; I. T. Dragomir, în SCIV, 17, 1966, p. 181 sq.; V. Dumitrescu, în "Dacia", NS, 1961, p. 537 sq.; S. Dolinescu-Ferche, în Bibl. Hist. Rom., XVI, 1975, p. 93 sq.; O. Maenchen-Helfen, op.cit., p. 216 sq.
- 44 Zosimos, IV, 34; O. Maenchen-Helfen, op.cit., 27 sq.
- 45 Zosimon, IV, 35, 38, 51; Claudianus, III, 305, 320; L. Várady, op.cit., p. 75 sq.; H. N. Roisl, Gainas, în MGFC, 3/4, 1976, p. 31; O. Maenchen-Helfen, op.cit., p. 28 sq. și p. 35.
- 46 Zosimos, IV, 26, 40. Pentru cariera lui Gainas cf. O. Seeck, în RE, VII, 1, col. 480 sq., s.v. Gainas și în RE, II, 1, col. 1147 sq., s.v. Arkadios; H. M. Roisl, op.cit., p. 27 sq., care însă la p. 42 plasează luptele dintre Uldes și Gainas în Banar, cf. și O. Maenchen-Helfen, op.cit., p. 20 sq., 37, 44 și 331.
- 47 C. C. Giurescu, RIR, 1935-6, p. 333 sq.; I. Werner, op.cit., p. 57 sq., pl. 71; I. Nestor, op.cit., p. 703; G. Poenaru Bordea, op.cit., p. 290; S. Dolinescu-Ferche, op.cit., p. 95; R. Harhoiu, op.cit., 1035; F. Mommsen, ZfN, XVI, 1888, p. 351 sq.; K. Horedt, Contribuții, p. 31; idem, în "Germania", 1972, p. 219; ibidem, 1977, p. 11 sq.; O. Iliescu, în RM, 1965, II/1, p. 9 sq.; C. Bloșiu, op.cit., p. 61 sq.; O. Maenchen-Helfen, op.cit., p. 139, n.

- 119 și 217 sq.; I.P. Zassetzkaja, în SA, 1978/1, p.53 sq.
- 48 O. Seeck, op.cit., col. 480 sq. ; H.N. Roisl, op.cit., p.29 sq.
- 49 Theodoretos, V, 30, 1-2, în FHDR, II, p. 235 ; R.H. Roisl, op.cit., p.39 sq. Sozomenos, VIII, 4,2, spune că Gainas și Tribigildus ar fi fost înrudiți, iar alte izvoare îl acuzau pe Gainas că el l-ar fi îndemnat pe Tribigildus să declanșeze răscoala goților. Cert este că prin atitudinea sa șovăielnică Gainas a susținut indirect răscoala, mai ales prin dezertarea unui important număr de goți din armata sa, iar în final, după moartea lui Leo, el s-a unit pe față cu răsculații și apoi, după moartea neașteptată a lui Tribigildus în anul 400, Gainas a preluat conducerea tuturor goților răsculați, ducând tratative cu împăratul Arcadius. Ajutat probabil de împărăteasa Aelia Eudoxia, care era prietenă cu soția lui Gainas, el a reușit să obțină de la Arcadius exilarea eunucului Eutropius (care era atotputernic la curte), precum și a conducătorilor partidei proromane: Aurelianus, Saturninus și Ioannes. Astfel a ajuns cel mai influent personaj de la curte, mai ales că Gainas deținea atât funcția de magister militum praesentalis, cât și cea de consul. Sugestive pentru a înțelege și explica prezența fastuoaselor obiecte de podoabă din tezaurul de la Pietroasele sînt următoarele cuvinte adresate de către Ioan Hrisostomus lui Gainas : "Dar ai răsplătiri mai mari decât strădaniile tale, căci ești general și ai fost cinstit cu haina de consul și trebuie să te gîndești ce erai odinioară și ce ai ajuns acum, care era sărăcia dinainte și care este belșugul prezent, ce fel de haine avuseși înainte de a trece Istrul și ce fel de veșminte ai îmbrăcat acum" (Theodoretos, V, 32, 6). Oferindu-le o biserică și preeți ortodoxi cere să țină predicile în limba gotică, Ioan Hrisostomus urmărea să cîștige nu numai simpatia goților, ci și convertirea lor la ortodoxism (Theodoretos, V, 30, 1-2), scoțindu-i astfel de sub influența episcopului Ulfila, care era arian (Theodoretos, IV, 37, 3 și scrisoarea lui Auxentius din Durostorum, cf. FHDR, II, p. 111 sq. și 135 și H.N. Roisl, op.cit., p. 38 sq.).
- 50 O. Seeck, op.cit., eel, 1147 sq. ; H.N. Roisl, op.cit., p. 40 sq.
- 51 Zosimos, V, 21-22 ; Theodoretos, V, 32 ; Sozomenos, VIII, 4 ; H.N. Roisl, op.cit., 42, localizează luptele dintre Uldes și Gainas în Banat. Cf. însă O. Maenchen-Helfen, op.cit., p.43 sq.
- 52 Sozomenos, IX, 5, 1-5 ; O. Maenchen-Helfen, op.cit., p.44 sq. Pentru incendierea Sucidavei, cf. D. Tudor, op.cit., p. 454 sq. ; G. Poenaru-Bordea, op.cit., p.49 sq. ; idem, în SCN, 1975, p.85 sq.
- 53 G. Diaconu și colab. în "Dacia", NS, 1977, p. 199 sq. și 219 sq., cu bibliografia mai veche.
- 54 H. Leclercq, op.cit., V, 1, col. 692 sq., s.v. Eudoxie ; O. Seeck, în RE, VI, 1, col. 917 sq., s.v. Eudoxia ; H.N. Roisl, op.cit., p. 43 sq.
- 55 I. Nestor, op.cit., p.699 ; O. Iliescu, în RM, 1965, p. 9 sq.
- 56 Cătălina Bloșiu, op.cit., p.78 sq.
- 57 M. Rusu, în Bibl.Hist.Rom, XVI, 1975, p.123 sq. ; idem, în AIIAC, 21, 1978, p.121 sq. ; idem, în AMN, XVI, 1979, p.189 sq.

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE DIN SEC. IV-V.

- (1.așezări; 2.necropole; 3.monede; 4.descoperiri izolate;
5.descoperiri paleocreștine) - vezi harta.

1. Aiton; 2. Aiud; 3. Alba Iulia; 4. Albești; 5. Aldeni; 6. Aldești; 7. Alexandria; 8. Alexandru Odobescu; 9. Andolina; 10. Anieș; 11. Almăj; 12. Apahida; 13. Arad; (Micălaca, Ceala, Grădiște); 14. Archiud; 15. Arcuș; 16. Arsurs; 17. Ațel; 18. Bacău; 19. Baci; 20. Barcea; 21. Batoș; 22. Băbuțiu; 23. Băbeni; 24. Băiceni; 25. Băile Herculane; 26. Bălteni; 27. Bătrâni; 28. Berea; 29. Bezid; 30. Blertan; 31. Biharia; 32. Bistrița; 33. Bîrlad - Valea Seacă; 34. Bîrsești; 35. Boldești-Grădiștea; 36. Bologa; 37. Borlești; 38. Boreș; 39. Boșneagu; 40. Botoșani; 41. Botoșani; 42. Bran - Poarta; 43. Brașov; 44. Bratei; 45. Brăncoveni; 46. Buciumi; 47. Bucșeni; 48. Bucova; 49. București; 50. Budești; 51. Budureasca; 52. Buhăieni; 53. Bumbesti; 54. Bunești; 55. Buțuc; 56. Buziaș; 57. Căciulești; 58. Căpeni; 59. Căran; 60. Celei - Sucidava; 61. Cernat; 62. Cepari; 63. Cetea; 64. Cig; 65. Cioroiu Nou; 66. Clorogfria; 67. Ciojd; 68. Cipău; 69. Cireșanu; 70. Cîlnău; 71. Cîrniceni; 72. Cluj-Napoca; 73. Codlea; 74. Comolău; 75. Constanța; 76. Concești; 77. Copalnic - Mănăstur; 78. Copăceni; 79. Copșa Mică; 80. Copuzu; 81. Corlățeni; 82. Cornești; 83. Coșeni; 84. Coșoveni; 85. Crasna; 86. Crăciunești; 87a. Cristești; 87. Cristian; 88. Cristuru Secuiesc; 89. Cucorâni; 90. Cuci; 91. Curcani; 92. Cuvin; 93. Dalboșeț; 94. Dalnic; 95. Dancu; 96. Davideni; 97. Dănilă; 98. Dedulești; 99. Dej; 100. Denta; 101. Desa; 102. Deta; 103. Dindești; 104. Doba Mică; 105. Dobra; 106. Dodești; 107. Dolhești; 108. Doina; 109. Domnești; 110. Dorobanți; 111. Drobeta-Turnu Severin; 112. Dulceanca; 113. Erbiceni; 114. Felsa; 115. Feldioara; 116. Fîntînele; 117. Fizeș; 118. Florești; 119. Galați; 120. Garbăn-Dinogetia; 121. Gheja; 122. Ghenci; 123. Gherăseni; 124. Gherla; 125. Glăvăneștii Vechi; 126. Goren; 127. Gogoșari; 128. Gornea; 129. Grecești; 130. Greoni; 131. Grojdibodu; 132. Gura Padinei; 133. Gura Suhașului; 134. Gura Văii; 135. Hălmeag; 136. Hănești; 137. Hărman; 138. Hida; 139. Hinog; 140. Hinova; 141. Histria; 142. Hoghils; 143. Holboca; 144. Horia; 145. Hotărâni; 146. Hunedoara; 147. Iacobeni; 148. Iam; 149. Iași-Nicolina; 150. Ideciu de Jos; 151. Independența; 152. Iernut; 153. Ileana; 154. Ilidia; 155. Inoc; 156. Ionășeni; 157. Insula Banului; 158. Ionești; 159. Isaccea; 160. Izvin; 161. Izvoare; 162. Izvoarele; 163. Izvoru; 164. Jabăr; 165. Jurilovca; 166. Jupa-Tibiscum; 167. Lărgu; 168. Laslea; 169. Lazu; 170. Lazuri; 171. Lechința de Mureș; 172. Lețcani; 173. Liborajdea; 174. Lipova; 175. Lisnău; 176. Luduș; 177. Lunca; 178. Luna de Jos; 179. Mangalia; 180. Măriștea Mică; 181. Măceșu de Jos; 182. Mănăstirea; 183. Mănoaia-Costișa; 184. Mătăsaru; 185. Mediaș; 186. Medieșu Aurit; 187. Medieșoru Mare; 188. Merchiasa; 189. Mera; 190. Meșendorf; 191. Mintiu Gherlei; 192.

Hartă: Descoperiri arheologice din sec. IV-V.

Mitreni; 193. Moara; 194. Moldova Veche; 195. Moldoveni; 196. Moigrad; 197. Morești; 198. Moroda; 199. Mugeni; 200. Negrești; 201. Niculițel; 202. Nichiteni; 203. Noșlac; 204. Obreja; 205. Ocna Sibiului; 206. Ocnița; 207. Odorheiu Secuiesc; 208. Oinacu; 209. Olteni; 210. Oradea; 211. Oreavu; 212. Orlea; 213. Orșova; 214. Orțișoara; 215. Ostrovu Mare; 216. Palatca; 217. Pantelimoa; 218. Parța; 219. Pecica; 220. Periam; 221. Perieni; 222. Peștera; 223. Petroman; 224. Petriș; 225. Pietra Frecăței-Beroie; 226. Pietroasele; 227. Pișchia; 228. Pișcolt; 229. Pîrscov; 230. Ploiești-Triaș; 231. Pochidia; 232. Polenești; 233. Pojejena; 234. Poșești; 235. Racovița; 236. Racoviță; 237. Radu Negru; 238. Răcari; 239. Răcăldia; 240. Rădeni; 241. Răscruți; 242. Reci; 243. Remetea Mare; 244. Reșca; 245. Retișu; 246. Rîpa; 247. Rîșnov; 248. Rogojeni; 249. Roman; 250. Românași; 251. Rotbav; 252. Rotopănești; 253. Rugănești; 254. Sarasău; 255. Sarmizegetusa; 256. Săboani; 257. Săcălaz; 258. Satu Mare; 259. Schiau-Valea Călugărească; 260. Secuieni; 261. Sebeș; 262. Sfântu Gheorghe; 263. Sibiu; 264. Sic; 265. Sighișoara; 266. Sfîngeorgiu de Cîmpie; 267. Sfîniclăuș; 268. Sfînicolaul Mare; 269. Sfînpaul; 270. Sfînpetru German; 271. Sfîntana; 272. Sfîntana de Mureș; 273. Sfînzieni; 274. Slăveni; 275. Slimnic; 276. Sirca; 277. Soporul de Cîmpie; 278. Spanțov; 279. Stălniceni; 280. Ștefănești; 281. Straja; 282. Suatu; 283. Suceava; 284. Sercaia; 285. Siclău; 286. Siman; 287. Sirna; 288. Sivița; 289. Șeica Mică; 290. Soimușeni; 291. Șimleu Silvaniei; 292. Spălnaca; 293. Stefan cel Mare; 294. Tatina; 295. Tăuteni; 296. Teaca; 297. Timișoara; 298. Tinca; 299. Tîrgu Mureș; 300. Tîrgu Secuiesc; 301. Tîrgșor; 302. Tîrnăvioara; 303. Tîrpești; 304. Tușești; 305. Tulcea; 306. Turnișor; 307. Turda; 308. Taga; 309. Tîlfești; 310. Uileacu Șimleului; 311. Ungureni; 312. Unirea-Vereshmort; 313. Valea Lupului; 314. Valea lui Mihai; 315. Valea Izvoarelor; 316. Valea Strîmbă; 317. Vădas; 318. Vădastra; 319. Vârșand; 320. Veț; 321. Verneș; 322. Verbița; 323. Vețel; 324. Vișinelu; 325. Vlad Tepeș; 326. Voineasa; 327. Voievodeni; 328. Zlatna; 329. Zălhanaua; 330. Zaporojeni; 331. Zapodeni; 332. Zădăreni; 333. Zimandu Nou; 334. Cărpiniș; 335. Chereștur; 336. Foieni; 337. Folia; 338. Gelu; 339. Ghiroda; 340. Herneacova; 341. Ianova; 342. Jebel; 343. Lenaueheim; 344. Opațița; 345. Pădureni; 346. Ramna; 347. Satchinez; 348. Călcîia Nouă; 349. Uiuc; 350. Unip; 351. Urseni; 352. Vinga; 353. Măcești; 354. Mehaida; 355. Radimna; 356. Socol; 357. Svinița; 358. Duleu; 359. Babadag; 360. Basarabi; 361. Ciuașbrud; 362. Făget; 363. Mihăiești; 364. Mircea Vodă; 365. Miroslavești; 366. Migca; 367. Redea; 368. Ripiceni; 369. Straja; 370. Viespești.

LE TRÉSOR DE PIETROASELE ET LE CONTEXTE HISTORIQUE CONTEMPORAIN

Résumé

L'auteur prend en discussion le rôle des pièces composantes et

.l'attribution du trésor de Pietroasa. Selon son opinion, le trésor a appartenu au général romain, gote d'origine, Gahinas, qui s'était réfugié avec son armée au nord du Danube où il a été tué par les Huns en l'an 400.

CONTRIBUȚII ARHEOLOGICE LA ISTORICUL ORAȘULUI BAIĂ

de LIA BĂTRINA
și ADRIAN BĂTRINA

Din rîndul monumentelor de arhitectură păstrate, chiar dacă numai în stare de ruină, în cuprinsul binecunoscutei așezări medievale de la Baia, cel reprezentat de biserica catolică a beneficiat de un interes aparte din partea cercetătorilor¹. Datat pe baza unei ades invocate inscripții², azi dispărută, ce menționa ridicarea sa în anul 1410 de către domnitorul Alexandru cel Bun în memoria soției sale Margareta, îngropată aici³, monumentul catolic de la Baia a cunoscut în ultima vreme o analiză minuțioasă și pertinentă din partea istoricului de artă⁴ la care s-au adăugat apoi cercetările arheologice. Studiul de istorie a artei demonstrează cu argumente convingătoare că epitaful menționat de misionarii catolici a se fi aflat încastrat în zidul bisericii nu reprezintă altceva decât o "consemnare tardivă a unei tradiții ce abia se forma⁵, sub influența crescîndă, de la începutul sec. al XVII-lea, a propagandei catolice din Moldova. Totodată se apreciază că această "plăsmuire cu scop propagandistic precis, în spiritul noului val ofensiv al Romei, de nuanță franciscană"⁶ și-a aflat dăltuirea în piatră în intervalul de timp cuprins între anii 1606-1641. În ceea ce ne privește, considerăm că există suficiente temeiuri să restrîngem intervalul de timp, în care legenda orală este transpusă în piatra epitafului, doar la anii 1632-1641⁷. În condițiile în care scopul său propagandistic precum și "alcătuirea sa conjecturală tîrzie" nu mai pot fi contestate, concluzia ce se degajă este cea potrivit căreia textul inscripției este lipsit de autenticitate și nu susține, deci, încadrarea cronologică a monumentului în vremea lui Alexandru cel Bun.

Astfel stînd lucrurile, revenea cercetărilor arheologice sarcina de a aduce precizări cu privire la vechimea acestui lăcaș precum și în legătură cu principalele etape de construcție cunoscute în cursul existenței sale. Desfășurate în anii 1974-1975 și prilejuite de lucrările de conservare și restaurare a monumentului, cercetările arheologice din suprafața ocupată de biserica catolică și în zona învecinată au avut darul să pună în evidență o suită de complexe arheologice încadrate cronologic între mijlocul sec. al XIV- și sec. al XVII-lea. Dintre acestea, cel mai vechi este reprezentat de urmele unei locuințe de lemn, cu pivniță, tăiată de fundațiile de sud și de vest ale turnului-clopotniță după ce fusese dezafectată de un incendiu petrecut în deceniul șase ale sec. al XIV-lea⁸.

În suprafața ocupată mai tîrziu de turnul-clopotniță au fost des-

coperite vestigiile unei biserici de lemn, ce suprapune nemijlocit rămășițele amintitei locuințe incendiate. Acest prim lăcaș de cult, ridicat - după cum s-a mai arătat⁹ - în jurul anilor 1360-1361 de elementele catolice coloniste așezate la Baia, va funcționa pînă în deceniul patru al sec. al XV-lea - în mod cert pînă în 1432 și foarte posibil pînă în 1439 - cînd, alături de alte locuințe ale așezării, va fi distrus de un nou incendiu ce n-ar fi exclus să se datoreze acelor raiduri tătărăști care, așa după cum menționează cronicile țării¹⁰, în anii 1439-1440 distrug numeroase așezări din Moldova.

Din datele arheologice oferite de complexele anterioare rezultă că abia după distrugerea lăcașului de lemn, deci după anul 1439, se va fi produs debutul lucrărilor de construcție ale bisericii de zid, aceea ce va îndeplini pentru o vreme funcția de catedrală¹¹. Această dată este sprijinită și de constatarea că în stratul de argilă galbenă rezultat din săparea șanșurilor de fundație ale bisericii de zid - strat ce suprapune nemijlocit nivelul de arsură corespunzător dezafectării lăcașului de cult de lemn - s-a descoperit un gros de argini emis în 1430-1431 de monetăria lui Alexandru cel Bun.

Determinat de efortul considerabil impus de o construcție ce urma să beneficieze de un amplu program de arhitectură, s-a optat pentru ridicarea, într-o primă fază de construcție, doar a unei abside, a corului și a unei sacristii, elemente indispensabile desfășurării cultului catolic. Fundațiile acestui nucleu inițial, cu adîncimea de 1,20 m în zona sacristiei și de 2,00-2,20 m în cea a corului, au fost realizate prin turnare pe o adîncime de 0,80-0,90 m, iar apoi zidite pînă la fața solului. Un strat de pămînt brun închis desparte nivelul de construcție al fundației de cel al elevației. În compoziția acestui strat a fost descoperit un dinar emis de Ludovic de Anjou între anii 1373-1383, iar în nivelul de mortar corespunzător construirii elevației s-a aflat un bol emis de Sigismund de Luxemburg în 1391, mărturie a faptului că la sfîrșitul deceniului patru al sec. al XV-lea aceste emisiuni se mai aflau încă în circulație.

La rîndul lor, zidurile sînt realizate din piatră de carieră și de rîu, cea de talie neintervenind decît arareori, și atunci doar în cazul nervurilor de boltă, a chenarelor de uși și ferestre, a solului și a arcului triumfal. Într-o primă fază, edificiul, reprezentat de o absidă pentagonală, un cor și o sacristie (fig.1) este înzestrat cu un soclu de piatră profilat ce-l înconjoară pe laturile de nord, est și sud. Absența acestuia de pe latura de vest a sacristiei considerăm a fi deosebit de sugestivă, permițîndu-ne să apreciem că într-o a doua etapă de construcție lăcașul urma să fie amplificat prin trei nave, proiect ce, însă, nu va putea fi realizat vreodată¹². Fațadele sînt flancate de 12 contraforturi dispuse în punctele de descărcare a bolților. Elementele ce se mai păstrează din sistemul de boltire constau din cîteva console cilindrice terminate în floare și de blocul de deasupra consolei din care se despart: dubloul, de secțiune cu colțu-

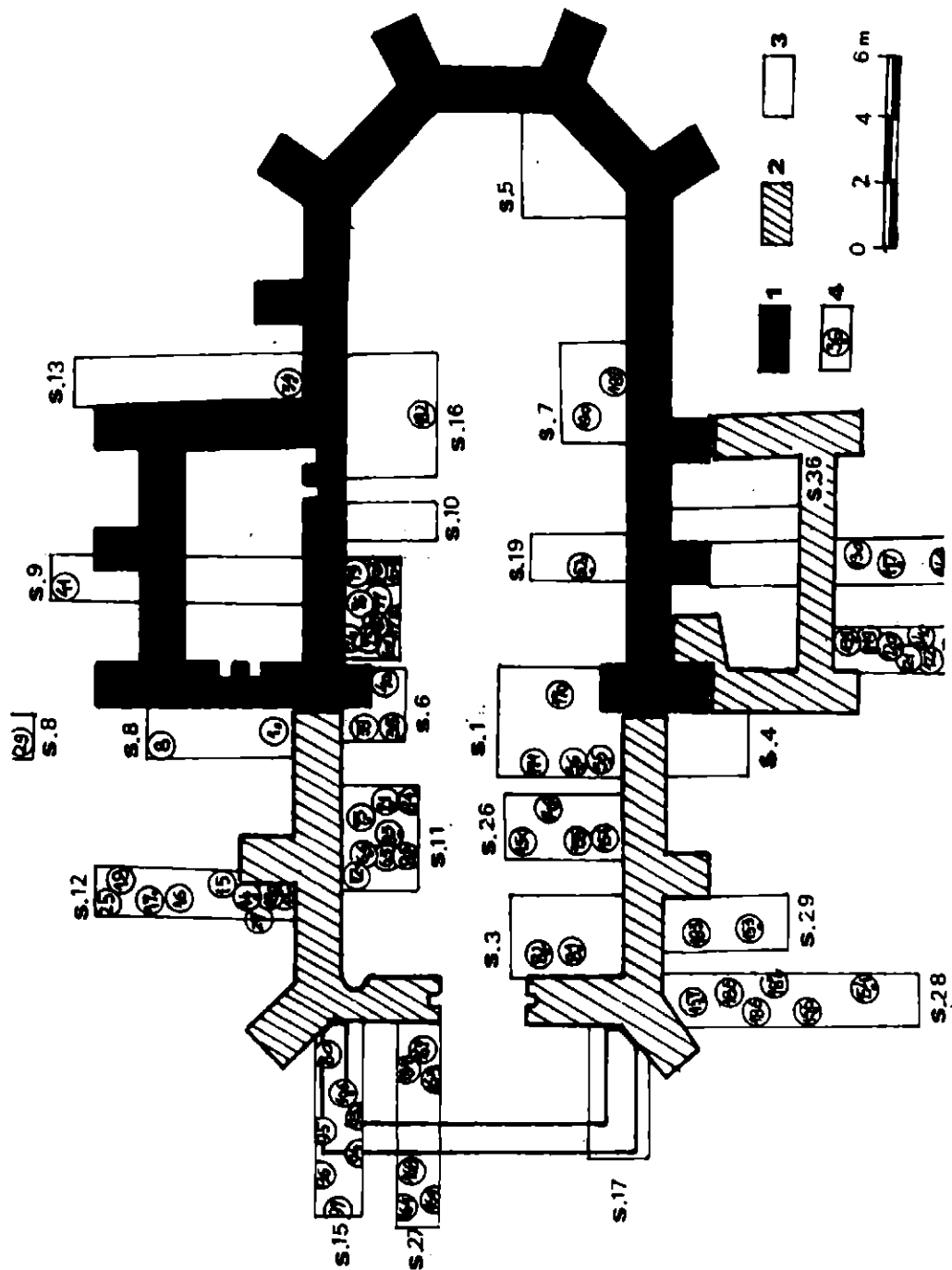

Fig.1.-Biserica catolică din Baia. Plan de situație cu etapele de construcție ale monumentului și amplasamentul secțiunilor și mormintelor: 1 - nucleul inițial compus din absidă, cor și sacristie (circa 1440-1441); 2 - turn clopotniță și sacristie (post 1467); 3.- pridvor construit între 1574-1612; 4 - morminte cu piese de inventar.

rile teșite și de două nervuri trapezoidale, legate cu profile concave. La acestea se adaugă cărămizile cu striuri longitudinale, descoperite în nivelul de demantelare, ce trebuie să fi ținut și ele de același sistem de boltire. Toate acestea indică un cor, alcătuit din trei travei, boltit în cruce pe ogive și o absidă pentagonală boltită radial pe nervuri. Potrivit poziției contraforturilor, sacristia pare să fi fost și ea compusă din două travei și, de asemenea, boltită în cruce pe ogive. Pe laturile de sud și de vest al acestei încăperi se află câte o nișă dublă acoperită de un arc în plin centru. În altar se mai păstrează ancadramentele în arc frânt, din piatră profilată, ale celor trei ferestre. În sfârșit un ultim element este reprezentat de arcul triumfal, neprofilat, din care se mai păstrează doar câteva asize ale pilastrului său de sud.

La o analiză atentă a elementelor litice profilate, păstrate din prima fază de construcție, pe baza analogiilor stabilite cu unele monumente din Transilvania, s-a putut observa că modelarea lor a avut loc nu mai devreme de cel de al patrulea deceniu al sec. al XV-lea¹³, constatare confirmată și de încadrarea cronologică a monumentului oferită de datele arheologice.

Cît privește modul în care larga deschidere către sanctuar a arcului triumfal a fost protejată pentru o perioadă de mai bine de 25 de ani, cercetările arheologice au putut dovedi existența în continuare pe latura de vest a edificiului a urmelor unei încăperi de lemn, a unei "nave" cu suprafața sensibil apropiată de cea a turnului ce se va ridica mai târziu, evident o soluție cu caracter provizoriu ce urma să suplinească absența navelor propriu-zise.

La interior, dacă în sacristie s-au putut observa urmele unei pardoseli din cărămidă, în rest (altar, cor și "navă") s-a folosit o simplă dușumea din scânduri.

De o grijă specială s-a bucurat, însă, spațiul înconjurător, secțiunile trasate la nord și sud de biserică permițând surprinderea a două drumuri amenajate pe o lățime de 8-10 m și pietruite cu bolovani de rfu - înconjurînd la nord și sud clădirea și unindu-se spre est și vest într-o arteră unică. Sînt, fără îndoială, și acestea, mărturii materiale ce vorbesc despre preocupările orașenilor din Baia pentru organizarea unei trame stradale de tip urban în centrul căreia se afla lăcașul de cult.

Chiar de la bun început biserica de zid va îndeplini, pe lângă alte funcții, și pe aceea de capelă cimiterială. Cercetările arheologice au permis identificarea unui număr de 18 morminte ce țin de această primă epocă de funcționare a bisericii de zid. Din rîndul lor, un număr de 12 au fost practicate în interior - și anume două în cor și 10 în "navă" de lemn - iar restul de 6 la exterior. Gro-pile mormintelor se taie de la nivelul de construcție a corului și sacristiei - dovadă că s-au efectuat înmormîntări chiar în timpul ridicării lăcașului - sau de la nivelul amenajărilor interioare, fiind suprapuse de straturile ce țin de etapele ulterioare de construcție

și funcționare a edificiului. Mormintele sînt reprezentate în exclusivitate de gropi simple și conțin adeseori urme ale sicriilor de lemn. Referitor la vîrsta înhumajilor s-a putut constata că un număr de 5 schelete din 4 morminte (unul - M35 - fiind dublu) au aparținut unor copii, 2 schelete unor adolescenți iar 12 schelete unor adulți. Inventarul funerar, conținut doar de 5 dintre morminte, constă din 6 piese monetare de argint. Este vorba de : un obol emis de Sigismund de Luxemburg în 1391 și de un gros emis de Alexandru cel Bun între 1415-1431, ambele monede aflate în M72 ; cîte un gros emis de Alexandru cel Bun între 1408-1415, aflați în M73 și Mg2; o jumătate de gros emis de Alexandru cel Bun după anul 1408, aflat în M35 ; și un dinar emis de Iancu de Hunedoara împreună cu Vladislav I între 1444-1445, aflat în M71.

În prima sa formă, catedrala de zid de la Baia continuă să funcționeze, fără a mai putea fi amplificată, pînă în momentul în care un puternic incendiu își lasă amprenta asupra sa. Un strat gros de cărbune și cenușă, aferent primului nivel de călcare al monumentului catolic de zid, la care se adaugă urmele de arsură de pe cel dintîi strat de tencuială interioară, mărturisesc amploarea¹⁴ și efectele incendiului pomenit. Acesta a fost provocat de lupta de la Baia din noaptea de 14-15 decembrie 1467, dintre oștile moldovene conduse de Ștefan cel Mare și cele maghiare conduse de Matei Corvin¹⁵. De altfel relatările unor martori oculari sau doar contemporani, precum Antonio Bonfini¹⁶ sau Ian Dlugosz¹⁷, referitoare la această bătălie, confirmă împrejurarea că biserica catolică și sectorul învecinat s-au aflat în miezul evenimentelor.

La scurtă vreme după ce liniștea s-a reasezat deasupra orașului, comunitatea catolică de aici se va îngriji de refacerea bisericii. Arheologic a fost surprinsă și această acțiune, putîndu-se observa că stratului de arsură - corespunzător evenimentelor din iarna anului 1467 - îi succede nemijlocit un nivel de construcție, reprezentat de un strat consistent de mortar și piatră. Acest nivel atestă și faptul că lucrările de reconstrucție au afectat nu numai corul și sacristia ci și suprafața ocupată odinioară de "nava" de lemn, pe locul căreia a fost ridicat din piatră de carieră un turn masiv cu parter și două niveluri, tăvănit și înconjurat de un soclu cu o profilatură simplă ce se deosebește net de cel al corului sau al sacristiei. O scară plasată în colțul de nord-vest facilita accesul la nivelurile superioare.

Tot cu acest prilej se petrece, pe latura de sud a corului, adosarea unei capele ale cărei ziduri de est și vest sînt în prelungirea a două contraforturi. Capela dispunea de o scară de acces, ale cărei fundație se mai păstrează în colțul de nord-vest al încăperii, și era sprijinită de două contraforturi amplasate pe latura de sud.

Din pictura monumentală ce a împodobit cel puțin o parte din edificiu nu s-a mai păstrat decît o suprafață, și anume pe fațada

de sud a turnului, ce conține silueta de mari dimensiuni a sfântului Cristofor, reprezentat cu pruncul Isus pe umăr¹⁸.

Anul 1476 găsește biserica complet refăcută, menționarea sa sub forma "biserica cea mare din Baia"¹⁹ dovedindu-se că la această dată edificiul era prevăzut deja cu impunătorul turn, fapt ce explică, de altfel, și atributul folosit pentru individualizarea sa în raport cu celelalte lăcașuri existente la acea dată în așezare. Dar evenimentele din vara anului 1476 vor avea consecințe nefaste pentru așezarea de la Baia, arsă de Ștefan cel Mare în retragerea sa petrecută după nefericitul episod de la Valea Albă din ziua de 26 iulie²⁰. De acest incendiu nu scapă nici catedrala catolică, dovada constituind-o atât pietrele puternic arse ale turnului cât și nivelul de arsură, datat cu un dinar emis de Matei Corvin între anii 1471-1476, surprins chiar lângă monument.

Acest al doilea incendiu suportat de orășenii din Baia în decurs de numai 10 ani va fi hotărâtor pentru viitorul așezării. Numărul celor reînțorși din bejenie pare să fi fost considerabil mai mic în raport cu al celor plecați, mulți dintre locuitorii coloniști așezându-se în centre ce promiteau a le oferi mai multă siguranță precum Suceava, Iași sau Bacău. Cu toată reducerea simțitoare a numărului membrilor comunității catolice din Baia, biserica este refăcută, beneficiind de lucrări de acest gen și în a doua jumătate a sec. al XVI-lea. Acestei epoci i se datorează o pardoseală de cărămidă așezată la interior precum și adosarea pe latura de vest a turnului a unui pridvor îngust, realizat din lemn pe un soclu - puțin adâncit - din piatră legată cu mortar. Din inventarul numismatic prezent în unele din mormintele (M₉₃ și M₁₆₃) amplasate în suprafața acestei ultime încăperi, rezultă că ea a fost ridicată la o dată ulterioară anului 1574 dar oricum nu mai târziu de 1612. Existența pridvorului va fi curmată, însă, tot de un incendiu petrecut la mijlocul sec. al XVII-lea, probabil în contextul luptelor desfășurate pentru tronul Moldovei²¹.

Necropola conține să funcționeze în jurul bisericii și în interiorul ei și după anul 1467. Numărul de morminte și încadrarea cronologică a necropolei bisericii de zid în a doua sa etapă de funcționare, cuprinsă între 1467 și secolul al XVII-lea, ni se par a fi deosebit de importante prin aspectele demografice sau de ordin urbanistic pe care le relevă. În condițiile în care nu a putut fi cercetată decât circa 10-15% din suprafața totală a cimitirului, a fost identificat un număr de 108 morminte reprezentate de gropi simple cu excepția a două cripte din piatră (M₁₇₀) sau cărămidă (M₁₈₂), aflate în cor.

Întrucât două din morminte sînt triple (M₁₃₀ și M₁₆₈) numărul total al inumașilor este de 112 dintre care 73 au aparținut unor adulți 25 unor adolescenți și 14 unor copii. Din numărul total de 21 de morminte în care s-au aflat piese de inventar funerar, 5 au conținut obiecte de podoabă sau accesorii vestimentare asociate în unele

cazuri cu monede iar restul de 16 cîte una sau mai multe monede depuse în mîna înhumaţilor sau aflate în umplutura gropilor. Podoabele sînt reprezentate de două inele ambele din argint. Unul dintre inele este de tipul celor cu chaton discoidal lipit pe o verigă din banda plată. Motivul decorativ, de tip deometric, este incizat pe chaton (fig. 2/3). Descoperit în M₃₀ el se afla asociat cu o jumătate de gros emis de Alexandru cel Bun. Cel de al doilea inel, descoperit în M₁₄₉, este de tipul celor de logodnă, frecvent întîlnite în sec. XV-XVI²² (fig. 2/6). Accesoriile vestimentare constau dintr-un năsturaş de argint, două catarama şi o copcă din bronz. Năsturaşul este realizat din sîrmă de argint împletită şi are forma unui nod uşor alungit, delimitat la ambele capete de cîte un cerc din sîrmă împletită şi terminat la partea inferioară cu o granulă iar la cea superioară cu o torţită din sîrmă mai groasă (fig. 2/4). Asocierea sa cu un dinar emis de Vladislav II între 1490-1497 permite o mai bună încadrare cronologică a sa. Din rîndul cataramelor, cea descoperită în M₁₃₂ este turnată din bronz de mici dimensiuni şi decorată cu mici granule (fig. 2/1). Piese similare, datate cu ajutorul monedelor în vremea lui Alexandru cel Bun, au fost semnalate şi la Rădăuţi (jud. Suceava), Netezi şi mănăstirea Bistriţa (jud. Neamţ)²³. Cea de a doua cataramă, aflată în M₃₄, este de formă rectangulară, realizată prin turnare, şi beneficiază de un decor floral (fig. 2/2). În sfîrşit, o copcă simplă realizată din sîrmă de bronz (fig. 2/5) s-a găsit în M₁₂₀ împreună cu un dinar emis de Ferdinand I la 1561.

Cele 18 morminte în care s-au descoperit monede au conţinut un număr de 49 de piese repartizate cîte una în 15 din ele şi apoi cîte două în M₁₆₃, cîte 5 în M₄₀ sau 27 în M₉₃. Cu excepţia unui singur mormînt (M₉₃) înhumaţii nu au deţinut în mîna decît o singură monedă, celelalte aflîndu-se în umplutura gropilor şi fiind angrenate din alte morminte cu prilejul săpării lor. În cazul mormîntului 93 avem de-a face cu o situaţie de excepţie întrucît în mîna unui singur înhumat au fost depuse 27 de monede după cum urmează: un gros emis de Vladislav II Jagello (1386-1434) pentru Boemia, 8 groşi şi 18 şilingi proveniţi din monetăria lui Sigismund III Vasa (1587-1632) dintre care ultimul a fost emis în anul 1612.

În rest, celelalte piese monetare acoperă intervalul cronologic dintre anii 1391-1617, cea mai veche fiind reprezentată de un obol emis de Sigismund de Luxemburg în 1391 iar cea mai nouă un gros emis pentru Riga de Sigismund III Vasa.

Două din morminte (M₁₆₃ şi M₁₈₄) erau acoperite cu lespezi de piatră. Dintre acestea doar una (aparţinînd lui M₁₆₃), de formă trapezoidală cu înălţimea de 1,50 m, baza mare de 0,55 m, baza mică de 0,50 m şi grosimea de 0,24 m, acoperea mormîntul unei tinere de cca. 17 ani şi conţinea următoarea inscripţie dispusă într-un chenar marginal : <HÎC> IACET FILIA GREGORII KIRSCHNER, NOMINE MARGARETA. În cîmp central, deasupra unui decor floral inscripţia continuă prin : <ANNO> D <OMÎNÎ> 1574. Singurele piese de inventar funerar din acest mormînt (M₁₆₃) sînt reprezentate de un dinar de argint

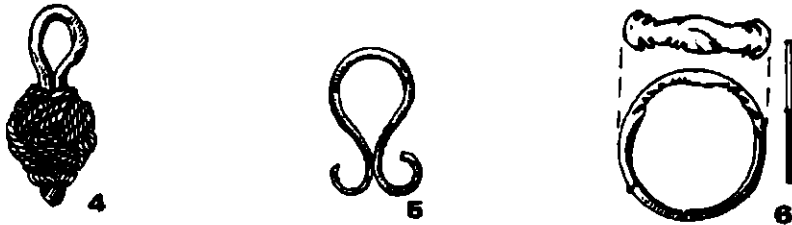
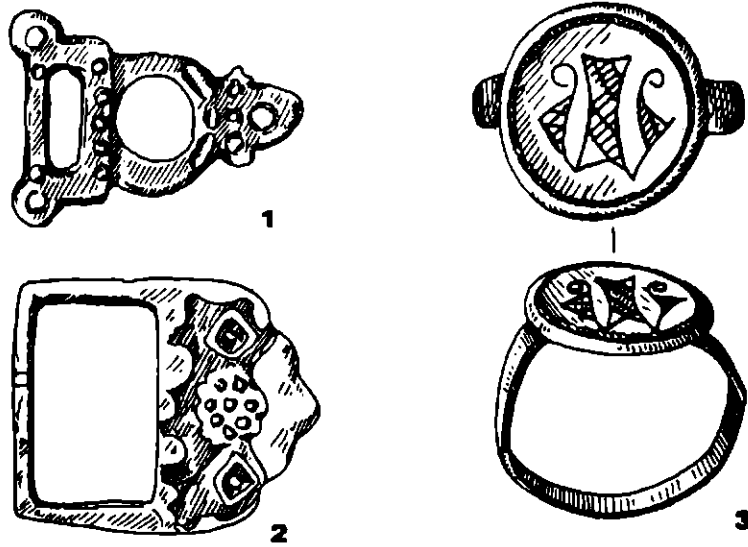

Fig.2.-Biserica catolică din Baia. Accesorii vestimentare și obiecte de podoabă din necropola bisericii: 1 și 2 - catarame de bronz; 3 - inel sigilar din argint; 4 - năsturaș din argint filigranat; 5 - copcă de bronz; 6 - inel de logodnă din argint.

emis de Ferdinand I în 1552 și aflat în mîna dreaptă a inhumatei, la care se adaugă o jumătate de gros emis de Alexandru cel Bun între 1415-1431 și aflat în umplutura gropii. Mai mult ca sigur că această din urmă monedă a fost angrenată din groapa altui mormînt.

Urmărind aria de răspîndire a mormintelor s-a putut observa că, din a doua jumătate a sec. al XVI-lea, cimitirul se extinsese spre nord și spre sud afectînd, între altele, chiar cele două drumuri care începînd cu sec. al XV-lea încadrau lăcașul de cult. În aceste condiții se renunță la artera de sud și se procedează la deplasare a celei opuse spre nord, cu circa 25 m, odată cu frontul de case aliniat arterei. Deplasarea frontului de case se face și în împrejurările în care acestea au fost distruse de un incendiu. Modificările amintite prilejuiesc constatarea că, încă din a doua jumătate a sec. al XVI-lea, trama stradală a Băii suferă modificări, apropiindu-se, probabil, tot mai mult de cea actuală.

Distrugerile ce afectează, potrivit mărturiilor arheologice, lăcașul catolic de la Baia în sec. al XVII-lea sînt confirmate și de o serie de izvoare scrise²⁴ ce conturează imaginea unei așezări și a unor locuitori tulburați de jafurile turco-tătare din deceniile opt și nouă ale veacului amintit. În acest context, ultimii reprezentanți ai populației alogene din Baia dispar, renunțînd să se mai reîntoarcă din Transilvania sau din Polonia unde se refugiaseră. Ca urmare, lăcașul de cult, lipsit de închinători și îngrijire, este condamnat a se ruina și astfel ne explicăm de ce nu mai tîrziu decît în 1691, Renzi²⁵ și la 1700, Leszczyński²⁶ găsesc aici doar o biserică părăsită, pentru ca în 1745, în amintirea locuitorilor ortodocși să nu mai persiste nici măcar hramul lăcașului²⁷.

Astfel, după 250 de ani de existență, biserica catolică din Baia își încetează rolul său, rămînînd să amintească prin zidurile sale în scurtă vreme ruinate, de vremurile în care prospera așezare era locuită de o populație alogenă care, alături de cea autohtonă, prin contribuția sa la dezvoltarea forțelor de producție, la extinderea schimburilor comerciale, la accelerarea procesului de urbanizare și, totodată, la menținerea unor legături firești între țările române, s-a identificat cu destinele țării.

NOTE

- 1 Vezi bibliografia la Nicolae Stolcescu, Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor feudale din Moldova, București, 1974, p.47-48.
- 2 Transcrierea acestei inscripții o datorăm, în trei variante, unor călugări misionari apostolici care, în sec. al XVII-lea, vizitează Moldova și așezarea de la Baia și anume: Pietro Deodato Baksic în 1641 (Călători străini despre țările române, vol. V, București, 1973, p.240), Bartolomeo Bassetti în 1643 (Ibidem, p. 182) și, în sffrșit, Marcus Dandini în 1646 (Codex Bandinus, ed. V. A. Urechia,

- în AARMSI, s.II, tom XVI, București, 1895, p.243-244).
- 3 Discuțiile referitoare la Margareta, presupusa soție catolică a lui Alexandru cel Bun, la : Rada Teodoru, Vechile biserici din Baia, în SCIA, seria Artă Plastică, 2, 1973, p.249.
 - 4 Ibidem.
 - 5 Ibidem, p.250.
 - 6 Ibidem.
 - 7 S-a presupus, și de altfel pe bună dreptate, că anonimul autor al acelei "Breve Relatione" din 1606 (E.Hurmuzaki, Documente privitoare la istoria românilor, vol.VIII, București, 1894, p.307) luase contact doar cu o legendă vehiculată încă oral atunci când vorbește destul de vag despre soția îngropată în biserica din Baia, a unui voievod catolic, ctitor al lăcașului. La rîndul ei, relatarea părintelui Paolo Bonici - cel care vizitează Baia în anul 1632 (Călători străini despre țările române, vol. V, București, 1973, p.19) - ne apare destul de confuză, motiv pentru care nu avem nici o îndoială că nici acesta nu a putut citi o inscripție deosebit de clară, mai târziu, în litera ei. Se pare, deci, că și el a preluat și consemnat o serie de informații insuficient de bine structurate, furnizate de parohul și locuitorii așezării. Astfel ne explicăm de ce ctitorul apare a fi însuși Ștefan cel Mare, cel care sub influența soției sale catolice (?) "a pus... să se facă o biserică la Baia... și la Baia este înmormîntată doamna". Or, dacă la 1632 epitaful s-ar fi aflat în locul în care a putut fi citit mai târziu de Baksić, Basetti sau Bandini, fără îndoială că și relatarea lui Bonici ar fi trebuit să consune cel puțin în linii generale, cu cele trei variante transcrise de mai sus-pomeniții misionari apostolici.
 - 8 Lia Bătrîna și Adrian Bătrîna, Contribuții arheologice cu privire la așezarea de la Baia în epoca anterioară întemeierii statului feudal Moldova, în SCIVA, 4, 1980, p.599-613.
 - 9 Idem, Unele opinii privind așezarea sașilor la Baia în lumina cercetărilor arheologice, în Cercetări arheologice, Muzeul Național de Istorie, vol.VI, București, 1983, p.239-258.
 - 10 Cronicile slavo-române din sec.XV-XVI, publicate de Ioan Bogdan, ed.P.P.Panaiteescu, București, 1959, p.7 și 15 ; Grigore Ureohe, Letopisețul Țării Moldovei, ed. P.P.Panaiteescu, București, 1955, p.76.
 - 11 Încă din anul 1413 - consecință a intervenției regelui Vladislav Jagello al Poloniei și al soției sale Anna de Cilli pe lângă papa Ioan al XXIII-lea - la Baia luase ființă o nouă episcopie catolică (Konrad Eubell, Zur Errichtung des Episcopatus Moldaviensis, în "Römische Quartalschrift", XVII, 1903, p. 188-201 ; Radu Rosetti, Despre unguri și episcopiile catolice din Moldova, în AARMSI, s.II, tom.XXVII, 1905, p. 57-58) al cărui prim sediu - biserică purtînd hramul Sfintei Treimi - s-a dovedit a fi însuși lăcașul de lemn, ars în 1439 (Lia Bătrîna și Adrian Bătrîna, op.cit., p. 250-251).

- 12 Odată cu încheierea primei faze de construcție se pare că și ze-
lul comunității catolice din Baia se diminuează simțitor, împreju-
rare de care nu arată a fi străini nici călugării conventului fran-
ciscan de aici, aflați în dispute vehemente cu episcopia, încă de
la înființarea ei (Radu Rosetti, op.cit., p.62-64). Semnificativ în
acest sens ne apare apelul adresat de episcopul Petru Csipser pa-
pei Nicolae al V-lea prin suplica din 28 noiembrie 1452, în care
se plînge de influența nefastă a fraților călugări franciscani în
rîndul credincioșilor pe care îi absolvă de obligația de a veni
la catedrală. Tot acum, același episcop atrage atenția că în cazul
în care nu se vor lua măsuri pentru limitarea acțiunii călugări-
lor franciscani, sus-zisa catedrală se va pierde: "dicta ecclesia
cathedralis, destruat" (Ibidem, p.65-66).
- 13 Rada Teodoru, op.cit., p.251.
- 14 Numeroasa locuințe din cuprinsul așezării sînt distruse tot cu a-
cest prilej (Cf. Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu și Stela Cheptea ,
Orașul medieval Baia în sec. XIV-XVII, Iași, 1980, p.20-38). Una
din locuințele (LIII) cercetate de noi, aflată la nord-est și în
vecinătatea imediată a bisericii, este afectată și ea de același in-
cendiu.
- 15 Pentru bibliografia problemei a se vedea : Șerban Papacostea, Bi-
bliografia istorică a epocii lui Ștefan cel Mare, în vol. Cultura
moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare, p.662-665 ; Ioan Au-
rel Pop, Valoarea mărturiilor documentare despre expediția între-
prinsă de regele Matei Corvin la 1467 în Moldova, în "Revista de
istorie", 1, 1981, p.131-140.
- 16 Antonii Bonfinius, Historia Pannonica sive Hungaricarum rerum de-
cades IV et dimidia, Colonia, 1690, p. 396.
- 17 Ian Dlugosz, Historia Polonica, vol. II, Leipzig, 1712, col.417-418.
- 18 Interpretare datorată prof. Vasile Drăguț (Cf. Vasile Drăguț, O pictură
murală exterioară regăsită la Baia, în RMM, seria MIA, 1, 1975,
p.60).
- 19 C. Auner, Episcopia de Baia, în "Revista catolică", IV, 1915, p.
121-123.
- 20 Dintr-o relatare contemporană, datorată lui Baltazar de Piscia, ce
descrie peripecțiile a cinci tineri genovezi într-o Moldovă pustie
de invazia turcească, aflăm că Ștefan cel Mare, după bătălia de
la Valea Albă, se retrage spre nord arzînd toate așezările prin
care urmau să treacă turcii în urmărirea oștirii moldovene și
astfel cad pradă flăcărilor Iașii, Bacăul, Romanul și Baia ("Ias-
sum, Baccum, Romanbazar et Bagnam"), iar locuitorii acestor a-
șezări "cum multis bonis" se refugiază fie în Ungaria (Transilva-
nia- n.n.) fie în Galiția.
- 21 Luptele pentru tronul Moldovei dintre Vasile Lupu și Gheorghe
Ștefan, desfășurate în cursul anului 1653, vor afecta cu multiple
consecințe și așezarea de la Baia. Referindu-se la intervalul de
timp dintre 11 aprilie și 1 noiembrie, o dare de seamă a misi-

- unii iezuite din Moldova menționa că "foarte multe sate au fost dărâmate din temelie, orașele și cetățile au fost supuse prădăciunii și lăcașurile sfinte au fost jefuite, ceea ce s-a întâmplat și lăcașului nostru catolic de la Baia" (Călători străini..., vol. V, p.240).
- 22 Piese similare s-au descoperit la fosta mănăstire Cotmeana (jud. Argeș) sau la Retevoiești.
- 23 Cercetări datorate autorilor.
- 24 O notă anonimă din 1687 consemnează: "...Moldova este aproape distrusă. Cotnarii, Baia (subl.n.), Tîrgu Frumos, Tîrgu Sirect, Suceava, Botoșanii, Romanul, Bacăul, Bîrladul... toate aceste orașe sînt părăsite, oamenii sînt fugiți în Polonia și Transilvania" (Cf. Călători străini..., vol. V, p. 438).
- 25 Diplomatarium italicum, IV, 1939, p.294.
- 26 P.P. Panaitescu, Călători poloni în țările române, București, 1930, p.94.
- 27 Diplomatarium italicum, I, 1925, p. 188.

CONTRIBUTIONS ARCHÉOLOGIQUES À L'HISTORIQUE DE LA VILLE DE BAIA, DÉP. DE SUCEAVA

Résumé

Les fouilles archéologiques entreprises à Baia ont prouvé que dans sa première phase de construction l'église catholique était représentée par un chœur, une abside et une sacristie, le tout construit en briques, auquel a été ajouté un "nef" en bois, solution à caractère provisoire qui protégeait l'ouverture large du côté ouest. Dressé autour des années 1440-1441 après la désafection à cause d'un incendie d'une chapelle en bois antérieure, le noyau initial est amplifié après 1467, par l'annexion d'une tour imposant de clocher, et sur le côté sud d'une chapelle. Ultérieurement il y a eu aussi de travaux de construction plus ou moins étendus et de reconstruction, imposés par les dégâts subis par la sainte demeure au cours des conflits militaires. La fin du XVIIe s. trouve la communauté allogène de Baia dispersée à la suite des invasions turques et tartares répétées, ainsi l'église à défaut de paroissiens cessera son activité.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.-L'église catholique de Baia. Plan de situation contenant les étapes de construction du monument et les emplacements des sections et des tombes. 1) Le noyau initial composé par abside, chœur et sacristie (environ 1440-1441); 2) Tour-clocher et sacristie (après 1467); 3) Balcon construit entre 1574-1612; 4) Tombes à pièces d'inventaire.

Fig.2.-L'église catholique de Bata. Accessoires vestimentaires et objets de parure recueillis dans la nécropole de l'église. 1 et 2) boucle de ceinture en bronze; 3) anneau sigillaire en argent; 4) bouton en argent filigrané; 5) agrafe en bronze; 6) anneau pour les fiançailles en argent.

CERCETĂRI ARHEOLOGICE ȘI ISTORICE EFECTUATE LA CASTELUL LĂZAREA

de LUMINIȚA MUNTEANU

Pe valea Mureșului, nu departe de izvoare, se desfășoară depresiunea intramontană Giurgeului. Spre centrul acestui bazin liniștit, înconjurat de coamele stâncoase ale munților Giurgeului și Gurghiului, la nord de orașul Gheorghieni, înaintează un piemont - Szarmany - acoperit cu păduri de conifere și pășuni generoase, sferțecate pe alocuri de cariere deschise de marmură. La poalele acestuia, dealungul unuia din primii afluenți ai Mureșului, Pârful Mare, se întinde localitatea Lăzarea căreia îi aparțin nu mai puțin de 4 monumente istorice: biserica parohială, în stil gotic târziu, datând din a doua jumătate a sec. al XV-lea¹, capela din deal (sec. al XV-lea), castelul nobililor Lázár (sec. XVI-XVIII² și mănăstirea franciscană (1669-1752), toate amplasate pe versanții piemontului. Aceste construcții de zid, rar întâlnite într-o zonă de arhitectură proprie din lemn, perpetuează cele mai răsăritene expresii ale stilurilor europene occidentale clasice (gotic, renaștere, baroc), îmbrăcând forme specifice filtrate de o tradiție simplificatoare și funcționalistă, îmbogățite de o sensibilitate artistică mult diferită de cea a locurilor de proveniență, adaptate perfect peisajului și temperamentului locului. Formele venite de departe se conformează spațiului și spiritualității proprii, iar peste ele se suprapune discret dar definitoriu tradiția decorativă locală caracteristică și permanentă.

Castelul de la Lăzarea este o apariție singulară într-un perimetru unde monumentele de arhitectură romanică, gotică, renașcentistă și barocă ating o densitate apreciabilă față de restul Europei, o apariție singulară în șirul castelelor feudale din Transilvania (fig. 1). Acest ansamblu se compune dintr-o incintă dreptunghiulară (75 x 100 m), având amplasate pe colțuri 3 turnuri aproape pătrate și cel de nord-est cu 7 laturi, un corp de poartă cu etaj, camere adosete pe latura de sud și est precum și două clădiri cu etaj; cea de nord-est (palatul doamnei) și cea de nord-vest (palatul de judecată), toate păstrate sub formă de ruină. Pe fațada de sud se conservă urmele unei decorații specifice renașterii prin care se perpetuează până în zilele noastre un stil relativ răspândit în Europa centrală a secolului XVII, stilul de renaștere atică decorativă³, fiind cea mai răsăriteană manifestare a acestuia. Nota de aleasă originalitate a acestui castel este dată de perfecta simbioză a unui stil central european cu elementele decorative tradiționale locale.

Istoricul monumentului și familiei Lázár. În forma sa actuală castelul reprezintă rezultatul unui mare număr de faze de construcție și

* În studiul de față au fost folosite și rezultatele cercetărilor arheologice din campaniile 1975-1977, conduse de Mariana Dumitrache, ale cărei concluzii au fost consemnate în rapoartele de săpături aflate în manuscris în arhiva D.P.C.N. (C.C.F.S.), dosarul castelul Lăzarea.

reparații⁴ care se suprapun, reflectând fidel creșterea, apogeul și decăderea familiei care l-a stăpînit timp de cinci secole - nobilii Lázár⁵.

Familia Lázár este una din cele mai vechi familii secuiești și probabil mult anterioară primelor date documentare referitoare la ea. Astfel se presupune că originea ei este pecenegă, deoarece în rîndurile acestui neam numele de Lazar apare frecvent, iar ultimii pecenegi au fost asimilați de secui⁶. Totodată se consideră că această familie ar fi originară din localitatea Lázărești⁷, din Trei Scaune (Lázárfalva), fondată de un strămoș, de unde s-a extins apoi în bazinul Ciucului și Gheorghienilor⁸.

Documentar originea nobililor Lázár este la Tomești-Ciuc (Csikszenttamás)⁹, iar primul atestat documentar aici este Lázar Bernat, în anul 1406¹⁰. Apoi apare în documente Nagy Lázár (1462), asimilabil cu Lázár Szylveszter din alte documente și foarte probabil fiul lui Lázár Bernat. În 1462 Lázár Balint, fiul lui Nagy Lázár, primește demnitatea de judecător (bíró) și cea de conducător al armatei (hadnagy) în scaunele Ciuc, Gheorghieni și Cașin, demnități ce vor fi transmise și la urmași, cele din scaunul Cașin urmînd a fi împărțite alternativ cu familia Halom. Aceste funcții au condus desigur la obținerea unor posesiuni în bazinul Gheorghieni, printre care s-a numărat și aceea pe care se va amplasa reședința familiei. Încă în 1456 familia obținuse de la regele Ludovic al V-lea al Ungariei titlul de "nobilis".

Fiul lui Balint, Lázár Andrei I, va fi primul care va folosi titlul de Lázarea (Szárhegyi), descendenții lui constituind ramura de Lázarea. Andrei I este unul din cei mai importanți nobili secui din sec. al XV-lea, întărindu-și poziția prin extinderea domeniilor mai ales în bazinul Gheorghieni, dar și în zona Nirajului, din acaunul Mureș, prin căsătoria sa cu Gyulakuthi Borbála de la Sfîntana. Participă la mișcarea revendicativă a secuilor din 1506 și prezidează marșul adunare națională secuiască de la Lutița din același an. În mai multe rînduri este ales jude regal și căpitan suprem al scaunelor Ciuc, Gheorghieni, Cașin (1469-1478).

În cadrul posesiunilor cele de la Gheorghieni și Lázarea încep să devină tot mai importante, dovadă titulatura cu care semnează unele acte: în 1505 semnează Gyergyói (de Gheorghieni); în 1507 după ce achiziționează de la Székely Ferent moșia Szárhegyalja semnează de Szárhegyalja, iar mai tîrziu Gyergyói es Szárhegyi sau simplu Szárhegyi.

Un alt fapt care demonstrează atașamentul său față de Lázarea și permite să considerăm că își petrecea o bună parte din timp aici este și faptul că în 1492 obține un act care presupune nu numai o mare putere politică și o mare influență în cercurile eccleziastice din interior și din exterior dar și o situație financiară de excepție și anume o bulă papală de indulgență plenară de 100 de zile pentru biserica parohială din Lázarea.

Aceste mărturii documentare îndreptățesc presupunerea că în timpul lui Andrei I la Lázarea a fost ridicată o reședință fortificată, pre-

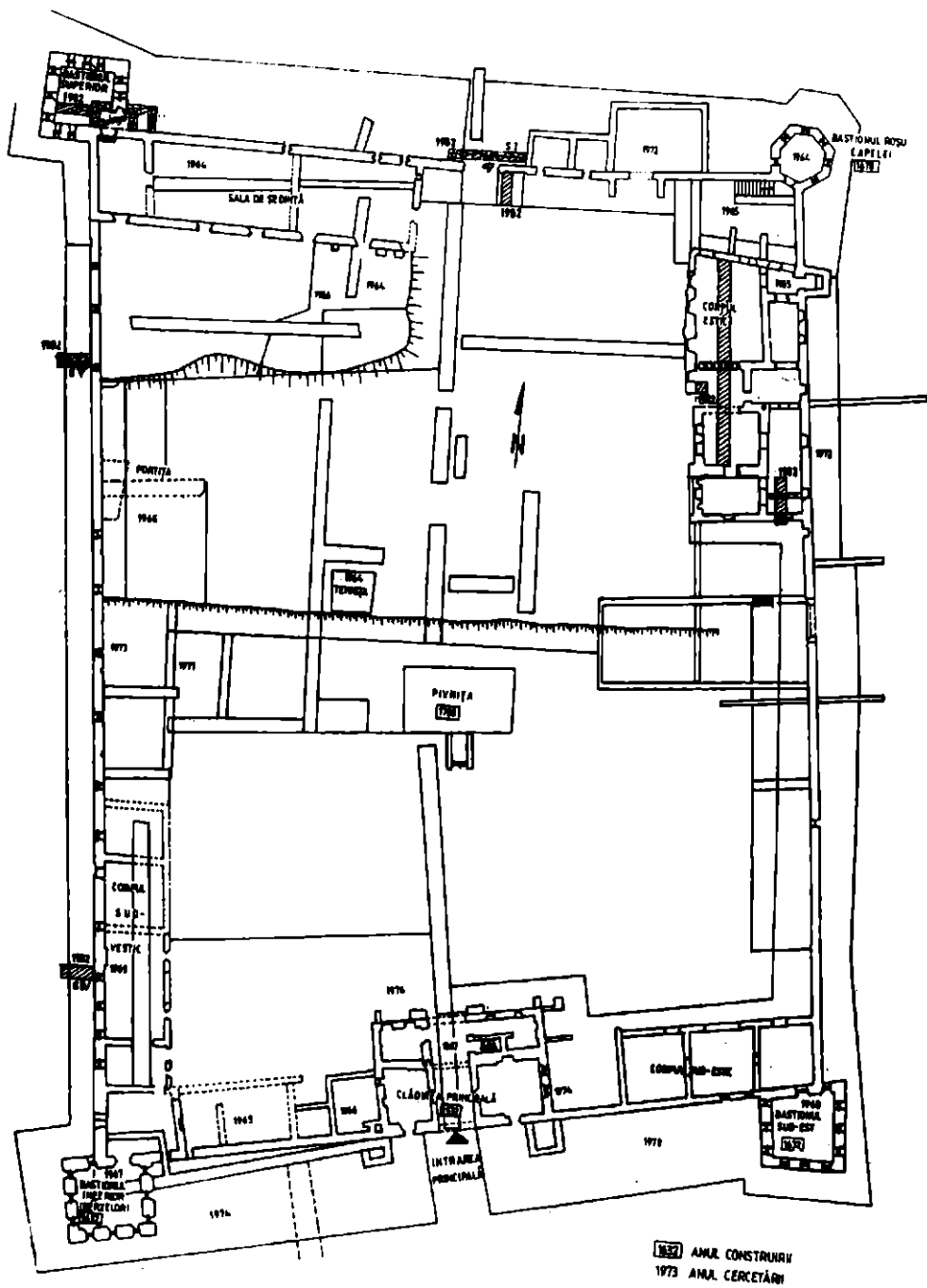

Fig.1.-Planul castelului Lăzarea.

supusă a fi fost din lemn¹¹, demnă pentru a fi locuită de o personalitate atât de marcantă.

Lazar Andrei moare în 1519 lăsând moștenire posesiunile sale din zona Gheorghienilor fiului său Lazar Ioan I, care va continua acțiunile tatălui său de extindere a moșiilor din scaunul Mureș, mai ales prin dota considerabilă a soției sale Apafi Klara. Participă activ la luptele interne ce tulbură Transilvania între 1527-1532 ca susținător al lui Ioan Zápolya și a lui Petru Rareș. În una din campaniile voievodului moldovean în Transilvania, probabil în 1538-39, acesta este oaspete al lui Lazar Ioan la reședința sa din Lăzarea.

În general bibliografia consacrată acestui monument susține teza clădirii corpului de la poartă în vremea lui Lazar Ioan I, teză susținută de prezența pe peretele de vest al gangului a anului 1532 pictat cu culoare roșie pe tencuială¹², această dată marcând evident începerea sau încheierea unor lucrări importante.

În urma cercetărilor arheologice întreprinse în perioada 1963-1974 au fost stabilite mai multe etape de construcția: o primă etapă "înainte de 1532; un turn de locuit compus din două încăperi situate la parter, o boltă a porții și 2-3 încăperi situate la etaj. Rămășițele acestui turn se pot identifica în partea mijlocie a clădirii principale. Turnu era înconjurat - probabil - de clădiri anexe"; o a doua etapă, în 1532, când "turnul de locuit se modifică într-un conac, fiindu-i adosate câte 4 încăperi la parter și la etaj". De asemenea autorii săpăturii consideră că întregul complex de clădiri se înconjoară la această dată cu o împrejmuire făcută din piatră¹³.

În 1549 moare Lazar Ioan I și averea sa este împărțită celor 5 fii ai săi, moșiile din scaunul Gheorghieni fiind moștenite de Stefan al II-lea și Mihai, iar cele din scaunul Mureș de ceilalți fii, dintre care Imre va fi întemeietorul puternicei ramuri a Lazarilor de Sântana, mai târziu de Fântânele, care se va stinge și ea la mijlocul sec. al XIX-lea. Testamentul este un document deosebit de interesant fiind unul dintre primele de acest gen din zonă, întocmit în limba maghiară. În acest document printre bunurile lăsate moștenire se află nominalizată și "casa din Gheorghieni" (Gyergyoihaz), dar familia neavând la acea dată nici o posesiune în orașul ce se forma în jurul vamei de Gheorghieni, foarte probabil este vorba de reședința de la Lăzarea.

Curând după 1549 moare Lazar Mihai fără a avea urmași, astfel că și partea lui îi revine fratelui său, Lazar Ștefan al II-lea, care se căsătorește cu o descendentă a mării familii Bógáthy Ilona. Participă activ la răscoala secuilor din 1562 și face parte din dieta de la Sighișoara unde se pune capăt revoltei și sînt înnoșiți unii conducători secuilor. Ulterior este însă prins și închis, dar în 1566 este eliberat și numit jude regal, funcție pe care o va păstra pînă în 1578. În același an se stabilește la Lăzarea, unde va rămîne pînă la 1580. Moare în 1583 la Ilia de Mureș, la castelul ginerelui său, Bethlen Farkas. Sub principele Ioan Sigismund (1559-1571) primește din partea acestuia donații de terenuri cu iobagi (57 la număr) care îi sporesc proprietatea, astfel că în 1576, ajun-

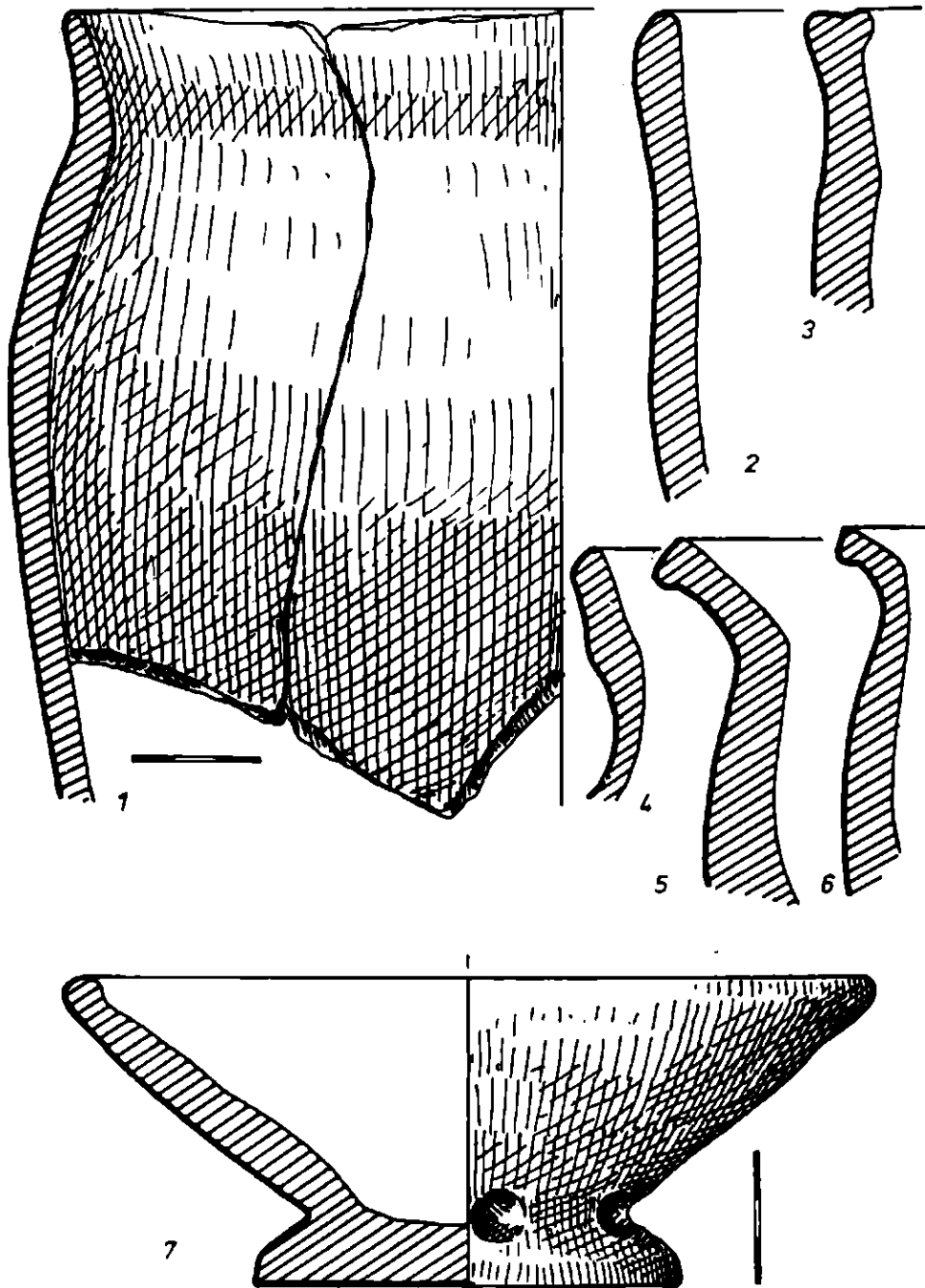

Fig.2.-Fragmente ceramice de sec.IV lucrate cu mîna.

ge a fi unul din cei care plătesc cele mai mari impozite pe moșii din întreaga zonă. Același principe în 1569 confirmă titlul de "nobilis" acordat familiei Lazar în sec. al XV-lea.

Fiul său Lazar Andrei al III-lea joacă și el un rol important în viața nobilimii secuiești. Soția sa, Sombori Elisabeta, este fiica lui Szombori Gaspar membru al consiliului de tutelă în vremea copilăriei lui Bathory Sigismund, viitorul principe, și este înrudită dinspre partea mamei cu familia Bathory. Reprezentant al elitei nobilimii secuiești și înrudit cu voievodul, apoi principele Ștefan Bathori (1571-1575, respectiv 1575-1583), face parte din strălucitoarea suită care îl conduce în Polonia unde acesta a fost ales rege. Este momentul înfiripării unor relații, la început de prietenie iar mai apoi de înrudire, cu nobilimea poloneză, legături care mai târziu vor avea un rol hotărâtor asupra evoluției castelului, după cum se va vedea mai jos.

Böjthy Gáspár, cronicarul curții lui Gabriel Bethlen, îl descrie ca pe un războinic dur și neînfricat. Tendința sa spre nou, spre schimbări îl determină să treacă de partea reformei și în 1592 alungă preoții și distruge altarele în câteva biserici din zona Gheorghienilor. Mai târziu, probabil sub presiunea familiei și a unor nobili revine la catolicism și reconstruiește bisericile.

Poseziunile sale cuprind întinse zone din Gheorghieni, primind ca donație din partea principelui și orașul Gheorghieni în întregime. Între 1593-1597 este jude regal și căpitan al scaunelor Gheorghieni, Ciuc și Cașin. Deși a avut o viață foarte agitată totuși cea mai mare parte a timpului și-o petrece la Lăzarea, până la moartea sa într-o bătălie din 1597.

Inclinația sa spre preocupări războinice precum și marea sa putere economică ne fac să presupunem că în vremea lui reședința familiei de la Lăzarea va obține stabilirea definitivă a dimensiunilor incintei, partea nordică mai vulnerabilă fiind întărită cu un sistem defensiv mai sigur, dar care mai târziu va fi modificat.

Existența unui castel puternic fortificat și probabil deservit de o formațiune permanentă de luptă, dată fiind situația tulbură din Transilvania și pericolul turcesc, poate fi confirmată și de faptul că în 1590, după moartea lui Bethlen Farcas, soția sa Druzina, împreună cu fiii săi, viitori principii ai Transilvaniei, Gabriel și Ștefan Bethlen, își caută un loc sigur la castelul fratelui ei, Lazar Andrei, de la Lăzarea. Gabriel Bethlen va mai locui și mai târziu la Lăzarea, în 1610, în perioada când a fost căpitan al scaunului Ciuc.

O viață la fel de agitată va avea și fiul său Lazar Ștefan al IV-lea. Participă de tânăr la campaniile principelui Gabriel Bathori (1608-1613), în urma cărora obține câteva moșii în centrul Transilvaniei. Se căsătorește cu Szekely Ilona, al cărui tată a slujit în Polonia sub Ștefan Bathori și unde s-a căsătorit cu o nobilă poloneză, Dorothea Rhabianca.

În 1613 este ales principe Gabriel Bethlen, iar vărul său și prietenul din copilărie, Lazar Ștefan al IV-lea, devine unul din cei mai apropiați dregători ai săi. Participă la campaniile militare ale principe-

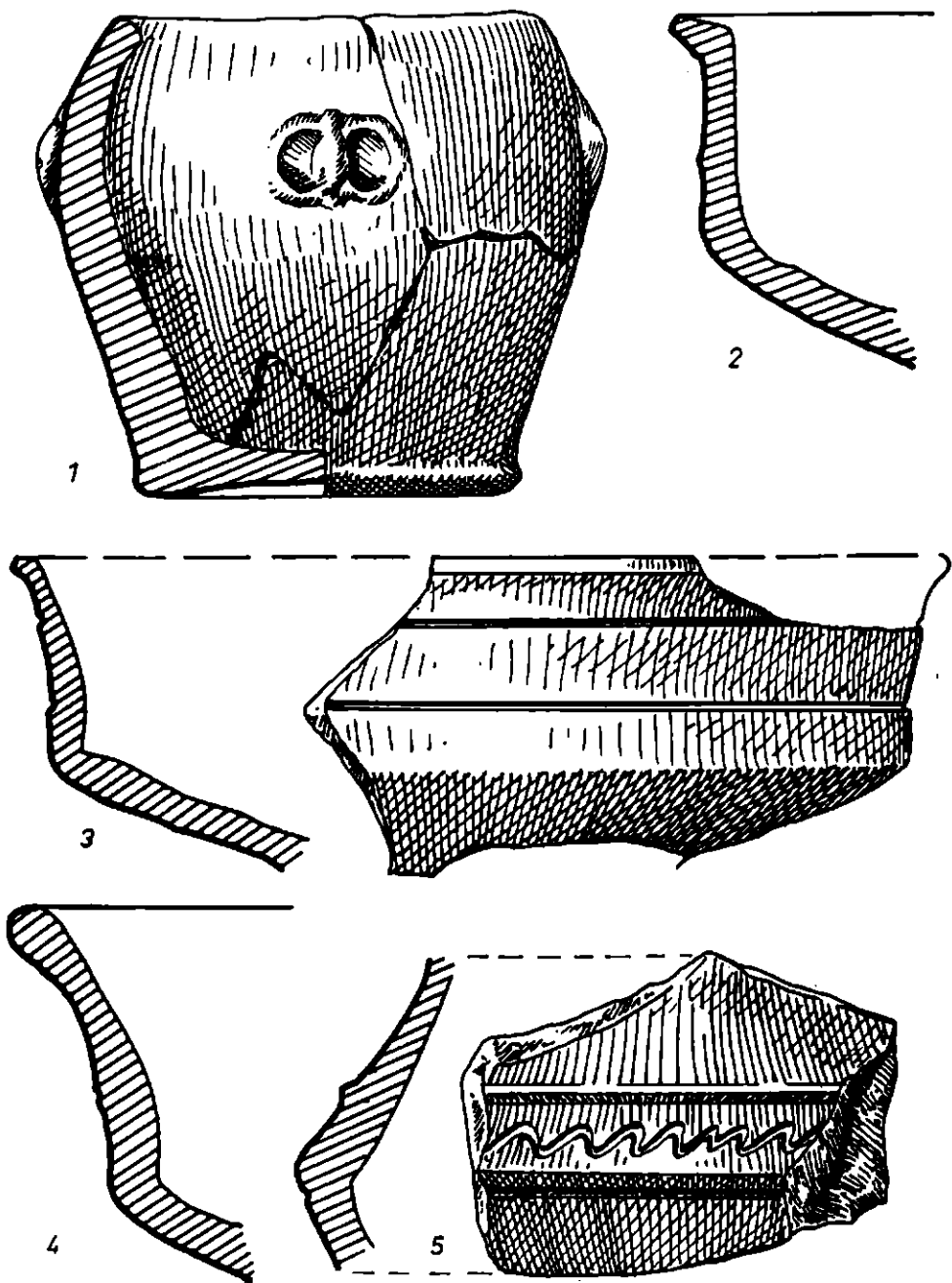

Fig.3.-Fragmente ceramice de sec.IV lucrate la roată.

lui și ca răsplată a vitejiei sale primește întinse moșii. În 1620 este invitat și participă împreună cu soția la fastuoasa nuntă de la Kosice a lui Gabriel Bethlen cu Ecaterina de Brandenburg. În această zonă are ocazia să cunoască multe din cele mai reușite exemplare ale arhitecturii renascentiste cu atică decorativă, în manifestările sale poloneze, ceea ce va influența categoric alegerea acestui stil în momentul reconstrucției castelului său de la Lăzarea.

Încă dinainte de 1614 este jude regal și căpitan al scaunelor Ciuc, Gheorghieni, Cașin, funcție pe care o va îndeplini pînă în 1637 cînd în urma unui conflict cu principele Rakoczi Gheorghe I (1630-1648) izbucnit din cauza vămilor de la Gheorghieni este deposedat de funcție, iar bunurile sale din Gheorghieni sînt sechestrare. Disgrația se datorește și sprijinului acordat în 1636 vărului său Bethlen Ștefan în acțiunea acestuia de a redeveni principe. Totuși după un timp relațiile sale cu principele se îmbunătățesc și ca semn de loialitate participă la campania acestuia în Ungaria unde și moare în 1644.

Dar din toate acțiunile vieții sale aventuroase numai două vor duce numele său peste veacuri, una este întemeierea mînăstirii franciscane de la Lăzarea, iar cealaltă, cea mai importantă, reconstrucția castelului.

Motivul principal al acestei reconstrucții a fost pe de o parte puternicul avînt al construcțiilor în stilul de renaștere cu atică decorativă, stil adus și impus de principele Gabriel Bethlen precum și de necesitatea asigurării unei reședințe mobiliare demne de primirea noii sale soții Kováchóczi Zuzsa care pînă la căsătorie locuise în fastuosul castel de la Someșeni. În jurul anului 1630 începe acțiunea de transformare a sevelului castel într-o reședință nobiliară de ultimă modă. Alegerea pretențiosului stil, de influență centrală europeană, a fost determinat probabil și de originea poloneză a soției sale precum și de relațiile strînse cu nobilimea poloneză de la curtea lui Ștefan Bathori ale socrului său.

Lucrările de transformare încep în partea sudică a castelului și probabil primul obiectiv terminat este turnul de sud-vest care poartă o inscripție cu anul 1632. Urmează apoi decorarea zidului sudic și se încheie cu transformarea turnului de sud-est care poartă data de 1639. Pierzînd din caracterul defensiv, clădirile interioare care se construiesc acum se adosează direct zidurilor de incintă, desființîndu-se drumurile de strajă. Ca deținător al funcției (aproape permanent) de judecător suprem al scaunelor Ciuc, Gheorghieni și Cașin, Lazar Ștefan al IV-lea își mută locul de exercitare al prerogativelor sale la Lăzarea, unde edifică o mare sală de judecată, adosată zidului nordic și ca un calvar al acesteia, temnița din centrul incintei. Zona nordică a patruleterului se va închide după moartea sa. Zidul dublu cu zvinger și turnurile de apărare intermediare devin inutile, se renunță la el, închizîndu-se incinta cu un turn heptagonal (în construcție în 1698), care probabil va fi fost o vreme capelă.

Lazar Ștefan al V-lea (1626-1679), fiul lui Lazar Ștefan al IV-lea și al Ilonei Székely, continuă cariera zbuciumată a tatălui său. Mașiile

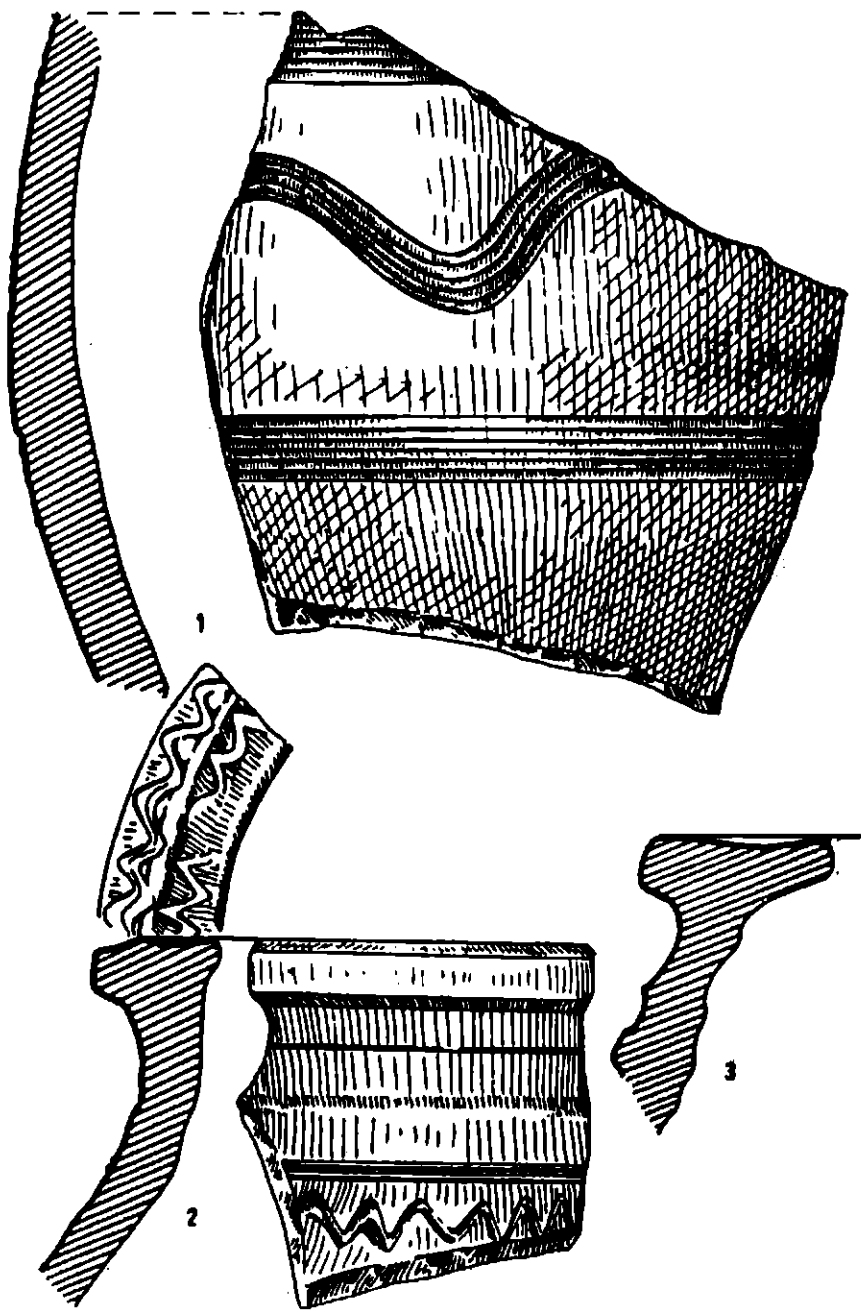

Fig.4.- Fragmente ceramice de secol IV.

întinse, meritele tatălui, înrudirea cu familiile cele mai importante, și propulsează în primele rânduri ale potențailor transilvăneni. Dovedește o mare și continuă loialitate față de Gh. Rakóczi al II-lea, pe care și însoțește în campaniile sale din 1655 și 1657 fiind conducătorul cavaleriei secuiești. Este unul din cei mai înfocați susținători ai realegerii lui Gh. Rakóczi al II-lea ca principe al Transilvaniei la dieta de la Tg. Mureș din 1659.

Până în 1659 este conducătorul cavaleriei secuiești din Gheorghieni, iar din 1658 până în 1679, cu mici întreruperi, judecător regal suprem în cele trei scaune Ciuc, Gheorghieni, Cașin. În același timp este și șambelanul curții lui Gh. Rakóczi al II-lea. Are relații strânse cu mulți nobili de frunte ai Ungariei și Transilvaniei, iar corespondența îi arată ca pe un om de mare cultură. În 1658 găzduiește la castelul din Lăzarea timp de aproape un an pe aliatul lui Gh. Rakóczi al II-lea, Mihnea Vodă, refugiat din fața turcilor.

După înălțurarea lui Rakóczi în 1660, Lazar Ștefan al V-lea, este prins și întemnițat în cetatea Gurghiului, dar evadează și organizează în Ciuc și Trei Scaune o răscoală împotriva principelui Barcsai Akos, aliat cu Kemény Ioan și Petky Ștefan și rezistă până la năvălirea turcă din 1661.

Sub principii Kemény Ioan (1661-1662) și Apafi Mihai I (1662-1690) este din nou printre primii nobili ai Transilvaniei, dar în 1678 se compromite în complotul lui Béli Pál, e prins și închis în cetatea Făgărașului, unde moare la 24 aprilie 1679. După moarte este condamnat pentru trădare și i se confiscă bunurile, dar peste puțin timp sînt restituite urmașilor.

Din a doua căsătorie, în 1672, cu Kreszturi Krisztina se va naște în 1675 unicul său fiu Francisc, care va aduce titlul de conte familiei Lazar.

În 1699 Francisc Lazar este ales la rîndul său judecător regal, dar este înlocuit în curînd de Apor Ștefan, mai apropiat principelui. Fidelitatea și meritele familiei față de Habsburgi și primesc răsplata în 9 martie 1702 cînd împăratul Leopold îi acordă titlul de conte, și este numit inspector regal pentru Ciuc, Gheorghieni și Cașin. În 1703 este însărcinat cu supravegherea trecătorilor din secuime, dar sub presiunea curușilor conduși de Francisc Rakóczi al II-lea fuge în Moldova la moșia domnitorului Ilie Cantacuzino din Bălcești. Se refîntoarce apoi în secuime și sub presiunea maselor populare trece de partea curușilor devenind apoi unul din cei mai înflăcărați susținători ai acestora. În 1704 nobilii din Ciuc sînt amnistiați de împăratul Leopold, dar Lazar Francisc este exclus, rămînd loial curușilor. În 1704 Rakóczi îi numește judecător suprem al scaunelor Ciuc, Gheorghieni, Cașin, funcție pe care o va deține până în 1706, cînd e din nou obligat să se refugieze în Moldova la Bălcești. Revine chemat de Rakóczi Francisc al II-lea în 1707 și la dieta de la Tg. Mureș este însărcinat cu rechemarea celor fugiți din tabăra principelui.

Imperialii obțin din nou succese în 1708, iar Lazar Francisc este

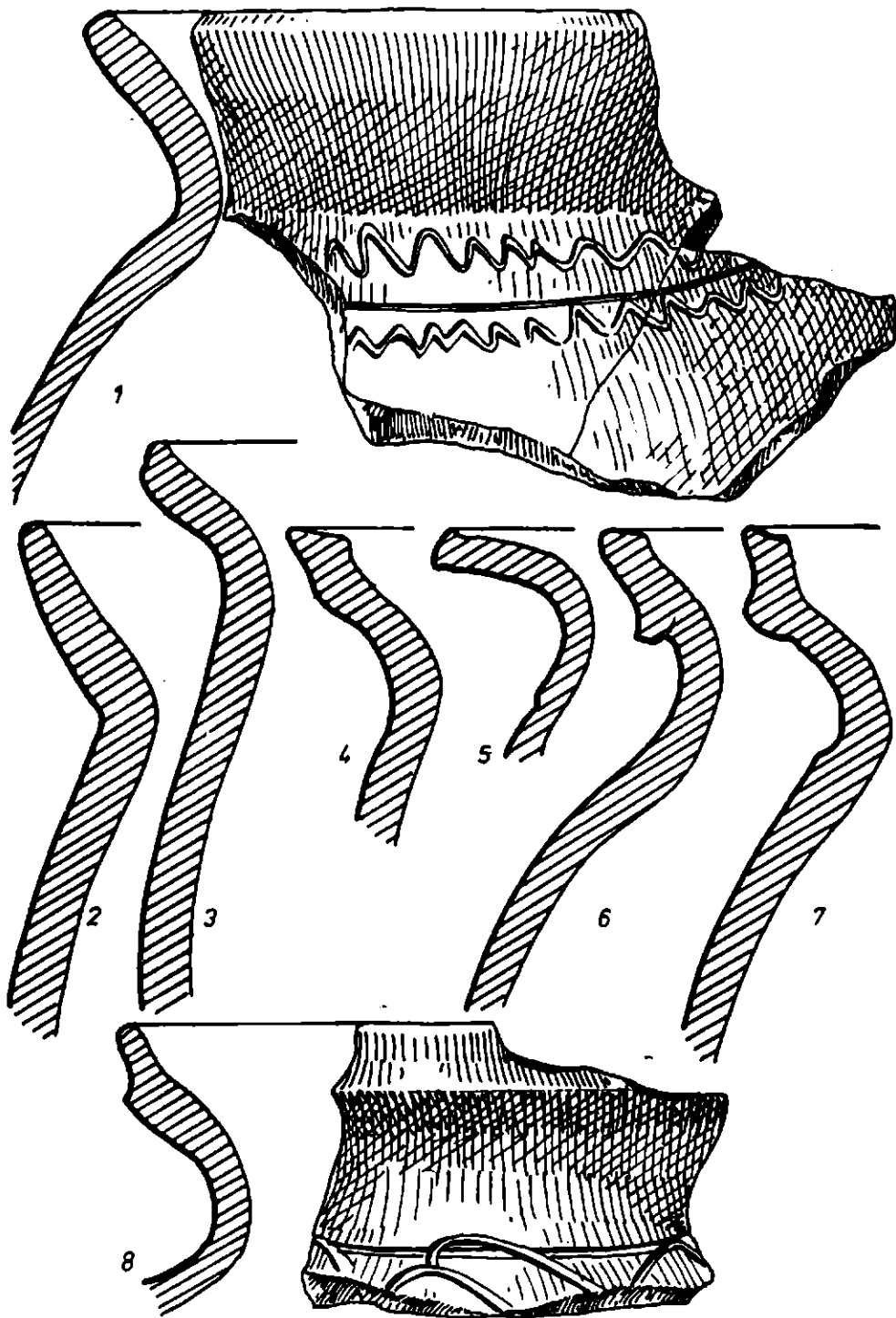

Fig.5.- 1) Fragmente ceramice de sec.XII-XIII; 2-8) ceramică tipică sec. al XIV-lea și al XV-lea.

obligat din nou să fugă în Moldova. În 1711 revine în Transilvania și după limpezirea situației în 1722 este ales din nou judecător regal până în 1730, iar mai apoi între 1737-1742. În această perioadă este iar printre principalii potenți transilvăneni și din 1721 este reprezentant în dietă. Din 1736 se stabilește definitiv la Lăzarea unde moare în 1742.

În ceea ce privește castelul el trece prin încercări grele la începutul sec. al XVIII-lea. Astfel în timpul răscoalei curuților (1702-1711) este atacat în două rânduri. Prima dată de maiorul Graven în lărna lui 1706, care îl jefuiește, încarcă toată prada în săni și împreună cu soția lui Lazar Francisc, o duce la Brașov. A doua distrugere, mult mai puternică, ea atac susținut și de artilerie, are loc în vara anului 1707, sub conducerea maiorului Akton din ordinul generalului Rabutin. Castelul este incendiat. Se distruge masivul turn de nord-est și zidul exterior al zvingerului precum și tronsonul estic al zidului de sud. Astfel în 1711 când Lazar Francisc în urma capitulării curuților de la Mofninul Mare, se întoarce la Lăzarea nu mai găsește nici o încăpere locuibilă în castel.

Abia în 1736 încep lucrările de refacere care așa cum rezultă din mărturia unui administrator, Farkas Ferenc, au avut numai caracter de reparare a pagubelor provocate de cele două atacuri. Singurele adăugiri în această fază sînt supraetajarea corpului de vest cu camere pentru oaspeți, camera așezată pe arcade în continuarea gangului intrării și cele 4 camere pe două nivele adăugate corpului de intrare în partea dinspre nord, precum și câteva acareturi din lemn în interiorul incintei.

Urmașii lui Lazar Francisc nu mai joacă un rol important în viața politică și economică a Transilvaniei, ramura de Lăzarea cunoscînd un declin accentuat, iar centrul de greutate al familiei se mută pe celelalte posesiuni din centrul Ardealului, castelul depopulat devine o proprietate mai mult simbolică. Spre sfîrșitul sec. al XIX-lea ramura de Lăzarea se stinge, iar posesiunile sale trec în patrimoniul ramurii de Fîntînele.

O împărțire între 3 frați a castelului în 1836 aduce unele mici modificări: străpungerea unei porți în zidul estic, astuparea fîntînei și construirea unei scări interioare la corpul de intrare.

În 1862, când îl vizitează Orban Balacs și în 1853 Kővari Laszlo, nu mai păstrau acoperiș decît corpul de intrare, corpul de nord și corpul de est, restul inclusiv zidul sudic fiind într-o stare de ruină apropiată de cea păstrată pînă în 1963, când au început primele lucrări moderne de restaurare a castelului din Lăzarea.

Cercetările arheologice de la castelul Lăzarea 1975-1982. În momentul preluării lucrărilor de restaurare la castelul Lăzarea în proiectul întocmit a fost prevăzută și efectuarea unor sondaje arheologice în incinta castelului. Astfel în 1975 cercetările s-au concentrat în zona porții principale, în 1976 acestea au continuat în același punct, extinzîndu-se pe latura de sud-est, interior și exterior; de asemenea pe latura de vest la interior. În 1977 s-a efectuat un sondaj în zona corpului de nord-vest¹⁴. Reluate în 1982, săpăturile arheologice au urmărit cele două corpuri de N-V și N-E, respectiv sala de judecată și palatul doamnei.

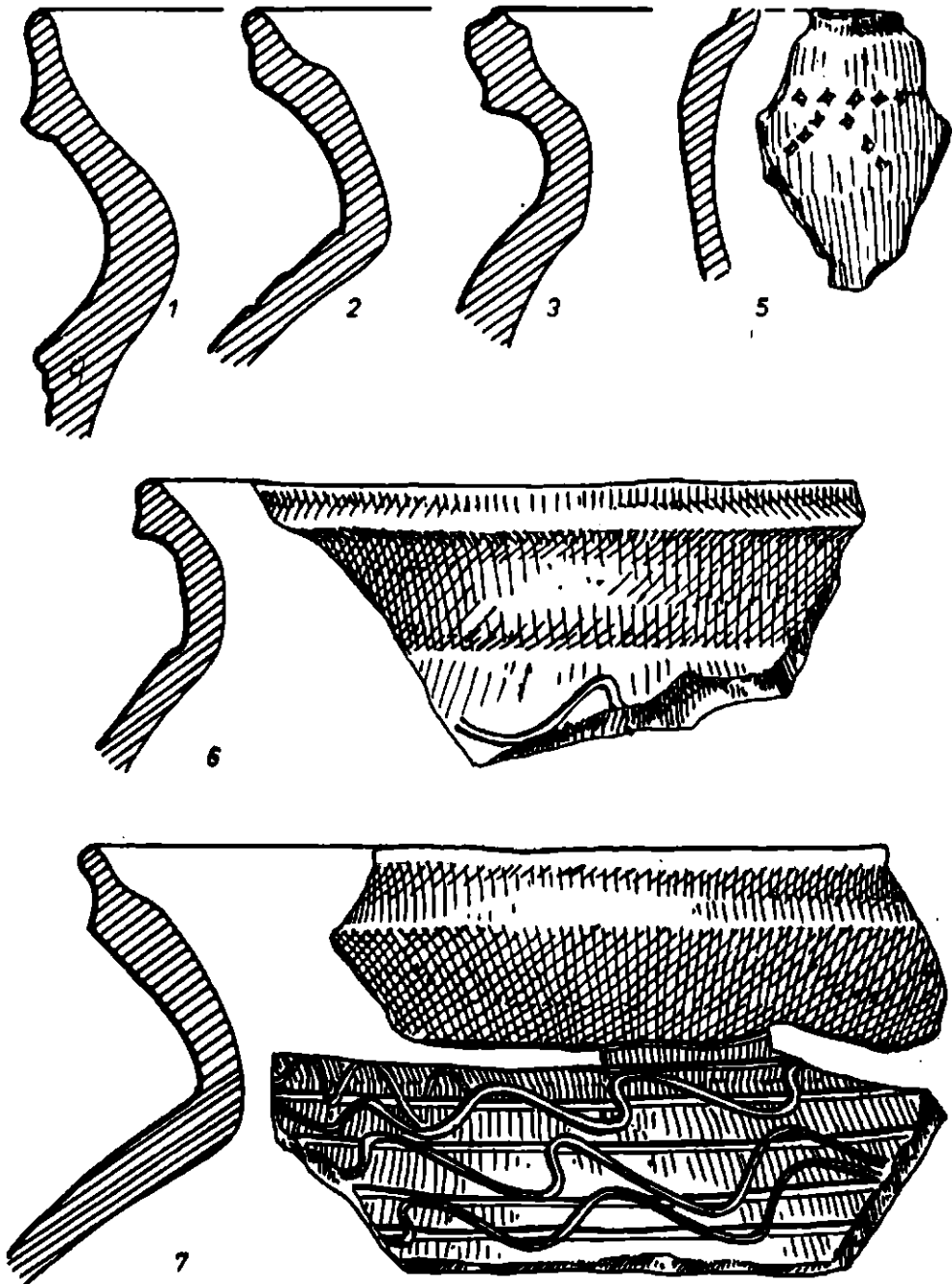

Fig.6.-Ceramică de secol XIV-XV.

Aceste cercetări arheologice au scos la lumină și urme materiale anterioare celei mai vechi etape de construcție, dovedind astfel că terenul ocupat de castel a fost intens locuit în epocile mai vechi¹⁵.

1. Cele mai vechi urme de viașuire descoperite în secțiunile executate în anii 1975-1977 datează din sec. al IV-lea e.n. Este vorba de fragmente ceramice¹⁶ risipite într-un strat de pământ negru, depus peste pământul viu. Cele mai multe fragmente provin din secțiuni trasate în zona porții și din S.XIX trasată pe latura vestică a incintei; urme sporadice s-au descoperit în S.XXVI trasată pe latura estică a castelului.

În general materialul descoperit se încadrează în cele două categorii specifice culturii materiale din sec. al IV-lea e.n.¹⁷. Din pastă grosolană, brun roșcată, de diferite nuanțe, au fost confecționate cu mîna oale simple cu pereții ușor arcuiți, cu marginea răsfrîntă mai mult sau mai puțin în afară, muchia rotunjită și subțiată (fig.2/1,2) ori îngroșată și teșită¹⁸ (fig.2/3,5,6). Adesea în interiorul lor se observă urmele verticale ale degetelor imprimate în timpul modelării lutului umed. Amintim de asemenea un fragment de vas cu pereții oblici, cu fundul lățit și decorat cu impresiuni de degete (fig.2/7), formă cunoscută din cultura preromană, dacică, cunoscută sub numele de cățuia dacică¹⁹. Remarcăm și un vas-borcan, păstrat fragmentar, înalt de numai 7 cm, cu pereții arcuiți, cu marginea buzei rotunjită, decorat cu proeminente, realizate prin simpla apăsare în pasta încă moale a cîte două degete²⁰ (fig. 3/1). Vasele de provizii (Krausengefässe) au fost lucrate din pastă zgrunțuroasă, cu multe pietricele, au o culoare brun-deschis, cărămizie ori cenușiu. S-au păstrat fragmente de margini îngroșate spre interior și exterior (fig.4/3), una a fost decorată pe partea orizontală cu linii în val (fig.4/2). În general decorul constă din benzi incizate orizontale ori în val²¹ (fig.4/1). Dintr-o pastă fină cu luciu la exterior de culoare cenușie, mai rar cărămizie (fig.3/4) s-au realizat o serie de străchini sau castroane, lucrate la roată, cu pereții unghiulari ori arcuiți, cu marginea evazată oblic (fig.3/2,3) cu buza rotunjită și îngroșată (fig. 3/4). Decorul constă din linii fine incizate, din una sau două dungi în relief aplicate pe umăr, uneori în combinație cu o linie în val executat în tehnica lustrului²² (fig.3/5).

Deși nu au fost descoperite locuințe ori urme ale unui cimitir putem presupune că acest material arheologic descris mai sus provine foarte probabil dintr-o așezare amplasată pe această terasă joasă cu panta spre sud, cunoscîndu-se faptul că așezările din această epocă ocupă suprafețe mari, materialul arheologic fiind risipit în stratul de cultură, împrăștiat între locuințe²³.

Aceste materiale găsesc unele analogii în complexe ale culturii Sîntana de Mureș descoperite atât în sud-estul Transilvaniei și în alte zone ale țării noastre precum și în cultura Bratei²⁴.

Vasul borcan, alungit, în formă de pepene, fără umeri proeminenți, gîtul scurt, buza simplă, evazată, vasul globular sau cățuia (probabil fără toartă), acestea sînt forme de tradiție dacică care au supraviețuit în timpul Daciei romane, moștenite din fondul străvechi. De asemenea,

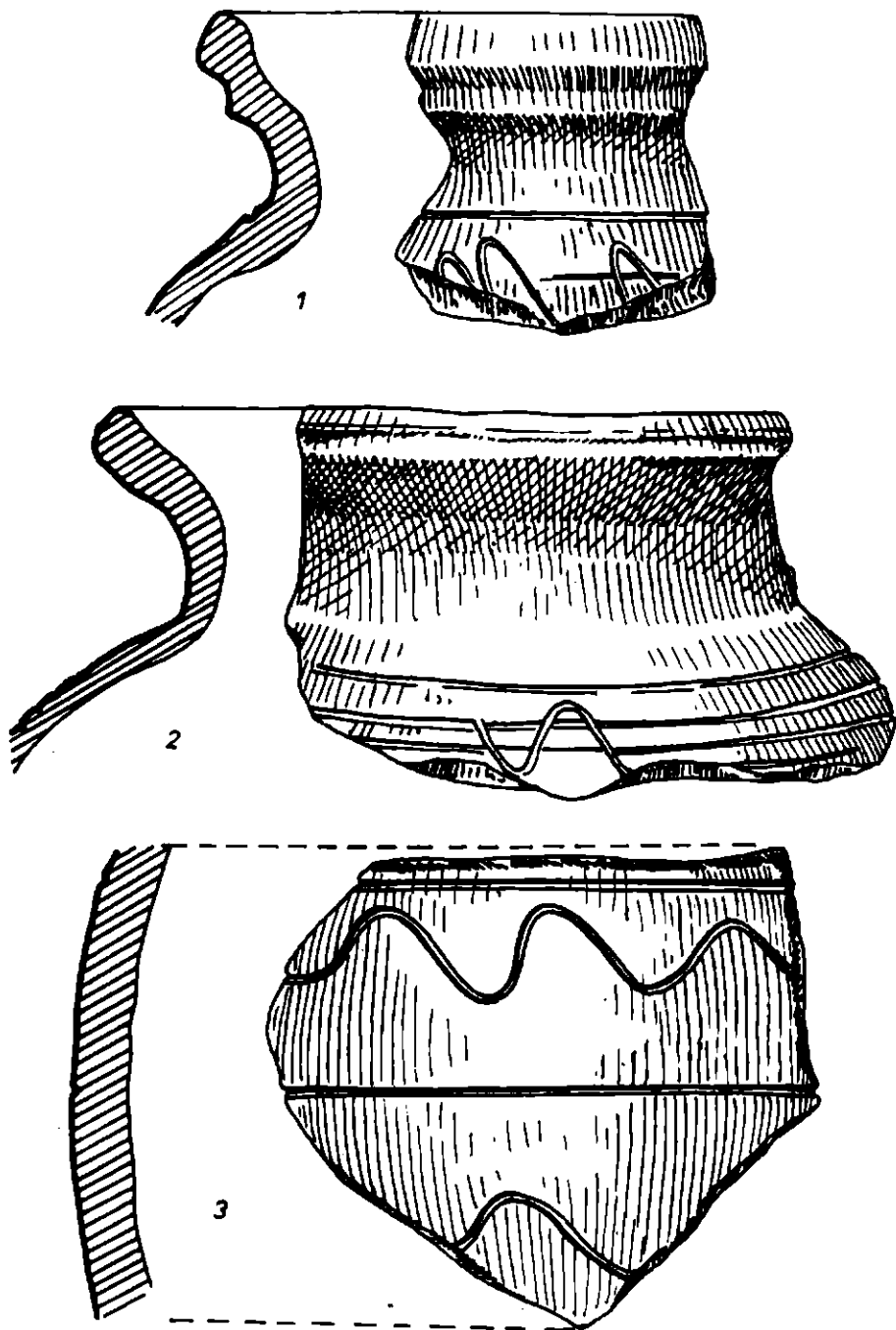

Fig.7.-Ceramică de secol XIV-XV.

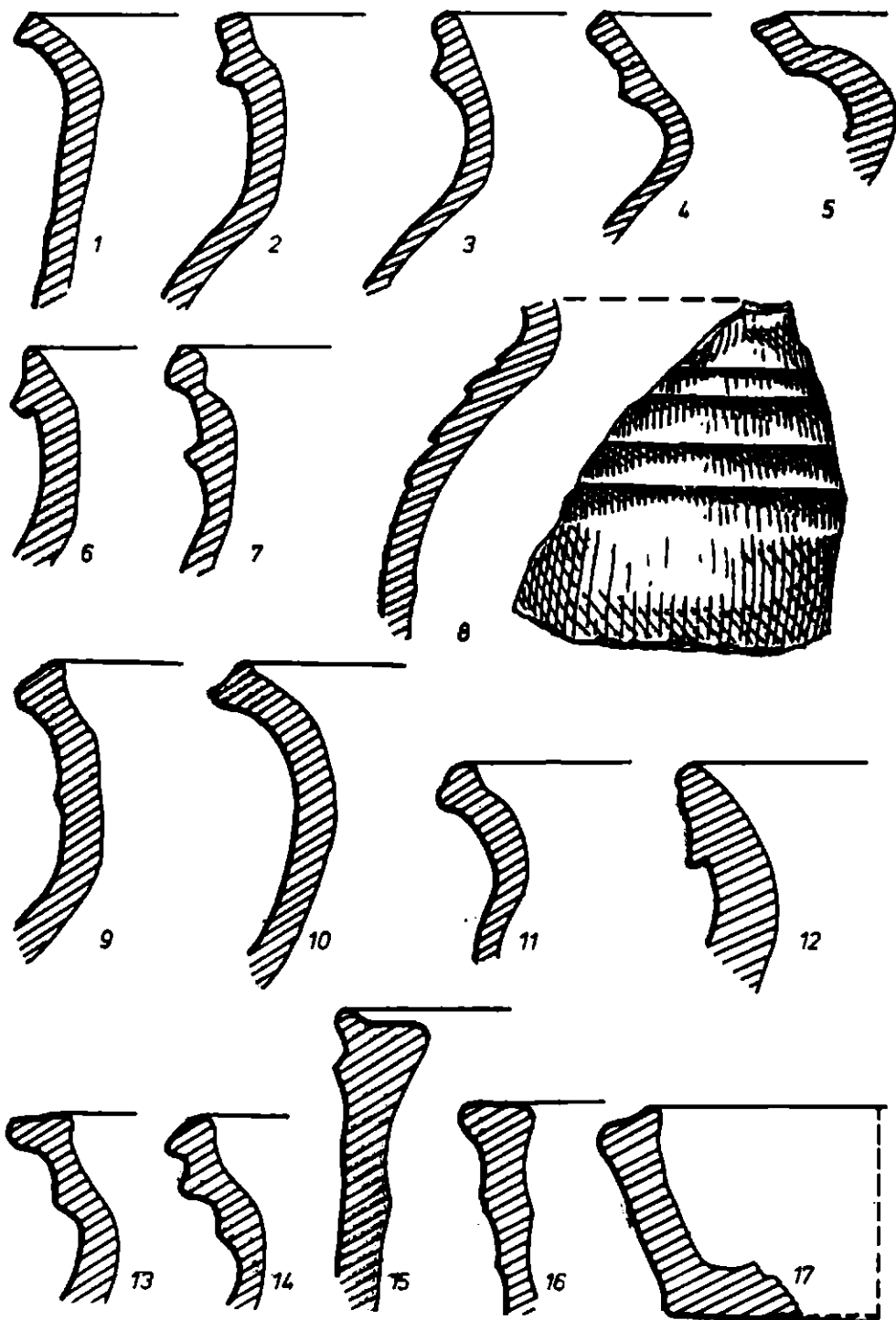

Fig.8.- Ceramică de secol XIV-XV.

vasele mari de provizii sînt bine reprezentate prin fragmente cu sau fără decor. Pe de altă parte trebuie să remarcăm lipsa unor clemente specifice culturii Sîntana de Mureș: din categoria ceramicii fine cenușii nu apar castroanele cu 3 torți, cămile, iar motivul lustruit apare într-un singur caz, sub forma unui val, specific acestei arii culturale fiind motivul lustruit în rețea; lipsește de asemenea decorul realizat cu roțița sau cel șampilat. Toate aceste elemente credem că sprijină ipoteza atribuirii așezării de la Lăzarea unor provinciali daco-romani, ce suportă foarte probabil și influența unor daci liberi. Remarcăm însă faptul că în ansamblul său materialul arheologic descoperit la Lăzarea prezintă unele aspecte mai arhaice: ceramica de bună tradiție dacică (vasul borcan, cătuia, vasul miniatură, vasele de provizii), ori cele de tradiție romană însușite de daci (strachinile prezintă elemente încă de bună tradiție romană, avînd buza evazată oblic). Din aceste considerente propunem datarea acestui complex la mijlocul sec.al IV-lea, materialul arheologic descoperit documentînd un aspect mai vechi al culturii Bratei, datată în ultimul sfert al sec.al IV-lea - începutul sec.al V-lea²⁵.

Firește, pentru lămurirea în detaliu a problematicii legate de complexul identificat la Lăzarea sînt necesare săpături mai ample.

II. Cercetările noastre din anii 1975-1977 au identificat de asemenea anterior celei mai vechi faze de construcție a castelului și materiale arheologice datînd din sec.al XII-XV. Astfel în S.XIX, secțiune în care s-au descoperit în deosebi urme materiale din sec.al IV-lea e.n., s-a aflat un singur fragment de vas prezentînd caracteristici ale ceramicii din sec.XII-XIII (fig.5/1): a fost confecționat la roată înceată, dintr-o pastă zărunțuroasă, cu multe pietricele albe, vizibile mai ales pe partea interioară, suprafața exterioară avînd urme de netezire; a fost supus unei arderi reducătoare, culoarea fiind brun-închis; fragmentul provine de la o oală-borcan cu umerii înalți, aproape fără gît, cu buza înaltă de 3 cm ca o bandă, evazată, cu marginea rotunjită. Decorul constă din 2 linii în val incizate, despărțite printr-o linie dreaptă, aceasta fiind superficial incizată. Analogii apropiate găsim în materialul ceramic descoperit la Sîncrăieni²⁶ ori în cel de la Sărășău²⁷, datate în sec. XII-XIII, astfel datarea în aceeași epocă a acestui fragment, descoperit izolat, este justificată.

În alte două puncte aflate la o oarecare distanță una de cealaltă s-a descoperit material ceramic din sec.XIII-XIV în cantitate mai mare, dar numai fragmentar. Astfel în S.XXIII fragmentele au fost descoperite risipite într-un strat negru gros de circa 30 cm, identificîndu-se doar o vatră simplă, marcată numai prin pămînt ars. În S.XXVI-XVII sub o locuință de suprafață cu material ceramic datînd din sec.XIV-XV s-a aflat un strat castaniu cu multe fragmente de chirpic și cu o vatră simplă. Probabil pe acest loc a fost tot o locuință de suprafață nivelată.

Materialul ceramic recoltat în aceste puncte menționate mai sus se împarte în două categorii distincte, mai numeroasă, circa două treimi, fiind cea confecționată dintr-o pastă inferioară conținînd un nisip cu bo-

bul mare, suprafața la pipăit fiind aspră, în unele cazuri mai ales când buza prezintă un profil mai evoluat și lucrat cu precizie, suprafața exterioară a fost netezită (fig.5/2,3,6,7); arderea a fost neoxidantă, culoarea dominantă a pereților fiind brună de diferite nuanțe, iar miezul cenușiu închis. Fragmentele provin de la oale-borcan de dimensiuni potrivite, lucrate la roată înceată. Striuri verticale se observă adesea pe partea interioară a pereților, numai marginile poartă adesea urmele învîrtirii roții (fig.5/3). Grosimea pereților este de 0,6-1,1 cm, spre partea inferioară îngroșându-se pînă la 1,2 cm. Gîtul vaselor este scurt, buza evazată și de o mare varietate: poate fi înaltă, simplă și rotunjită (fig.5/2,3), mai rar teșită (fig.5/5); cu marginea subțiată, trasă în sus și ușor arcuită, la exterior avînd o îngroșare sau o nervură în relief (fig.5/8; fig.6/1,2,7); de asemenea apare buza a cărei muchie prin teșiri laterale este ascuțită, avînd în același timp și o nervură la exterior (fig.6/3); buza teșită spre interior și cu o șanțuire (fig.5/4) și buza la exterior cu guler (fig.5/6). Fragmentele din zona părții inferioare a vaselor au în general o pornire oblică a pereților.

În ceea ce privește ornamentarea acestei ceramici remarcăm faptul că mai mult de o treime nu este decorată. Cele ornamentate prezintă un repertoriu de motive destul de sărac constînd din linii drepte incizate (fig.5/5), linia în val (fig.6/6) aplicată pe umăr sau combinații dintre acestea două. Astfel peste linii drepte mai adînc incizate s-au aplicat linii în val abia vizibile (fig.7/1,2) sau incizate adînc (fig.6/7). Ondulația valului poate fi mai strînsă (fig.7/1) sau mai largă (fig.5/8).

Din repertoriul motivistic mai remarcăm ornamentul constînd din linii în val cu ondulații înalte și mai largi, despărțite de linii drepte incizate, aplicate distanțat în zona diametrului maxim al corpului vasului (fig.7/3) și ornamentul constînd din împunături în linie dreaptă și în unghi, aplicate pe umărul unui vas de dimensiuni mici, dintr-o pastă negricioasă, cu pereții groși (fig.5/13).

Ceramica din categoria a doua a fost confecționată la roată rapidă dintr-o pastă mai bună, compactă, cu nisip fin, adesea cu mică; arderea a fost în general semioxidantă, culoarea fiind de brun-deschis, roșeat. Cîteva fragmente de margine au o culoare brun închis, culoarea aceasta provenind însă de la o ardere secundară, la vatra deschisă. Fragmentele descoperite provin de la oale-borcan de dimensiuni reduse, au buza evazată și teșită (fig.8/1) ori rotunjită și la exterior cu o dungă puternic profilată (fig.8/2-4) ori cu "guler" (fig.8/6), într-un singur caz la interior este prezentă o șanțuire adîncă (fig.8/7). Fragmentele din zona umărului sau din cea a diametrului maxim au ca singur decor linia incizată (fig.8/8). Remarcăm de asemenea două fragmente de la marginea unor ulcioare, cu buza dreaptă, partea superioară rotunjită ori teșită și partea exterioară cu una sau două dungi îngroșate, amîndouă fiind realizate dintr-o pastă foarte fină, iar unul are urme de lustruire.

Caracteristicile primei categorii ceramice descoperită la Lăzarea și prezentată mai sus apropie acest complex de cel de la Sfîncrăieni, localitate din bazinul Ciucului, față de care însă prezintă aspecte mai evo-

luate în ceea ce privește forma oalelor și profilele buzelor; astfel o datare mai târzie a materialului ceramic descoperit la Lăzarea poate fi susținută și prin lipsa sau raritatea unor elemente de decor prezente la Sfin-crăieni, complex datat în sec.XII-XIII²⁸. La Lăzarea lipsește decorul realizat cu pieptenul ori alveola, decorul realizat prin împunsături este prezent într-un singur caz. Ca o particularitate a ornamentelor prezente la Lăzarea menționăm combinarea liniei drepte incizate - ca element principal - cu linia vălurită - aplicată superficial în cele mai multe cazuri -, având evident un rol secundar.

Analogii ce merg până la identitate prezintă materialul nostru cu ceramica descoperită în așezările din Maramureș, mai ales în ceea ce privește forma oalelor și profilul buzelor: arcuite, subțiate la capăt sau cu o profilare mai complicată²⁹.

Subliniem de asemenea lipsa fragmentelor provenind de la cazanele denumite "pecenege", nelipsite din așezările sec.XII-XIII³⁰.

În ceea ce privește ceramica din cea de-a doua categorie (în cantitate redusă de numai o treime) caracteristicile ei evoluat, pe de o parte tehnica de realizare, pe de altă parte forma oalelor, profilul buzelor, iar singurul ornament fiind linia incizată susțin datarea ei în sec.XIV³¹.

În concluzie, pe baza prezenței alăturate a celor două categorii ceramice, una cu trăsături arhaice evidente, iar cea de a doua evidențiind trăsături care denotă un contact cu un mediu orășenesc, evoluat, propunem datarea complexului descoperit la Lăzarea în a doua jumătate a sec. III - prima jumătate a sec. XIV, complexul având trăsături preponderent rurale.

În secțiunea S.XXVI a fost surprinsă și o locuință de suprafață în care au fost descoperite urme de scândură provenind de la podeaua locuinței; stratul de cultură era un pământ castaniu afânat. Materialul ceramic recoltat a fost realizat dintr-o pastă bună, compactă cu nisip fin. În genere denotă o anumită stângăcie în confecționarea oalelor. Fragmentele de buze provin de la oale-borcan de dimensiuni reduse, cu gâtul scurt, cu buza evazată, teșită și o sănțuire interioară (fig.8/9-11); apare și buza rotunjită și cu "guler", buza cu un profil mai complex (fig.8/12,14). Singurul motiv decorativ este striul distanțat. Remarcăm de asemenea câteva fragmente de margine provenind de la oale-borcan, confecționate stângaci, și un fragment de disc decorativ (fig.8/15-17). În cantitate mică sînt prezente câteva fragmente de toartă de la cănițe mici, fragmente de gât ori margine de la ulcioare, realizate dintr-o pastă roșcată, câteva fragmente ceramice dintr-o pastă fină cenușie, nedecorate.

Caracteristicile acestui material ceramic datează complexul în sec. XIV-XV³², prezența fragmentelor de oale-borcan fiind hotărîtoare.

Descoperirea materialelor din sec.XIII-XV sînt importante pentru istoricul așezării medievale de la Lăzarea, atestînd începuturile acesteia eventual încă de la sfîrșitul sec.al XII-lea. Este vorba de o așezare cu caracter rural, ale cărei trăsături în detaliu vor trebui urmărite într-o cercetare viitoare. În stadiul actual al cercetărilor, date fiind analogiile cu așezările din Maramureș, cu cea de la Sfin-crăieni, localitate în a-

propiere de Lăzarea, și totodată analogiile cu așezările din nordul Moldovei³³, propunem atribuirea acestei așezări identificate unei populații românești, prezentă în aceste locuri în momentul sosirii primilor coloniști secui în zonă³⁴. De altfel, remarcăm faptul că localitatea Lăzarea lipsește din registrul întocmit de Iacob Berengariu și Raimund de -fato, strângători de dijme papale (1332-1336), registru în care au fost trecute localitățile cu populație catolică din părțile transilvane, fiecare cu contribuția sa³⁵.

Prima etapă de construcție. Cercetările arheologice efectuate în anii 1975-1977 pe latura de sud, în zona corpului central, au condus la descoperirea unor etape de construcție (păstrate doar la nivelul fundațiilor), anterioare celui mai vechi nucleu al castelului de la Lăzarea, culoarul porții, datat 1532.

Astfel cea mai veche amenajare de zid a fost surprinsă sub culoar, fundațiile acesteia fiind realizate din piatră legată cu mortar gălbui, compus din mult nisip și puțin var. Șanțul de fundare a fost săpat de la partea superioară a pământului negru, adâncindu-se în pământul viu, prundiș fcruginos. Peste pământul scos din șanțul de fundare constructorii au așezat un pavaj din piatră mărunță de rfu. Această amenajare (A) se compunea din două ziduri laterale (de vest și est), fără închidere pe latura de nord, iar pe latura de sud³⁶ s-a constatat o îngustare sub forma unui decroș. Asupra aspectului elevației acestei construcții nu se poate decât presupune că pe cele două fundații se înălțau două ziduri care aveau la capătul lor de sud cîta un decroș, pe care se descărea un arc, probabil semicircular, iar la capătul lor de nord un arc care se descărca eventual pe console. Avînd în vedere această desfășurare planimetrică precum și pavajul menționat mai sus, aflat în interiorul spațiului cuprins de cele două laturi și spre exterior, pe latura sudică, considerăm că această amenajare, probabil tăvănită și cu o șarpantă acoperită cu țiglă³⁷, a avut de la început destinația unui culoar de poartă în esdrul unei împrejurimi realizată în cea mai mare parte probabil numai din lemn.

Pentru datarea acestei construcții dispunem în primul rînd de observația stratigrafică că fundațiile descoperite au fost amenajate anterior culoarului actual de poartă datat 1532. De asemenea au fost descoperite în șanțul de demolare al acestei construcții cîteva fragmente ceramice databile în sec.XIV-XV, material asemănător cu cel din locuința de suprafață descoperită în S.XXVI. În secțiunile executate în camera aflată la sud-est de culoar a fost surprins ca cel mai vechi nivel de locuire medievală un strat de pământ castaniu conținînd fragmente de cărămidă și cahle cu motive geometrice, nesmălțuite, fragmente de cahle-borcan, toate databile în sec.al XV-lea. Acest strat s-a format în timpul funcționării primului culoar de poartă (A), urmele materiale menționate fiind dovada prezenței în apropiere a unor case de locuit cu instalații de încălzire modificate la un moment dat. În concluzie, culoarului, ale cărei fundații au fost descoperite, poate fi datat la mijlocul sec.al XV-lea, împrejurirea presupusă înconjurînd probabil prima reședință a familiei Lazar,

amenajările destinate locuirii trebuind căutate undeva spre interiorul incintei, la nord de poartă³⁸.

A doua etapă a construcției - incinta veche. O nouă etapă de construcție intervine în momentul când după demolarea culoarului de poartă identificat în săpătură se ridică o incintă de piatră care a înlocuit probabil vechea împrejmuire de lemn. Din această incintă de piatră a fost descoperită în cercetări anterioare (1963-1974) latura de sud-vest, în colțul de sud-vest surprinzându-se și un turn patrulater, amplasat spre interiorul incintei. În ceea ce privește porțiunea de sud-est, cu prilejul cercetărilor noastre s-a constatat faptul că incinta actuală refolosește zidul incintei vechi, pentru realizarea aliniamentului fiind efectuată în parte o îngroșare treptată a zidului, care în dreptul turnului actual de sud-est ajunge la o lățime de 0,40 m. În ceea ce privește latura de est începutul laturei a fost surprins în exteriorul incintei actuale, la nord de turnul de sud-est. Este posibil de asemenea ca și în acest colț al incintei vechi (la un viitor sondaj arheologic) să se surprindă un turn amplasat spre interior, asemănător celui de sud-vest. În ceea ce privește latura de vest s-a constatat de asemenea că pornind de la turnul de sud-vest pe o porțiune de circa 10 m incinta este de fapt un fragment al incintei vechi. S-a putut apoi urmări la interiorul laturei de vest spre nord traseul vechii incinte demolate. Cercetările viitoare urmează să stabilească traseul incintei vechi și pe laturile ei de est și nord.

Săpăturile arheologice din prima cameră de sud-vest de culoarul intrării au scos la iveală fundațiile unui turn (B), care a fost legat probabil de această incintă veche³⁹. Acesta a avut un plan patrulater (2,30 m x 2,20 m) cu fundații de 0,95 m lățime, pe latura de nord având o îngroșare probabil pentru o scară rezervată în grosimea zidurilor. Păstrându-se circa 0,50 m din elevație pe latura de vest și sud s-au conservat și urmele a două deschideri asemănătoare unor guri de tragere.

De asemenea în zona porții înalte de amenajarea culoarului actual s-a construit o cameră (C'), care a fost adosată incintei vechi ale cărei fundații au fost descoperite în prima încăpere de sud-est de culoar. Tot în timpul funcționării incintei vechi a fost amenajată și prima cameră de sud-vest (C''), după demolarea turnului B, laturile ei de vest, parțial de nord, fiind și astăzi în picioare.

În secțiunea S.IIIa s-a putut observa că șanțul de fundare al primei incinte a secționat stratul ce conținea fragmentele de cahle menționate mai sus, stratul fiind acoperit de pietrișul care marchează nivelul de călcare în curtea incintei vechi (față de nivelul actual cu -1,10 m mai jos). La această adâncime s-au descoperit două guri de scurgere a apei din incintă spre exterior⁴⁰. Peste acest pietriș a fost surprins în toate secțiunile executate în această cameră stratul de mortar care marchează nivelul de construcție al camerei C' adosată incintei vechi. Astfel la un moment dat incinta veche avea în zona porții două încăperi, spațiul dintre ele jucând rolul de culoar.

În secțiunile executate pe latura de vest au fost descoperite de asemenea fundații de încăperi adosate la un moment dat incintei vechi pe

această latură, care au avut sobe decorate cu plăci ornamentale cu motive ori scene cavaleresti, încăperi demolate odată cu reamenajarea unei incinte noi, cea actuală.

Pentru datarea incintei vechi trebuie luat în considerare planul deosebit al acestei amenajări. Deși nu cunoaștem încă întreaga desfășurare planimetrică a acestei incinte, din porțiunile cunoscute putem observa că laturile de sud și de vest au avut un traseu drept (curbura este neglijabilă) și cu turnuri interioare, amenajate atât la colțuri cât și la poartă. Astfel se poate pune în discuție un plan de cetate aproape regulat cu turnuri interioare. De la început rămarcăm faptul că din punct de vedere al amplasării, această cetate face parte din grupul celor așezate pe un teren plan, doar cu o ușoară pantă spre sud, în spate aflându-se dealurile împădurite, iar în față un pârâu. Fie că terenul a determinat alegerea unui plan regulat, fie că meșterul-constructor (ori feudalul, comanditarul lucrării) a solicitat în mod expres aceasta, oricum un plan regulat de cetate și cu turnuri interioare în Transilvania sec.XIV-XV este pe de o parte o raritate, pe de altă parte arată o concepție avansată asupra fortificării într-o vreme când curent cetățile (inclusiv curțile feudale) erau amplasate în locuri greu accesibile, iar planul în mod firesc era unul neregulat, adaptat terenului.

Cetăți de plan regulat (adezea pătrate) și cu turnuri interioare s-au construit în Ungaria în sec.XIV-XV, fiind de asemenea foarte rare. Astfel este cetatea Diósgyőr, construită în sec.al XIV-lea, de plan pătrat și cu 4 turnuri de colț interioare, sau cetățile Várgesztes, Tata sau Várpalota, toate datând din sec.al XV-lea⁴¹.

O cetate din această categorie în Transilvania este cea de la Stremț, cetate nobiliară, construită din inițiativa lui Iancu de Hunedoara pe proprietatea lui. Planul acesteia are forma unui dreptunghi (58 x 40 m) care are la colțuri cîte un turn pătrat dispuse oblic față de incintă și susținute în exterior de cîte doi contraforți. Cetatea de la Stremț a fost datată de către autorii cercetării în prima jumătate a sec.al XV-lea, considerînd totodată cu nu are analogii în Transilvania⁴².

Avînd în vedere cele de mai sus și remarcînd faptul că spre sfîrșitul sec.al XV-lea în Transilvania se trece frecvent la construirea turnurilor de flancare (sporadic apăruseră și anterior)⁴³, propunem datarea incintei vechi de la Lăzarea în cursul celei de-a doua jumătăți a sec. al XV-lea. De asemenea trebuie să avem din nou în vedere anterioritatea acesteia față de culoarul actual, construit în 1532, precum și existența unor subfaze în care au fost adosate camere incintei vechi, în care s-au descoperit fragmente de cahle datînd cu precădere din a doua jumătate a sec.al XV-lea.

A treia etapă de construcție - incinta actuală. În secțiunile transversale trasate în interiorul culoarului actual s-a putut observa că după demolarea gangului A a avut loc o depunere de pămînt castaniu peste fundațiile demolate și peste pavaj. În S.VIII peste stratul menționat mei urmează alte depuneri; un strat de piatră cu mortar, o lentilă de nisip galben, un strat de pămînt cu mortar, peste care s-a așternut încă un strat

de pământ cu mortar, peste care s-a așternut încă un strat subțire de pământ castaniu. Straturile de piatră și mortar indică clar activități constructive în zonă (incinta veche cu turnul de poartă, camerele laterale). De la partea superioară a ultimei depuneri a avut loc săparea șanțului de fundare ale zidurilor laterale ale culoarului amenajat în 1532, ale cărui fundații au fost așezate parțial peste fundațiile culoarului A, cît și ale camerelor laterale (C' și C''). Menționăm faptul că nici acest culoar nu are fundații transversale, deci caracterizarea acestei amenajări în ceea ce privește prima ei fază de existență ca turn de locuit ori conac, așa cum a fost făcută în bibliografia monumentului, este improprie⁴⁴.

Această etapă în care s-a construit culoarul nu s-a limitat doar la reamenajarea porții. Ea a fost mult mai amplă. Materialele arheologice descoperite într-una din camerele adosate incintei vechi pe latura de vest precum și cele descoperite lângă bastionul de sud-est se indică renunțarea la prima incintă în prima jumătate a sec. al XVI-lea. Astfel în noua etapă de construcție are loc în primul rînd reamenajarea unei noi incinte de dimensiuni mai mari, tot în formă dreptunghiulară, dar de data aceasta turnurile de colț sînt așezate la exterior. Atît materialul arheologic (este vorba în primul rînd de plăci decorative) cît și caracteristicile de plan ale noii cetăți cu turnuri de flancare permit datarea acesteia în al doilea sfert al sec. al XVI-lea, anul 1532 înscris la poartă indicînd începerea sau încheierea lucrărilor desfășurate la castel.

În ceea ce privește poarta, transformările ulterioare (adosări de camere, supraînălțare) au condus la nașterea corpului actual, care în cursul existenței castelului a fost folosit și el adesea pentru locuire.

În cursul sec. XVI-XVII s-au amenajat pe toate laturile noii incinte fie camere simple, cu rol gospodăresc, fie corpuri ample cum este cel de nord-vest destinat consiliilor scăunale de judecată sau corpul de nord-est, "palatul doamnei", în care au copilărit cei doi viitori principii ai Transilvaniei, Gabriel și Ștefan Bethlen.

Etapă sec. al XVII-lea (1630-1638) prin care castelul va dobîndi înfățișarea prin care a intrat în istoria arhitecturii și artei, va comporta numai decorarea fațadei de sud și a celor două turnuri de est și vest ale incintei vechi de 100 de ani.

Documentar prezența familiei Lázár în zona Gheorghienilor este atestată pentru anul 1462, cînd Lázár Halint primește demnitatea de judecător și conducător al armatei în scaunele Ciuc, Gheorghieni și Cașin. În jurul acestei date putem presupune că a avut loc întemeierea primei curți nobiliare, cu caracter de reședință (eventual sezonieră ?) de proporții reduse. Din această primă etapă am surprins doar amenajarea de poartă, care în această epocă nu a putut fi folosită în alt scop. Ulterior anulul 1532, cînd noului culoar au început să-i fie adosate camere, corpul de clădire rezultat a început să fie folosit și pentru locuit, dar aceasta s-a petrecut abia în sec. XVII-XVIII. La mijlocul sec. al XV-lea curțile nobiliare nu se mai compun din turnuri de locuit și incintă, acest ansamblu fiind specific sec. XII-XIII, este epoca unor amenajări mai ample. Familia Lázár de nobili secut, o nobilime recentă, ridicată din rîndul fruntașilor

militari, au adoptat în mod firesc pentru prima incintă de piatră a reședinței lor un plan modern pentru epoca în care a fost clădită, iar din camerele adosate acestea nu au lipsit instalațiile de încălzit placate cu cahle.

Unele materiale mai vechi surprinse în diferite puncte ale castelului actual după cum am văzut au un caracter rural. În stadiul actual al cercetărilor nu se pot face aprecieri asupra raportului dintre așezarea sătească de secol XII-XV și prima curte feudală amplasată aici. Oricum centrul actualului sat se află la o mică distanță, de circa 300 m, la poalele botului de deal pe care a fost amplasată biserica parohială catolică. Aceasta este o problemă care va trebui urmărită în amănunțime în cercetările viitoare.

NOTE

- 1 Virgil Vătășianu, Istoria artei feudale în țările române, vol.I, București, 1959, p.554. Se menționează și cristelnița decorată cu un simplu zig-zag în jurul cupei, motiv specific stilului renascentist, astfel ea putând fi atribuită "abia deceniului al treilea al sec.al XVI-lea", ibidem, p.855. Actualmente se află în Lapidariul Muzeului de Istorie al R.S.R.
- 2 Între anii 1963-1974 cercetări ample de arheologie, de arhitectură, de arhivă au fost întreprinse la castelul din Lăzarea de către muzeele locale din Gheorghieni, Tg.Mureș și Cristurul Secuiesc, coordonarea cercetării aparținând din 1968 Muzeului de Istorie al Transilvaniei din Cluj. Totodată au fost efectuate și unele lucrări de restaurare de arhitectură și pictură de către I.P.J. Tg.Mureș. Vezi Șt.Molnár, A. Zrinyi, M.Tarisznyás, J.Keresztés, D.Kovács, Insemnări pe marginea cercetărilor de la castelul feudal din Lăzarea (jud.Harghita), raport de săpătură 1963-1974, depus la Arhiva Direcției Patrimoniului Cultural Național în 1976.

În perioada 1975-1977 lucrările de restaurare fiind preluate de Direcția Patrimoniului Cultural Național la castelul Lăzarea s-au continuat studiile de cercetare istorică, de arhitectură și arheologie, întocmindu-se proiecte de restaurare pentru zona sudică a castelului, studii tehnico-economice pentru întreaga incintă, un memoriu istoric anexat acestora (arhitect. Al.Stibli); în urma cercetărilor arheologice (1975-1977) au fost întocmite rapoarte de săpătură (arheolog Mariana Beldie-Dumitrache); de asemenea au fost redactate referate privind pictura (Tatiana Pogonat, Liana Tugearu, pictori Gheorghe Nicolae, Irina Mardare); au fost efectuate de asemenea consolidări de pictură (pictor Daniel Dumitrache); comunicări științifice au fost susținute de arhitect Al.Stibli: Contribuții la istoricul castelului de la Lăzarea și Decorația castelului de la Lăzarea în contextul Renașterii central-europene, aprilie 1975 și martie 1976. Toate materialele menționate sînt inedite și se află depuse la Arhiva D.P.C.N.

După o pauză, în 1982 s-au reluat cercetările arheologice, sub patronajul Muzeului Național de Istorie și al Muzeului din Miercurea Ciuc. Rezultatele acestei campanii au fost comunicate la simpozionul organizat de Comitetul de Cultură al județului Harghita, în octombrie 1982.

- 3 Apare și sub denumirea de stil "cu cornișă crenelată" (Margareta Benkő, Despre castelele transilvănene cu cornișă crenelată, în Buletinul Monumentelor Istorice, an. XXXIX, nr.1, 1970, p.16-24) sau "atică poloneză" (Vasile Drăguț, Dicționar enciclopedic de artă medievală românească, București, 1976, p.188.
- 4 Bibliografia monumentului cuprinde un număr însemnat de titluri din care cităm: Kővari László, Erdelyi regiségei (Locuri istorice din Transilvania), Cluj, 1852; idem, Erdely építészeti emlékei (Monumente din Transilvania), Cluj, 1866; Benkő Karoly, Csik, Gyergyó és Kászon leírásol (date despre scaunele Ciuc, Gheorghieni și Cașin), Cluj, 1853; Orbán Balazs, A Székely föld leirasa (Descrierea teritoriului secuiesc), Budapesta, 1863; Kelemen Lajos, A Szárhegyi romkastély (Castelul ruinat de la Lăzarea) în Művészeti szalon, nr. 819, Budapesta, 1928; Biró József, Erdélyi kastélyok (Castele transilvănene), Budapesta 1943; B.Nagy Margit, Reneszansz es barokk erdelyben (Renașterea și Barocul în Transilvania), București, 1970; H.Takacs Marianna Magyarországi udvarházak es kastélyok (Conace și castele în Ungaria), Budapesta, 1970; B.Nagy Margit, Várak, kastélyok, udvarházak ahogy a régiék latak (Cetăți, castele, conace cum le-au văzut cei vechi), București, 1973.
- 5 Kővari László, Erdely nevezetesebb családjai (Familii reunite din Ardeal), Cluj, 1855; Lázár Miklós, Grof Lázár család (Familia conților Lazar), Cluj, 1858.
- 6 Endes Miklós, Csik, Gyergyó, Kászon székek (Czikmegeye) földjének és népének története 1918-ig (Istoria poporului și a pământului din scaunele Kaszon până la 1918), Budapesta, 1938, p.21-22.
- 7 Într-un document din 1365, în care localitatea apare menționată pentru prima dată, se spune că odinioară a fost locuită de pecenegi, Székely oklevéltár, I, Cluj, 1872, p.69; Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, vol.I, Cluj, 1971, p.82, 145.
- 8 Endes Miklós, ibidem.
- 9 Coriolan Suciu, Dicționar istoric al localităților din Transilvania, vol.II, p.199, prima mențiune din anul 1333 Sacerdos de Sancto Thoma.
- 10 Lazar Miklós, op.cit., p.35 ; autorul amintește și un Lazar Agyed atestat documentar la 1345 căpitan al scaunului Ciuc; citează de asemenea un document din 1727 care notifică un Lazar Ferenz la 1400, cavaler de Malta, care ar fi construit o mănăstire (poate capela de la Lăzarea ?).
- 11 Kelemen Lajos, op.cit., p.36.
- 12 Margareta Benkő, op.cit., p.21 , și fig.2; V.Drăguț, op.cit., p.188: "corpul cel mai vechi datează din 1532".

- 13 Șt.Molnar, op.cit., p.10-11.
- 14 Raportul privind campaniile de săpătură 1963-1974 (vezi nota 2) nu a fost însoțit de un plan general de săpătură care să illustreze descoperirile privind construcțiile demolate apărute în secțiuni ori la decapări. Subliniem faptul că cercetările arheologice din anii 1975-1977 au avut un caracter limitat.
- 15 Șt.Molnar, Insemnări..., p.6: "Un lucru se poate afirma cu certitudine: se dovedește o continuitate de viață începând - deocamdată - cu epoca bronzului, continuându-se prin cultura materială a decilor, prin cultura Sântana de Mureș și prin ceramica din sec. VII-IX, chiar până în feudalism".
- 16 Intregul material ceramic descoperit în campaniile 1975-1977 se află în Depozitul Muzeului de Istorie al R.S.R.
- 17 Ion, Ioniță, Contribuții cu privire la cultura Sântana de Mureș - Cerneahov pe teritoriul Republicii Socialiste România, în Arheologia Moldovei, IV, 1966, p.189-259; Székely Zoltan, Materiale ale culturii Sântana de Mureș din sud-estul Transilvaniei, în Aluta, I, 1969, p.7-90.
- 18 Székely Z., op.cit., P.XIII/1,2; XV/2.
- 19 Cercetătorii consideră că acest tip de vas își are originea în ceașca specifică culturii geto-dacice, "fiind un tip conducător în ceramica așezărilor din sec.al IV-lea e.n., din regiunea noastră"; idem, p.73, fig.7/6, pl.XVI/1.
- 20 Oale simple, cu corpul globular în general de dimensiuni reduse sînt cunoscute în Transilvania încă din Hallstatt-ul timpuriu, apărînd și în așezările daco-getice din sec.V-IV f.e.n. ori III-II f.e.n., vezi I.H.Crișan, Ceramica daco-getică, p.77-78, 135-136; pl. XVI/2, XVIII/1, XIII/2. Vase asemănătoare au fost descoperite în Moldova în așezarea de la Botoșani și în localitățile Bălceni și Hănești, datînd din sec.al IV-lea e.a. I.Ioniță consideră că acest tip de borcan își găsește analogii foarte apropiate în ceramica de tip Przeworsk, descoperită pe teritoriul URSS, op.cit., p.206, pl.16/1, 17/7, 18/2, 37/1,2. De asemenea același autor leagă acest tip de vas precum și alte elemente de cultură Przeworsk aflate în așezările Sântana de Mureș din nordul Moldovei de prezența unor triburi de taifali în această zonă, idem, p.244, 250.
- 21 Székely Z. op.cit., fig.8/30, pl.XII/1, XIX/1, XX/3.
- 22 Idem, pl.XIII/4, XIV/1, XXII/17, XXIV/2.
- 23 Ion Ioniță, op.cit., p.193.
- 24 Ligia Bârzu, Continuitatea populației autohtone în Transilvania în sec. IV-V (Cimitirul 1 de la Bratei), 1973; pentru vasele de provizii p.35; pentru ceramica fină, p.43; pentru vasele lucrate cu mîna p.50.
- 25 Idem, p.80. Pentru indicații prețioase datorăm mulțumiri călduroase cercetătoarei dr.Eugenia Zaharia.
- 26 C.Preda, Săpăturile arheologice de la Sîncrăieni, în Materiale și cercetări arheologice, VI, 1959, p.816-817, fig.20. În cadrul mate-

- rialului ceramic din bordeiul I apare oala-borcan cu buza înaltă și înclinată, pereții ornamentați cu linii simple incizate în val în diverse combinații; apare și valul cu ondulații mici și desă cu o înclinație spre stînga. Materialul din acest bordei a fost datat în cursul sec.al XIII-lea (idem, p.865).
- 27 Aici apare pe o oală cu buza evazată înaltă dar puțin subțiată oombinația de două valuri delimitate prin trei striuri, Radu Popa, Noi cercetări de arheologie medievală în Maramureș. Santierul Sărăsău, în SCIV, 22, nr.4, 1971, p.617 și fig.13/c.
- 28 C.Preda, ibidem.
- 29 Cuhea, Sărăsău, Giulești: Radu Popa, Mircea Zdroba, Santierul arheologic Cuhea, Un eentru voievodal din veacul al XIV-lea, Baia Mare, 1966, p.44-45; Radu Popa, Noi cercetări ..., p.617; idem, Urmele unui sat părăsit din feudalismul timpuriu în hotarul Sighetul Marmăției, SCIV, 26, nr.2, 1975, p.276-277, fig.3 și fig.4.
- 30 V.Spinei, Unele considerații cu privire la descoperirile arheologice din Moldova din sec.al XII-lea pînă în prima jumătate a sec.al XIV-lea, în SCIV, 21, nr.4, 1970, p.606.
- 31 V.Pintea, Cu privire la așezarea feudală de la Sopor-Iacobeni, în AMN, IV, 1967, p.532, fig.6/13-22.
- 32 Idem, p.532, fig.6/23-34 (profile de buze cu șanțuire interioară).
- 33 Corlăteni, Piatra Neamț-Curtea Domnească, Suceava, Baia, Rădăuți (V.Spinei, op.cit., p.599-601; Elena Busuloc, Ceramica de uz comun nesmălțuită din Moldova, București, 1975, p.16-31, fig.2 și 3.
- 34 Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, vol.I, Cluj, 1971, p.112-114.
- 35 Documente privind istoria României, veacul XIV, C, Transilvania, vol.III (1331-1340). Apare, de exemplu, menționată localitatea Gheorghieni (Gorgio), sau Tomești (Sancto Thoma) sau Sfîncrăieni (Sancto Rege), p.199.
- 36 Cercetarea în această zonă a fost îngreunată de prezența schelei de lemn instalată la exterior.
- 37 În secțiunile din prima cameră de sud-vest de culoar s-au descoperit în strat anterior turnului (B) fragmente de țigle.
- 38 Cu prilejul cercetărilor arheologice în anii 1963-1974 au fost descoperite fundații de piatră în jumătatea sud-vestică a curții, care în parte eventual aparțin acestei prime faze de construcție.
- 39 Legătura este ascunsă de o plombă de zidărie ulterioară din sec. al XVI-lea.
- 40 Alături și ceva mai jos de fereastra actuală se păstrează și o veche gură de tragere care a corespuns acestei etape (actualmente circa 0,50 m deasupra nivelului de călcare).
- 41 László Gerő, Châteaux fortes de Hongrie, 1969, p.22-23; fig.32-33; 36-37.
- 42 Gh.Anghel și Ion Berciu, Cetăți medievale din sud-vestul Transilvaniei, București, 1968, p.45.

43 Gheorghe Anghel, Cetăți medievale din Transilvania, București, 1972, p.54-55.

44 St.Molnar, op.cit., p.10-11 ; N.Benks, op.cit., p.21.

LE CHATEAU DE LAZAREA. RECHERCHES ARCHÉOLOGUES ET HISTORIQUES

Résumé

À l'occasion des travaux de restauration au Château de Lazarea ont été prévues aussi des recherches archéologiques dans l'enceinte du château. Les recherches archéologiques en 1975 se sont déroulées surtout dans la zone de la porte principale ; en 1976, elles ont été continuées dans le même point, étant élargies sur le côté sud-est, à l'intérieur et à l'extérieur ; et aussi sur le côté ouest à l'intérieur. En 1977 on a effectué un sondage dans la partie de nord-ouest. Reprises en 1982, les recherches ont concerné surtout deux complexes en cours de restauration. La salle du jugement et le Château de Madame.

Dans la forme que l'on connaît de nos jours, le château représente le résultat d'un grand nombre de phases de construction et réparation qui se superposent et reflètent avec fidélité la croissance, l'apogée et la déchéance de la famille qui l'a détenu pendant 5 siècles, les nobles Lazar.

Du point de vue documentaire la présence de la famille des Lazars dans la zone de la localité de Gheorgheni est attestée dès l'année 1462, date où Lasar Balint reçoit la dignité de juge et chef de l'armée des localités Seanel Cuic, Gheorgheni et Casin.

On peut supposer qu'autour de cette date a été fondée la première cour de nobles ayant un caractère de résidence (probablement saisonnière) de proportions réduites. On a surpris de cette première étape une porte qui, à l'époque n'aurait pu être utilisée dans un autre but. Ultérieurement à l'année 1532 lorsque l'on a commencé à ajouter au couloir créé des pièces nouvelles, l'édifice résulté a commencé à être employé aussi pour l'habitation, mais cela s'est passée seulement aux XVIIe-XVIIIe.ss.

Au milieu du XVe s. les cours nobiliaires ne se composent plus des tours d'habitation et enceintes spécifiques aux XIIe-XIII^ess mais il est question d'aménagements plus amples. La famille des Lazars, nobles des Szeklers, de noblesse récemment acquise, élevés de l'élite des militaires ont adopté pour la première enceinte en pierre de leur résidence un plan moderne pour l'époque dans laquelle a été construite, et les installations pour le chauffage plaquées de briques.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Le plan du Château de Lăzarea.

- Fig.2.- Fragments céramiques du IVe s. Confectionnée à la main.
Fig.3.- Fragments céramiques du IVe s (travaillée au tour).
Fig.4.- Fragments céramiques du IVe s.
Fig.5.- 1.fragment céramique des XIIe-XIIIe ss.
 2.fragment céramique propre aux XIVe-XVe ss.
Fig.6.- Céramique des XIVe-XVe ss.
Fig.7.- Céramique des XIVe-XVe ss.
Fig.8.- Profils céramiqués des XIVe-XVe ss.

CUPRINS

	<u>Pag.</u>
*** - Introducere	5
I. RAPOARTE DE SĂPĂTURI	
CONSTANTIN ISĂCESCU - Săpăturile de salvare de la Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași	27
DRAGOMIR POPOVICI, BUJOR ALEXE - Șantierul arheologic Poduri-Valea Șoșii, "Dealul Păltiniș", jud. Bacău	45
DRAGOMIR POPOVICI, GEORGE TROHANI - Șantierul arheologic Poduri-Prohozești, "Siliștă", jud. Bacău	65
NICOLAE URSULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - Cercetările arheologice de la Pretești, jud. Suceava	81
GEORGE TROHANI - Săpăturile arheologice de pe Valea Mostiștei, punctul Sărulești, jud. Călărași	85
AUGUSTIN ULANICI - Săpăturile arheologice de la Săndulița, com. Sărulești, jud. Călărași	113
LIVIU PETCULESCU - Săpăturile arheologice din castrul Micia ..	117
LUCIA MARINESCU, ANIȘOARA SION, ION ANDRIȚOIU - Cercetările arheologice din termele romane de la Micia (Vețel), jud. Hunedoara	121
BOGDAN FILIPESCU - Cercetări în stațiunea arheologică Malu Roșu, com. Fierbinți-Tîrg, jud. Ialomița	129
ANCA PĂUNESCU, SPIRIDON CRISTOCEA - Cercetările arheologice din sectorul "Monumente" de la Cetățeni, jud. Argeș	137
ANCA PĂUNESCU - Cercetările arheologice de la Piuă Petri (Orașul de Floci), com. Giurgeni, jud. Călărași	143
LAURENȚIA GEORGESCU - Date preliminare antropologice privind populația medievală de la Piuă Petri din necropola III. ..	149
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Cercetările arheologice din cuprinsul reședinței feudale de la Giulești, com. Boroaia, jud. Suceava	153
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Cercetările arheologice de la Fântâna Mare, com. Vadul Moldovei, jud. Suceava	165
VENERA RĂDULESCU - Săpăturile arheologice de la Runcu, jud. Gorj	175

VENERA RĂDULESCU - Cercetările arheologice de la Ursați, jud. Gorj	181
--	-----

II. STUDII ȘI NOTE

GEORGE TROHANI - Modul de realizare a unor pumnale Akinakes. Studiu radiografic	191
GHEORGHE I. CANTACUZINO - Unele probleme privind cercetările arheologice de la Cîmpulung	199
MIRCEA RUSU - Tezaurul de la Pietroasele și contextul istoric contemporan	207
LIA BĂTRÎNA, ADRIAN BĂTRÎNA - Contribuții arheologice la istoricul orașului Baia	231
LUMINIȚA MUNTEANU - Cercetări arheologice și istorice efectuate la castelul Lăzarea	245

SOMMAIRE

	<u>Page</u>
*** - Introduction	9
I. RAPPORTS	
CONSTANTIN ISĂCESCU - Les fouilles de sauvetage de Sultana, com.de Mânăstirea, dép.de Călărași	27
DRAGOMIR POPOVICI, BUJOR ALEXE - Le chantier archéologique de Poduri, Valea Șoșii - "Dealul Păltiniș".....	45
DRAGOMIR POPOVICI, GEORGE TROHANI - Le chantier archéologique de Poduri-Prohozești, "Silistea", dép. de Bacău	65
NICOLAE URSULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - Les recherches archéologiques de Preutești (dép. de Suceava).....	81
GEORGE TROHANI - Les fouilles archéologiques de la vallée de Mostiștea, le point Sărulești, dép. de Călărași	85
AUGUSTIN ULANICI - Les fouilles de Săndulița, com. de Sărulești, dép. de Călărași	113
LIVIU PETCULESCU - Les fouilles archéologiques du camp de Micia	117
LUCIA MARINESCU, ANIȘOARA SION, ION ANDRIȚOIU - Les recherches archéologiques des thermes romaines de Micia (Vețel), dép. de Hunedoara	121
BOGDAN FILIPESCU - Recherches dans la station archéologique de Malu Roșu, com. de Fierbinți-Tîrg, dép. d'Ialomița.	129
ANCA PĂUNESCU, SPIRIDON CRISTOCEA - Les recherches archéologiques du secteur "Monuments" de Cetățeni, dép. d'Argeș	137
ANCA PĂUNESCU - Les fouilles archéologiques de Piuă Petri (Orașul de Floci), com. de Giurgeni, dép. d'Ialomița	143
LAURENȚIA GEORGESCU - Données préliminaires anthropologiques concernant la population médiévale de Piuă Petri (de la III ^e nécropole)	149
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Les fouilles archéologiques dans la résidence féodale de Giulești, com. de Boroaia, dép. de Suceava	153
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Les recherches archéologiques de Fântâna Mare, Vadul Moldovei, dép. de Suceava	165

VENERA RĂDULESCU - Les fouilles archéologiques de Runcu, dép.de Gorj	175
VENERA RĂDULESCU - Les fouilles archéologiques de Ursati, dép.de Gorj	181

II. ÉTUDES ET NOTES

GEORGE TROHANI - La modalité de réaliser des poignards du type "Akinakes", Etude radiographique	191
GHEORGHE I. CANTACUZINO - Quelques problèmes concernant les recherches archéologiques de Cîmpulung.....	199
MIRCEA RUSU - Le trésor de Pietroasele et le contexte histo- rique contemporain	207
LIA BĂTRÎNA, ADRIAN BĂTRÎNA - Contributions archéologi- ques à l'histoire de la ville de Baia, dép.de Su- ceava	231
LUMINIȚA MUNTEANU - Le château de Lăzarea. Recherches archéologiques et historiques	245

CONTENTS

	<u>Page</u>
*** - Introduction	15
I. EXCAVATION REPORTS	
CONSTANTIN ISĂCESCU - Rescue Excavations at Sultana, Mânăstirea Commune, Călărași County	27
DRAGOMIR POPOVICI, BUJOR ALEXE - The Archaeological Site of Poduri - Valea Șoșii, Dealul Păltiniș, Bacău County.	45
DRAGOMIR POPOVICI, GEORGE TROHANI - The Archaeological Site of Poduri-Prohozesti, "Siliște", Bacău County	65
NICOLAE URSULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - Archaeological Diggings at Mostiștea Valley, Sărulești, Călărași County	81
GEORGE TROHANI - Archaeological Survey on Mostiștea Valley, Sărulești, Călărași County	85
AUGUSTIN ULANICI - The Excavations of Săndulița, Sărulești Commune, Călărași County	113
LIVIU PETCULESCU - Archaeological Excavations at the Micia Castrum	117
LUCIA MARINESCU, ANIȘOARA SION, ION ANDRITOIU - Archaeological Survey at the Roman Thermae of Micia (Vețel), Hunedoara County	121
BOGDAN FILIPESCU - Archaeological Survey at the Malu Roșu Site, Tîrg Fierbinți Commune, Ialomița County	129
ANCA PĂUNESCU, SPIRIDON CRISTOCEA - Archaeological Survey in the "Monuments" Area of Cetățeni, Ialomița County	137
ANCA PĂUNESCU - Archaeological Researches at Piuș Petri (Orașul de Floci), Giurgeni Commune, Călărași County ..	143
LAURENȚIA GEORGESCU - Preliminary Data on Bone Materials of the Medieval Necropolis III at Piuș Petri	149
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Archaeological Researches at the Medieval Residence of Giulești, Boroala Commune, Suceava County	153
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA, Archaeological Researches at Fîntîna Mare, Vadul Moldovei Commune, Suceava County	165
VENERA RĂDULESCU - Excavations at Runcu, Gorj County	175

VENERA RĂDULESCU - Archaeological Research-Works at Ursati, Gorj County	181
--	-----

II. STUDIES AND NOTES

GEORGE TROHANI - The Technique Process of Some Akinakes Type Daggers. Radiographic Study.....	191
GHEORGHE I.CANTACUZINO - Several Questions Regarding the Archaeological Research-Works at Cîmpulung	199
MIRCEA RUSU - The Treasure of Pietroasele and the Contempo- rary Historical Background	207
LIA BĂTRÎNA, ADRIAN BĂTRÎNA - Archaeological Contributions to the History of Baia Town	231
LUMINIȚA MUNTEANU - Archaeological and Historical Research- Works at the Lăzarea Castle	245

INHALTSVERZEICHNIS

	<u>Seite</u>
* * * - Einführung	5
I. AUSGRABUNGSBERICHTE	
CONSTANTIN ISĂCESCU - Rettungsausgrabungen bei Sultana, Mf-năstirea Gemeinde, Bezirk Călărași	27
DRAGOMIR POPOVICI, BUJOR ALEXE - Die archäologische Ausgrabungsstelle von Poduri-Valea Șoșii, Dealul Păltiniș, Bezirk Bacău	45
DRAGOMIR POPOVICI, GEORGE TROHANI - Die archäologische Ausgrabungsstelle von Poduri-Prohozești, "Siliște", Bezirk Bacău	65
NICOLAE URULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - Archäologische Forschungen bei Preutești, Bezirk Suceava	81
GEORGE TROHANI - Archäologische Ausgrabungen am Mostiștea Tal, Sărulești, Bezirk Călărași	85
AUGUSTIN ULANICI - Archäologische Ausgrabungen bei Săndulița, Sărulești Gemeinde, Bezirk Călărași	113
LIVIU PETCULESCU - Archäologische Ausgrabungen bei den Micia Kastell	117
LUCIA MARINESCU, ANIȘOARA SION, ION ANDRIȚOIU - Archäologische Forschungen bei den Römischen Thermen von Micia (Vețel), Bezirk Hunedoara	121
BOGDAN FILIPESCU - Archäologische Forschungen bei Malu Roșu, Fierbinți Tîrg Gemeinde, Bezirk Ialomița	129
ANCA PĂUNESCU, SPIRIDON CRISTOCEA - Archäologische Forschungen im Gebiet der Denkmäler von Cetățeni, Bezirk Argeș	137
ANCA PĂUNESCU - Archäologische Forschungen bei Piuș Petri (Orașul de Floci), Giurgeni Gemeinde, Bezirk Călărași	143
LAURENȚIA GEORGESCU - Vorläufige Daten über Knochen Funde von dem mittelalterlichen Necropolis III von Piuș Petri	149
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Archäologische Forschungen in der mittelalterlichen Residenz von Giulești, Boroaia Gemeinde, Bezirk Suceava ..	153

LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Archäo- logische Forschungen bei Fîntîna Mare, Vadul Mol- dovei Gemeide, Bezirk Suceava	165
VENERA RĂDULESCU - Archäologische Ausgrabungen bei Runcu, Bezirk Gorj	175
VENERA RĂDULESCU - Archäologische Forschungen bei Urșai, Bezirk Gorj	181

II. STUDIEN UND ANMERKUNGEN

GEORGE TROHANI - Arbeitstechnik der einigen Akinakes Dolch Typ. Röntgenphotographie Studien	191
GHEORGHE I. CANTACUZINO - Einige Fragen betreffs die Archäo- logische Forschungen bei Cîmpulung	199
MIRCEA RUSU - Der Schatz von Pietroasele und der gegenwärtige historische Hintergrund.....	207
LIA BĂTRÎNA, ADRIAN BĂTRÎNA - Archäologische Beiträge zur Geschichte der Baia Stadt	231
LUMINIȚA MUNTEANU - Archäologische und Historische Fors- chungen am Lăzarea Schlo	245

S U M A R I O

	<u>Pág</u>
* * * - Introducción	19
I. INFORMES SOBRE LAS EXCAVACIONES	
CONSTANTIN ISĂCESCU - Las excavaciones de salvación de Sul- tana, pueblo de Mănăstirea, dep.de Călărași.....	27
DRAGOMIR POPOVICI, BUJOR ALEXE - Las obras arqueológicas de Poduri - Valea Șoșii, Dealul Păltiniș, dep.de Bacău.	45
DRAGOMIR POPOVICI, GEORGE TROHANI - Las obras arqueoló- gicas de Poduri-Prohozesti,"Siliște", dep.de Bacău.....	65
NICOLAE URSULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - Las investiga- ciones arqueológicas de Preuțești, dep.de Suceava	81
GEORGE TROHANI - Las excavaciones del valle del río de Mos- tiștea al punto llamado Sărulești, dep.de Călărași	85
AUGUSTIN ULANICI - Las excavaciones de Săndulița, pueblo de Sărulești, dep.de Călărași	113
LIVIU PETCULESCU - Las excavaciones en el campamento romano de Micia	117
LUCIA MARINESCU, ANIȘOARA SION, ION ANDRIȚOIU - Inves- tigaciones arqueológicas en las termas romanas de Mi- cia (Vețel) dep.de Hunedoara	121
BOGDAN FILIPESCU - Investigaciones arqueológicas en el punto arqueológico Malu Roșu, pueblo de Fierbinți Tîrg, dep. de Ialomița	129
ANCA PĂUNESCU, SPIRIDON CRISTOCEA - Investigaciones ar- queológicas en el sector "Monumentos" de Cetățeni, dep. de Argeș	137
ANCA PĂUNESCU - Las investigaciones arqueológicas de Piu- Petri (la Ciudad de Floci) pueblo de Giurgeni, dep. de Călărași	143
LAURENȚIA GEORGESCU - Datos preliminares antropológicas concernientes a la población medieval de Piu Petri de la tercera necrópolis	149
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Inves- tigaciones arqueológicas en el marco de la residencia feudal de Giulești, pueblo de Boroaia, dep.de Suceava. .	153

LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Las investigaciones arqueológicas de Fântâna Mare, pueblo de Vadul Moldovei, dep.de Suceava	165
VENERA RĂDULESCU - Las excavaciones de Runcu, dep.de Gorj..	175
VENERA RĂDULESCU - Las investigaciones arqueológicas de Urșai, dep.de Gorj	181

II. ESTUDIOS Y NOTAS

GEORGE TROHANI - El modo de realización de unas daga de tipo Akinakes. Estudio radiográfico	191
GHEORGHE I.CANTACUZINO - Ciertos problemas concernientes a las investigaciones arqueológicas de Cîmpulung	199
MIRCEA RUSU - El tesoro de Pietroasele y su contexto histórico contemporáneo	207
LIA BĂTRÎNA, ADRIAN BĂTRÎNA - Contribuciones arqueológicas al historial de la ciudad de Baia	231
LUMINIȚA MUNTEANU - Las investigaciones arqueológicas e históricas hechas al Castillo de Lăzarea	245

Lucrarea este executată sub comanda numărul 1370/8. II.1984 în Atelierul de reprografie al Muzeului Național de Istorie al Republicii Socialiste România București, Calea Victoriei nr.12.

27 cu

--	--	--	--	--	--	--